ZIE MIJ!

ONZICHTBARE KINDEREN EN HUN RECHTEN

COLOFON

Redactie
Lidorganisaties en secretariaat van de Kinderrechtencoalitie 2020
Bron kindvriendelijke uitleg kinderrechten: *www.kinderrechten.nl*

Eindredactie
Secretariaat van de Kinderrechtencoalitie

Lay-out en druk
Vormgeving en illustraties: Louize Perdieus
Druk: Graphius, Stevens Print

INHOUD

BEGRIPPEN 5

VOORWOORD 9

INLEIDING 11

Unicef • 19
Waarom zijn niet alle kinderen gelukkig in rijke landen?

PROVISIERECHTEN 33

Gezinsbond • 39
Stil geboren kinderen

KiReCo • 63
Kinderen over leven op straat

Uit De Marge en ***Welzijnszorg*** • 83
De impact van armoede op kinderen en jongeren

Bednet vzw • 99
Recht op onderwijs, ook als je ziek bent

KiReCo • 119
Ik ben jong en ik zorg. Jonge mantelzorgers op zoek naar (h)erkenning

Chiro • 133
Verstoppertje spelen met gevoelens: wat niet weg is, is gezien!

PROTECTIERECHTEN 147

SOS Kinderdorpen • 151
Nul- tot driejarigen in moeilijke familiesituaties

Tumult • 167
Mijn ouders zijn er nog, maar ze zijn niet hier.
Over opgroeien op duizenden kilometers van je ouders

Uit De Marge • 187
Het onzichtbare lijden: de impact van racisme op kinderen en jongeren

Liga voor Mensenrechten • 201
Onzichtbare kinderen: Lokale Integrale Veiligheidscellen en het effect daarvan op moslimjongeren

Plan International België • 215
Onzichtbare Kinderen: slachtoffers van seksuele intimidatie in de publieke ruimte

Child Focus • 233
Slachtoffers van tienerpooiers in Brussel. Een onzichtbare, maar schokkende realiteit.

Ecpat • 247
Kinderen, onzichtbare slachtoffers van mensenhandel

GAMS België vzw • 257
Vrouwelijke genitale verminking Kinderbezoek: goed voor ouder én kind

Jonge Helden • 271
Kinderbezoek: goed voor ouder én kind

PARTICIPATIE 285

Minor-Ndako • 289
(Ex) niet-begeleide minderjarigen als jonge mantelzorgers

Parcours vzw • 299
Schemerconflicten en het recht op inspraak

Arktos • 315
Zichtbaar onzichtbaar: vindplaatsgericht werken met hangjongeren

Kind & Samenleving vzw • 329
Spelen in de publieke ruimte: onzichtbare meisjes?

KIYO en Plan International België • 347
Beleidsparticipatie door kinderen en jongeren

BRONNEN 365

LIDORGANISATIES 379

QR-CODES 381

BEGRIPPEN

Armoedegrens
De Europese armoedegrens is per land vastgelegd op 60% van het mediaan beschikbaar inkomen op individueel niveau. In 2018 bedroeg de Europese armoedegrens voor een alleenstaande in België 1.184 euro. Mensen die een lager inkomen hebben, worden geteld als 'risico op inkomensarmoede'. Met deze berekeningswijze wordt rekening gehouden met de levenstandaard in een land. Deze grens is ook relatief makkelijk te bevragen en te berekenen, waardoor die zeer bruikbaar is om de verhouding tegenover de hoogte van de uitkeringen te monitoren. Een andere manier om monetaire armoede te berekenen is via de referentiebudgetten. Hierbij wordt berekend hoeveel inkomen iemand nodig heeft om in een bepaald land een menswaardig leven te kunnen leiden.

Deradicaliseringsbeleid
Het geheel aan beleidsmaatregelen die alle overheden in België hebben genomen om radicalisering tegen te gaan. Dat gaat hoofdzakelijk over preventieve maatregelen die het proces van radicalisering moeten tegenhouden. Dat kan ook gaan over maatregelen die radicale gedachten bij mensen moeten doen afnemen, zoals bijvoorbeeld het deradicaliseringsbeleid gevoerd in gevangenissen.

Foreign Terrorist Fighters
Personen die naar het buitenland zijn vertrokken om zich daar aan te sluiten bij een terroristische organisatie. Het gaat daarbij – in de Belgische omschrijving – niet enkel om mensen die effectief de wapens hebben opgenomen. Ook mensen die logistieke diensten hebben verleend, zoals bijvoorbeeld zorgen voor een gezin van strijders, vallen onder deze definitie.

General Comment
Een gezaghebbende interpretatie van een artikel uit het ***IVRK*** (Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind), dat inhoudelijke duiding geeft aan het recht, het in verband brengt met andere rechten, pijnpunten benoemt, en aandachtspunten biedt voor het beleid.

Individueel schuldmodel
In de jaren ’70 ontwikkelde professor Jan Vranken (UAntwerpen) een verklarings-model over hoe we kijken naar armoede en mensen in armoede. Het individueel schuldmodel legt de oorzaak van armoede bij het individu, dat schuld heeft aan zijn situatie. Andere modellen zijn het individueel ongeval model, waarbij armoede het gevolg van individuele pech is. Of maatschappelijk schuld/ongeval model, waarbij het de samenleving is die ingebed, of tijdelijk, de veroorzaker van armoede is.

LIVC / Lokale Integrale Veiligheidscel
Een overlegplatform georganiseerd op lokaal niveau – per gemeente of politiezone – waar men vroegtijdig tekenen van radicalisering wil opsporen en aanpakken. De LIVC wordt georganiseerd op initiatief van de burgemeester en omvat ook altijd de korps-chef of diens vertegenwoordiger – in die capaciteit de ‘Information Officer’ genoemd. Zij kunnen elke actor die ze relevant vinden uitnodigen. Uit het wetsvoorstel blijkt dat men vooral informatie wil van socio-preventieve actoren zoals sociaal werkers, jeugdwerkers, CLB-medewerkers…

Mantelzorger
Een persoon die op frequente basis zorg biedt aan iemand met wie hij/zij een affectieve band heeft en die omwille van ziekte, handicap, ouderdom, een psychische kwetsbaarheid of verslavingsproblematiek ondersteuning nodig heeft.

Mantelzorger (jonge)
Een jongere die opgroeit in een gezin waar een ouder, broer, zus, oma of opa een beperking, verslaving of psychische problemen heeft en die meer dan gebruikelijke (zorg)taken op zich neemt.

Seksuele uitbuiting van kinderen
Het concept van seksuele uitbuiting van kinderen wordt vooral gekenmerkt door het onderliggende (geld, geschenken, eten, de belofte op een betere toekomst…).
De seksuele uitbuiting van kinderen kan zich op verschillende manieren uiten (prostitutie, pornografie, mensenhandel…). De kinderen worden zo gereduceerd tot goederen en seksuele objecten.

Het beschermt kinderen volgens **artikel 34** tegen ‘alle vormen van seksuele exploitatie en seksueel misbruik’, met name uitbuiting van kinderen ‘in de prostitutie of andere onwettige seksuele praktijken’ alsook de uitbuiting van kinderen ‘in pornografische voorstellingen en pornografisch materiaal’.

Synchroon internetonderwijs (SIO)
Afstandsonderwijs voor leerlingen die langdurig en/of regelmatig afwezig zijn op school wegens ziekte, moederschapsrust of een ongeval. De leerling volgt van thuis uit, via de computer, de lessen mee, live en in interactie met de eigen klasgenoten en leerkracht. SIO is gesubsidieerd door het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming; Bednet vzw is de organisator van SIO in Vlaanderen.

Tijdelijk Onderwijs aan Huis (TOAH)
Onderwijs aan huis voor leerlingen die door langdurige of chronische ziekte afwezig zijn op school. Een leerkracht van de school geeft bij de leerling thuis les (maximum 4u/week). TOAH is gesubsidieerd door het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming en wordt georganiseerd door de school waar de zieke leerling ingeschreven is.

VOORWOORD

Hoe gaat het nu eigenlijk met de ***Kinderrechten*** in België?
Een vraag die we als Kinderrechtencoalitie Vlaanderen regelmatig krijgen en die niet zo makkelijk te beantwoorden is.

Internationaal gezien doen we het meestal niet slecht wat betreft inbedding van kinderrechten in onze rechtstaat. Daarnaast hebben we een zeer sterke civiele maatschappij, die vaak in partnerschap met onze overheden zorgt voor de verwezenlijking van kinderrechten.

En toch, toch blijft tot op de dag van vandaag een grote groep kinderen en jongeren in de kou staan. Het principe dat alle rechten van toepassing zijn op alle kinderen zonder uitzondering blijft voor te veel kinderen een verre droom.

De oorzaken van deze schendingen zijn divers. Soms schiet de overheid tekort in haar verantwoordelijkheid, door foute keuzes of omdat er te weinig middelen ter beschikking worden gesteld. In andere gevallen worden er fouten gemaakt door ouders, scholen of professionals. Soms, zoals we recent ervaarden tijdens de Covid-19 crisis, worden we collectief overweldigd door de uitdagingen die op ons afkomen.

Ook de soorten schendingen zijn zeer divers. Kinderen met ouders in detentie, slachtoffers van seksueel geweld, kinderen die opgroeien in armoede, gebrek aan inspraak van kinderen in het beleid, jonge mantelzorgers, jongeren die racistisch bejegend worden...

Eén rode draad is wel duidelijk: kinderen van wie de rechten geschonden worden, blijven te vaak onzichtbaar.

Met onze 27 lidorganisaties die elk op hun manier werken aan de structurele implementatie van de rechten van kinderen en jongeren, bundelen we de krachten om een einde te maken aan deze onzichtbaarheid.

Met getuigenissen van jongeren zelf, een overzicht van talloze goede praktijken én concrete aanbevelingen voor het beleid, bieden we met deze publicatie een houvast voor elke betrokken partij die kan bijdragen aan dat ene principe: ***Alle Rechten voor Alle Kinderen.***

Wouter Stes
Voorzitter Kinderrechtencoalitie

INLEIDING

DE KINDERRECHTENCOALITIE

De Kinderrechtencoalitie is dé expert in de praktijk van het naleven en toepassen van Kinderrechten. Als netwerkorganisatie bundelt de Kinderrechtencoalitie de krachten van 27 lidorganisaties in een netwerk. Wij zijn een divers scala van organisaties die dankzij onze verschillende expertises en praktijken aanbevelingen over specifieke of bredere aspecten van kinderrechten naar buiten brengen met een groot draagvlak. Dat is wat onze coalitie uniek maakt in het Vlaamse kinderrechtenlandschap.

MISSIE

De Kinderrechtencoalitie is de ***waakhond van de kinderrechten***. Altijd. Overal. ***Voor àlle kinderen***. Wij willen dat kinderrechten dwars door onze samenleving lopen.

Daarom volgt de Kinderrechtencoalitie nauwgezet op dat België het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind naleeft en toepast. We maken mensen warm voor kinderrechten, delen onze kennis erover en brengen die in de praktijk.

Voor het welzijn van kinderen in Vlaanderen en Brussel bundelt de Kinderrechtencoalitie de krachten van tientallen organisaties met diepe wortels in de maatschappij. En we gaan aan de slag mét de kinderen om hun rechten af te dwingen. Want zij staan centraal.

VISIE

Bij ons staan de belangen van kinderen altijd op de eerste plaats. In de rest van de samenleving geldt dat helaas nog niet altijd. De Kinderrechtencoalitie wil daar verandering in brengen. We zetten in op twee belangrijke pijlers: kinderrechten realiseren en de krachten bundelen.

KINDERRECHTEN REALISEREN

Het Kinderrechtenverdrag wordt overal toegepast

We gaan volop voor een échte ***kinderrechtencultuur*** in Vlaanderen, Brussel, België en de rest van de wereld. Bij de overheid, bij bedrijven, bij de jeugdbeweging, thuis of op school. Alle kinderrechten zijn daarbij even belangrijk.

Elk kind kent zijn rechten en kan die ten volle benutten
Iedereen moet de rechten van het kind kennen en die toepassen. Alleen zo kan elk kind zich volledig ontplooien in de samenleving. Alleen zo kan elk kind opkomen voor zijn rechten en die van anderen wereldwijd. We helpen ze om hun stem te vinden en hoorbaar te maken.

Geen enkel kind valt uit de boot
Kinderen in een kwetsbare situatie hebben dezelfde rechten als élk kind. Daarom bestrijdt de Kinderrechtencoalitie discriminatie en andere vormen van uitsluiting. We maken onzichtbare kinderen zichtbaar.

KRACHTEN BUNDELEN

De Kinderrechtencoalitie bouwt bruggen in het belang van het kind
De Kinderrechtencoalitie gebruikt de kennis en ervaring van alle aangesloten organisaties. We leren van elkaar en we gaan ook het gesprek aan met anderen. Zo bouwen we bruggen tussen alle geledingen van de maatschappij.

We maken werk van een 'kindreflex'
Het belang van het kind moet centraal staan in elk beleid. Tijdens de ontwikkeling en uitvoering van beleid moeten overheden, bedrijven en organisaties zich telkens afvragen of kinderen betrokken zijn en welke impact zij zullen ondervinden. Zo verweven we permanent een '***kindreflex***' in de samenleving.

Kinderen en jongeren tekenen mee de toekomst uit
De Kinderrechtencoalitie betrekt kinderen en jongeren op zoveel mogelijk manieren. We moedigen de overheid en de maatschappij aan hetzelfde te doen. Bij zaken die hun leven beïnvloeden, moeten kinderen en jongeren een stem hebben. Altijd. Overal.

HET THEMA 'ONZICHTBARE KINDEREN'

Onze kernopdracht is ***de Alternatieve Rapportage over de Rechten van het Kind***. Vanuit die basis vertrekt onze werking. Vijfjaarlijks maakt de Kinderrechtencoalitie een Rapport op over de stand van zaken van de kinderrechten in België. Het unieke aan dit rapport is dat dit vanuit de praktijk van het middenveld gebeurt.

ONZICHTBARE KINDEREN

In het Alternatief Rapport van 2018 kwam de problematiek van de ***onzichtbare kinderen*** aan bod. Heel wat kinderen en minderjarige doelgroepen blijven onderbelicht in de cijfers, niet gevat door het beleid en niet bereikt door heel wat organisaties. Dit kan gaan over kinderen op straat, jonge mantelzorgers, kinderen verstoken van onderwijs of jeugdhulp, vermiste kinderen op de vlucht, kinderen met ouders in de gevangenis… en nog veel meer. Als Kinderrechtencoalitie kozen we samen met alle lidorganisaties om in 2018-2020 deze kinderen en jongeren ook een stem te geven.

Elke lidorganisatie ging op haar eigen manier aan de slag met dit thema. Rond twee doelgroepen zette de Kinderrechtencoalitie zelf trajecten op: jonge mantelzorgers en kinderen op straat.

De bijdrages in deze publicatie zijn geschreven vanuit de dagelijkse praktijk en werking van de lidorganisaties. Van welke groepen stellen zij in hun dagelijkse werking vast dat ze onzichtbaar zijn? Wat zijn de aandachtspunten hierover? Welke beleidsaanbevelingen kunnen we hieruit formuleren?

Dat maakt deze publicatie bijzonder. Het is een zeer heterogeen samengesteld boek. De groep onzichtbare kinderen een stem geven is onze betrachting, telkens vanuit de eigen en unieke insteek van de organisaties die een bijdrage hebben geschreven.

OPBOUW PUBLICATIE

Kinderrechten situeren zich op drie vlakken: protectierechten, provisierechten en participatierechten, de zogenoemde ***drie P's***.

Elke tekst in deze bundel staat onder één van die drie P's. Dat betekent niet dat er geen andere rechten aan verbonden zijn, die onder een andere P kunnen vallen. Het betekent wel dat prioritair deze rechten in het gedrang komen of onderwerp zijn van de bijdrage.

Net zoals elk kinderrecht even belangrijk is als een ander kinderrecht en het kinderrechtenverdrag als geheel moet bekeken worden, is de ene P niet belangrijker dan de andere P. Elk kind beschikt over alle protectierechten, provisierechten en participatierechten.

Protectierechten zijn rechten waarmee kinderen extra bescherming krijgen: tegen geweld, tegen oorlog, tegen armoede, tegen uitbuiting, tegen ontvoering, in justitie…

Provisierechten zorgen ervoor dat een kind alles krijgt dat nodig is om zich te ontwikkelen: onderwijs, rust, vrije tijd, zorg…

Participatierechten zijn de rechten die ervoor zorgen dat het kind gehoord wordt als volwaardige burger: kinderen krijgen een stem in beslissingen die over hen genomen worden, bij de rechter, in het opstellen van beleid…

De volgorde van de P's is arbitrair, net als de volgorde van de teksten onder elk van deze P's. Geen enkele groep onzichtbare kinderen is belangrijker dan een andere.
Wij willen dat elke stem gehoord wordt.

Veel leesplezier!

Lien Magerman
Coördinator Kinderrechtencoalitie

UNICEF REPORT CARD 16: WAAROM ZIJN NIET ALLE KINDEREN GELUKKIG IN RIJKE LANDEN?

UNICEF

UNICEF REPORT CARD 16: WAAROM ZIJN NIET ALLE KINDEREN GELUKKIG IN RIJKE LANDEN?

Miljoenen kinderen in de rijkste landen ter wereld ervaren een kindertijd die niemand goed kan noemen. Ze kampen met stress, angst en depressie, lopen achterstand op school op, zijn fysiek niet in vorm enzovoort. Hoewel ze in een rijk land leven, zijn ze niet gelukkig. Hun omgeving garandeert hen geen betere gezondheid of opleiding. Nochtans stegen de uitgaven en vernieuwingen in het beleid voor kinderen en families de afgelopen decennia. En 'onzichtbare' kinderen in kwetsbare posities, om wie deze eindpublicatie draait, lopen uiteraard nog meer risico op een ongelukkige jeugd. In landen die in theorie alle mogelijkheden hebben om kinderen en jongeren alle kansen te bieden, is dat onaanvaardbaar. ***UNICEF*** onderzocht daarom welke factoren deze onaanvaardbare situaties in de hand werken, en wat we eraan kunnen doen om ze te vermijden.

Innocenti, het onderzoekscentrum van UNICEF, publiceert al sinds 2000 haar ***'Innocenti Report Card'***, een rapport dat kinderwelzijn in rijke landen vergelijkt. In 2020 verscheen de zestiende editie. ***'Report Card 16: Worlds of Influence'*** benadert kinder- en jongerenwelzijn op meerdere niveaus. Deze nieuwste editie stelt dat het welzijn van kinderen beïnvloed wordt door hun eigen handelingen en relaties, het netwerk rond hen en de middelen van de mensen die voor hen instaan, en door beleidsmaatregelen en nationale context. De benadering ligt in lijn met het VN-verdrag voor de Rechten van het Kind, omdat dat ook de verantwoordelijkheid van overheden, families en anderen erkent om kinderrechten én kinderwelzijn te bevorderen.

De gegevens zijn afkomstig van wetenschappelijk onderzoek uit 41 landen van de ***Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling*** (OESO) en EU-landen. ***Report Card 16*** vergelijkt de landen en stelt cijfermatig vast dat veel van de rijkste landen er niet in slagen om goede economische en sociale omstandigheden om te zetten in consistent kinderwelzijn.

Geen enkel land blijkt op alle fronten vooraan te staan, en elk van de 41 onderzochte landen heeft ruimte voor verbetering. Die verbetering is hoognodig als deze landen – de meest gegoede ter wereld – hun verbintenissen willen nakomen die ze vijf jaar geleden aangingen, toen ze de ***Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen*** (SDG's: Sustainable Development Goals) onderschreven. Het is hoog tijd om onze inspanningen te versnellen om deze doelstellingen te halen, en toch zien we tekenen van achteruitgang in bijvoorbeeld immunisatie, opleiding en mentale gezondheid.

Meer inzetten op het ***realiseren van kinderrechten*** is letterlijk van levensbelang. Alle kinderrechten, maar met bijzondere aandacht voor de onzichtbare kinderen in de meest kwetsbare situaties. Daarom benaderde en analyseerde UNICEF het kinderwelzijn op verschillende niveaus, om op die manier tot een realistisch beeld te komen dat landen kan helpen bij het verbeteren van de situatie van alle kinderen, ook de onzichtbare. De gekozen benadering maakt onderscheid en verduidelijkt de verbanden tussen de eindsituatie van kinderen op zich, van de mensen en gemeenschappen rond hen, en van het land waarin zij leven.

Vele landen hebben alle vereisten – rijkdom, een schoon milieu en genereus sociaal beleid – om kinderen een hoog niveau van welzijn te gunnen. En toch ervaren te veel kinderen in deze landen ***géén goede kindertijd***.

REPORT CARD 16: WORLDS OF INFLUENCE

De nieuwste Report Card biedt een kijk op kinderen en hun kansen op overleving, groei en bescherming, maar ook of ze bijleren en zich gehoord voelen en of hun ouders de steun en middelen hebben om hen de beste kans op een gezonde, blije jeugd te bieden.

Worlds of Influence onthult hoe kinderen hun jeugd ervaren, in de sociale, educatieve, economische en milieucontext van hun land, alsook in het beleid dat dat land voert. UNICEF onderzocht de situatie van alle kinderen. Onzichtbare kinderen ervaren deze situaties dus ook, met daarbovenop de bijzonderheden van hun eigen, bijkomende moeilijkheden. Voor hen is nog extra, specifieke aandacht van groot belang.

Het oorspronkelijke rapport rangschikt de 41 onderzochte landen en is beschikbaar in het Engels op aanvraag bij UNICEF België via info@unicef.be.
In deze eindpublicatie geven we een korte synthese van de Report Card 16, met aandacht voor enkele bijzondere resultaten. De nodige bronvermelding is beschikbaar in het oorspronkelijke rapport.

Report Card 16 plaatst het kind centraal in een model van concentrische cirkels, vergelijkbaar met het model ontwikkeld door Uri Bonfenbrenner, Amerikaans psycholoog, die het gebruikte om uit te leggen hoe kinderen interageren met hun omgeving en hoe dit hun ontwikkeling beïnvloedt. Kinderwelzijn wordt volgens dit model bepaald door drie grote invloeden: de wereld van het kind, de wereld rond het kind en de wereld in het algemeen.

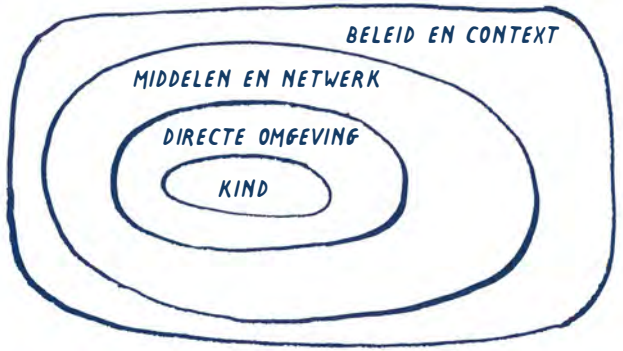

MODEL URI BONFENBRENNER

De ***'wereld van het kind'*** stelt factoren voor die het kind rechtstreeks ervaart, bijvoorbeeld zijn of haar 'Activiteiten en Relationele Banden' met vrienden en familie.

De ***'wereld rond het kind'*** stelt dan weer 'Middelen en Netwerken' voor waar kinderen een beroep op kunnen doen. Onder middelen verstaan we economische status van het huishouden, maar ook de kwaliteit van de buurt waarin ze leven. Netwerken zijn de connecties van mensen rond het kind. Het kan zijn dat een kind deze niet rechtstreeks meemaakt, maar toch hebben ze een invloed op het welzijn. Bijvoorbeeld werkdruk op de ouders.

De ***'wereld in het algemeen'*** omvat 'Beleid en Context'. Beleid zijn nationale programma's met een directe weerslag op het kind, zoals sociaal beleid, educatie en gezondheid. Context gaat meer om brede economische, sociale en milieufactoren die direct of indirect van invloed zijn op het welzijn van kinderen. Deze twee invloedssferen zijn nationale condities voor kinderwelzijn die mogelijk de verschillen tussen landen kunnen helpen verklaren.

Het rapport bracht echter ook belangrijke hiaten in gegevens aan het licht. In veel gevallen waren de keuzes beperkt of was er een gebrek aan volledige gegevens. De belangrijkste ontbrekende data waren rond:

- ***Mentaal welzijn***: er zijn beperkte gegevens beschikbaar over hoe kinderen zelf hun welzijn en ontplooiing ervaren. De beste indicator was 'tevredenheid over het leven' en die was slechts beschikbaar voor 33 van de 41 landen. Ook vergelijkbare internationale gegevens over mentaal niet-welzijn zijn schaars. We gebruiken zelfmoordcijfers als proxy maar voor veel landen waren deze enkel beschikbaar tot 2015.
- ***Geweld en bescherming***: vergelijkbare indicatoren over de ervaringen van kinderen wat betreft geweld en beleidsmaatregelen die hen beschermen, bleken niet vindbaar.
- ***Participatie***: de ervaringen van kinderen rond kunnen participeren, gehoord worden of zelf keuzes maken, komen zeer weinig aan bod in de meeste internationale studies. Slechts 1 studie – ***Children's Worlds*** – vraagt kinderen om hun ervaringen of hun kennis van hun rechten, en deze liep in een minderheid van OESO-/EU-landen.

Deze drie onderwerpen verdienen dus meer aandacht van de overheidsbureaus voor statistiek en de internationale onderzoekers.

WAT MAAKT EEN KINDERTIJD 'GOED'?

Een belangrijk aspect van een goede kindertijd is een ***goed mentaal welzijn***. België scoort slechts matig op dit vlak: de 18e plaats. Maar een positieve ingesteldheid en een goede mentale gezondheid zijn onmisbare onderdelen van levenskwaliteit. Een opvallend hoog aantal kinderen in rijke landen zitten niet goed in hun vel. In 12 van de 41 landen ervaart minder dan 75% van de kinderen een hoge levensvreugde. En jammer genoeg zijn er geen betrouwbare gegevens rond de mentale gezondheid van kinderen die bovendien vergeleken kunnen worden tussen deze 41 landen, maar we weten wel dat zelfmoord een van de meest voorkomende doodsoorzaken is voor adolescenten tussen de 15 en 19 jaar. In België beroven meer dan 6 adolescenten (15 -19 jaar) op 100.000 zich van het leven. 19 landen van de 41 hebben lagere cijfers dan wij.

Ook ***fysieke gezondheid*** maakt integraal deel uit van een goede kindertijd. En toch wordt in rijke landen 1 kind op 15 geboren met ondergewicht, met de risico's voor overleving die daarbij horen.

In tien van de onderzochte landen is meer dan een derde van de kinderen te zwaar of obees. Dit aantal zal naar alle waarschijnlijkheid stijgen, van 158 miljoen tot 250 miljoen kinderen (5 – 19 jaar) in 2030. In België gaat het om 24%, weliswaar een plaats in de top tien maar nog steeds een alarmerend hoog aantal. Het Comité voor de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties raadt België trouwens expliciet aan om obesitas bij adolescenten aan te pakken in zijn slotbeschouwingen over het meest recente periodieke verslag van België.

Verder moeten kinderen vaardigheden kunnen ontwikkelen. Niet alleen academische vaardigheden, want ook sociale en emotionele vaardigheden zijn belangrijk tijdens de kindertijd en dienen als fundament voor het volwassen leven. Bovendien worden zulke vaardigheden steeds vaker hoog ingeschat in het kader van professionele inzetbaarheid. Nochtans zijn er vele 15-jarigen bij wie de basis voor academische en sociale vaardigheden ontbreken: gemiddeld 2 op 5 kinderen leren nooit basisvaardigheden voor lezen en wiskunde voor hun 15e. In 7 van deze 41 rijke landen is dat 1 kind op 2. In België heeft 69% van de 15-jarigen een basisbekwaamheid wat betreft lezen en wiskunde, goed voor een 11de plaats. Dat lijkt behoorlijk, maar toch valt bijna een derde uit de boot …
Daarnaast is het ook belangrijk voor kinderen om de nodige vaardigheden voor persoonlijke relaties te ontwikkelen. Dat lijkt voor de hand liggend, en toch is dat moeilijk voor een kwart van de kinderen in 18 landen.

WAAROM HEBBEN NIET ALLE KINDEREN IN RIJKE LANDEN EEN GOEDE KINDERTIJD?

Daar zijn een aantal redenen voor. Kinderen zien ***goede relationele banden*** als cruciaal. En hoe meer steun ze vinden bij hun familie, hoe beter kinderen zich emotioneel voelen. Wel voelen heel wat kinderen aan dat ze kansen missen om deel te nemen aan beslissingen die hen aanbelangen, zowel thuis als op school. Pesten blijft ook een ernstig probleem. Pesten heeft een blijvende negatieve weerslag op relaties en zelfs op gezondheid, tot in de vijftiger levensjaren. Kinderen die vaak gepest worden, melden gemiddeld heel wat minder levensvreugde. Ook de beschikbaarheid van ouders heeft invloed, en in sommige landen kan ten minste 1 op 10 ouders geen beroep doen op familie of vrienden om hen te helpen bij het letten op kinderen. Opvallend voor België: bijna 10% van de ouders rapporteert dat ze op niemand een beroep kunnen doen voor steun om op hun kinderen te letten. Dat is het hoogste aantal van alle bevraagde landen.

OPVALLEND: SCHERMTIJD HEEFT MAAR EEN KLEINE NEGATIEVE INVLOED OP WELZIJN, MAAR ANDERE ACTIVITEITEN ZIJN VAN GROTER BELANG

De tijd die kinderen online doorbrengen, stijgt snel. In de Verenigde Staten bijvoorbeeld, is het aantal adolescenten dat 'bijna constant' digitaal verbonden is nagenoeg verdubbeld van 24% naar 45% op drie jaar tijd. Nog 44% geeft aan het internet meermaals per dag te gebruiken. In 11 Europese landen is de tijd die kinderen online doorbrengen, verdubbeld in minder dan een decennium: van anderhalf uur tot bijna drie uur per dag. Het is dan ook begrijpelijk dat ouders en opvoeders bezorgd zijn om de impact van de nieuwe technologie op het welzijn van kinderen.

Maar heeft schermtijd effectief een negatieve impact? Ondanks publieke bezorgdheid, lijkt het verband eerder zwak. En andere studies suggereren dat matiging de juiste aanpak is. Deze studies gaven namelijk aan dat het hoogste mentale welzijn niet geobserveerd werd bij kinderen die geen schermtijd rapporteerden, maar bij de kinderen die minder dan twee uur per dag voor een scherm zaten. Matig gebruik (tussen een half uur en drie uur per dag, afhankelijk van toestel en timing) leidt tot het hoogste mentale welzijn. Kinderen die helemaal geen technologie gebruiken alsook de meest intensieve gebruikers, ervaren het minst mentaal welzijn. De weerslag van technologie blijkt ook tijdsgebonden – groter op schooldagen dan in het weekend. Dit kan wijzen op grotere druk op kinderen tijdens dagen dat ze op school zitten.

Maar de impact van schermtijd moet in perspectief geplaatst worden, en vergeleken met echte toetsstenen. Gegevens uit de VS en het Verenigd Koninkrijk suggereren dat het verband tussen technologiegebruik en tienerwelzijn negatief is, maar klein. Het zou slechts 0.4% van de verschillen in welzijn veroorzaken. Veel andere, courante activiteiten, die veel minder media-aandacht krijgen – zoals ontbijten, fietsen of voldoende slapen – hebben een grotere invloed op tienerwelzijn. Onder de negatieve factoren had schermtijd vier keer minder invloed op tienerwelzijn dan pesten!

Verder is ***een gebrek aan middelen*** nefast voor een goede kindertijd. Materiële middelen hebben een invloed op verschillende aspecten van de kindertijd, zoals cognitieve ontwikkeling, fysieke gezondheid en subjectief welzijn. Het kan gaan om middelen die het kind ter beschikking heeft (Een computer? Een eigen kamer?), maar ook breder, om middelen die beschikbaar zijn voor het gezin (Is er een wagen? Kunnen ze op vakantie gaan?).

In 2018 lag de gemiddelde armoederatio in de 41 landen op 20% (van 10% in Ijsland tot 33% in Turkije). Gemiddeld 1 kind op 5 dus, dat een groter risico loopt op depressie, obesitas en lage academische verwezenlijkingen omdat het in armoede opgroeit. België zit voor armoede in de onderste helft van de 41 landen, op een schamele 25ste plaats.

De invloed van de buurt waarin je je jeugd doorbrengt, is ook niet te onderschatten. Buiten spelen heeft een bijzonder goede invloed op het welzijn. Kinderen die vaak buiten spelen zijn gelukkiger dan kinderen die dat niet doen, en kinderen uit buurten met veel speelgelegenheden zijn vaker gelukkiger dan kinderen zonder. Veel kinderen vinden echter niet dat er goede speel- en vrijetijdsfaciliteiten beschikbaar zijn in hun buurt. In België vindt slechts 57% van alle kinderen dat er genoeg plaatsen zijn om te spelen.

Hiaten in sommige dienstverleningen hebben een nefaste invloed. Dat vertaalt zich bijvoorbeeld in een daling van de immunisatiecijfers voor mazelen in 14 van 34 rijke landen. Wat betreft België, stelden de onderzoekers een mooie stijging van de immunisatie tegen mazelen vast tussen 2010 en 2018, maar toch staan we op de zesde laatste plaats. Nochtans zorgt het publiek verschaffen van kinderzorg en educatie van hoge kwaliteit voor een stimulerende sociale en educatieve omgeving, én helpt het om socio-economische ongelijkheden weg te werken. Toch meldt gemiddeld 1 ouder op 7 in 29 van de ondervraagde landen dat ze een kind onder de drie jaar hebben met onbeantwoorde zorgnoden. Ook adolescenten lijden onder te weinig dienstverlening op hun maat, en zij die niet deelnemen aan educatie of de arbeidsmarkt, krijgen een moeilijke start van hun volwassen leven te verwerken. En toch is in vijf van de ondervraagde landen meer dan 10% tussen de 15 en 19 jaar niet in opleiding, training of aan het werk.

Een gezinsbeleid dat noden niet beantwoordt, heeft eveneens een negatieve invloed op de jeugd. Kinderen en hun kindertijd bestaan nu eenmaal niet in een sociaal vacuum. Voordelen en dienstverlening van overheidswege voor kinderen en hun families beïnvloeden huidig en toekomstig kinderwelzijn, denk maar aan goed uitgedacht ouderschapsverlof. Toch bieden vijf rijke landen minder dan tien weken ouderschapsverlof met behoud van loon aan en vaderschapsverlof telt voor maar een tiende van alle ouderschapsverlof. En wanneer er verwacht wordt van ouders dat ze prioriteit aan hun werk geven, dan leidt dat tot lange werkuren en stress, waardoor ouders minder tijd en energie in hun kinderen kunnen steken.

In Europa geeft gemiddeld 2 op 5 werknemers aan dat ze het meermaals per maand moeilijk hebben om familiale verantwoordelijkheden op te nemen. Families worden trouwens almaar diverser – eenoudergezinnen, stiefgezinnen, LGBTQ-ouders … – en een beleid is hier niet altijd goed aan aangepast.

Ten slotte is er '***de bredere context***' die roet in het eten kan gooien. Deze context kan een rechtstreekse invloed hebben, bijvoorbeeld bij vervuiling die de gezondheid schaadt, of een onrechtstreekse, wanneer ouders werkloos zijn waardoor er druk op de gezinsbanden ontstaat. In sommige landen ligt de werkloosheidsgraad nog steeds niet onder pre-financiële crisisniveaus. Of ook toegang tot drinkwater, die niet zomaar vanzelfsprekend is. In 11 van de 41 landen heeft ten minste 5% van de bevolking geen veilig water voorhanden … ***Report Card 16*** maakt een onderscheid tussen economische context (jobs, inkomen, het verband tussen nationaal inkomen en ongelijkheid), sociale context (sociale ondersteuning, geweld) en milieucontext (luchtkwaliteit, waterkwaliteit).

HOE KUNNEN LANDEN HET WELZIJN VERBETEREN VOOR HUN KINDEREN EN JONGEREN?

Zoals al gezegd, slagen de rijkste landen ter wereld er niet in om al hun kinderen een goede jeugd te bieden. De omvang van de tekortkomingen varieert van land tot land, maar slechte mentale en fysieke gezondheid en een gebrek aan academische en sociale basisvaardigheden komen voor in veel van de 41 landen. Deze tekortkomingen veroorzaken ernstige twijfel over de haalbaarheid van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen op de Agenda 2030.

Report Card 16 belicht enkele van de belangrijkste kenmerken van gezinnen, gemeenschappen, diensten en landen die het welzijn van kinderen beïnvloeden. Er is te weinig aandacht voor de mentale gezondheid van kinderen. Niet iedereen levert dezelfde inspanningen voor familievriendelijke beleidsmaatregelen als adequaat ouderschapsverlof of opvang voor kinderen die nog niet naar school gaan. Zelfs in de rijkste landen ervaren veel kinderen armoede. Immunisatie tegen mazelen daalt in veel landen en het niveau van luchtvervuiling blijft onaanvaardbaar hoog. En te veel kinderen voelen zich niet gehoord.

Deze problemen oplossen is een complexe taak, omdat ze vaak verband houden met elkaar. Een beleidsmaatregel die mikt op het verbeteren van één aspect van kinderwelzijn, kan onbedoelde en onvoorziene negatieve effecten hebben op een ander aspect.

WIJ ZIJN PRATERS

Internationale vergelijkingen van kinderwelzijn hebben deze complexiteit vaak onderschat, en soms maakten ze geen duidelijk onderscheid tussen oorzaak en gevolg. Daarom gebruikt ***Report Card 16*** een nieuw conceptueel kader om deze tekortkomingen aan te pakken. Het kader identificeert meerdere dimensies op verschillende niveaus en verduidelijkt de onderlinge verbanden. Het doel is om beleidsmakers te helpen bepalen waar de meest dringende actie nodig is.

Op basis van het wetenschappelijke bewijs in dit rapport, roept UNICEF alle landen met een hoog inkomen op om actie te ondernemen op drie fronten:

OVERLEG MET KINDEREN: VERBETER HUN WELZIJN DOOR EEN ANDERE MANIER VAN DENKEN

Willen we alle kinderen een goede kindertijd verzekeren, dan moeten we anders denken over wat 'welzijn' betekent voor hen, en waardoor het beïnvloed wordt. Dat lukt alleen als we ten volle rekening houden met het standpunt van kinderen en jongeren. Beslissingen die volwassenen op lokaal, nationaal en internationaal niveau maken over thema's die verband houden met kinderen, dienstverlening voor kinderen, gezinnen, de economie, het milieu, enzovoort hebben allemaal invloed op kinderwelzijn. Maar ideeën van kinderen en jongeren over welzijn stroken niet altijd met die van volwassenen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de bevindingen van het rapport rond de toekomst van het milieu, rond de waarde die ze hechten aan relaties en banden van hoog niveau en de kijk die kinderen en jongeren hebben op participatie aan beslissingen. In Vlaanderen gaat minder dan de helft van de kinderen (46%) akkoord met de stelling dat hun ouders hen volledig betrekken bij beslissingen thuis. Volwassen beslissingennemers, of het nu om ouders of om politici gaat, moeten bereid zijn om te luisteren naar deze perspectieven, en om er rekening mee te houden bij het ontwerpen van beleid en het toekennen van middelen.

Overheden moeten zorgen voor meer kansen en manieren waarop kinderen systematisch van zich kunnen laten horen. Dat kan door kindvriendelijke en open beleidsconsultaties, door ervoor te zorgen dat kinderen hun rechten kennen, en door het creëren van nieuwe manieren waarop scholen, gemeenschappen en het land rekening kunnen houden met de visie van kinderen op hun buurten, hun land en de wereld. Dit punt geldt voor alle kinderen. Er zijn nog grote hiaten in sommige gegevens en nog te veel groepen kinderen komen helemaal niet voor of zijn ondervertegenwoordigd in officiële statistieken en onderzoekstudies en zijn bijgevolg onzichtbaar.

Participatie door kinderen aan de maatschappij is een onmisbaar proces om tussen generaties consensus op te bouwen over wat het meest belangrijk is. En het is met die consensus dat we de lange termijndoelstellingen van de SDG's zullen halen. Kinderen zijn namelijk ook actoren van verandering.

VERBIND BELEIDSMAATREGELEN: VERBETER KINDERWELZIJN MET EEN GEÏNTEGREERDE BENADERING

Een geïntegreerde benadering van kinderwelzijn begint bij het erkennen van de verbanden en compromissen tussen uitkomsten voor kinderwelzijn en nationale condities en openbaar beleid. Deze benadering voorkomt onbedoelde negatieve gevolgen.

Report Card 16 toont aan dat condities op verschillende niveaus van de wereld van het kind interageren, en zo zijn of haar welzijn beïnvloeden. Werkgelegenheid is een goed voorbeeld. Het persoonlijk geluk van kinderen houdt verband met familiebanden. Maar ouders die lange uren werken, hebben het moeilijk om een evenwicht te vinden tussen werk en gezin. In dit voorbeeld raakt tewerkstellingsbeleid het kinderwelzijn. Dat kunnen miljoenen gezinnen in landen met een hoog inkomen bevestigen.

Een geïntegreerde benadering, die erkent dat beleidsmaatregelen op het ene niveau een onbedoelde invloed op het andere kunnen hebben, zal de ontwikkeling van de meest doeltreffende en efficiënte interventies voor kinderwelzijn bewerkstelligen. Overheden doen al standaard inschattingen van de economische weerslag van wetgeving en beleid. Waarom niet routinematig een equivalente inschatting van de weerslag op kinderwelzijn incorporeren?

ZORG VOOR STERKE FUNDAMENTEN: HOU VERBETERINGEN VOOR KINDEREN VOL DOOR ZE TOEKOMSTBESTENDIG TE MAKEN

Overheden moeten zich voorbereiden op de toekomst om te verzekeren dat vooruitgang voor kinderen ook effectief bewaard blijft. Dat betekent kiezen voor maatregelen die een sterke fundering leggen voor kinderen en de maatschappij in haar geheel. De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen voorzien een uitstekende basis om wereldwijd de verbetering van kinderwelzijn intenser en sneller te verwezenlijken. De bevindingen van ***Report Card 16*** suggereren een waaier aan acties die essentieel zijn, willen we de doelen halen, waaronder:

- armoede terugdringen, en ervoor zorgen dat kinderen toegang hebben tot de middelen en diensten die ze nodig hebben
- toegang tot betaalbare en kwaliteitsvolle kindzorg vanaf een jonge leeftijd vergemakkelijken
- toegang tot mentale dienstverlening voor kinderen en adolescenten vergemakkelijken
- beleidsmaatregelen rond werk die het gezinsleven bevorderen, invoeren en uitbreiden
- de hardnekkig hoge niveaus van luchtvervuiling aanpakken
- inspanningen verhogen om kinderen te immuniseren tegen voorkombare ziektes
- toegang tot spel- en ontspanningsfaciliteiten en mogelijkheden voor zowel kinderen als adolescenten vergemakkelijken

Dit zijn concrete stappen die elke overheid kan nemen om de levens van kinderen te verbeteren, nu en in de toekomst. Ieder kind verdient een goede jeugd.

OVER UNICEF BELGIË

De rode draad doorheen het werk van ***UNICEF*** is het Kinderrechtenverdrag!
Alle kinderen hebben immers gelijke rechten. En die rechten moeten gerespecteerd worden. ***UNICEF*** komt op voor de rechten van ieder kind.

Onze visie: Een wereld die alle kinderen een waardig bestaan biedt en waarin de rechten van het kind gerespecteerd worden.

Onze missie: Aandacht en financiële steun stimuleren bij het grote publiek, bedrijven en overheden van België, voor kinderen, hun rechten, en de programma's van ***UNICEF***.

_ Het recht om te hebben, te ontvangen en toegang te krijgen tot bepaalde voorzieningen en diensten.
Bijvoorbeeld:
een naam en nationaliteit, gezondheidszorg, onderwijs, rust, ontspanning en aangepaste zorg voor weeskinderen of kinderen met een beperking. _

PROVISIE

STIL GEBOREN KINDEREN

GEZINSBOND

Artikel 2
–
GEEN DISCRIMINATIE

Artikel 8
–
IDENTITEIT

Artikel 30
–
EIGEN CULTUUR

SLAAPZACHT, VRIEND

Fragment uit de getuigenis (**1**) van Mira, mama van drie kinderen, waaronder sterrenkindje Sam.

"Ik was vijf maanden ver en kon eindelijk voorzichtig van de zwangerschap genieten. Tot een volgende echo liet zien dat Sam niet goed groeide. Een operatie bij de geboorte zagen de dokters in dat geval niet zitten. Het zou een opeenstapeling van problemen meebrengen waaronder hersenschade. Ze stelden een zwangerschapsafbreking voor, tenzij Sam de drie volgende weken een groeispurt zou maken.

Het wachten in die weken was verschrikkelijk. Wat zou er gebeuren? Dokters zijn op zo'n moment je enige leidraad. Bij het volgende onderzoek kwam de klap: de prognose was uiterst negatief. Sam zou van bij de geboorte met angst en pijn geconfronteerd worden zonder uitzicht op een goed leven. Voor ons was het de grootste daad van liefde die we konden stellen om haar hartje te laten stilleggen zodat ze niet moest lijden.

Het moment van de ingreep zullen we nooit helemaal kunnen verwerken, zo tegennatuurlijk. Meteen daarna is de bevalling ingeleid en werd Sam doodgeboren. Een baby met alles erop en eraan: vingertjes, teentjes, mooie haartjes… 'We hebben ons vergist', schoot het door mijn hoofd. Ook al wist ik dat het 'defect' niet zichtbaar was, maar vanbinnen zat."

Ik hoopte ook de hele tijd dat ze wakker zou worden, je weet dat dat niet kan, maar je gevoel gaat alle kanten uit. Hoe hard het ook was, het is zo belangrijk dat we die korte tijd met haar ten volle konden beleven. Het ziekenhuis spoorde ons aan haar vast te pakken en veel foto's te nemen en het ***Berrefonds*** (**2**) had kleertjes op maat van Sam. Het is zalvend als je kindje zo respectvol behandeld wordt.

We hebben familie en vrienden een kaartje gestuurd om geboorte en overlijden te melden. De sociale dienst van het ziekenhuis raadde aan het te doen zoals wij het wilden, en ons niet te veel af te vragen wat anderen daarvan vonden. Ik ben dat als leidraad blijven nemen. Door onze openheid lieten mensen hun schroom om te reageren varen. We hebben veel deugddoende kaartjes en mails gekregen.

Thuis heb ik heel erg geworsteld met het recht om te rouwen. Overrompeld door ontwrichtende emoties dacht ik dat ik gek werd. Jammer dat er ons, tijdens het hele proces vooraf en na de bevalling, niemand de weg wees naar gepaste psychologische hulp. Een arts bood een kalmeringsmiddel aan, daar moesten we het mee doen. Wij wisten toen niet van het bestaan van ***Fara*** (3).

Ik had moederschapsrust waardoor ik me niet moest verantwoorden dat ik niet aan het werk was. Mijn enige verantwoordelijkheid was voor mezelf te zorgen. Het is zo belangrijk dat de maatschappij je dat recht geeft."

Rouw is heel complex en bij ons kwam daar nog een soort schuldgevoel bovenop. De vraag 'Wat als we niet hadden ingegrepen?' zal ons leven lang wel af en toe de kop opsteken."

ONZICHTBARE KINDEREN

"JE WORDT OUDER ZODRA JE EEN POSITIEVE ZWANGERSCHAPSTEST HEBT"
_vroedvrouw

In België kan de registratie van een levenloos kind verrassend genoeg pas sinds 1999. Tot dan werd erover gezwegen in alle talen. Geen spoor in het bevolkingsregister, en, afhankelijk van de houding van lokale besturen, soms ook geen recht om je kind te begraven. Door er geen wetgeving over te maken, ontnam de wetgever als het ware het bestaansrecht van het verdriet van deze ouders.

In 1999 voorzag de wet dat na een zwangerschapsduur van 180 dagen een akte van een levenloos geboren kind werd opgemaakt. Achterliggende redenering: pas na 180 dagen zwangerschap is een foetus levensvatbaar. Alsof er voordien nog geen 'mens' is en registratie dus geen meerwaarde heeft. Na het lezen van de getuigenis van Mira, is dergelijke puur rationele en wetenschappelijke benadering bijna stuitend. Want geen registratie betekent geen naam kunnen geven, geen spoor dat jouw kind heeft bestaan. In Vlaanderen kan je wel kiezen voor het begraven of cremeren van een levenloos geboren kind, ongeacht de duur van de zwangerschap en los van het al dan niet registreren (a).

DE WET EVOLUEERT MEE MET DE WETENSCHAP

Ondertussen is de wetenschap zo geëvolueerd dat een kind veel sneller levensvatbaar is (4). De wetgever oordeelde dat de wet in het licht van deze evolutie aangepast moest worden (b). Sinds 1 april 2019 kan de registratie van een levenloos kind ook na 140 dagen zwangerschap. Het initiatief moet wel komen van één van de ouders (de moeder, de gehuwde partner, of de persoon die het kind al had erkend. Als er geen huwelijk of voorafgaande erkenning is, kan registratie alleen met instemming van de moeder). Zij kunnen de voornaam van hun kind ook registreren.

Kinderen die geboren zijn na 180 dagen zwangerschap moeten geregistreerd worden (dat was voordien ook al het geval). Voortaan kan ook de familienaam geregistreerd worden. Het is een onbegrijpelijke keuze om hier weer een breuklijn te voorzien. Waarom kunnen niet alle kinderen voor- en familienaam krijgen? Een familienaam is net wat aantoont dat een kind tot een bepaalde familie behoort. En dat is waar deze ouders zo naar verlangen…

OOK VOOR WIE EERDER EEN KIND VERLOOR

Ook mensen die vóór 1 april 2019 een kind verloren tussen de 140ste en 180ste dag van de zwangerschap konden het hun kind alsnog laten registreren tot 31 maart 2020. Vreemd genoeg was hier de vereiste dat beide ouders om de registratie verzochten, terwijl dat voor 'nieuwe' gevallen niet vereist is. Nochtans wordt het vaak net moeilijker om dit samen te doen naarmate de tijd verstrijkt, omdat de ouders anders omgaan met het verdriet, of omdat ze intussen niet meer samen zijn bijvoorbeeld. Een extra voorwaarde, die meteen alweer een drempel inbouwde.

Wie eerder al een akte liet opmaken, kon een familienaam of voornamen laten toevoegen. Na tien maanden registreerden 903 gezinnen een doodgeboren kindje na een zwangerschap van minstens 140 dagen, en 394 ouders maakten gebruik van de overgangsregeling om een kindje dat eerder levenloos ter wereld kwam toch nog te registreren (c).

MAAR NOG ALTIJD NIET VOOR IEDEREEN

In de praktijk is er dus ook vandaag nog altijd geen mogelijkheid tot registratie van kindjes uit een zwangerschap die minder dan 140 dagen mocht duren. Deze kinderen blijven nog altijd ***onzichtbare kinderen***. Hen wordt het recht ontzegd om ook officieel tot het gezin te behoren.

Maar niet alleen op beleidsvlak zijn deze kinderen onzichtbaar. De omgeving heeft ook nog té vaak de neiging om hen 'dood te zwijgen'. Terwijl dit met de beste bedoelingen is, maakt het de wonde nog pijnlijker.

WAT ZEGT HET EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS?

Op diverse momenten werden vragen voorgelegd aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens om af te toetsen of deze kinderen op een of andere manier bescherming konden genieten onder het verdrag. Met name de toepasbaarheid van **artikel 2** (recht op leven) en **artikel 8** (recht op gezins- familie en privéleven) (**d**).

Artikel 2 bepaalt dat het recht op leven van eenieder wordt beschermd door de wet. Hierbij worden noch 'leven', noch 'eenieder' gedefinieerd, waardoor het niet duidelijk is of ook levenloze kinderen onder deze bescherming vallen. Bij herhaling kwam de vraag voor het Hof (**e**), maar er kwam geen eenduidig antwoord. Dit heeft allicht te maken met het gebrek aan consensus tussen de lidstaten in zo'n ethisch geladen thema.

Ook op grond van **artikel 8 EVRM** (Europees Verdrag van de Rechten van de Mens), dat bepaalt dat eenieder het recht heeft op respect voor zijn privéleven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie, werden vragen gesteld aan het Hof naar bescherming van ongeboren of levenloze kinderen. Maar ook daarover spreekt het Hof zich niet expliciet uit. In één arrest geeft het Hof een bescherming op basis van de rechten die ouders uit het verdrag kunnen putten (**f**).
Het Hof sluit deze kinderen en hun gezin niet uit van bescherming, maar geeft hele grote autonomie aan de lidstaten om dit zelf vorm te geven.

GEZINSBOND EN STERRENKINDJES

ZWANGER ZIJN IS EEN HEEL BIJZONDERE ERVARING. IN VERWACHTING VAN NIEUW LEVEN, EEN TOEKOMST. ALS HET KIND DAN STIL WORDT GEBOREN (EEN ANDERE, ZACHTERE OMSCHRIJVING VAN DOOD-GEBOREN), SLAAT DIE VREUGDE OM IN VERDRIET EN ONMACHT. TWEE WERELDEN KOMEN IN SCHRIL CONTRAST TE STAAN. OF HOE BAREN PLOTS OPBAREN WORDT… _ *Quote uit 'Helpen bij verlies en verdriet' van Manu Keirse*

Op bezoek gaan? Een veilige afstand bewaren? Praten over het sterrenkindje, of net zwijgen, zodat het allemaal sneller 'vergeten' kan worden? Omgaan met verlies en verdriet is een moeilijke opdracht. Voor wie getroffen is door het verlies, maar ook voor de nabije omgeving, en voor de brede samenleving.
Waar de houding vroeger vaak was om het verdriet diep weg te bergen in de hoop dat het vanzelf zou verdwijnen, weten we nu dat rouwen een werkwoord is. Een rouwproces doorlopen vraagt veel energie en heeft tijd nodig. Bovendien rouwt iedereen op zijn manier, op zijn tijd.

Maar hoe kan een ouder rouwen om een kind als er nooit de kans was om het te leren kennen? Als de omgeving geen enkele voeling heeft kunnen opbouwen met het kind? Hoe leg je als ouder uit op het werk dat je maanden nadien nog kan overmand worden door verdriet als er nooit over je kind werd gepraat? Hoe gaat een moeder om met het schuldgevoel dat de kop opsteekt omdat ze haar kind niet de veiligheid kon geven die een moederschoot normaal biedt? Allemaal elementen die het proces bemoeilijken dat deze ouders moeten doorlopen. Erkenning voor het verlies is mede daarom van cruciaal belang. Want boven op het helse traject dat deze ouders sowieso moeten doorlopen, is het bijna onmenselijk om hen het gevoel te geven dat de maatschappij het verlies dat ze lijden maatschappelijk niet als een betekenisvol verlies aanziet.

"HOE ROUW JE OM IEMAND DIE JE NIET MOCHT KENNEN?
HOE VUL JE DE LEEGTE ALS ER GEEN HERINNERINGEN ZIJN?" _

Gezinsbond startte in 2019-2020 het project ***'Verre van weg'*** (5) om een stem te geven aan dit verdriet. Zangeres Mira kwam op ons pad. In 2014 verliest zij haar ongeboren dochtertje. Geconfronteerd met de moeizame omgang van onze samenleving met rouw en geïnspireerd door de troost van muziek, krijgt ze het idee voor een concert rond dit thema. Vooraf is er een film van ritueelbegeleider Caroline Meerschaert. In een collage van getuigenissen wordt de ervaring van het verlies van een kind rond de geboorte in beeld gebracht. Nadien krijgen alle aanwezigen een koesterboekje mee waar ze troost uit kunnen putten, en ook informatie vinden waar ze terecht kunnen.

PIJNPUNTEN IN DE HUIDIGE WETGEVING

De wetswijziging van 2019 betekent zeker een stap vooruit in het zichtbaar maken van deze sterrenkinderen, zowel voor het beleid als voor de samenleving. En toch is het tegelijk de wetswijziging van de gemiste kans.

De wetgever schoof twee doelstellingen naar voor bij de totstandkoming van de wet: Hij wou de wet aanpassen aan de evolutie in de medische wetenschap, waardoor de grens van 180 dagen in het kader van levensvatbaarheid achterhaald was. Het werd een verlaging tot 140 dagen. Deze grens ligt beduidend lager dan de grens die de Wereldgezondheidsorganisatie als ondergrens naar voor schuift (met name 168 dagen).

De wetgever wou ook tegemoetkomen aan de behoefte van ouders van een levenloos kind om dat kind een plaats te geven in hun leven en hen te ondersteunen in hun rouwverwerking. Hierbij is het vreemd dat men er vervolgens voor opteert om de hakbijl van 180 dagen te vervangen door een nieuwe hakbijl van 140 dagen. Elke termijn voelt een stuk arbitrair aan bij concrete toepassing. Waarom kan een kindje dat op dag 139 geboren wordt niet geregistreerd worden, en een ander dat één dag langer werd gedragen wel?

Eén van de redenen voor de terughoudendheid van onze wetgever om de ouders van ieder levenloos kind de kans te geven om dit te registreren was de angst voor een impact op het recht op abortus. Alsof er een harde grens zou bestaan tussen de mogelijkheid om een sterrenkindje te registreren en het recht op abortus. De wetgever in Nederland toonde al aan dat beide perfect naast mekaar kunnen bestaan. Ondanks de liberale wetgeving rond abortus is het daar immers mogelijk om een levenloos kind te registreren, ongeacht de duur van de zwangerschap.

De wet vermeldt expliciet dat registratie geen rechtsgevolgen heeft, behalve als specifieke wetgeving er wel gevolgen aan toekent. Het is de expliciete bedoeling om de focus te leggen op de ondersteuning van het rouwproces niet om bescherming van het ongeboren kind te versterken. In die zin blijft deze wetgeving veilig uit het vaarwater van andere wetgeving en wetsvoorstellen die daar net wel op willen ingrijpen (6).

Het gaat ook om twee totaal verschillende zaken, die zelfs kunnen overlappen, zoals blijkt uit deze brief die een mama schreef aan haar dochtertje:

Lief meisje van me,

Het is nu bijna een jaar geleden dat ik je moest loslaten.

Iets meer dan een jaar geleden ontdekte ik je bestaan. Ik herinner me dat moment nog alsof het gisteren was. Die twee streepjes en alle gevoelens die erbij kwamen kijken. Alles wat daarna gebeurde, is een waas. Ik herinner me flarden, die een jaar later haarscherp terugkomen.

Ik herinner me hoe ik onmiddellijk van je hield. Zoals ik nog nooit van iemand gehouden heb. Ik herinner me ook hoe ik je voor het eerst zag. Op een veel te vlug genomen echo door iemand die jou een hoopje cellen noemde. Goedbedoeld. Ze wilde niet dat ik me schuldig voelde als ik je liet weghalen. Ik voelde me radeloos, machteloos en kwaad. Je vader trok zich op aan haar woorden. We legden een afspraak vast. Afbellen kon altijd nog. We belden niet af.

Elke dag hoopte ik dat er een manier was om je te houden. Dat we een weg zouden vinden. Die vonden we niet. Een jaar later lijkt het er meer dan ooit op dat het maar goed is dat we die weg niet gevonden hebben.

Het lijkt alsof ik op die noodlottige dag begin vorig jaar de eerste domme beslissing in een reeks van vele heb gemaakt. Alsof nadien alles is fout gelopen. Alsof ik gestraft word.

Soms wou ik dat ik terug kon gaan in de tijd. Maar had ik de dingen dan anders gedaan? Jij bent er niet gekomen omdat we jou het beste wilden geven: een warm en zorgeloos gezin, met een mama én een papa die naar je hadden uitgekeken. Ik wilde jouw papa niet veroordelen tot het vaderschap.

Ik wilde jou niet veroordelen tot een van bij meet af aan moeilijk leven. En om die reden zou ik vandaag wellicht hetzelfde doen. Ook al doet het mij nog elke dag pijn. Ik heb gedaan wat ik moest doen, omdat ik van je hou.

Het afgelopen jaar was een rotjaar, maar ik moet blijven geloven dat ik er ondanks alles het beste van heb proberen maken. Dat ben ik verschuldigd aan de optimist in mezelf. Je bent niet voor niks vertrokken. Ik ben vastbesloten de puzzelstukjes te leggen. Een goeie papa voor je te vinden. Een mooi leven op te bouwen. Zodat ik je kan geven wat je altijd hebt verdiend: de beste mama en papa van de wereld, in het beste gezinnetje van de wereld.

Ik moet hier nu zelf door, maar niet alleen. Ik heb mijn vriendinnen. Ik heb Fara en de Bondgenoten.

Ik hoop dat je op een dag bij me terugkomt. Dan krijg je alle liefde van de wereld.

Liefs,
Je mama

De wetgever zet met deze nieuwe regeling absoluut stappen vooruit, en dat kunnen we alleen toejuichen. Maar er blijven een aantal pijnpunten overeind, zoals eerder aangegeven.

Op 14 januari 2020 legde CD&V een nieuw wetsvoorstel op tafel om te sleutelen aan de één jaar oude wetgeving (g). Dit voorstel komt in ruime mate overeen met onze bekommernissen. De voorwaarde van een zwangerschapsduur van minstens 140 dagen om te kunnen overgaan tot registratie, wordt losgelaten. Als een ouder dat wenst, kan elk kind geregistreerd worden. De registratie gebeurt in een geboorteakte ***sui generis*** én elke ouder krijgt de kans om zijn/haar kind zowel een voornaam als een familienaam te geven.

Als dit voorstel wordt goedgekeurd, zal het vooral nog van belang zijn om een goede overgangsregeling uit te werken, zodat diegenen die nu in de kou bleven staan alsnog de ruimte krijgen dit op hun eigen manier in te passen in hun leven.

SLOTWOORD

Hoog tijd om een versnelling hoger te schakelen en alle mensen die door deze hel moeten gaan als ouders, grootouders, familie de ondersteuning te bieden die ze nodig hebben. Een laatste getuigenis illustreert dat ook jongeren getroffen worden door dit leed.

Phoebe, zus van drie sterrenkindjes getuigt:
“Je verliest iemand die eigenlijk nooit echt een kans heeft gekregen om te leven. Ik vind het moeilijker om iemand te verliezen die je niet hebt gekend omdat je er geen herinneringen mee hebt behalve die ene dag. Vooral het moment dat je hen echt ziet en kunt vasthouden blijft bij. Een mini-mensje, maar je zag echt de voetjes en de tenen en de handen en de vingers en zo. En dan het afscheid. Dat je weet van ‘ik ga die nooit meer zien’.

Als iemand mij vraagt of ik broers of zussen heb, ga ik altijd zeggen ja ik heb 2 broers en een zus. Maar nog steeds niet al mijn vrienden weten het. Da’s niet iets dat ik zomaar ga vertellen.

Ik ben ook naar een psycholoog gegaan omdat de school dat had aangeraden. Als ik nu zie waar ik ben geraakt met de psycholoog denk ik wel dat dat een aanrader is. Het klinkt raar, maar als ik alleen thuis ben ga ik gewoon eens tegen hen praten.”

AANBEVELINGEN

- ***Registratie van een doodgeboren kind mag niet afhangen van de duur van de zwangerschap***
  Rouw is niet te vatten in termijnen. Iedere termijn is een hakbijl die ervoor zorgt dat er weer mensen zijn die geen erkenning krijgen voor hun verlies, en bijgevolg in de kou blijven staan. Wie 140 dagen zwanger is geweest, mag aangifte doen. Wie een dag vroeger een zijn kind verliest, belandt in de vergeetput. Er zijn geen rechtsgevolgen verbonden aan de aangifte van een levenloos geboren kind, zo vermeldt de wet uitdrukkelijk. Waarom dan de enorme aarzeling om gewoon elke ouder die daar nood aan heeft de kans te geven om zijn kind aan te geven, en op die manier een spoor te creëren van het bestaan ervan?

  Bijkomend positief gevolg van een uitgebreidere registratie, is dat er op die manier ook data zijn van het aantal stil geboren kinderen.

- ***Registratie van een doodgeboren kind verdient een plek bij de akten van geboorte***
  De ambtenaar van burgerlijke stand stelt de akte van levenloos geboren kinderen op en tekent het doodgeboren kind op in de databank akten van de burgerlijke stand (DABS). Deze akte staat in ons burgerlijk wetboek nog altijd opgenomen onder het hoofdstuk 'akten van overlijden'. Dit doet wenkbrauwen fronsen. Hoe kan je nu een overlijden officialiseren zonder dat je het leven erkent? Daarom vragen wij om deze akte als geboorteakte te kwalificeren. Telkens een vrouw bevalt, wordt immers een kind geboren.

- ***Alle ouders moeten de kans krijgen om een volledige naam te laten registreren***
  Kinderen vanaf 180 dagen zwangerschap kunnen voortaan ook de familienaam van het kind laten registreren. Dit moet voor alle kinderen mogelijk zijn, ongeacht de duur van de zwangerschap.

- ***Het verzoek van één ouder moet altijd volstaan om over te gaan tot registratie***
  De anomalie waarbij in de huidige regelgeving retroactieve registraties enkel konden op verzoek van beide ouders moet rechtgezet worden. Op die manier geven we zoveel mogelijk mensen de kans om deze traumatische gebeurtenis een plaats te geven in hun leven.

- ***Ouders die feitelijk samenwonen moeten ook geboorte- en omstandigheidsverlof kunnen opnemen omwille van hun doodgeboren kind***
  Ouders hebben het recht om tien dagen afwezig te zijn op het werk bij de geboorte van een kind. In de praktijk zorgt een gunstige interpretatie van de term 'geboorte' door FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg en het RIZIV ervoor dat dit ook geldt bij aangifte van een doodgeboren kind na een zwangerschap van 180 dagen. Feitelijk samenwonende partners kunnen dat door een lacune in de wetgeving niet. Artikel 30 van de wet van 3 juli 1978 bepaalt immers dat ook zij recht hebben op geboorteverlof als ze minstens drie jaar samenwonen met diegene met wie de afstamming vast staat en waar het kind zijn hoofdverblijfplaats heeft. Deze laatste voorwaarde maakt het onmogelijk voor hen om geboorteverlof op te nemen, aangezien een kind dat doodgeboren werd geen verblijfplaats heeft.

  Ook het opnemen van omstandigheidsverlof bij het overlijden van een kind is op dit moment niet mogelijk voor feitelijk samenwonende partners. Daar is een gelijkschakeling met andere ouders nodig.

EINDNOTEN

(1) *www.goedgezind.be/sterrenkindjes/* dit online dossier bundelt nuttige informatie voor ouders, maar ook voor vrienden, familieleden, brussen van sterrenkindjes.

(2) *www.berrefonds.be.* Het ***Berrefonds*** biedt ondersteuning aan ouders en families van kinderen die overlijden tijdens de zwangerschap, na de geboorte en dit tot ongeveer de leeftijd van 12 jaar.

(3) *www.fara.be*. ***Fara*** luistert, informeert en begeleidt bij zwangerschapskeuzes.

(4) De ***Wereldgezondheidsorganisatie*** legt de grens voor levensvatbaarheid op 22 weken.

(5) *www.gezinsbond.be/verrevanweg*

(6) Denken we ook aan het voorstel van Crombez en Van Peel over prenatale rechtsbescherming. De Kamer, doc 55/1029.

MEER WETEN

Als je het ondenkbare meemaakt, dan zoek je naar houvast. Er zijn heel veel initiatieven die mensen een vorm van ondersteuning bieden, maar het is niet altijd makkelijk om de informatie die je zoekt te vinden op cruciale momenten. Daarom heeft de ***Gezinsbond*** een dossier gemaakt over sterrenkindjes, dat u kan terugvinden op ons online platform ***Goed Gezind*** (*www.goedgezind.be/sterrenkindjes*).

Een overzicht van organisaties die vanuit één of andere invalshoek ook een meerwaarde kunnen zijn vindt u in onderstaande lijst. Eerst vindt u die organisaties die partner waren bij het project ***Verre van weg*** waarover u in de tekst kon lezen (*www.gezinsbond.be/verrevanweg*).

Nadien andere projecten die wij vonden, in alfabetische volgorde:

- ***Met lege handen***
  is een zelfhulpgroep van en voor ouders van een overleden baby en is ontstaan vanuit de behoefte om te praten met ouders die ook een baby verloren vóór, tijdens of na de geboorte.

Bij elkaar vinden we begrip, erkenning en herkenning. We bieden verschillende platformen aan om met lotgenoten in contact te treden.
www.metlegehanden.be

- ***Project Sterrenkinderen*** is een initiatief van ***Kinderwens vzw*** ExpertiseNetwerk. Het is een zorgnetwerk rond perinataal verlies. Ze bieden individuele– en groepsbegeleiding in een veilige professionele context aan ouders van sterrenkinderen. Ze verzorgen ook opleiding voor professionelen.
www.sterrenkinderen.be
- ***Vzw Levensadem*** heeft een dubbel doel: concrete hulp en ondersteuning op lange termijn bieden aan zwangere vrouwen en paren in nood, en persoonlijke begeleiding geven aan vrouwen en paren bij de verwerking van miskraam, abortus en zwangerschapsafbreking na prenatale diagnose. Deze hulp kan bestaan uit gesprekken, de steun van lotgenoten of een steungezin en het begeleiden van een persoonlijke spirituele weg van aanvaarding en verwerking, de Emmaüsweg. *www.levensadem.be*
- ***Berrefonds vzw*** ondersteunt ouders die hun kindje verloren hebben van bij de zwangerschap tot 12 jaar. Met de herinneringskoffertjes en koesterkoffers zorgen we ervoor dat ouders hun kindje levenslang kunnen koesteren. Voor de allerkleinsten is er op maat gemaakte kledij en een dekentje. Het koffertje is ook een tool voor vroedvrouwen of verpleegkundigen om het verdriet en afscheid bespreekbaar te maken. Regelmatig worden activiteiten georganiseerd waar ouders en hun omgeving ruimte krijgen om op een hoopvolle manier om te gaan met verlies. *www.berrefonds.be*
- ***COCONA***, dat is ritueelbegeleider Caroline Meerschaert, mede ontwikkelaar van 'Echo van mijn kind', een moment waar ruimte wordt gecreëerd om het verlies van een kindje een plek te geven. Voor Verre van Weg bracht COCONA getuigenissen over het verlies van een kind rond de geboorte samen in een filmisch beeldverhaal. *www.cocona.be*
- ***Boven de Wolken***, fotografie van overleden baby's. Ook als sterrenouder ben je heel fier en wil je alles voor eeuwig en altijd vastleggen. Foto's van jullie baby, van jullie nieuwe gezin. Foto's die helpen bij het leren leven met het verlies van je kind. Foto's die je met veel trots aan iedereen kan laten zien. De professionele fotografen van Boven De Wolken helpen sterrenouders graag aan een blijvende herinnering die nooit zal vervagen. We doen dit gratis, met hart en ziel, met liefde voor kostbare herinneringen en met respect voor ouders en hun *baby.*
www.bovendewolken.be

- ***Fara vzw*** luistert, informeert en begeleidt bij zwangerschapskeuzes. Sta je voor een zwangerschapsafbreking om medische redenen of abortus? Wij ondersteunen je bij je keuze of bij de verwerking achteraf. Naast individuele begeleiding organiseren we ook lotgenotencontact voor mensen met een abortuservaring (online en via regionale ontmoetingsgroepjes). *www.fara.be*
- ***De Kraamvogel vzw*** is een aanspreekpunt in de provincie Antwerpen voor al wie zwanger wil worden, zwanger is, pas bevallen en voor jonge gezinnen tijdens de kraamtijd. Ook als deze tijd anders loopt dan gehoopt. Met een grote kennis van de sociale kaart helpen we gezinnen op een onafhankelijke, neutrale manier een "geïnformeerde keuze" bij elkaar te puzzelen, met respect voor ieders eigenheid. We ijveren eveneens voor een toegankelijke gezondheidzorg voor iedereen. De ***Vlaamse Expertisecentra Kraamzorg*** zijn een partnerorganisatie van ***Kind & Gezin***, je vindt ze in elke provincie.
Antwerpen: *www.kraamvogel.be*
West-Vlaanderen: *www.dewieg.be*
Vlaams Brabant: *www.debakermat.be*
Oost-Vlaanderen: *www.kraamkaravaan.be*
Limburg: *www.zwangerenbevallen.be*
Brussel: *www.expertisecentrum-vollemaan.be*
www.expertisecentrakraamzorg.be
- ***Lost & Co*** ondersteunt jonge mensen na verlies. Je kan je verhaal delen met iemand die zelf weet wat het is om bv. je kindje te verliezen. Dankzij velen kan je ook genieten van een massage, kappersbeurt of een bloemetje, zodat jij weer gaat stralen. Ook iedereen met een vraag is welkom via onze wegwijzer.
We zijn er dus ook voor familie of vrienden die in hun nabije omgeving verlies meemaken. *www.lostenco.be*
- ***Fluistering*** is een haven waar kinderen, jongeren, gezinnen en volwassenen kunnen aanmeren na of bij een verlieservaring. Verlies is voor ons een ruim begrip. Zacht, stilletjes en met een open blik willen we graag een stukje met jou mee wandelen en richting zoeken. Samen zoeken we naar manieren om weer krachtiger in het leven te staan, in ware verbinding met jezelf en de wereld.
www.fluistering.be
- De ***zelfhulpgroep O.V.O.K. – Ouders Van een Overleden Kind –*** wil ouders die een kind verliezen een helpende hand en luisterend oor reiken en bijstaan in de verwerking van dit immens verdriet. De vereniging bestaat uit vrijwilligers die ook lotgenoot zijn en uit ervaring weten wat het verlies van een kind betekent. Je kunt bij O.V.O.K. terecht voor individueel contact, deelname aan praatgroepen, de jaarlijkse landelijk dag en andere activiteiten rond specifiek thema's.
www.ovok.be

Andere organisaties die te maken hebben met diverse aspecten van rouwverwerking.

- ***Eleonoor vzw***
  Voorziet 'rouwkost' in de week na de stilgeboorte of het overlijden van een heel jong kind. Je kan elke dag een nieuwe schotel krijgen, geleverd in een prachtige rouwmand met extra's die je in de moeilijke dagen kunnen ondersteunen. *www.Eleonoor-vzw.be*
- ***Elisio Vlinderpost***
  Dankzij Elisio vlinderpost kan elke sterrenmama en sterrenpapa van een overleden kindje wenskaarten ontvangen. *www.elisiovlinderpost.be*
- ***Vaarwel****
  Het Koesterbootje is een kinderkistje voor kindjes die tijdens de zwangerschap of net na de geboorte gestorven zijn. *www.vaarwel.be*
- ***Nooit vergeten***
  De allereerste babyuitvaartonderneming in België. *www.nooitvergeten.be*
- ***Verder dan de Horizon***
  Verkoop van Troostzakjes met allerlei knutselmateriaal om creatief aan de slag te gaan en zo kinderen de kans te geven een overlijden een mooie plaats te geven. *www.verderdandehorizon.be*
- ***Cozapo***
  Contactgroep Zwangerschapsafbreking na Prenataal Onderzoek. *www.cozapo.org*
- ***Saying Goodbye***
  Begeleiding en ondersteuning van ouders van een overleden baby. *www.saying-goodbye.be*
- ***Little quilts of life***
  Met het project "Little Quilts of Love" worden kleine quiltjes gemaakt en aan de ouders gegeven van wie het kindje gestorven is. *www.lapjeshuis.eu*

BOEKENLIJST

Voor ouders

Het rouwt in jou. C. Vandenhole. Lannoo, 2019.
Helpen bij verlies en verdriet. M. Keirse. Lannoo, 2017.
Vingerafdruk van verdriet. M. Keirse. Lannoo, 2012.
Ze zeggen dat het overgaat. J. Maes en E. Jansen. Witsand, 2013.
Als verdriet blijft. Overleven na verlies van een zoon of dochter. J.r. Bernstein. Omega Media Publishers, 2000.
Stille baby's. Rouwverwerking bij doodgeboorte & zwangerschapsafbreking. C. Geerinck-Vercammen, Singel Uitgevers, 2018.
Altijd een kind te kort. Handboek bij zwangerschap na babysterfte. J. Rietberg en M. Pel. SU 'De Ronde Tafel', 2014.
Als je je kindje verliest in de zwangerschap. Persoonlijk boek om in te vullen en te bewaren. M. van Kreij. Lannoo Campus, 2018.
Als je een prille zwangerschap verliest. B. Spitz, M. Keirse en A. Vandermeulen. Lannoo, 2010.
Samen verder na verlies van een kind. B. Matznetter, Ten Have, 2014.
Als je kinderwens onvervuld blijft. Shanti Van Genechten en Lode Godderis. Lannoo, 2019.

Voor grootouders

Het regent in mijn toekomst. M. De Greef. Ten Have, 2010.
De hemelpoort op een kier. Over het korte leven van mijn kleinkind Roos. A. Mehlgarten. Christofoor, 2006.

Voor kinderen en volwassenen

Afscheid voor kids. K. Mylle i.s.m. Werkgroep Verder. Garant, 2019 (4+)
De zeven hemdjes van Veronika. J. Dreesen. Lannoo, 2008 (11+)

Voor kinderen

Dag Manon, daaaag. E. Beukema, E. Cotteleer. Callenbach, 2005 (2+)
Mijn kleine grote broer. Mijn kleine grote zus. S. Buydens en S. Ovaere. Tekst en Inzicht, 2017 (2+)

Kikker en het vogeltje. M. Velthuijs. Leopold, 2015 (3+)
De vraag van eend. L. Van Den Berg. De eenhoorn, 2007 (4+)
Benjamin. E. Nijssen en E van Lindenhuizen. Clavis, 2009 (4+)
Bedje in de wolken. B. Vandermeulen en I. Boter. Christofoor, 2009 (4+)
Het leven is als de wind. S. Innes en I. Agocs. (BIG HUG) Juniorpress books, 2014 (4+)
Kleine woelmuis. A. Vandaele. Clavis, 2014 (4+)
Ono. Een bijzonder broertje. H. Waeles en S. Gerard. Casa littera, 2015 (4+)
Pluimpje. Olivia het sloeberengeltje. I. Stevens. Vzw Dappere Bengeltjes (Neonatale IZ UZGent), 2017 (5+)
Hart op slot. Een wegwijzer voor rouwverwerking bij kinderen. E. Craenhals en E. Geyskens. Davidsfonds, 2018 (5+)
Achter de maan is niets. Voorleesboek rond het thema rouwverwerking. C. Perdieus. Het Letternest, 2018 (6+)
De wolkenschilder en het sterrenmeisje. G. Weyns en N. Christiaens. Borgerhoff en Lamberigts, 2018 (6+)
In de zee van mama's buik. L. Van Den Berg. De Eenhoorn, 2006 (7+)

OVER DE GEZINSBOND

Droom
De ***Gezinsbond*** werkt aan een gezins- en kindvriendelijke samenleving waar iedereen zich thuis voelt en zijn stem kan laten horen, los van zijn achtergrond en familiale situatie. We bouwen mee aan een Vlaanderen waar iedereen maximale ontplooiingskansen krijgt en elkaar helpt. We geloven dat gezinnen de basis zijn van een hechte samenleving, dat leden en vrijwilligers een onmisbare kracht zijn om onze missie te realiseren.

Belofte
De ***Gezinsbond*** is dé partner voor elk gezin, in alle levensfasen.
We brengen gezinnen samen, versterken hen en komen op voor een gezins- en kindvriendelijke samenleving.

www.gezinsbond.be

Artikel 20
–
BESCHERMING KINDEREN ZONDER GEZIN

Artikel 22
–
VLUCHTELINGENKINDEREN

Artikel 24
–
GEZONDHEID

Artikel 25
–
KINDEREN DIE NIET THUIS WONEN

Artikel 26
–
FINANCIËLE HULP

Artikel 27
–
ETEN, EEN HUIS, KLEREN EN MEER

Artikel 28
–
ONDERWIJS

Artikel 30
–
EIGEN CULTUUR

Artikel 31
–
SPELEN

Artikel 32
–
GEEN KINDERARBEID

Artikel 33
–
GEEN DRUGS

Artikel 34
–
GEEN SEKSUEEL MISBRUIK

Artikel 36
–
GEEN UITBUITING

Artikel 35
–
GEEN KINDERHANDEL

Artikel 37
–
OPSLUITING VAN KINDEREN

Artikel 39
–
ZORG VOOR SLACHTOFFERS

Artikel 40
–
KINDER-STRAFRECHT

KINDEREN OVER LEVEN OP STRAAT

KINDERRECHTENCOALITIE

Artikel 2
–
GEEN DISCRIMINATIE

Artikel 3
–
BELANG VAN HET KIND

Artikel 5
–
ROL OUDERS

Artikel 6
–
LEVEN EN ONTWIKKELEN

Artikel 7
–
NAAM EN NATIONALITEIT

Artikel 8
–
IDENTITEIT

Artikel 9
–
SCHEIDING VAN OUDERS

Artikel 16
–
PRIVACY

Artikel 17
–
INFORMATIE

Artikel 18
–
GOEDE OPVOEDING

Artikel 19
–
GEEN MISHANDELING ?

Op ***World Homeless Day***, 10 oktober 2019, organiseerde de ***Kinderrechtencoalitie Vlaanderen*** het Open Forum '***Kinderen over leven op straat'***. In samenwerking met ***vzw Jong*** en ***Betonne Jeugd*** getuigden drie ervaringsdeskundige jongeren op dit Open Forum over wat het betekent om als kind te (over)leven op straat.
Die getuigenissen werden aangevuld met de visie van experts en hulpverleners over de oorzaken van dak- en thuisloosheid, de effecten ervan op kinderen en hoe kinderrechten een deel van de oplossing kunnen zijn.

Met deze bijdrage wenst de ***Kinderrechtencoalitie Vlaanderen*** het onderwerp van dak- of thuisloosheid bij kinderen en jongeren hoog op de politieke agenda te houden. We plaatsen hun beleving van het leven op straat centraal in de hoop dat de onmenselijkheid van hun bestaanstoestand, beleidsmakers zal dwingen om snel en doeltreffend in te grijpen.

NERGENS THUIS!

***"EEN NACHT BUITEN SLAPEN? ZO KOUD. HONGER. BANG VOOR MANNEN IN DE STRUIKEN. BANG VOOR DE POLITIE.
BANG VOOR SPOKEN IN HET DONKER."_***

"GEEN THUIS HEBBEN, BETEKENT ALLEEN ZIJN. ALLEEN ZIJN, BETEKENT EENZAAMHEID. EENZAAMHEID BETEKENT VLUCHTEN IN DRANK EN DRUGS."_

"IK BEGRIJP NIET WAAROM WE NOG STEEDS GEEN DAK BOVEN HET HOOFD HEBBEN. OVERAL WAAR WE KOMEN, HOREN WE DAT WE NIET DE JUISTE PAPIEREN HEBBEN."_

Deze drie citaten (**3**) tonen wat een thuis hebben voor kinderen en jongeren betekent. Een thuis bestaat uit drie aspecten: een fysiek, sociaal en legaal aspect.

Een thuis betekent in de eerste plaats een behoorlijke, veilige en verwarmde woonst die kinderen privacy en bescherming biedt (***het fysiek aspect***).
Een thuis biedt kinderen bovendien de mogelijkheid om sociale relaties te onderhouden met familie, buren, vrienden, maar ook met scholen, de gemeente en andere overheidsdiensten (***het sociaal aspect***).

Een thuis betekent ten slotte ook verblijfszekerheid door middel van een juridisch recht als eigendom, huurcontract of ander gebruiksrecht (***het legaal aspect***).
Het lijkt evident dat iedereen een thuis heeft, maar dat is voor heel wat mensen niet zo en ook voor vele kinderen niet. Eén op de drie dak- en thuislozen is minderjarig! Achter die cijfers zitten, volgens Ikrame Kastit, de meest kwetsbare kinderen en jongeren uit onze samenleving.

WELKOM IN MIJN HUIS

Bijvoorbeeld de 18-jarige Jordy die in 2016 van honger en dorst is overleden in het Gentse Sport- en Recreatiepark Blaarmeersen, een zeer drukke plaats in Gent. Zijn 18e verjaardag betekende voor Jordy dakloos worden na een verblijf van 15 jaar in instellingen. Zijn overlijdensbericht raakte de mensen en heel wat steunacties kwamen op gang. Het beleid beloofde snelle maatregelen.

Toch blijft dak- en thuisloosheid bij kinderen en jongeren nog altijd een acuut probleem in onze samenleving. Denk bijvoorbeeld aan ***sofasurfers***, jongvolwassenen zonder dak boven het hoofd, zonder (t)huis.

Verborgen en onzichtbare dak- en thuislozen die tijdelijk bij familie of vrienden logeren of bivakkeren in een garage, auto, tuinhuis of kraakpand. Mensen die tijdelijk ergens anders inwonen, zijn er niet 'thuis'. Het is een zeer kwetsbare situatie zonder enige vorm van bescherming. Van de ene op de andere dag kunnen deze jongeren op straat belanden. En dit gebeurt vaker dan je denkt. Volgens het CAW heeft 53% van de jongeren die bij hen aankloppen woonproblemen.

Kinderen die surfen van sofa tot sofa of, erger nog, moeten overleven op straat, zijn kinderen en jongeren die onder de radar blijven en het nieuws zelden halen. Door hun situatie staan die jongeren meestal zelf niet graag in de spotlights, maar de bestaande clichébeelden over dakloze personen als alleenstaande, oudere mannen of vrouwen die dakloos werden door een tegenslag in het leven zoals een faillissement, echtscheiding of verslaving, passen ook niet bij hen.

KINDERARMOEDE ALS GROTE SCHULDIGE

"DON'T BELIEVE THE HYPE DAT HET IEDEREEN KAN OVERKOMEN (5)."_

Dr. Koen Hermans legde op het Open Forum uit dat de dak- en thuislozenpopulatie drastisch aan het verjongen is. Momenteel is 1 op 3 thuislozen een kind. Er zitten niet alleen veel kinderen in de thuislozenopvang, ook bij 1 op 4 vorderingen tot uithuiszetting zijn kinderen rechtstreeks betrokken. Bovendien leven steeds meer gezinnen met kinderen gedwongen zonder eigen dak boven het hoofd. Statistisch gezien, benadrukte hij, is kinderarmoede de belangrijkste risicofactor voor zowel

1) dak- en thuisloosheid als
2) armoede op latere leeftijd.

Een tweede belangrijke factor is de hevige crisis op de woonmarkt, zeker in de lagere segmenten. Uit onderzoek van het Huurdersplatform in 2019 blijkt dat de laagste huurprijzen snelst stijgen (a). De afgelopen vijf jaar zijn de 20% laagste huurprijzen gestegen met maar liefst 11,42%, terwijl de hoogste huurprijzen slechts zijn gestegen met 7,1%.
Betaalbare koopwoningen zijn nauwelijks of niet te vinden in Vlaanderen en tegelijkertijd is er een enorm tekort aan sociale woningen. De wachtlijsten voor een sociale woning zijn in sommige gemeenten zelfs even groot als het totale aantal sociale woningen die bewoond worden.

De veronderstelling dat daklоosheid en armoede zo maar elk gezin kunnen treffen, blijkt dus alleen in theorie te kloppen. Daklоosheid en armoede zijn in de praktijk niet het gevolg van toeval of lotsbestemming, maar van structurele problemen als kinderarmoede en de wooncrisis. Armoede en dak- en thuisloosheid gaan als het ware over van ouder op kind.

VERBORGEN WONDEN HYPOTHEKEREN DE TOEKOMSTPLANNEN VAN KINDEREN

"MAMA IS VAAK HEEL BOOS. WAAROM KRIJGEN WIJ GEEN HUIS? IK BEN OOK BOOS. IK BEN TOCH OOK EEN KINDJE?" _

"MIJN BROERTJE IS BANG VAN DIE MANNEN. HIJ PLAST NOG ELKE AVOND IN BED." (3) _

Uit de getuigenissen van de drie jongeren op het Open Forum bleek dat overleven op straat als minderjarige veel diepe en verborgen wonden achterlaat. Het leven op straat haalde hun leven volledig overhoop en maakte het totaal onvoorspelbaar. *Zullen ze papa en mama terugvinden na schooltijd? Wat zullen ze eten? Zullen ze een rustige nacht kennen?* Hoe kun je je als jongere goed in je vel voelen als je geen veilige plek hebt om naartoe te gaan?

Om de uitzichtloze situatie van dak- en thuisloze kinderen steeds opnieuw onder de aandacht te brengen, werden de drie getuigenissen gebundeld in de audiomontage ***'Kinderen getuigen over leven op straat'*** (6). Die duurt tien minuten en laat heel duidelijk horen dat het leven op straat kinderen belemmert in hun opvoeding, welzijn, gezondheid en toekomstperspectieven. Uit de getuigenissen blijkt hoe kinderen op straat zich niet of weinig aanvaard voelen door de samenleving en daardoor erg eenzaam en kwetsbaar zijn voor verslaving, criminaliteit en allerlei vormen van uitbuiting.

HELP!

"WAAROM NEEMT DIE BEGELEIDSTER MIJ NIET MEE NAAR HUIS? IK ZOU EEN BRAAF KINDJE ZIJN EN ALLES DOEN WAT ZIJ ZEGT. OPRUIMEN, KUISEN EN STIL ZIJN" _

"FIKS GEWOON EEN DAK BOVEN HET HOOFD EN WAT MEER BEGELEIDING!" _

***"ZODRA JE HET WOORD OCMW UITSPREEKT,
HANGEN ZE DE TELEFOON AL OP."*** _

"JE MOET ALLES ZELF DOEN." (3) _

Jongeren hebben in die gevaarlijke situatie in de eerste plaats nood aan een eigen plek om te wonen. Een behoorlijke, veilige en verwarmde woonst die hen privacy en bescherming biedt.
Daarnaast willen jongeren autonomie ervaren en vertrouwen voelen. Begeleiding moet gebeuren op maat, vraag en tempo van de jongere en mag niet gelden als voorwaarde voor het toekennen van hulp. Voor veel jongeren is de kloof met de bestaande hulpverlening (te) groot want die is vooral gericht op volwassenen en gebeurt volgens een rechten-en-plichten-verhaal waar minderjarigen weinig baat bij hebben.

Brugfiguren uit het onderwijs, maar ook experts 'outreachend' jeugdstraathoekwerk traden de jongeren bij en legden uit hoe zij die kloof met de voor jongeren specifieke hulpverlening dagelijks trachten te dichten. Volgens Samira Wymeersch (7) zijn de mogelijkheden voor het onderwijs enorm doordat op school heel de wereld samenkomt en leerkrachten ouders kunnen betrekken als de experts in de opvoeding van hun kinderen.

BIEDT HET KINDERRECHTENKADER OPLOSSINGEN?

"WAT IK ZOU VERANDEREN? ALLES!" _

"MEER BEGELEIDING WANT IK MOEST ALLES ZELF DOEN." _

"ER ZOU EEN RECHT OP HUISVESTING MOETEN ZIJN. VOOR IEDEREEN! MAAKT NIET UIT OF JE OCMW HEBT OF NIET, ZE ZOUDEN JE NIET MOGEN WEIGEREN." (3) _

Ouders dragen uiteraard een grote verantwoordelijk voor hun kinderen. Hen als expert betrekken in de opvoeding van hun kinderen is zeker een must, maar de overheid moet ouders helpen om die verantwoordelijkheid te dragen.

Bijvoorbeeld met programma's voor materiële bijstand en ondersteuning, zeker wat betreft voeding, kleding en huisvesting. Die dubbele verantwoordelijkheid van ouders én overheden blijkt uit het Kinderrechtenverdrag zelf. Volgens **artikel 27** hebben kinderen recht op een levensstandaard die toereikend is voor hun lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling. Dat is in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van de ouders, maar, indien nodig, moet de overheid hen daarbij helpen.

Dat kinderen om welke reden dan ook gedwongen op straat leven, vormt een ***flagrante schending*** van hun kinder- en mensenrechten. Het leven op straat legt immers een enorme hypotheek op hun geestelijke en fysieke gezondheid, ontwikkeling en toekomst.

Hoewel het Kinderrechtenverdrag geen specifiek recht bevat op bescherming tegen armoede en dak- of thuisloosheid, bevat het, volgens jeugdadvocate Mieke Van Laer (**8**), wel een aantal andere rechten die gekoppeld kunnen worden aan levensdomeinen waarin kinderen getroffen worden door dak- of thuisloosheid.

Kinderen hebben recht op onderwijs, vrije tijd, sociale zekerheid (zoals hulp van OCMW en ziekenfonds), een toereikende levensstandaard, de best mogelijke gezondheidszorg en bescherming tegen mishandeling en verwaarlozing. Bovendien verplicht **artikel 3** van het Kinderrechtenverdrag rechters, ouders, leerkrachten, overheden en instellingen om, bij elke beslissing die genomen wordt over een kind, of die rechtstreeks of onrechtstreeks betrekking heeft op een kind, het ***belang van het kind*** steeds als eerste overweging te zien.

Hoewel alle kinderen op Belgisch grondgebied zonder onderscheid drager zijn van deze rechten, drukt het ***VN-Kinderrechtencomité*** in haar recentste Slotbeschouwingen voor België haar bezorgdheid uit *"dat kinderen die in armoede leven en kinderen met een handicap nog steeds worden gediscrimineerd, met name wat betreft de toegang tot gezondheidszorg, onderwijs, huisvesting en vrije tijd"* (**b**).

Het VN-Kinderrechtencomité maakt zich bovendien zorgen over de *"het bijzonder hoge armoederisico voor gezinnen met twee werkloze ouders, eenoudergezinnen en gezinnen van buiten de Europese Unie"* en *"de omvang van ontoereikende huisvesting, dakloosheid en gedwongen uitzettingen, alsmede de bezuinigingen op de sociale voorzieningen die sommige kinderen kwetsbaar maken voor bedelarij"* (**c**).

AANBEVELINGEN VOOR HET BELEID

"Zorg ervoor dat alle kinderen in de Verdragsstaat recht hebben op adequate huisvesting" (**d**).

Rekening houdend met de inzichten van zowel ervaringsdeskundige jongeren, academici, als andere experten op het Open Forum 'Kinderen over leven op straat', formuleert de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen volgende beleidsaanbevelingen om dak- en thuisloosheid bij kinderen te ***voorkomen***:

1. Geen enkel kind mag genoodzaakt zijn om op straat te overnachten bij gebrek aan aangepaste opvang aan zijn/haar situatie.

2. Geen enkel kind mag genoodzaakt zijn om langer dan nodig in de opvang te verblijven bij gebrek aan doorstromingsmogelijkheid naar een (begeleid) woonproject voor kinderen of gezinnen met kinderen.

3. Geen enkel kind mag uit een instelling ontslagen worden (ziekenhuis, psychiatrie, jeugdinstelling, internaat…) zonder voldoende nazorg en een oplossing voor zijn/haar woonsituatie.

4. Geen enkele uithuiszetting waarbij kinderen betrokken zijn, mag voltrokken worden zonder begeleidings- en herhuisvestingsmogelijkheden voor de kinderen en hun gezin. (**9**)

5. Geen enkele (toekomstige) jongvolwassene mag thuisloos worden als gevolg van de overgangssituatie naar volwassenheid en zelfstandigheid.

6. Hanteer een '***Kindreflex***' zodat administratieve instanties en hulpverleners die met (groot)ouders werken zicht krijgen op hun familiebanden en kinderen. Alleen op die manier kan het belang van het kind centraal staan bij elke beslissing die het kind aangaat.

7. Hanteer een '***Thuisreflex***' zodat administratieve instanties en hulpverleners bij elke interventie systematisch de thuissituatie bevragen met als doel dat minderjarigen (tijdelijk) opgevangen kunnen worden wanneer ouders, of andere met de zorg van het kind belaste familieleden, worden opgenomen in ziekenhuizen, gevangenissen of andere centra.

8. Verhoog leeflonen en andere uitkeringen tot boven de Europese armoedegrens. Laat leeflonen niet dalen als jongeren het ouderlijk huis verlaten om samen te wonen.

9. Roei kinderarmoede uit, wetende dat kinderarmoede de belangrijkste aanleiding is tot dak- of thuisloosheid.

De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen formuleert volgende beleidsaanbevelingen om dak- en thuisloosheid bij kinderen ***aan te pakken***:

1. Voorzie voldoende geschikte opvangplaatsen voor (gezinnen met) kinderen.

2. Maak opvang voor (gezinnen met) kinderen cliënt- en doorstromingsgericht als een eerste stap naar een woongericht traject.

3. Vang (gezinnen met) kinderen bij voorkeur op met woongerichte oplossingen.

4. Koppel die woongerichte oplossingen los van verplichte en intensieve begeleidingstrajecten.

5. Pak de wachtlijsten aan in de sociale huisvesting.

6. Wijs sociale huisvesting prioritair toe aan gezinnen met kinderen en hanteer het belang van het kind en de dringende woonbehoefte als doorslaggevende criteria.

7. Bouw woonoplossingen uit voor jongeren die uit gesloten opvang, jeugdinstellingen of gevangenissen komen.

8. Bouw housing-first trajecten uit voor (gezinnen met) kinderen en jongvolwassenen.

9. Voorzie voldoende ***safe havens*** waar dak- of thuisloze jongeren met lotgenoten en hulpverleners op een laagdrempelige manier in contact kunnen komen zoals ***Betonne Jeugd***, ***Jong Gent in Actie*** of ***vzw Jong***.

10. Investeer in de private huurmarkt door van de huursubsidie een echte betaalbaarheidssubsidie te maken. Verplicht een conformiteitsonderzoek voor elk woning die te huur wordt aangeboden en stimuleer verhuurders om hun woningen in orde te maken (bijvoorbeeld met renovatiepremies)

EINDNOTEN

(1) ***Vzw Jong*** is het particuliere jeugdwelzijnswerk met deelwerkingen in verschillende buurten van Gent. Met als doel de persoonlijke en maatschappelijke emancipatie en participatie van kinderen en jongeren te bevorderen door dagelijkse activiteiten te organiseren voor diverse groepen kinderen en jongeren in hun vrije tijd. Vzw Jong heeft bijzondere aandacht voor de meest kwetsbare kinderen en jongeren. Zie *vzwjong.be/*

(2) ***Betonne Jeugd*** is een jeugdwerking voor en door jongeren. Iedere woensdag, vrijdag en zaterdag komen ze samen voor een ontspannende activiteit of om gewoon te 'chillen'. Zie *www.betonnejeugd.org/*

(3) Citaten van ervaringsdeskundige jongeren op het Open Forum ***'Kinderen over leven op straat'*** van 10/10/2019.

(4) Ikrame Kastit, co-coördinator van ***Uit De Marge vzw***, *uitdemarge.be*

(5) Citaat van Dr. Koen Hermans, verbonden aan het Centrum voor Sociologisch Onderzoek (OE) van de KU Leuven, op het Open Forum ***'Kinderen over leven op straat'*** van 10/10/2019.

(6) De audiomontage zal gelanceerd worden op ***World Homeless Day***, 10 oktober 2020, exact een jaar na datum van het Open Forum 'Kinderen over leven op straat' van 10 oktober 2019, en zal te vinden zijn op de website van de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, zie *www.kinderrechtencoalitie.be*

7) Samira Wymeersch, coördinator van het team ouderbetrokkenheid Stad Gent, op het ***Open Forum 'Kinderen over leven op straat'*** van 10/10/2019.

(**8**) Mr. Mieke Van Laer, jeugdadvocate bij ***PROGRESS Lawyers Network Antwerpen***.

(**9**) Naar het voorbeeld van Denemarken.

MEER WETEN

1. ***Betonne Jeugd vzw***, Antwerpen, zie *www.betonnejeugd.org*
2. ***Daklozen Aktie Kommitee***, een steunpunt en drukkingsgroep voor dakloze personen, zie *daklozenaktiekommitee.wordpress.com/*
3. ***Dossier Kinderrechtencommissariaat***, '(n)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief' van 11 oktober 2016, zie *kinderrechtencommissariaat.be/actueel/studiedag-nergens-kind-aan-huis*
4. ***Gemeenschappelijk Daklozenfront / Front Commun des S.D.F.***, een groepering in Vlaanderen, Brussel en Wallonië van verschillende kleinere verenigingen waarin de daklozen en ex-daklozen in de meerderheid zijn, zie *daklozen.frontsdf.be/index.php?lng=nl*
5. ***Jong vzw***, Gent, zie *www.vzwjong.be*
6. Knack-artikel Flore De Pauw, 'Kwart thuislozen tussen 18 en 25 jaar oud: Er zijn jongeren die onder de radar van de jeugdzorg blijven' van 18 maart 2019, zie *knack.be/nieuws/belgie/kwart-thuislozen-tussen-18-en-25-jaar-oud-er-zijn-jongeren-die-onder-de-radar-van-de-jeugdzorg-blijven/article-longread-1442285.html?cookie_check=1593543152*
7. General Comment nr. 21 (2017) ***VN-Kinderrechtencomité***, 'Over dak- en thuisloze kinderen' van 21 juni 2017, zie *kinderrechten.nl/general-comment-nr-21/*
8. ***Minor Ndako***, *minor-ndako.be/*
9. Opinie Filip Keymeulen, 'Hulp aan dakloze jongeren: Er gebeurt van alles maar niets gaat vooruit' van 15 maart 2019, zie *sociaal.net/opinie/hulp-aan-dakloze-jongeren/*
10. ***Platform Kinderen op de vlucht***, *kinderenopdevlucht.be/nl/*
11. Slotbeschouwingen VN-Kinderrechtencomité voor België, zie *www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/02/20190207_Slotbeschouwingen-Belgi%C3%AB.pdf*
12. Standpunt ***Huurdersplatform***, 'Huurprijzen blijven ook in 2018 verder stijgen' van 19 mei 2019, zie *huurdersplatform.be/hb/actualiteit-hb/huurprijzen-blijven-ook-in-2018-verder-stijgen/*
13. Studie ***Child Focus***, 'Weglopen: banden verbreken… om banden te zoeken. Profielen en trajecten.' van 2004, zie *childfocus.be/nl/nieuws/weglopen-op-zoek-naar-controle-nieuwe-inzichten-op-basis-van-onderzoek*
14. ***Uit De Marge vzw***, *uitdemarge.be*
15. ***UNICEF***, *unicef.be/nl/over-unicef/unicef-in-belgie/opkomen-voor-kinderrechten-belgie/wat-wij-belgie-doen-voor-migrantenkinderen/*
16. ***Vluchtelingenwerk Vlaanderen***, *vluchtelingenwerk.be/*
17. Witnota ***SAM vzw***, 'Thuisloosheid beëindigen? Niet eens zo moeilijk!' van 18 december 2019.

Artikel 18
–
GOEDE OPVOEDING

Artikel 19
–
GEEN MISHANDELING

Artikel 20
–
BESCHERMING KINDEREN ZONDER GEZIN

Artikel 23
–
HANDICAP

Artikel 24
–
GEZONDHEID

Artikel 25
–
KINDEREN DIE NIET THUIS WONEN

Artikel 26
–
FINANCIËLE HULP

Artikel 27
–
ETEN, EEN HUIS, KLEREN EN MEER

Artikel 31
–
SPELEN

DE IMPACT VAN ARMOEDE OP KINDEREN EN JONGEREN

UIT DE MARGE EN WELZIJNSZORG

Artikel 1
–
WIE IS EEN KIND?

Artikel 2
–
GEEN DISCRIMINATIE

Artikel 3
–
BELANG VAN HET KIND

Artikel 4
–
WAT DOET DE OVERHEID?

Artikel 5
–
ROL OUDERS

Artikel 6
–
LEVEN EN ONTWIKKELEN

Artikel 13
–
MENING GEVEN

Artikel 15
–
VERENIGING

Artikel 17
–
INFORMATIE

Kinderen en jongeren zijn de toekomst van onze samenleving, daar is iedereen het over eens. Maar zij hebben vandaag een grotere kans om in armoede te belanden dan de rest van de bevolking. En de effecten van zo'n slechte start in het leven werken dikwijls op zeer lange termijn door.

Helaas blijft wie in armoede belandt vaak – té vaak – onzichtbaar. Omdat ouders en jongeren er dikwijls alles aan doen om dat voor de buitenwereld te verbergen. Maar ook omdat er te weinig rekening gehouden wordt met hun meningen en ideeën. Kinderen en jongeren in armoede krijgen bijvoorbeeld zelden de vraag hoe zij zélf denken over hun precaire situatie.

De impact van armoede op kinderen en jongeren is groot, maar hun weerbaarheid is zo mogelijk nog groter. Daarom zinkt de moed ons niet in de schoenen bij het lezen van de kinderarmoedecijfers. Integendeel: het spoort ons aan om meteen maatregelen te treffen om de levensomstandigheden van onze meest kwetsbare jeugd duurzaam te verbeteren.

ARMOEDE SCHENDT DE RECHTEN VAN EEN KIND

Armoede is een schending van de mensenrechten. Het is een flagrante schending van de kinderrechten. Hoe anders kan je een inbreuk (deels of totaal) op economische en sociale rechten noemen, zoals het recht op gezondheid, op huisvesting, voedsel of onderwijs? Hetzelfde geldt voor de politieke rechten en burgerrechten van kinderen en jongeren. Ook zij moeten ten volle kunnen deelnemen aan onze maatschappij en hebben recht op bescherming (Buysschaert, Domincy, & Wautelet, 2010).

HOEVEEL (EN WELKE) KINDEREN IN VLAANDEREN LEVEN IN ARMOEDE?

15% van alle kinderen en jongeren in Vlaanderen groeit op in armoede of kent een vorm van sociale uitsluiting. Dat is immens veel. Eén kind op zeven wordt geboren in een kansarm gezin (EU SILC; Kind & Gezin). 8% van de Vlaamse kinderen tussen 0 en 15 jaar groeit zelfs op in een situatie van materiële deprivatie. Deze kinderen ontberen minstens drie noodzakelijke materiële benodigdheden (**1**). In het Vlaanderen van vandaag gaat het daarbij vooral over een gebrek aan financiële middelen om het huis te verwarmen, om versleten meubels te vervangen en om een week vakantie buitenshuis te nemen.

Net zoals bij volwassenen lopen sommige groepen kinderen een groter risico om in armoede te belanden dan anderen. Het beperkt gezinsinkomen is in de Vlaanderen vaak de doorslaggevende factor die materiële deprivatie veroorzaakt. Ook wie opgroeit in een gezin waar (nagenoeg) niet wordt gewerkt of in een eenoudergezin heeft een grotere kans op armoede. Net zoals gezinnen die hun woning huren, die kampen met een zware schuldenlast of waarvan familieleden chronische gezondheidsproblemen hebben (Vandenbroucke & Guio, 2018).

Kennis over de gezinscontext is dus essentieel om een doeltreffend beleid te voeren, met maatregelen die zich specifiek richten tot risicogroepen. Want als 70% van de kinderen in armoede in een huurwoning leeft, dan kijk je beter naar een huursubsidie dan naar fiscale voordelen op eigendom om de kinderarmoede tegen te gaan.

HOE UIT ARMOEDE ZICH IN HET LEVEN VAN KINDEREN?

Armoede vertaalt zich niet in één verhaal. Kinderen en jongeren hebben hier heel diverse ervaringen mee. Dat leer je snel als je met hen praat. Toch is er één rode draad: als je opgroeit in armoede, dan raakt je dat in alle facetten van je leven. Dat heeft verregaande gevolgen op je ontwikkeling en dus op je toekomst.

Kinderen in armoede sporten minder en nemen minder deel aan vrijetijdsactiviteiten. Ze lopen vaker een schoolachterstand op en keren de school ook vroeger de rug toe. Dikwijls kunnen ze niet op vakantie, leven ze in woningen van ondermaatse kwaliteit en hebben ze gezondheidsklachten. Bovendien leiden gevoelens van eenzaamheid en isolement bij hen makkelijker tot chronische stress. De buitenwereld ziet dat niet altijd. Kinderen en jongeren beseffen daarenboven zelf ook soms niet dat ze in armoede opgroeien. Veel van wat ze ervaren, wordt daardoor al gauw toegeschreven aan andere zaken: afkomst, het karakter van het kind of de rol van de ouders.

Maar laat ons vooral de kinderen en jongeren daar zelf eens over aan het woord laten:

"IK WERK TWEE DAGEN IN DE WEEK, ZODAT IK MAMA KAN HELPEN MET CENTEN, WANT ANDERS KOMEN WIJ NIET ROND. IK KAN DAN OOK EENS IETS LEUK KOPEN VOOR MIJN KLEINERE BROERS ZOALS EEN BOEKENTAS OF SAMEN NAAR DE FILM GAAN MET HEN. SCHOOL GAAT DAARDOOR MOEILIJK, WANT IK BEN BEKAF ALS IK IN DE KLAS ZIT." _ *Adil, 16 jaar*

"IK WOU DAT IK EEN EIGEN SLAAPKAMER HAD. IK DEEL DIE NU MET MIJN DRIE ZUSSEN. IK ZIE MIJN ZUSSEN GRAAG, MAAR IK HEB NOOIT RUST, OOK NIET OM MIJN HUISWERK TE MAKEN." _ *Sara, 9 jaar*

"MIJN VADER HEEFT HET OP VEEL MOMENTEN MOEILIJK, MAAR HIJ WEET NIET WAAR HIJ HULP KAN VRAGEN." _ *Sandrine, 12 jaar*

"EEN BROOD IN DE ALDI KOST 0,99 EURO, EEN ZAK CHIPS 0,89 EURO EN EEN FLES COLA 0,59 EURO. IK VIND DAT ZO RAAR DAT ER KINDEREN ZIJN DIE NIET WETEN WAT IETS KOST IN DE WINKEL. DIE MOETEN ENORM VEEL GELD HEBBEN DAT ZE ZOMAAR DINGEN UIT DE WINKELREKKEN NEMEN ZONDER TE KIJKEN." _ *Zacharia, 8 jaar*

"WAT IK LATER WIL WORDEN? EEN ZAKENMAN. DAN KAN IK VEEL GELD VERDIENEN. DAN KOOP IK EEN HUIS VOOR MIJN MAMA." _ *Tom, 13 jaar*

"OP SCHOOLUITSTAPPEN BLIJVEN WIJ THUIS. DAT KOST TE VEEL GELD. MAAR DAT VERTELLEN WE NIET AAN SCHOOL. WANT DAN GAAN ZE SLECHT OVER ONS DENKEN. PAPA SCHRIJFT DAN EEN BRIEFJE DAT WIJ ZIEK ZIJN VOOR SCHOOL." _ *Sylvie, 9 jaar*

"MIJN DROOM? LEREN ZWEMMEN. WIJ HEBBEN GEEN GELD OM NAAR EEN ZWEMBAD TE GAAN OF LESSEN TE VOLGEN." _ *Mohammed, 17 jaar*

"OP SCHOOL ZIJN ER WEL LIEVE JUFFEN EN MEESTERS, MAAR DIE SNAPPEN TOCH NIET ALLES GOED. WIJ KRIJGEN REGELMATIG BRIEFJES MEE DAT WE EEN PAAR DAGEN LATER VAN ALLES MOETEN MEENEMEN OM TE KNUTSELEN. MAAR DAT GAAT NIET. IK BEN DAN ALTIJD GESTRESSEERD ALS IK DAT BRIEFJE AAN MIJN MOEDER MOET GEVEN, WANT IK WIL HET HAAR NIET NOG MOEILIJKER MAKEN." _ *Simon, 6 jaar*

WELK EFFECT HEEFT ARMOEDE OP KINDEREN?

Armoede gaat over veel meer dan een gebrek aan inkomen. Het raakt kinderen en jongeren in alle onderdelen van hun jonge leven. Armoede uit zich in slechte voeding en het vermijden van gezondheidszorgen. In gevoelens van schaamte en minderwaardigheid.

In beperkte onderwijskansen en uitsluiting bij sociale activiteiten. En dat zijn nog maar enkele van de factoren die een negatieve impact kunnen hebben. Uitsluitingen op één vlak versterken bovendien uitsluitingen op een ander vlak, of ze lokken die minstens uit. Enkele voorbeelden. Een slechte woning beperkt vaak de sociale contacten, kinderen willen liever geen vrienden thuis ontvangen. In een achtergestelde buurt wonen wil zeggen blootgesteld worden aan gezondheidsrisico's omwille van luchtverontreiniging en lawaaihinder. En kinderen en jongeren in armoede vinden ook niet altijd aansluiting bij de hulpverlening.

KORTETERMIJNEFFECTEN VAN ARMOEDE

Kinderen en jongeren zijn zich niet altijd bewust van de financiële situatie in hun gezin. Er zijn er niet veel die zichzelf als arm zullen omschrijven. Maar het bewustzijn dat andere kinderen het beter of gemakkelijker hebben, dat is er wel degelijk. Kinderen merken het verdomd goed dat ze minder snel nieuwe kleren krijgen, geen uitstapjes maken en zelden of nooit op vakantie gaan. Daar voelen ze zich vaak bijzonder ongelukkig over. Bijkomende spanningen in het gezin stapelen daar nog wat extra angst of stress bovenop. Het komt daarom niet als een verrassing dat een aantal kinderen fysieke of psychische klachten ervaart. (Hoff, 2017)

EFFECTEN OP LANGERE TERMIJN

Armoede laat zich het snelst voelen in sociale uitsluiting en gevoelens van angst en stress. Maar op langere termijn beïnvloedt een precaire thuissituatie ook de schoolprestaties van kinderen en jongeren. En niet in positieve zin. Wie opgroeit in een arm gezin behaalt een lager voltooid opleidingsniveau dan wie opgroeit in een niet-arm gezin (Coene, 2016)

Overleven in armoede laat ook sporen na in de tienerjaren, vaak in de vorm van probleemgedrag: deze jongeren worstelen met alcohol- en druggebruik of komen in aanraking met de politie (Hoff, 2017). Tel al deze effecten op en het wordt duidelijk dat de impact op het volwassen leven van een kind in armoede niet te onderschatten is. De kans om na je 18 jaar in armoede terecht te komen, is groter als je familie ook in je jeugd de eindjes amper aan elkaar kon knopen (Hoff, 2017). Want een lager opleidingsniveau betekent doorgaans een slechtere positie op de arbeidsmarkt. Voor je het weet zit je dan in een vicieuze cirkel van slecht betaalde jobs, werkloosheid en uitkeringsafhankelijkheid.

WELKE PLAATS HEEFT KINDERARMOEDE IN DE ARMOEDEBESTRIJDING?

Omdat armoede kinderen en jongeren zo zwaar treft, is er de laatste jaren steeds meer aandacht voor dit probleem. Uiteraard vinden we dat een goede evolutie. Met één belangrijke bedenking: het ***kinderarmoedebeleid*** mag niet losstaan van het algemeen beleid rond armoede. Kinderarmoede is immers ook gezinsarmoede. En in je jeugd heb je zelf geen invloed op de economische situatie waarin jij of je ouders leven. Dat betekent evenwel niet dat ouders schuld treft als hun kinderen in armoede opgroeien. Volwassenen die de rekeningen amper of niet betaald krijgen, zijn lang niet altijd mensen die de hun geboden kansen weigeren te grijpen. Nochtans stelt het beleid hen vaak in dat daglicht. In die gewrongen visie verdienen volwassenen in armoede veel minder hulp omdat ze, zogezegd, zelf verantwoordelijk zijn voor de situatie waarin ze zich bevinden (Roets, Schiettecat, Roose, & Vandenbroeck, 2014).

"DOOR EROP TE HAMEREN DAT JE FOCUST OP KINDEREN NET OMDAT ZE NIET VERANTWOORDELIJK ZIJN, VOEDT MEN HET BEELD DAT DE ANDEREN, DE VOLWASSENEN EN DE OUDERS, WEL VERANTWOORDELIJK ZIJN." _ *Van Lancker, 2015*

Dit individueel schuldmodel schuift de schuld over de armoede van de kinderen af op de ouders. Soms wordt het hen zelfs aangewreven dat ze ook maar het lef hebben – in hun allesbehalve optimale financiële situatie – om kinderen te hebben.
Die redeneringen houden echter geen rekening met structurele oorzaken van armoede en de inherente ongelijkheid in een maatschappij. Is armoede écht een keuze van de ouders? Of ligt de schuld eerder bij de te lage uitkeringen en bij moeilijkheden op de arbeidsmarkt?

Niettemin zorgt dit individueel schuldmodel ervoor dat ***beleid op maat*** ontbreekt. In de armoedecijfers zijn alleenstaande ouders en mensen met een migratieachtergrond oververtegenwoordigd, en toch blijven maatregelen voor onder andere deze doelgroepen uit. Ondertussen zijn kinderen en jongeren in armoede ook superdivers. Verschillende oplossingen vanuit verschillende beleidsdomeinen dringen zich dus op.

Een belangrijk pijnpunt is dat de aanpak van kinderarmoede zich te eng focust op het bestrijden van de gevolgen ervan bij kinderen. Dat is weliswaar nodig, maar enkel als je ook de oorzaken aanpakt, bestrijd je het probleem structureel.

Vandaar dit pleidooi: begeleid ouders naar de arbeidsmarkt, voorzie voldoende betaalbare kinderopvang en trekt de uitkeringen (eindelijk) op tot boven de Europese armoedegrens.

CONCLUSIE

BELANG VAN PARTICIPATIE VAN KINDEREN EN JONGEREN

Kinderarmoede is een ***fundamentele onrechtvaardigheid*** in onze samenleving. De onmiddellijke en terechte reflex van organisaties die opkomen voor kinderrechten is dan ook om veel aandacht te besteden aan de effecten en de impact van kinderarmoede. De manier waarop kinderen en jongeren armoede beleven, is daarbij een centraal gegeven. Die focus staat dwars op de aanpak van het beleid: daar gaat de aandacht vooral naar kinderarmoede als fenomeen, en veel minder naar de ervaringen van de kinderen en jongeren zelf. Zij blijven in grote mate onzichtbaar voor het beleid. Daarom vragen we aan het beleid om de focus te verleggen. Geef kinderen en jongeren een stem in het armoedebeleid. En laat hen er zelf aan meewerken.

IK KAN ER NIET BIJ!

KINDERARMOEDE BESTRIJDEN = STRUCTUREEL ARMOEDE BIJ VOLWASSENEN BESTRIJDEN.

Kortom, de bestrijding van armoede zou zich altijd en overal moeten richten op de welzijnsrechten van kinderen én volwassenen. Bescherm de inkomens, verlaag de onderwijskosten en geef betere toegang tot dienstverlening en tewerkstelling. Zo zet je gezinnen in armoede op weg om hun situatie en die van hun kinderen te verbeteren. (Van Lancker, 2015).

EINDNOTEN

(1) Zie meer weten ***'De 17 noodzakelijke benodigdheden in het dagelijks leven van kinderen.'***

MEER WETEN

De lijst van 17 materiële en sociale benodigdheden in het dagelijks leven van kinderen werd in maart 2018 op het niveau van de EU aangenomen (Vandenbroucke & Guio, 2018). Hij bevat de volgende items:

1. Kind: wat nieuwe kleren (geen tweedehands)
2. Kind: twee paar passende schoenen
3. Kind: dagelijks vers fruit en verse groenten
4. Kind: dagelijks vlees, kip, vis of een vegetarisch equivalent
5. Kind: boeken thuis, aangepast aan de leeftijd van het kind
6. Kind: uitrusting voor ontspanning buitenshuis
7. Kind: spelletjes voor binnenshuis
8. Kind: geregeld vrijetijdsactiviteiten
9. Kind: vieren van bijzondere gelegenheden
10. Kind: van tijd tot tijd uitnodigen van vriendjes om te spelen en samen te eten
11. Kind: deelnemen aan schooluitstapjes en -feesten
12. Kind: vakantie
13. Gezin: vervangen van versleten meubels
14. Gezin: geen achterstallige betalingen
15. Volwassenen in het gezin: toegang tot internet
16. Gezin: behoorlijk verwarmde woonst
17. Gezin: beschikken over een auto voor privégebruik

Meer informatie over het meten van kinderarmoede in de EU:
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion

OVER WELZIJNSZORG

Welzijnszorg is een beweging tegen armoede in Vlaanderen en Brussel. ***Welzijnszorg*** maakt armoede zichtbaar en legt de mechanismen bloot die eraan ten grondslag liggen. We strijden samen tegen armoede en uitsluiting.
Dit doen we door vormingen te geven en educatief materiaal te ontwikkelen.
Door concrete projecten van armoedeorganisaties te steunen. Door te pleiten voor structurele oplossingen bij politici en beleid. En door jaarlijks campagne te voeren rond met de slagzin 'Samen tegen armoede'. Welzijnszorg is lid van de kinderrechten-coalitie omdat armoede een schending van de kinderrechten is.

www.welzijnszorg.be

RECHT OP ONDERWIJS, OOK ALS JE ZIEK BENT

BEDNET VZW

Artikel 12
–
EIGEN MENING

Artikel 13
–
MENING GEVEN

Artikel 17
–
INFORMATIE

Artikel 28
–
ONDERWIJS

"BIJNA ELKE DAG VOLG IK IN DE VOORMIDDAG LES VIA BEDNET. DAARNET HADDEN WE NOG REKENEN, DAT IS MIJN LIEVELINGSVAK. MAAR ALS IK TE VEEL PIJN HEB, MAG IK DE LAPTOP SLUITEN EN RUSTEN. AF EN TOE KAN IK NAAR DE KLAS GAAN. MET CARNAVAL GING IK NOG VERKLEED NAAR SCHOOL. IK VOLG GRAAG LES VIA BEDNET, WANT IK WIL VEEL BIJLEREN. DAT ZAL NODIG ZIJN, WANT LATER WIL IK SUPERHELD WORDEN. IK VIND BEDNET HEEL FIJN OMDAT IK DAN SLIM BLIJF EN DE KINDJES KAN BLIJVEN ZIEN." _ *Door een zeldzame darmziekte kan Ilyan (9 jaar) niet naar school. Maar dat houdt hem niet tegen. Met een koptelefoon op en een schoolboek bij de hand zit hij thuis achter zijn laptop.*

"IK KREEG BEGIN VORIG SCHOOLJAAR EEN HERSENBLOEDING, OP 13 JAAR! JE DENKT: DAT IS ALLEEN VOOR OUDE MENSEN. IK LAG NADIEN LANG IN HET ZIEKENHUIS, VRESELIJK. ER WAREN HEEL MOEILIJKE PERIODES MAAR IK ZEI TEGEN MEZELF: IK WIL TERUG NAAR MIJN VRIENDEN, TERUG NAAR SCHOOL, IK WIL LATER DOKTER WORDEN, NOG MEER DAN OOIT. DAN MOET IK ERVOOR GAAN WERKEN EN VIA BEDNET KAN IK MEE BLIJVEN MET DE LEERSTOF. HET POSITIEVE VOOR OGEN HOUDEN. DAT HEEFT MIJ RECHT GEHOUDEN. OOK ALS JE VRIENDEN OP BEZOEK KOMEN, DAN BESEF JE NOG MEER HOE HARD JE TERUG NAAR SCHOOL WIL GAAN." _ *Anne-Sophie (14 jaar) kreeg begin schooljaar 2018-2019 een hersenbloeding. Na een zware herstelperiode kon ze in september 2019 eindelijk weer voltijds naar school gaan.*

Wanneer kinderen en jongeren door ziekte niet naar school kunnen gaan, missen ze heel wat: leerstof, maar ook de contacten met vrienden en klasgenoten en het dagdagelijkse leven in de klas en op school. In Vlaanderen is onderwijs een recht, ook voor zieke leerlingen. Synchroon internetonderwijs, georganiseerd door ***Bednet***, is één van de mogelijkheden om het onderwijs tijdens ziekte verder te zetten.

ZIEKE LEERLINGEN IN HET ONDERWIJS: EEN ONZICHTBARE GROEP?

Zo'n 24.000 of 2% van de leerlingen in basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen is vier weken (of 36 halve dagen) of langer per schooljaar afwezig omwille van ziekte. 80% van deze leerlingen volgt les in het secundair onderwijs (Bron: Agentschap voor Onderwijsdiensten: D-codes in het basis- en secundair onderwijs, schooljaar 2017-2018). Eenvoudig omgerekend naar de ongeveer 3700 scholen basis- en secundair onderwijs die Vlaanderen telt, betekent dit dat het per school gemiddeld om zo'n zes à zeven leerlingen gaat per schooljaar.

HIER BEN IK!

RECHT OP ONDERWIJS TIJDENS ZIEKTE

Artikel 28 van het Kinderrechtenverdrag beschrijft dat elk kind recht heeft op gratis onderwijs. Als we kijken naar de situatie van zieke leerlingen, zien we dat in Vlaanderen het recht op onderwijs voor langdurig en chronisch zieke leerlingen decretaal verankerd is, inclusief de voorwaarden waaraan leerlingen moeten voldoen om gebruik te kunnen maken van de verschillende onderwijsmogelijkheden. Er bestaan drie gesubsidieerde vormen van onderwijsondersteuning: het ***synchroon internetonderwijs*** (SIO) van ***Bednet, het Tijdelijk Onderwijs aan Huis*** (TOAH) en de ***ziekenhuisscholen***. Daarnaast zijn er vrijwilligersorganisaties die -eveneens gratis- zieke kinderen thuis begeleiding geven (onder andere ***School & Ziek zijn vzw***).

Kinderen en jongeren brengen een groot deel van hun tijd door op school. Als ze regelmatig of langdurig ziek worden, valt die vanzelfsprekende deelname aan het schoolleven van elke dag weg: ze verwerven delen van de leerstof niet en ze missen de uitleg en ondersteuning van de leerkracht. Maar ook de informele contacten en de samenwerking met vrienden en klasgenoten vallen weg. Onderzoek (zie onder andere Jackson, 2016; Maor & Mitchem, 2015) toonde reeds uitvoerig aan dat het onderwijs verderzetten tijdens ziekte en behandeling belangrijk is: het kan een kind of jongere het gevoel geven dat het 'normale' leven verder gaat, ondanks de ziekte, het kan de stress over het opbouwen van leerachterstand beperken, gevoelens van sociale isolatie verminderen en het algemeen welbevinden verbeteren. Betrokken blijven bij school en klasgenoten is ook belangrijk om de reïntegratie al tijdens het ziekteproces mee voor te bereiden.

ONZICHTBAARHEID VAN DE GROEP ZIEKE LEERLINGEN?

Zoals hierboven beschreven, kent Vlaanderen een mooi en divers onderwijsaanbod voor zieke leerlingen. Toch kunnen we hier enkele kanttekeningen bij plaatsen, die meteen de risico's op onzichtbaarheid van de groep zieke leerlingen meer zichtbaar maken.

Ten eerste kennen we die doelgroep nog niet heel goed: wie zijn die 2% leerlingen die vier weken of langer afwezig zijn door ziekte? Wat zijn de medische redenen voor hun afwezigheid? Hoeveel van deze leerlingen zijn gedurende een langere, aansluitende periode afwezig? Welke leerlingen zijn regelmatig een halve of hele dag aanwezig en hoe komt dat? Hoeveel van deze leerlingen zijn schooljaar na schooljaar regelmatig afwezig? Welke initiatieven nemen scholen om deze leerlingen te signaleren, op te volgen en het recht op onderwijs te realiseren? Hoeveel van deze leerlingen voldoen aan de voorwaarden om gebruik te kunnen maken van het beschikbare onderwijsaanbod voor zieke leerlingen? Wat is de impact van regelmatige afwezigheid door ziekte op de schoolloopbaan van deze leerlingen, op korte en langere termijn?

Ten tweede hebben we geen goed zicht op wie van deze leerlingen uiteindelijk gebruik maakt van welke (combinatie van) onderwijsmogelijkheden, wat er gebeurt met leerlingen die niet voldoen aan de decretale voorwaarden en welke leerlingen we momenteel helemaal niét bereiken, ook al hebben ze recht op bepaalde vormen van onderwijsondersteuning?

Welk aanbod is er voor specifieke vakken, bijvoorbeeld praktijkvakken, die voor heel wat jongeren net erg belangrijk maar moeilijk te vervangen zijn als een leerling niet op school aanwezig kan zijn?

Ten slotte zien we in onze eigen organisatie een erg diverse groep leerlingen die gebruik maakt van Bednet. Niet alleen op het vlak van ziektebeelden en behandeling (bijvoorbeeld kanker, psychische problematiek, immuniteitsziekte, reuma…) maar ook op het vlak van educatieve en sociale noden. Een onderwijstraject uittekenen voor zieke leerlingen vraagt dan maatwerk en samenwerking tussen alle betrokken partijen (gezin - onderwijs - medische sector). Hoe zorgen we voor een nog grotere bekendheid van de onderwijsmogelijkheden voor zieke leerlingen en voor een goede samenwerking tussen alle betrokkenen?
Artikels 17, 12 en 13 van het Kinderrechtenverdrag beschrijven de rechten van kinderen om informatie te verkrijgen, hun mening te mogen uiten en dat er rekening gehouden wordt met de mening van kinderen. Hoe krijgen onderwijstrajecten tijdens een periode van ziekte vorm? In welke mate worden kinderen hier zelf in betrokken, hoe en door wie worden ze geïnformeerd en hoe worden hun noden en wensen in kaart gebracht en opgevolgd?

BEDNET: SYNCHROON INTERNETONDERWIJS VOOR ZIEKE LEERLINGEN

Bednet organiseert en begeleidt ***Synchroon internetonderwijs*** (SIO) voor leerlingen die door ziekte, moederschapsrust of ongeval langdurig of regelmatig niet naar school kunnen gaan. SIO biedt aan deze leerlingen de mogelijkheid om op afstand, via de computer, rechtstreeks en in interactie met de eigen leerkrachten en klasgenoten de lessen te volgen. Bednet vzw ontstond in 2004, aanvankelijk vooral gericht op kinderen met kanker. Doorheen de jaren breidde het aantal verschillende ziektebeelden waarvoor Bednet ingezet werd, uit. In 2007 begeleidde Bednet een 15-tal leerlingen, in 2019 waren het er 1071.
Sinds 1 september 2015 is SIO een recht voor elk ziek kind in Vlaanderen en in de Nederlandstalige scholen in Brussel, decretaal bepaald in het Onderwijsdecreet XXIV (april 2014). Bednet is door de Vlaamse overheid aangesteld als de organisator van SIO.

BIJ DE KLAS BLIJVEN HOREN ALS JE ZIEK BENT

Het vertrekpunt voor SIO is een gevoel van fysieke aanwezigheid in de klas bevorderen. Bednet faciliteert de deelname van de zieke leerling aan het reële klasgebeuren.

De Bednet-hardware en -software zorgen ervoor dat Bednetters de lessen mee kunnen volgen, net zoals hun klasgenoten, en ook met de klas in interactie kunnen gaan. ***Bednetters*** kunnen de uitleg van de leerkracht horen, het bord lezen, vragen stellen en beantwoorden tijdens de les, aan groepswerk deelnemen, bijpraten tijdens een pauze... alsof ze gewoon in de klas aanwezig zijn. Diverse onderzoeken tonen de meerwaarde aan van het gebruik van technologie voor het bevorderen van continuïteit in het onderwijsleerproces van zieke leerlingen, zowel om mee te blijven met de leerstof maar in het bijzonder ook om regelmatig contact te hebben met de vertrouwde klasgenoten en het hele klasgebeuren. In de gebruikersbevraging die Bednet afnam in 2018 werd '***het gevoel bij de klas te blijven horen***' het meest frequent aangeduid als belangrijkste uitkomst van het Bednet-gebruik.

BEDNET-GEBRUIK: VOORWAARDEN EN ONDERSTEUNING

Bednet is mogelijk voor leerlingen vanaf vijf jaar en voor elke aandoening. Opstart is mogelijk vanaf een verwacht gebruik van minimum vier weken (al dan niet aaneensluitend). Zowel de school, het CLB, het gezin of de medische voorziening (bijv. ziekenhuisschool, sociale dienst…) kunnen Bednet aanvragen. De dienstverlening van Bednet is gratis voor school en gezin, en bestaat uit:

- het beheer van aanvragen
- de begeleiding van gezin en school door een Bednet-consulent
- de levering van ICT-materiaal voor school en gezin
- de technische ondersteuning tijdens de schooluren via de Bednet-helpdesk.

De leerling kan gebruik maken van Bednet zolang het nodig is binnen een schooljaar of gedurende meerdere schooljaren. Bednet kan gecombineerd worden met les volgen op school, bijvoorbeeld bij chronische zieke leerlingen voor wie voltijds naar school gaan niet lukt. Ook combinaties met ***TOAH***, les in de ziekenhuisschool of onderwijs via het aanbod van een vrijwilligersorganisatie zijn mogelijk en komen frequent voor. Bednetters die verblijven in een ziekenhuis of revalidatiecentrum kunnen ook van daaruit gebruik maken van Bednet.

"HET WAS JANUARI VORIG JAAR. IK HAD TWEE MAANDEN NIEMAND GEZIEN EN TOEN BRACHT DE CONSULENTE VAN BEDNET MIJ IN CONTACT MET MIJN KLAS. EEN MOOIE EN HEFTIGE HERINNERING. IK ZAG EERST MAAR EEN ZESTAL KINDEREN IN DE KLAS. IK DACHT: "DE REST IS WEG".

TOEN DE BEDNET-CONSULENTE MIJ VANUIT DE KLAS INSTRUCTIES GAF EN VROEG OM DE CAMERA TE DRAAIEN ZAG IK PLOTS HEEL DE KLAS. IK WAS ZO BLIJ EN ONTROERD! TOEN DE COMPUTER UITGING, WAS IK HEEL EMOTIONEEL EN DAT WAS ELKE KEER ZO. IK KON MIJ TE GOED HERINNEREN HOE IK DAAR ZELF IN DE KLAS ZAT, ACHTER DE KINDEREN. MAAR NU WAS IK ER NIET ÉCHT BIJ. IK VOND DAT ZO MOEILIJK. IK STOPTE DAN OOK MET BEDNET EN KREEG PRIVÉLES VAN EEN VRIJWILLIGER VAN SCHOOL & ZIEKZIJN. HET GAAT NU BETER MET MIJ. IK BEN NU ECHT MET BEDNET GESTART, MINSTENS VOOR EEN HALF JAAR. SOMS KAN IK LESSEN OP SCHOOL VOLGEN. IK MOET WEL BLIJVEN ZITTEN WANT IK HEB TE VEEL GEMIST. GELUKKIG HEB IK EEN HEEL LEUKE KLAS WAAR IK AL VEEL VRIENDEN GEMAAKT HEB." _ *Claudia (14 jaar) kreeg vorig jaar lymfeklierkanker*

BEDNETTERS: EEN GEVARIEERDE EN GROEIENDE GROEP LEERLINGEN

Het aantal Bednet-trajecten stijgt jaarlijks in elke onderwijsgroep (kleuter-, lager en secundair onderwijs), in elke provincie en voor nagenoeg elk ziektebeeld. In 2019 maakten 1071 leerlingen gebruik van SIO in 740 verschillende scholen. De drie meest voorkomende aandoeningen waardoor leerlingen gebruik maakten van Bednet zijn 'oncologie', 'psychische kwetsbaarheid' en 'ziekten van het botspierstelsel en bindweefsel' (bijvoorbeeld operatie bij scoliose). Een opvallende tendens de voorbije jaren is de sterke toename van het aantal leerlingen die omwille van psychische kwetsbaarheid gebruik maken van Bednet. In 2018 en 2019 vormden zij binnen het secundair onderwijs zelfs de grootste groep.

Ondanks het jaarlijks stijgende aantal Bednet-gebruikers is Bednet overtuigd dat nog niet alle zieke leerlingen bereikt worden. Sinds 2014 voeren we een actieve informatiecampagne om zoveel mogelijk mensen te informeren over het aanbod en de werking van Bednet. Bednet engageert zich eveneens om het ruimere onderwijsaanbod voor zieke leerlingen zo goed mogelijk bekend te maken bij het brede publiek. Eén keer per jaar zorgt Bednet ervoor dat alle leerlingen die door ziekte niet naar school kunnen gaan wel héél zichtbaar worden. Tijdens de jaarlijkse ***Nationale Pyjamadag*** roept de organisatie iedereen op om in pyjama naar school te komen om àlle zieke kinderen en jongeren een hart onder de riem te steken. Meer dan 1300 scholen namen dit jaar deel. In 2019 lanceerde Bednet een jongerenwebsite, zodat jongeren informatie en getuigenissen op maat kunnen vinden over het recht op en de betekenis van onderwijs tijdens ziekte.

Bednet zet zich in om, met behulp van interne registratiegegevens, gebruikersbevragingen en gerichte onderzoekstrajecten, kennis op te bouwen over de doelgroep leerlingen die gebruik maakt van Bednet en evoluties doorheen de schooljaren in kaart te brengen. Via wie komen aanvragen binnen? Hoe evolueert de instroom van bepaalde aandoeningen en zien we verschillen in kleuter-, lager en secundair onderwijs? Welke andere vormen van onderwijsondersteuning gebruiken Bednetters? Welke vakken volgen leerlingen via Bednet? Wat zijn de uitkomsten van Bednet-gebruik volgens leerlingen, ouders en leerkrachten? Omwille van welke redenen maken leerlingen die Bednet aanvragen uiteindelijk toch geen gebruik van Bednet?
Met behulp van deze analyses en kennis wil Bednet de interne werking verder optimaliseren en gericht aan netwerking doen om bepaalde doelgroepen beter te bereiken. Daarnaast neemt het ook een signaalfunctie op naar de overheid om bepaalde tendensen, knelpunten en sterktes in het onderwijs aan zieke leerlingen zichtbaar te maken en zo een bijdrage te leveren aan de kennisopbouw over deze groep leerlingen.

EEN BLIK OP DE TOEKOMST

Kinderen en jongeren die ziek worden staan voor heel wat uitdagingen. Genezen staat daarbij uiteraard op nummer één. Ziek zijn, behandelingen, ziekenhuisverblijven, herstel en eventueel herval hebben een grote impact op de ontwikkeling en het welbevinden van kinderen en jongeren, op hun contacten en relaties met leeftijdsgenoten, op het gezinsleven en ook op het schoolleven. Voor sommige kinderen en jongeren is het ziek zijn begrensd in de tijd (ze zijn op een bepaald moment 'genezen'), voor anderen is hun ziekte iets waar ze meerdere jaren of misschien zelfs hun hele leven rekening mee moeten houden. Het onderwijs kunnen verderzetten, is maar één facet in de vele uitdagingen waar zieke kinderen en jongeren voor staan, maar kan heel belangrijk zijn om positieve leerervaringen te blijven opdoen, een diploma te behalen of toekomstdromen of -plannen niet weg te nemen (bijvoorbeeld mee over kunnen gaan met klasgenootjes, verder studeren…).

De ***grootste uitdaging*** bestaat er met andere woorden in om het recht op onderwijs te realiseren voor élke leerling die door ziekte tijdelijk, langdurig of regelmatig niet naar school kan gaan. Deze leerlingen sneller en gemakkelijker opmerken en hen leiden naar en ondersteunen bij een onderwijstraject op maat, zijn cruciaal. Belangrijk is dat het verderzetten of het opnieuw -indien nodig stap voor stap- opbouwen van onderwijs kan gebeuren vanuit een partnerschap tussen alle betrokken partijen, met aandacht en begrip voor wat kinderen en jongeren fysiek en emotioneel aankunnen, zelf zien zitten en nodig hebben.

AANBEVELINGEN VOOR HET ONDERWIJS AAN ZIEKE LEERLINGEN

BEDNET: MEE MET DE LES EN AL DE REST, OOK IN DE TOEKOMST

Wat de interne werking betreft, is de belangrijkste uitdaging voor Bednet om de ***integratie van elke zieke Bednetter*** blijvend mogelijk te maken, met behulp van de meest geschikte technologie en in elke onderwijssituatie. Bednet volgt de evoluties op technologisch vlak op en grijpt ze aan om de werking van de SIO-computer-oplossing (software, hardware) en de integratie ervan in het klasgebeuren te verbeteren. Daarnaast vragen ook evoluties in de onderwijscontext de nodige aandacht, zodat Bednet voldoende flexibel ingezet kan worden in het onderwijsleerproces en de betrokkenheid van de Bednetter in het klasgebeuren en bij de klasgenoten maximaal ondersteund worden. Klassikale les- en instructiemomenten volgen blijft voor heel wat Bednetters erg belangrijk, maar ook andere onderwijssituaties zoals co-teaching, contractwerk, online gepersonaliseerd leren, instructie in een mini-klas... maken bij een aantal leerlingen deel uit van hun vertrouwde klascontext.

RECHT OP ONDERWIJS VOOR ÉLKE ZIEKE LEERLING VIA KRACHTIGE PARTNERSCHAPPEN

Bekendmaking van het onderwijsaanbod voor zieke leerlingen in de brede onderwijs-, welzijns- en medische sector blijft cruciaal om voor elke zieke leerling het recht op onderwijs te kunnen realiseren. Scholen, maar ook professionals in de bredere onderwijs-, welzijns- en medische sector zijn belangrijke partners in het tijdig informeren van ouders en leerlingen over de onderwijsmogelijkheden tijdens ziekte. Daarnaast is expertise delen over en afstemmen hoe scholen, ziekenhuizen en andere betrokken partners het onderwijs aan zieke leerlingen vormgeven, een belangrijk aandachtspunt, zodat elke zieke leerling zo optimaal mogelijk ondersteund kan worden.

RECHT OP ONDERWIJS VOOR ÉLKE ZIEKE LEERLING VIA EEN OVERZICHTELIJK EN TRANSPARANT ONDERWIJSAANBOD

Scholen spelen een belangrijke rol in de uitbouw van een onderwijstraject op maat voor elke leerling, dus ook voor zieke leerlingen. Bednet gelooft in de kracht van een divers onderwijsaanbod voor zieke leerlingen, maar ziet ook de complexiteit in mogelijkheden, criteria voor gebruik, beschikbare informatie, organisaties…

Het overzichtelijker en waar mogelijk eenvoudiger en transparanter beschikbaar stellen van informatie en het duidelijker afbakenen van verantwoordelijkheden - ook voor de scholen - zou ertoe bijdragen dat meer kinderen en jongeren tijdig een kwaliteitsvol en zinvol ***onderwijstraject op maat*** kunnen volgen.

RECHT OP ONDERWIJS VOOR ÉLKE ZIEKE LEERLING DOOR SAMEN TE BOUWEN AAN KENNIS EN EXPERTISE

Ten slotte vraagt Bednet aandacht voor het opbouwen en bundelen van kennis over de noden, de onderwijstrajecten en de begeleiding van de diverse groep zieke leerlingen. Scholen, ziekenhuizen, vrijwilligersorganisaties en organisaties zoals Bednet beschikken over heel wat relevante informatie over de doelgroep en over de begeleiding van deze leerlingen. Om deze groep leerlingen meer zichtbaar te maken en hun ondersteuning te optimaliseren, is een beter inzicht nodig in wie deze leerlingen zijn, welke combinaties van onderwijsondersteuning ingezet worden, wat de uitkomsten hiervan zijn en hoe de samenwerking tussen partners versterkt kan worden. En misschien nog belangrijker: ***luisteren*** naar deze kinderen en jongeren zelf. Hoe hebben zij het onderwijs tijdens ziekte ervaren, welke knelpunten willen zij signaleren, welke positieve ervaringen willen zij delen en hoe zien zij hun toekomst?

MEER WETEN

- Engagementsverklaring recht op onderwijs voor zieke kinderen tussen de Vlaamse minister van Onderwijs, de medische sector en het Vlaams Patiëntenplatform: *https://onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/engaggementsverklaring_def.pdf*
- Omzendbrief NO/2015/01 Synchroon Internetonderwijs in Vlaanderen: *https://www.data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14883*
- Platform voor Onderwijs aan Zieke Leerlingen in Vlaanderen: *www.onderwijsvoorziekeleerlingen.be*
- Vlaams Ministerie voor Onderwijs en Vorming: Synchroon Internetonderwijs in Vlaanderen: *https://www.onderwijs.vlaanderen.be/synchroon-internetonderwijs*

OVER BEDNET

Bednet organiseert ***Synchroon Internetonderwijs*** (SIO) voor leerlingen die door ziekte, moederschapsrust of ongeval tijdelijk, langdurig of regelmatig niet naar school kunnen gaan. SIO biedt aan deze leerlingen de mogelijkheid om op afstand, via de computer, rechtstreeks en in interactie met de eigen leerkrachten en klasgenoten de lessen te volgen. Via SIO heeft de afwezige leerling een gevoel van aanwezigheid in de klas, en blijft de band van de afwezige leerling met de leerkrachten en klasgenoten behouden. Sinds 1 september 2015 is SIO een recht voor elk ziek kind in Vlaanderen en de Nederlandstalige scholen in Brussel, decretaal bepaald in het Onderwijsdecreet XXIV (april 2014). Bednet is door de Vlaamse overheid aangesteld als de organisator van SIO.

www.bednet.be

IK BEN JONG EN IK ZORG.
JONGE MANTELZORGERS OP ZOEK NAAR (H)ERKENNING

KINDERRECHTENCOALITIE

Artikel 19
–
GEEN MISHANDELING

Artikel 23
–
HANDICAP

Artikel 24
–
GEZONDHEID

Artikel 26
–
FINANCIËLE HULP

Artikel 28
–
ONDERWIJS

Artikel 31
–
SPELEN

Artikel 27
–
ETEN, EEN HUIS, KLEREN EN MEER

Artikel 36
–
GEEN UITBUITING

Artikel 2
–
GEEN DISCRIMINATIE

Artikel 3
–
BELANG VAN HET KIND

Artikel 5
–
ROL OUDERS

Artikel 6
–
LEVEN EN ONTWIKKELEN

Artikel 12
–
EIGEN MENING

Artikel 13
–
MENING GEVEN

Artikel 16
–
PRIVACY

Artikel 17
–
INFORMATIE

Artikel 18
–
GOEDE OPVOEDING

"MANTELZORG KOMT VOORT UIT LIEFDE. HET BEGINT MET KLEINE DINGEN OM TE HELPEN. (1)" _ *Thalia*

Aan het woord is Thalia. Ze is 25 jaar en zorgt al een tiental jaar mee voor haar oma met dementie. Thalia is een jonge mantelzorger, ofwel, een jongere die opgroeit in een gezin waar een ouder, broer, zus, oma of opa een beperking, verslaving of psychische problemen heeft.

Natuurlijk is de situatie van elke jonge mantelzorger uniek. Wat hen bindt, is dat zij (zorg)taken en bekommernissen op zich nemen die voor hun leeftijdsgenoten niet aan de orde zijn.

Een jonge mantelzorger is iemand die bijvoorbeeld:

- Een zieke vriend gezelschap houdt
- Voor haar jongere zus zorgt of mee-zorgt
- Regelmatig gaat helpen bij oma en opa
- Zich zorgen maakt over zijn moeder die vecht tegen kanker
- Haar alleenstaande vader met een depressie helpt met de administratie

---

"IK WIST NIET DAT IK EEN JONGE MANTELZORGER BEN. IK KENDE HET WOORD NIET EENS. (2)" _ *Mercy*

Ook Mercy is een jonge mantelzorger. Ze zorgt al jaren voor het huishouden van haar gezin, wat ze momenteel combineert met haar studies laborant aan de hogeschool. Zelf had ze nog nooit van het begrip gehoord en ze schrok ervan dat naar schatting 1 op de 6 scholieren jonge man-telzorger zijn. Omgerekend zijn dat 20.000 tot 40.000 jongeren in Vlaanderen die opgroeien in een gezin met iemand die hulp nodig heeft.

Hoewel de aandacht voor jonge mantelzorgers in onderzoek en bij het beleid groeit, blijven jonge mantelzorgers vaak (te) onzichtbaar voor hun familie, vrienden, school, hulporganisaties en andere beleidsdiensten. Zij missen hierdoor hulp, vinden moeilijk lotgenoten en ervaren een taboe om over hun situatie te praten. Jonge mantel-zorgers laten hun eigen zorgen of klachten zelden merken.

Een belangrijke reden daarvoor is dat ze hun ouders niet nog meer willen belasten. Vaak willen of durven ze geen hulp voor zichzelf vragen. Bovendien weten ze ook niet altijd waar ze terecht kunnen voor extra steun.

Veel kinderen en jongeren getuigen dat ze niet zomaar tegen iedereen vertellen over de situatie thuis. Dit kan verschillende redenen hebben:

- De situatie is privé, en buitenstaanders worden gezien als indringers.
- Er is geen vertrouwen in degene die de steun zou kunnen bieden. Wordt de informatie die ze delen vertrouwelijk behandeld?
- Kinderen en jongeren willen niet dat hulpverleners het probleem overnemen en beslissingen nemen waar zij geen inspraak meer in hebben.
- Kinderen en jongeren zijn bang om in een uitzonderingspositie gebracht te worden. Ze kunnen een 'etiket' krijgen, en dit kan aanleiding geven tot pestgedrag van anderen (**a**).

Met de steun van ***iDROPS*** (**3**) en ***Cera*** (**4**) bracht ***Kinderrechtencoalitie Vlaanderen*** een groep mantelzorgexperts bijeen en startte een ***jongerentraject*** met een tiental jonge mantelzorgers tussen 15 en 25 jaar met als doel om in kaart te brengen hoe jongeren mantelzorg zelf beleven. ***Pimento*** (**5**) begeleidde de jongeren en bood hun de gepaste plaats om te praten over hun gevoelens, gezinssituatie, vrienden, wensen en dromen.

Samen met deze jonge mantelzorgers lanceerden we de campagne ***YOUNG HEROES*** om jonge mantelzorgers meer zichtbaar en bespreekbaar te maken. Thuis, op school maar ook onder jongeren zelf. Interviews met jonge mantelzorgers en een hartverwarmende campagnetrailer zijn te zien op *youngheroes.be*, een website voor jongeren op zoek naar meer (h)erkenning, informatie of hulp.

"ER IS GEEN PAUZEKNOP. HET BLIJFT ALTIJD IN JE ACHTERHOOFD, 24U OP 24U. (6)" _ *Stijn*

Ook Stijn is zo'n ***YOUNG HERO***. Hij vertelt dat zijn moeder op jonge leeftijd is overleden en dat zijn vader kampt met fysieke en psychologische gezondheidsproblemen. Door zorg te dragen voor zijn vader en jongere zus, leerde Stijn snel zijn plan te trekken in het leven.

Stijn is er trots op dat hij al jaren zijn plan trekt in de keuken, de tuin, het huishouden en met de gezinsadministratie. Hij kijkt met veel levenslust naar de toekomst, maar ondervindt ook dat zorg dragen voor een familielid serieus kan doorwegen. Als jonge mantelzorger ben je 24u op 24u bezig met je thuissituatie.
'Me-time' is dus uitzonderlijk.

Tijdens het Open Forum ***'Ik ben jong en ik zorg'*** op 21 november 2019 bracht Joost Bronselaer (**7**) de effecten van mantelzorg op jongeren in kaart:

	GEZIN	SOCIAAL	EMOTIONEEL
positief	Sterke gezinsbanden	Meer begrip voor anderen	Vroegrijpheid
			Grotere onafhankelijkheid
negatief	Financiële belasting	Minder tijd voor zich-zelf of hobby's	Zich zorgen maken
	Vaak thuis (moeten) zijn	Minder sociale contacten	Negatieve emoties
	'Lost of childhood'	Sociaal isolement	Zelfdodingsgedachten

	LICHAMELIJK	SCHOOL
positief	Praktische vaardigheden	Gedachten verzetten
negatief	Overbelasting	Gebrek aan respect en bewustzijn
	Zich moe voelen	Stigmatisering
	Slechtere subjectieve gezondheid	Slachtoffer van pesten & agressie
	Slaapproblemen	Rol als leerling en 'helper' moeilijk combineerbaar
	Spanningspijn (hoofd, buik)	Minder goede opvolging en lagere verwachtingen

---

"JONGEREN DIE ZORGEN, HEBBEN ZELF OOK NOOD AAN ZORG. (8)"

Kinderen zijn in staat om hulp te bieden aan familie of vrienden, maar moeten daarbij ondersteund worden. Er moet een ***evenwicht*** zijn tussen de draagkracht en de draaglast. Zo niet, krijgt het kind later zelf een pakket te verwerken (9).

Zowel jonge mantelzorgers zelf als hulpverleners zijn het erover eens dat ouders een belangrijke verantwoordelijkheid dragen: zij moeten hun kinderen ondersteuning en erkenning geven voor de geboden hulp. Met de ***'kindreflex'*** kunnen hulpverleners ouders daarbij aardig op weg helpen. Anke Stuer-Jespers legt uit dat de kindreflex uit ***zes stappen*** bestaat:

1. Voer met de ouders een gesprek over de kinderen en het ouderschap.
2. Peil naar de veiligheid thuis en het welzijn van de kinderen.
3. Ondersteun de ouder in zijn/haar rol als ouder.
4. Ga na of er sprake is van verontrusting en bereidheid bij ouder en kinderen.
5. Herstel de veiligheid thuis en binnen het gezin.
6. Betrek een gemandateerde voorziening indien nodig.

Jonge mantelzorgers kijken bovendien naar scholen om het taboe over het thema te doorbreken, de (thuis)situatie van jonge mantelzorgers te begrijpen en hen te ondersteunen. Met het project ***'Samen op weg naar een mantelzorgvriendelijke school'*** wil ***Samana*** (10) samen met leerlingen, leraars en directies van scholen brainstormen over hoe ze jonge mantelzorgers op hun school beter kunnen ondersteunen. Tegelijk bouwt ***Samana*** een netwerk van uit van mantelzorgvriendelijke scholen. Ook de ***YOUNG HEROES*** werkten een toolkit uit met tips & tricks voor leraars om het thema in klasverband te bespreken met behulp van een stellingenquiz over jonge mantelzorg.

"HET RECHT OM KIND TE ZIJN. (11)"

Hoewel jonge mantelzorgers veel positieve ervaringen halen uit zorg dragen voor een vriend of familielid, moet erop worden toegezien dat ze voldoende erkenning en ondersteuning krijgen zodat ze hun recht op ontwikkeling, vrije tijd, rust, gezinsleven, onderwijs en gezondheid ten volle kunnen beleven.

In haar ***Slotbeschouwingen*** **32 (a)** en **(c)** maakt het VN-Kinderrechtencomité zich zorgen over de onvoldoende tijdige en toegankelijke primaire psychologische bijstand voor kinderen en over de negatieve perceptie tegenover wie geestelijke gezondheidszorg zoekt. In haar Slotbeschouwingen **33 (c)** en **(d)** beveelt het ***VN-Kinderrechtencomité*** daarom aan om campagnes te voeren voor een positief beeld van de geestelijke gezondheidszorg, om kinderen aan te moedigen indien nodig psychologische ondersteuning te zoeken en om ervoor te zorgen dat psychologen, psychiaters en gespecialiseerde therapeuten toegankelijk zijn.

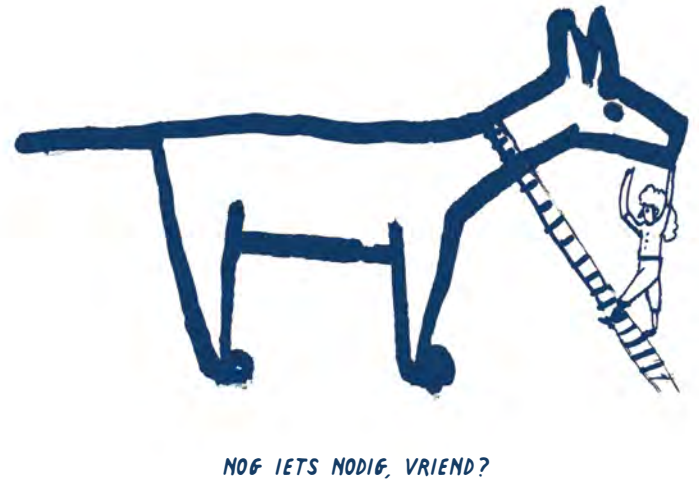

ONZE AANBEVELINGEN VOOR HET BELEID

Rekening houdend met de inzichten van zowel jonge mantelzorgers zelf als van hulpverleningsexperten op het Open Forum ***'Ik ben jong en ik zorg'***, formuleert de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen volgende beleidsaanbevelingen:

1. Implementeer de '***Kindreflex***' in alle hulpverlening voor zorgbehoevende of zieke personen zodat hulpverleners die met (groot)ouders werken zicht krijgen op alle familiebanden en kinderen in het gezin en de bredere familie.

2. Implementeer de '***Thuisreflex***' door bij elke interventie systematisch de thuissituatie te bevragen zodat minderjarigen (tijdelijk) opgevangen kunnen worden wanneer ouders of andere familieleden die met de zorg van het kind belast zijn, worden opgenomen in een ziekenhuis of andere instelling zodat minderjarigen niet langer onopgemerkt en zonder ruggensteun een huishouden dienen te beredderen. De minderjarige en zijn zorgbehoevende ouder duiden samen een vertrouwenspersoon aan die het kind kan bijstaan in bovenstaande situaties.

3. Bied gezinnen waar een ouder een chronische ziekte, handicap of hulpvraag heeft, ***betaalbare professionele hulp***. Zorg dat die gezinnen weten waar ze hulp kunnen krijgen als hun gezin tijdelijk ontregeld is.

4. Zorg dat ouders met een ernstige chronische ziekte of handicap voldoende ***informatie*** krijgen over opvoeden bij ziekte of zorg en over het perspectief van kinderen en jongeren. Ondersteun hen in hun ouderschap en lanceer bewustmakingscampagnes over de gevolgen van mantelzorg op kinderen en de rol die zorgbehoevende ouders kunnen spelen om hun kinderen te ondersteunen.

5. Leid hulpverleners op in die ouderschapsondersteunende rol. Bouw bestaande, succesvolle ***hulpverlening*** als gezinshulp en familiezorg verder uit.

6. Versterk de ***veerkracht*** van jonge mantelzorgers door hen te informeren over jonge mantelzorg en de bestaande hulpverlening, hen ruimte te geven om stil te staan bij hun eigen gevoelens en die te uiten, hen vertrouwenspersonen te bieden via gezinshulp, op school… en overtuig hen ervan dat zij ook kind mogen zijn.

7. Voorzie specifieke ***ondersteuning*** van jonge mantelzorgers met voldoende informatie, coaching en opleiding om de kwaliteit van de zorg te garanderen.

8. Vergroot de ***(h)erkenning*** van en voor jonge mantelzorgers.
Voer bewustmakingscampagnes over jonge mantelzorg in het onderwijs, de gezondheidszorg, bij jeugdbewegingen, sportverenigingen, jeugdhuizen en andere plaatsen waar jongeren samenkomen.

9. ***Ondersteun*** lotgenotengroepen voor en door jonge mantelzorgers op Vlaams en lokaal niveau (**12**). Zo'n organisaties organiseren ontmoetingen voor jonge mantelzorgers waar ze ervaringen kunnen delen, informatie vinden en deelnemen aan vormingen.

10. Voer ***campagnes*** voor een positief beeld van de geestelijke gezondheidszorg en om kinderen aan te moedigen indien nodig psychologische ondersteuning te zoeken.

11. Maak psychologische ***bijstand*** voor kinderen toegankelijk en kosteloos.

12. Implementeer zorg dragen voor jezelf, mantelzorg en jonge mantelzorg in het ***leerplan***. Reik leerkrachten tools aan om jonge mantelzorg bespreekbaar te maken in groepsverband (**13**).

13. Implementeer een ***statuut*** voor jonge mantelzorgers in het basis-, secundair en hoger onderwijs. Het onderwijs moet mogelijkheden voorzien voor jonge mantelzorgers en deze bekend maken. Bijvoorbeeld: examens spreiden, uitstel voor opdrachten en huistaken, flexibel studiepuntensysteem in het hoger onderwijs, ontmoetingskansen creëren tussen jonge mantelzorgers onderling.

14. Maak werk van een ***coherent beleid*** voor jonge mantelzorgers dat rekening houdt met de verschillende beleidsdomeinen.

15. ***Betrek*** jonge mantelzorgers bij de implementatie van bovenstaande aanbevelingen.

EINDNOTEN

(**1**) Citaat van Thalia, ervaringsdeskundige in de ***YOUNG HEROES***-campagne (*youngheroes.be*) en op het Open Forum *"Ik ben jong en ik zorg"* van 21/11/2019.

(**2**) Citaat van Mercy, ervaringsdeskundige in de Y***OUNG HEROES***-campagne (*youngheroes.be*).

(**3**) ***iDROPS*** is een partner in sociale innovatie voor overheden, profit & non-profitorganisaties. Ze organiseren en begeleiden innovatietrajecten rond zes maatschappelijke uitdagingen: Care, New Learning, Sustainability, Superdiversity, Global Innovation en Community Building, zie *idrops.org*.

(4) ***Cera*** investeert samen met zo'n 400.000 vennoten in onze samenleving en bouwt aan een sterke coöperatie. Door de krachten te bundelen met vennoten en partners creëert Cera samen met hen economische en maatschappelijke meerwaarde, zie *cera.coop/nl/particulieren*.

(5) ***Pimento*** versterkt wie met jongeren werkt, zie *pimento.be*. Op basis van onderzoek en jarenlange kennis en ervaring bieden ze een grote diversiteit aan werk- en spelvormen, waardoor kinderen en jongeren zichzelf en anderen beter leren kennen, inschatten en waarderen. Zo doorbreken ze stereotypes, taboes en grenzen.

(6) Citaat van Stijn, ervaringsdeskundige in de ***YOUNG HEROES***-campagne (*youngheroes.be*).

(7) Medewerker bij het ***Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin*** van de Vlaamse Overheid.

(8) Citaat van Thalia, ervaringsdeskundige in de YOUNG HEROES***-campagne*** (*youngheroes.be*) en op het Open Forum ***"Ik ben jong en ik zorg"*** van 21/11/2019.

(9) Opinie van Anke Stuer-Jespers, voorzitter ***KOPPeling vzw*** en freelancer bij ***Familieplatform***, op het Open Forum ***"Ik ben jong en ik zorg"*** van 21/11/2019.

(10) ***Samana*** zet zich als organisatie in voor en met mensen met een chronische ziekte en hun mantelzorgers. Voor meer info over het project mantelzorgvriendelijke school, zie *https://www.samana.be/projecten/mantelzorgvriendelijke-school/*.

(11) Citaat van Stijn, ervaringsdeskundige in de ***YOUNG HEROES***-campagne (*youngheroes.be*).

(12) Waardevolle voorbeelden zijn ***ZOJONG vzw*** (*zojong.be*) en de ***YOUNG HEROES***-campagne (*youngheroes.be*).

(13) Bijvoorbeeld de hierboven besproken ***YOUNG HEROES***-toolkit met tips & tricks voor leraars om het thema in klasverband te bespreken met behulp van een stellingenquiz over jonge mantelzorg.

MEER WETEN

1. ***Familieplatform Geestelijke Gezondheid vzw***, ***KO(A)PP***, *https://familieplatform.be/kinderen-van/*
2. ***Gezinsbond***, jonge mantelzorg, *https://www.goedgezind.be/?s=jonge+mantelzorg*
3. ***iDROPS***, de mantelzorghub en jonge mantelzorgers, *https://www.idrops.org/nlMantelzorgvakanties, https://www.mantelzorgers.be/Pages/Mantelzorgvakanties%202018.aspx*
4. ***Kinderrechtencoalitie Vlaanderen***, jonge mantelzorgers, *https://www.kinderrechtencoalitie.be/jonge-mantelzorgers/*
5. Lauwers, H., Jonge mantelzorgers? Kinderen van ouders met een chronische ziekte of handicap. Een kwalitatief onderzoek naar het perspectief van kinderen en jongeren, Brussel, 2013, *https://k-s.be/medialibrary/purl/nl/8807839/Lauwers%20Jonge%20Mantelzorgers.pdf*
6. Lauwers, H., Het perspectief van kinderen en jongeren van wie een ouder een ernstige chronische ziekte of handicap heeft: jonge mantelzorgers?, TJK, 2014, *http://www.kekidatabank.be/doc_num.php?explnum_id=1766*
7. ***Mantelzorgvriendelijke school***, *https://www.samana.be/projecten/mantelzorgvriendelijke-school/*
8. ***Similes***, Draag jij zorg voor iemand die psychisch kwetsbaar is?, *https://nl.similes.be/*
9. Versterk je veerkracht, *https://www.fitinjehoofd.be/*
10. ***Vlaams Expertisepunt Mantelzorg***, Jonge mantelzorger, *https://www.mantelzorgers.be/Pages/Jonge%20mantelzorgers.aspx*
11. ***Vlaams Mantelzorgplatform vzw***, het platform van de 6 erkende mantelzorgverenigingen:
    1. ***Steunpunt Mantelzorg***, *https://www.steunpuntmantelzorg.be/*
    2. ***Coponcho***, *https://www.coponcho.be/*
    3. ***Liever Thuis LM***, *http://www.lieverthuislm.be/*
    4. ***Okra*** zorgrecht, *http://www.okrazorgrecht.be/*
    5. ***Ons Zorgnetwerk***, *http://www.onszorgnetwerk.be/*
    6. Samana, *https://www.samana.be/*
12. Vlaams Mantelzorgplan, *https://www.departementwvg.be/documenten/vlaams-mantelzorgplan*
13. ***YOUNG HEROES***, Jonge Mantelzorgers België, *https://www.youngheroes.be/*
14. ***Zojong***, het eerste online platform voor jonge mantelzorgers, *https://www.zojong.be/*

VERSTOPPERTJE SPELEN MET GEVOELENS: WAT NIET WEG IS, IS GEZIEN!

CHIRO

Artikel 6
–
LEVEN EN ONTWIKKELEN

Artikel 13
–
MENING GEVEN

Artikel 24
–
GEZONDHEID

*"Tijd heelt alle wonden", "Je zal hier sterker uitkomen", "Dat is toch niet het einde van de wereld", "Je bent nog jong: je hebt nog heel je leven voor je", "Het komt wel goed", "Het had altijd erger kunnen zijn", … We kennen ze allemaal: de goedbedoelde reacties die we op elkaar afvuren als de ander (liefdes)verdriet heeft, zich alleen voelt of zich over iets schaamt. Eén voor één pogingen om snel een vrolijke draai te geven aan gevoelens die erg menselijk, alledaags en dus niet per se negatief hoeven te zijn of onder de mat moeten worden geveegd. Maar als er onvoldoende uitlaatkleppen zijn voor deze emoties, kan dat een negatieve impact hebben op het algemeen welbevinden van kinderen en jongeren. Vandaar de vraag: hoe maken we (binnen het jeugdwerk) ruimte voor deze '**onzichtbare gevoelens**'?*

DE CHIRODROOM

Wie aan de ***Chiro*** (of een andere jeugdbeweging) denkt, ziet ongetwijfeld beelden voorbijflitsen van spelende en lachende kinderen, gezellige vriendengroepen rond een kampvuur, onschuldig kattenkwaad en kapotte, vuile broeken van het ravotten. Ja, dat is Chiro en we zijn er ontzettend fier op dat zoveel kinderen en jongeren dankzij die belevenissen elke keer opnieuw reikhalzend uitkijken naar hun hoogtepunt van de week: de Chirodag! We zijn voor velen dan ook een (tweede) 'thuis' waar alle remmen los mogen en even niets écht moet, een plek waar je gewoon jezelf mag zijn, wat vlekkeloos aansluit bij onze missie (**a**). We willen een omgeving zijn waar je, naast je spelenderwijs uitleven, ook je kwetsbaarheid in alle veiligheid en zonder schroom kan delen. Maar toegegeven: die veiligheid en ruimte creëren, is gemakkelijker gezegd dan gedaan.

ALLEDAAGSE MOEILIJKHEDEN ZIJN ÓÓK MOEILIJK

In een wereld waar alles steeds beter, perfecter, ambitieuzer moet zijn en waar (on)uitgesproken normen de plak zwaaien, is het lang niet evident om je fragiele kant bloot te leggen. Gelukkig zien we de voorbije jaren voorzichtige stappen in de goede richting. Thema's zoals psychisch welzijn, seksuele identiteit, genderidentiteit, pestgedrag en burn-out treden stilaan uit de taboesfeer, zowel bij volwassenen als bij kinderen en jongeren. Men zet sneller de stap naar een coach of therapeut en tal van campagnes, rolmodellen en media-aandacht maken deze onderwerpen steeds meer bespreekbaar. Dat kunnen we alleen maar toejuichen en blijven aanmoedigen, want de strijd is zeker nog niet gestreden.

Maar wat met onaangename emoties die meestal niet problematisch hoeven te zijn of niet (meteen) om professionele hulp vragen? Wat met momenten waarop je je slecht voelt, bijvoorbeeld bij (liefdes)verdriet, wanneer je je alleen voelt of wanneer je je ergens over schaamt? Iedereen kent ze wel, maar wat opvalt is dat er voor deze gevoelens maar weinig aandacht is. Ze worden gemakkelijk weggewuifd, gebanaliseerd of er wordt geprobeerd om (soms ten goede) voor afleiding te zorgen. Ze verdwijnen onder de radar terwijl elk van ons weet hoe diep die emoties 'in het moment' kunnen snijden. We lijken het ongemakkelijk te vinden om hierbij stil te staan uit onmacht, omdat we schrik hebben om iets verkeerd te zeggen, omdat het ons confronteert met ons eigen kwetsbaarheid, omdat het niet past bij de 'hoera-stemming' die volgens psychiater Dirk De Wachter (**b**) overheerst in onze samenleving. Het stemt tot nadenken dat we, anno 2020, het nog steeds gemakkelijker en evidenter vinden om bij (chronische) fysieke klachten regelmatig te checken hoe het met de ander is terwijl we lijken te verwachten dat, wanneer mensen zich slecht in hun vel voelen, dit op een bepaald moment vanzelf verdampt.

Toch zijn het gevoelens die bespreekbaar moeten zijn én blijven, zeker bij kinderen en jongeren die hun zelfbeeld nog aan het vormen zijn en geen/weinig ervaring hebben in het omgaan met dergelijke emoties. Miskende gevoelens kunnen immers schadelijk zijn in de (emotionele) ontwikkeling van kinderen en jongeren. Als directe omgeving en als samenleving hebben we daarin een opdracht te vervullen, namelijk: proberen te vermijden dat onschuldige emoties om professionele begeleiding hoeven te vragen of (op termijn) zelfs te schreeuwen. Dit sluit ook aan bij **artikel 24** van het **Kinderrechtenverdrag** waarbij gesteld wordt dat elk kind recht heeft op de best mogelijke gezondheid en dat hierbij specifieke aandacht moet zijn voor eerstelijns- en preventieve gezondheidszorg. We zoomen even in op enkele van deze gevoelens, die ook binnen onze jeugdwerkcontext regelmatig opduiken, en op de risico's bij onderschatting.

(LIEFDES)VERDRIET

Verliefdheid, wie kent het niet? Je gedachten dwalen voortdurend af naar die ander, je wil niets liever dan in zijn/haar buurt zijn. Elke keer als je die ander ziet, stroomt er een warme gloed door je lijf. Wie weet is het zelfs wederzijds waardoor de vonken alle ruimte krijgen om te knetteren en je helemaal in elkaar opgaat. Wat een zalig gevoel! Maar dan, plots, loopt het mis. De liefde blijkt toch maar van één kant te komen, jullie relatie kent een stevige dip of loopt zelfs op de klippen.

Dergelijk liefdesverdriet, of ander verdriet (vanuit teleurstelling, gekwetst zijn, …) kan er stevig inhakken bij mensen.

"TOEN MIJN VRIENDJE HET ONVERWACHT UITMAAKTE WIST IK NIET WAAR NAARTOE. GELUKKIG KAN IK ALTIJD OP MIJN CHIROVRIENDINNEN REKENEN. EEN GOEDE BABBEL EN EEN LIEVE KNUFFEL EN WE KUNNEN ER WEER TEGEN AAN. MIJN CHIROVRIENDINNEN ZIJN DE BESTE!" _ *Malika*

De meeste kinderen en jongeren vinden na een tijdje nieuw evenwicht, maar bij een minderheid kan dit leiden tot blijvende angst en depressie, of moeite om een eigen identiteit op te bouwen zonder de ex-partner (**c**). Om te vermijden dat (liefdes)verdriet een problematisch karakter krijgt, moeten deze gevoelens meer aan de oppervlakte toegelaten worden in het dagelijks leven, en dus ook binnen het jeugdwerk.

EENZAAMHEID

In de loop van de voorbije eeuw nam het belang van individuele vrijheden toe: het 'ik' werd belangrijker dan het 'wij'. Religie, familie, de buurt… kwamen minder centraal te staan in onze levens. Dat heeft heel wat positiefs opgeleverd (denk bijvoorbeeld aan de emancipatie van vrouwen, holebi's, transgenders… en de grotere focus op zelfontplooiing). Anderzijds lijken die maatschappelijke veranderingen ook gevoelens van eenzaamheid te hebben versterkt en worden de gevolgen van eenzaamheid sterk onderschat.

Dat is des te opmerkelijker als je de evolutie van de wereldbevolking bekijkt: we waren nog nooit met zoveel op de aardbol, nog nooit zo dicht op elkaar. Tegelijkertijd voelden we ons misschien nog nooit zo alleen.

De voorbije jaren lijkt er echter schot in de zaak te komen. Naast aandacht voor eenzaamheid bij ouderen, wordt de blik ook steeds meer gericht naar kinderen en jongeren. Zo opende de ***Stichting 'Join Us'*** (**d**) bij onze noorderburen in 2019 een landelijk meldpunt voor eenzame jongeren nadat er een spontane campagne ontstond op sociale media met de hashtag #maatjegezocht, waarbij tal van jongeren getuigden over hun situatie zoals Chantal:

"MIJN DAGEN WAREN ALTIJD HETZELFDE. NAAR SCHOOL, HUISWERK MAKEN EN SPORTEN. EN DAT ELKE DAG OPNIEUW. ER GEBEURDE WEINIG LEUKE DINGEN EN DAAR WERD IK BEHOORLIJK SOMBER VAN. AL DAT THUISZITTEN EN VERVELEN MAAKTE ME VERDRIETIG. ZO LANG ALS IK ME KAN HERINNEREN BEN IK GEPEST. IK HOORDE NIET BIJ EEN GROEPJE IN DE KLAS EN WERD ELKE DAG WEER BUITENGESLOTEN. HET HEEFT ME ONZEKER GEMAAKT. DOOR MEZELF AF TE ZONDEREN VAN LEEFTIJDSGENOTEN WERD HET GEMAKKELIJKER MAAR UITEINDELIJK LOST HET NATUURLIJK NIETS OP. HET MAAKTE ME EENZAAM!" _ *Chantal*

Ook de onderzoekswereld rond eenzaamheid spitst zich steeds meer toe op kinderen en jongeren. Zo stelde onder andere Jan van de Ploeg (**e**), hoogleraar orthopedagogiek aan de Universiteit Leiden, vast dat kinderen al op zeer jonge leeftijd kunnen aangeven dat ze zich eenzaam voelen en dat ongeveer 1 op de 3 jongeren zich ook effectief in min of meerdere mate eenzaam voelt. Ongeveer 3 à 10% van de jongeren is zelfs chronisch eenzaam en slaagt er dus niet of amper in om zich van dit gevoel te bevrijden. Vanuit wetenschappelijke hoek (**f**) klinkt dan ook het pleidooi om eenzaamheid serieus te nemen. Chronisch eenzame jongeren kampen immers zowel met mentale (depressies, sociale angst, laag zelfvertrouwen) als fysieke problemen (slechte nachtrust, overmatig gebruik van drank en drugs, hart- en vaatziekten).

SCHAAMTE

Al van kindsbeen af worden we, zowel bewust als onbewust, overspoeld met spelregels in zowat alle aspecten van ons leven: 'dit mag je, dat is verboden', 'dit is goed, dat is fout'…

We groeien op én leven in een samenleving die bol staat van normen die aangeven wat 'normaal' en 'aanvaard' is, en wat niet. Sommige zijn heel prominent aanwezig, andere worden subtiel doorgegeven via ervaringen thuis, op school, in de media…

"EEN PAAR JAAR GELEDEN WOU IK STOPPEN MET DE CHIRO OMDAT IK VAAK GEPEST WERD. IK DURFDE ER TEGEN NIEMAND IETS VAN TE ZEGGEN. TOEN KWAM IEMAND VAN MIJN CHIRO NAAR MIJ, EN ZEI DAT IK HET MOCHT ZEGGEN ALS ER IETS MET ME WAS. DOOR DIE HULP, BEN IK VEEL DICHTER BIJ DE CHIRO GEGROEID." _ *Jarne*

Maar wat als je iets anders voelt, denkt of wil doen dan wat 'hoort'? Wat als je merkt dat je in je mening, je dagelijkse realiteit, je interesses… verschilt van 'het gemiddelde' Chirolid? Vaak komen er dan een aantal veronderstellingen op de proppen, op basis van wat je ooit hebt meegemaakt, wat je bij anderen hebt gezien of wat iemand ooit gezegd heeft. Zo ga je er misschien vanuit dat die 'afwijking' door anderen zal afgekeurd worden, dat er een straf volgt, dat je er niet meer bij zal horen. Je voelt aan dat dit het daglicht niet mag zien, het moet geheim blijven. Zeker op jonge leeftijd is 'erbij horen' zo cruciaal, dat ga je niet in het gedrang brengen door je eigenheid te tonen.
De kans is dan ook groot dat je sociaal wenselijk gedrag begint te vertonen en/of in je schulp kruipt en je échte ik niet laat zien aan anderen want schaamte overheerst.

" IK BEN DIT JAAR ENORM GESTEUND DOOR DE HELE LEIDINGSPLOEG. OMWILLE VAN EEN PSYCHISCHE PROBLEMATIEK WERD IK OPGENOMEN IN DE PSYCHIATRIE. IK SCHAAMDE ME EERST OM DIT NAAR BUITEN TE BRENGEN BINNEN DE LEIDINGSPLOEG, MAAR ER WERD ERG GOED OP GEREAGEERD. IK MOCHT GEWOON LEIDING BLIJVEN EN NAM MINDER HOOI OP MIJN VORK. ALS HET EEN KEER NIET LUKTE OM LEIDING TE GEVEN, HAD DE LEIDING DAAR VEEL BEGRIP VOOR. MIJN CHIROZONDAGEN WAREN EEN UITLAATKLEP NA EEN HELE WEEK PSYCHIATRIE. IK BEN HEEL DANKBAAR VOOR DE LEIDINGSPLOEG WAAR IK BELAND BEN!." _ *Wout*

"IN HET BEGIN VAN HET SCHOOLJAAR VIEL IK TELKENS FLAUW. OOK IN DE CHIRO WAS DAT ZO. IK HAD HET GEVOEL DAT IK IEDEREEN LASTIGVIEL, EN DAT VOND IK HEEL MOEILIJK. DE LEIDING WAS ER ALTIJD VOOR MIJ, WAT ME GOEDE MOED GAF. TOEN HET NIET STOPTE, BEN IK NAAR HET ZIEKENHUIS GEGAAN. IK HEB DAAR TWEE WEKEN GELEGEN, EN DAT WAS MENTAAL ERG MOEILIJK, OMDAT MIJN OUDERS OOK NIET MOCHTEN BLIJVEN SLAPEN. OP DONDERDAG WAREN ER PLOTS ENKELE PERSONEN VAN DE LEIDINGSPLOEG. VOOR MIJ WAS DAT MOMENT HET ENIGE WAT IK MOEST HEBBEN: EEN KNUFFEL VAN DE LEIDING. DAT HADDEN ZE LETTERLIJK GENOMEN, WANT ZE HADDEN EEN ENORME KNUFFELBEER BIJ." _ *Valentina*

Het is dan ook van belang dat we, onder andere in het jeugdwerk, ons zoveel mogelijk bewust zijn van heersende normen en waarden, en die minder dominant proberen te maken zodat er minder redenen zijn voor kinderen en jongeren om zich te schamen. Schaamte kan immers escaleren tot 'destructieve schaamte' waarbij je jezelf isoleert en vatbaarder wordt voor depressies (**g**).

EERSTE HULP BIJ ONZICHTBARE GEVOELENS

Gevoelens als (liefdes)verdriet, eenzaamheid en schaamte vragen om ***au sérieux*** genomen te worden. Maar hoe pakken we dit aan binnen het jeugdwerk? Jeugdbewegingen bieden immers geen professionele hulpverlening en streven dat ook niet na. Toch kunnen leid(st)ers in lokale jeugdbewegingen een andere rol spelen. Een rol die ze al in zekere mate (bewust of onbewust) opnemen maar waar nog groeipotentieel ligt om dit te verankeren binnen de Chiro en ander jeugdwerk. Die rol bevat in onze ogen vier componenten:

1. Leiding zet in op een warme en taboevrije omgeving

Gevoelens kunnen sneller aan de oppervlakte komen als je weet dat ze er mogen zijn, als je weet dat de ander je niet zal uitlachen of vervelend/flauw zal vinden. Permanent werk willen maken van zo'n laagdrempelige setting maakt deel uit van de basishouding van een sterke Chiroleid(st)er. Het valt niet te vermijden dat er binnen je groep zaken gebeuren (een onschuldig mopje, een bepaalde uitspraak, een impulsieve actie…) die het lastiger maken voor iemand om zich kwetsbaar op te stellen.

Maar door ze op te merken, je bewust te zijn van het mogelijk effect en ze proberen te counteren, help je om taboes te doorbreken en gangbare normen te relativeren. Je ontmoedigt op die manier sociaal wenselijk gedrag bij leden en nodigt hen uit om te tonen wat er echt speelt.

2. Leiding is alert en durft in actie komen

Als het kind/de jongere zich 'thuis' voelt in je lokale Chiro-groep, zal de band met de leiding vrij close zijn. De kans is daardoor groot dat leid(st)ers bepaalde signalen sneller opvangen en kunnen bevragen. Die tekens (h)erkennen, beseffen dat je hierop mag/moet ingaan en het ook durven, zou een reflex moeten worden van leid(st)ers. Zo kunnen ze vanuit hun eigen positie mee voorkomen dat opgekropte gevoelens groter en kwalijker worden dan eigenlijk hoeft.

"TOEN EEN LEIDER STIERF IN DE NACHT VAN ONZE CHIROFUIF, STOND DE OUD-LEIDING KLAAR OM DE GANSE FUIF AF TE BREKEN. DAT KONDEN WE TOEN ALS LEIDINGSPLOEG NIET AAN. TOEN ZAGEN WE HOE VEEL JE AAN ELKAAR HEBT WANNEER JE LID BENT VAN EEN CHIROGROEP." _ *Brahim*

---

3. Leiding luistert met volle aandacht

Als je al zover bent geraakt dat je Chirolid zijn/haar verhaal met je deelt, neem dan de tijd om te luisteren. Er gewoon 'zijn' met zo weinig mogelijk oordelen, is meer dan voldoende. Niemand verwacht oplossingen of advies van jou, zelfs als je jezelf misschien die druk oplegt. De krachtigste instrumenten die jij op dat moment kan inzetten zijn tijd (voor een gesprek), authenticiteit (oprecht jezelf zijn), erkenning van de gevoelens, geen oordelen, en een warme knuffel of schouderklopje om de scherpste kantjes van de gevoelens een eerste keer op te vangen. Op die manier creëer je ruimte voor de gevoelens van de ander: ze mogen er zijn, ze krijgen zuurstof, de knoop in de maag wordt ontward en dat kan ook fysiek voelbaar zijn. Na dat ene gesprek is het niet jouw taak om hier elke keer op terug te komen of naar te polsen als jullie elkaar weer ontmoeten. Laat ook andere gespreksonderwerpen toe en maak samen plezier tijdens de Chirozondagen. Als je dan op een later moment weer eens de tijd neemt om oprecht te checken hoe het gaat, is dat dubbel hartverwarmend.

Of om het met de woorden van psychiater Dirk De Wachter (**h**) te zeggen: *"We mogen best wat meer elkaars psychiater zijn in de gewoonheid van het sociaal weefsel. Laten we elkaar beluisteren, en niet weglopen. Het lijkt wel alsof verdriet tegenwoordig alleen nog gedeeld wordt met een professional die je ervoor betaalt".*

"IK ZAG HET EVEN NIET MEER ZITTEN. ER ZAT IETS VAST IN MIJN HOOFD. IK HEB EEN ANGSTSTOORNIS EN HEB HET SOMS MOEILIJK OM DIE ANGSTEN TE OVERWINNEN. ONDER EEN BOOM HEB IK DAT TEGEN EEN MEISJE VAN MIJN GROEP VERTELD. WE HEBBEN LANG GEPRAAT EN DAT HEEFT ME DEUGD GEDAAN. SINDSDIEN WEET IK DAT IK MEZELF KAN ZIJN OP DE CHIRO, ZELFS ALS IK PANIKEER HALEN MIJN VRIENDEN MIJ ER DOOR. DE CHIRO IS MIJN SAFE SPACE." *_ Laure*

---

4. Leiding beperkt zich tot eerste hulp

In bepaalde gevallen overstijgen de noden de rol die Chiroleiding kan en mag opnemen. Als gevoelens frequent, lange tijd en/of met een zekere zwaarte terug opduiken, is het van belang dat leid(st)ers beseffen dat hun rol wellicht is uitgespeeld. In deze fase is het sterk om te denken aan opties binnen de professionele hulpverlening en te bespreken met het Chirolid of én hoe hij/zij hiervan wil en kan gebruikmaken.

Zoals eerder gezegd: het goede nieuws is dat veel leid(st)ers deze rol nu al vaak spontaan opnemen (zonder het goed te beseffen of het als zodanig te benoemen) maar het is nog sterk afhankelijk van hoe elke leid(st)er zijn/haar taak invult.

ONTBREKENDE PUZZELSTUKKEN

Het mag duidelijk zijn: jezelf eens (of zelfs een tijdje) 'slecht voelen' is oké en hoef je niet onder de mat te vegen. Het hoort erbij en het mag evenveel ruimte en aandacht krijgen als de vrolijke, onbezorgde momenten. Maar wat is hiervoor nodig? Op microniveau bieden de vier eerder aangehaalde vuistregels houvast. Maar over welke vragen moeten het jeugdwerk en het beleid zich buigen?

De allereerste vraag overstijgt het jeugdwerk: hoe maken we onze samenleving voldoende warm zodat gevoelens er kunnen gedijen en welkom zijn? Hoe zorgen we ervoor dat de ratrace van het leven ons niet dwingt tot snel oplapwerk of een robotachtige omgang met emoties? Dit vraagt een totaalaanpak, een heldere maatschappijvisie van beleidsmakers waarin gevoelens en menselijkheid een prioritaire plek krijgen.

Daarnaast moeten we ons de vraag durven stellen of het binnen het jeugdwerk een breed gedragen idee is dat we op vlak van onzichtbare gevoelens een rol te spelen hebben? En is iedereen ervan overtuigd dat het een investering vraagt om vrijwilligers en lokale groepen hierin te ondersteunen? Is dit debat al ten gronde gevoerd in én tussen jeugdwerkorganisaties? Op welke punten zitten de neuzen in dezelfde richting en waar kijken we toch anders naar de zaken?

Een andere kwestie die zich stelt: hoe kunnen we (vrijwillige) jeugdwerkers hier sensitiever voor maken en versterken zonder 'spel' als kern van de jeugdbeweging uit het oog te verliezen? Daarom focussen we in tweede instantie op de randvoorwaarden. We zouden doorheen ons vormingsaanbod (groeps)leiding meer voeling kunnen laten krijgen met hun eigen referentiekader en coachende vaardigheden, en die verder ontwikkelen. Ook via onze communicatie (magazine voor leiding, website…), educatieve pakketten en onze eigen begeleiding van kadervrijwilligers ('practice what you preach') kunnen we hier sterker op inzetten. Maar hoe doe je dat op een kwalitatieve manier zonder het te zwaar en saai te maken? Moet ons tijdschrift dan uitbreiden of moeten andere thema's plaats ruimen? Hoe vermijd je dat de populariteit van cursussen zakt en we dus minder leiding bereiken? Hoe prikkel je de nieuwsgierigheid van leiding over dit aspect van hun vrijwilligersengagement? En hoe zorg je ervoor dat sommigen zich hierin niet verliezen en experten in coaching willen worden?

We willen ons ook buigen over het vraagstuk waar het klassieke jeugdwerk eindigt en het jeugdwelzijnswerk start. Daartussen bevindt zich nu een grijze zone. Niet elk kind of elke jongere heeft immers nood aan extra begeleiding. Ze voelen zich grotendeels prima binnen hun jeugdbeweging, alleen zijn er soms momenten waarop ze wat meer zorg kunnen gebruiken. Hoe kunnen we als jeugdwerk daar iets in betekenen, zodat we minder aangename gevoelens niet te snel problematiseren? Wat kunnen we leren van hulpverlening? Hoe vertalen we dat naar onze context en in realistische verwachtingen voor lokale leiding?

Hoe ondersteunen we leiding van jeugdbewegingen in hun doorverwijsfunctie? Hoe krijgen zij zicht op de vele (online) initiatieven die bestaan en op de organisaties die actief zijn binnen de sociale kaart? In welke mate kunnen jeugddiensten, JAC's, of andere lokale initiatieven daarin een brugfiguur zijn? Binnen het jeugdwerk beschikt elke organisatie over één of meerdere aanspreekpunten integriteit (= API's (1)) binnen het professionele team. Zij treden momenteel vooral op de voorgrond bij cases rond grensoverschrijdend gedrag. Maar vanuit hun expertise kunnen zij de nodige steun geven aan leiding die worstelt met haar coachende rol. Hoe kunnen we de functie van API's verruimen en bekender maken bij het lokale niveau?

En tot slot: op welke manier kunnen we vanuit het jeugdwerk sterker ons steentje bijdragen in het laagdrempeliger maken van professionele psychologische hulp, zoals het Kinderrechtenverdrag dit ook stelt? En dan denken we zowel aan de mentale drempel (taboe doorbreken om professionele hulp te zoeken/aan te raden) als aan fysieke drempels (mee ijveren voor toegankelijke, betaalbare psychologische hulp).

Hoewel we ze in dit artikel als 'onzichtbaar' bestempelen, weet ieder van ons toch af van het bestaan van al deze gevoelens. Meer zelfs, we beseffen (zelfs zonder de bevestiging van alle wetenschappers die in dit artikel aan bod kwamen) dat deze emoties voor een bepaalde groep van kinderen en jongeren destructief van aard kunnen zijn/worden. Ondanks de schuchtere en goedbedoelde pogingen van beleidsmakers en de jeugdsector om hierrond aan de slag te gaan, moeten we eerlijk in de spiegel durven kijken: we kunnen hier, samen met andere actoren in de samenleving, nog meer en beter (denk)werk rond leveren. Een helder, uitgewerkt draaiboek is er niet, wel een hele hoop vragen die wachten op ideeën, experimenten, acties… Met de nieuwe beleidsperiode voor het jeugdwerk in het vooruitzicht: laten we geïnspireerd de koe bij de horens vatten!

EINDNOTEN

(1) Meer info: *https://chiro.be/aanspreekpunt-integriteit-api*

OVER CHIRO

Chirojeugd Vlaanderen werd opgericht in 1934 en is met meer dan 113 000 leden de grootste jeugdbeweging in Vlaanderen. Als overkoepelende organisatie zet ***Chiro*** zich in om bijna 900 Chirogroepen te ondersteunen in hun autonome wekelijkse werking. Samen met drie andere organisaties (De Banier, de Chirohuizen en Pimento) vormt ***Chirojeugd Vlaanderen*** één familie: de ***Groep Chiro***. Meer info over de missie, geschiedenis en methoden:

www.chiro.be/chiromissie

_ Het recht beschermd te worden tegen schadelijke praktijken. Voorbeelden van dergelijke praktijken: gescheiden worden van de ouders, ingelijfd worden bij het leger, commerciële of seksuele uitbuiting en fysieke of mentale mishandeling. _

PROTECTIE

NUL- TOT DRIEJARIGEN IN MOEILIJKE FAMILIESITUATIES

SOS KINDERDORPEN

Artikel 20

–

BESCHERMING KINDEREN ZONDER GEZIN

SAMANTHA, UIT HUIS SINDS ZE TWEE JAAR OUD WAS

"Ik heb maar vage herinneringen aan mijn eerste jaren in de leefgroep." Aan het woord is Samantha, een jongvolwassen vrouw die sinds erg jonge leeftijd niet bij haar familie kon blijven, maar in een jeugdhulpvoorziening opgroeide. "Ik weet wel nog dat het een erg groot gebouw was. Het gaf me een koud gevoel."

Samantha was amper twee toen ze voor het eerst uit huis werd geplaatst. Ze beschrijft haar eerste herinneringen aan de leefgroep: "Ik kwam in een leefgroep terecht waar veel kinderen ouder waren dan ik. Veel van de oudere kinderen eisten ook alle aandacht op, waardoor ik als jongste in de leefgroep niet veel individuele aandacht kreeg. Terwijl je op dat moment vooral iemand nodig hebt die verhaaltjes voorleest, mee tv kijkt, een spelletje speelt… Maar dat kon niet. Er waren te veel kinderen met elk hun eigen noden."

"Voor mij als kind was het goed geweest om op te groeien in een liefdevolle gezinssituatie. Dat zou wellicht een minder vervreemdend gevoel geven. Ik wou ook graag terug thuis gaan wonen. Dat is voor elk kind het belangrijkste: dat je terug naar huis kan. Je begrijpt niet waarom dat niet kan."
"Mijn wens is dat er meer geluisterd wordt naar de allerjongste kinderen in zo'n situaties. En dat er meer op hun maat wordt gewerkt, rekening houdend met hun leeftijd, vaardigheden en ontwikkeling. Zo kan men bijvoorbeeld poppetjes of tekeningen gebruiken om uit te leggen waarom je niet naar huis kan."

RUIM 600 JONGE KINDEREN IN LEEFGROEPEN

Net als Samantha groeien heel wat kinderen in Vlaanderen al op erg jonge leeftijd op in leefgroepen. In 2018 verbleven 438 kinderen jonger dan zes jaar in een ***centrum voor kinderzorg en gezinsondersteuning*** (CKG)(**a**). 142 kinderen jonger dan zes jaar verbleven in een organisatie voor bijzondere jeugdbijstand en 87 in een onthaal-, oriëntatie- en observatiecentrum (**b**).
Daarmee tellen we waarschijnlijk niet alle jonge kinderen die opgroeien in een leefgroep, zoals de kinderen die verblijven in een ***multifunctioneel centrum*** (MFC). Maar het geeft alvast een idee.

Aanleiding van een plaatsing kan een verontrustende gezinssituatie zijn. In sommige gevallen neemt de jeugdrechtbank de beslissing om een kind meteen in bescherming te nemen bij hoogdringende maatregel, op vordering van het Openbaar Ministerie.

Zo'n vordering door het Openbaar Ministerie kan wanneer er voldoende aanwijzingen zijn dat een kind onmiddellijk beschermd moet worden en een gerechtelijke maatregel dringend noodzakelijk is.

Opmerkelijk is dat jeugdrechters de laatste jaren almaar meer in hoogdringendheid gevorderd worden voor erg jonge kinderen. De cijfers in Vlaanderen liegen er niet om: in 2018 betrof 37% van alle vorderingen in hoogdringendheid kinderen van nul tot drie jaar. Dat is in totaal goed voor zo'n 264 kinderen (**c**).

"Ook wij hebben de laatste jaren inderdaad een verschuiving gezien", zegt An De Winter, directrice van project ***Simbahuizen*** bij ***SOS Kinderdorpen***. "Daar waar er vroeger erg veel aanmeldingen waren op basis van signalen in het gedrag van de kinderen, wordt er nu veel meer gehandeld vanuit de beschermingsreflex voor de kinderen."

Wanneer een jeugdrechter inschat dat een situatie zeer acuut is en dat zelfs de hoogdringende procedure niet tot het gewenste resultaat zal leiden, kan hij ook suggereren aan het parket om het dossier aan te melden bij het crisismeldpunt. Dat kan bijvoorbeeld wanneer er thuis een heel zware ruzie is of ouders niet meer voor hun kinderen kunnen zorgen omdat ze plots naar het ziekenhuis moeten. Ook andere hulpverleners, zoals het CLB, politie, ziekenhuizen… kunnen een aanmelding doen bij het crisismeldpunt.

"Wij krijgen regelmatig mails van het crisismeldpunt, met de vraag of we plaats hebben voor een jong kind dat onmiddellijk een veilige plek nodig heeft", zegt An. "Dan is het nog maar de vraag of er snel een gepaste plek kan worden gevonden die tegemoet komt aan de behoeftes en verlangens van het kind."

ONZICHTBAAR

ONZICHTBAAR THUIS

"Als een kind in hoogdringendheid bij de rechtbank of bij het crisismeldpunt wordt gemeld door een onveilige situatie thuis, kan je je soms afvragen: waarom is er in het verleden nooit iets opgemerkt? Maar zulke jonge kinderen kunnen niet uitleggen wat er thuis aan de hand is. Zij kunnen hun emoties nog niet juist uiten en hebben nog geen manieren gevonden om hun kwaadheid, verdriet en ongerustheid uit te drukken.

Zij hebben eerder internaliserende symptomen. Op die manier blijft het onder de radar wat er zich thuis afspeelt", aldus An.

Zo kan een kind van drie heel erge driftbuien hebben, maar dat hoeft niet per se te wijzen op een verontrustende situatie thuis. Driftbuien zijn immers volstrekt normaal in het ontwikkelingsproces van jonge kinderen. Maar toch kan er meer achter schuilen. Kinderen kunnen thuis geconfronteerd worden met geweld of verwaarlozing, maar dat is niet altijd zichtbaar.

An uit haar bezorgdheid: "In veel gevallen is er nog geen enkele dienst betrokken bij het gezin en wordt het kind als het ware 'zichtbaar' gemaakt door het incident thuis. Terwijl we het gezin misschien al veel vroeger hadden kunnen ondersteunen. Dan komt het misschien niet zover en kunnen we tijdig beginnen werken aan positieve verandering binnen het gezin."

ONZICHTBAAR IN DE LEEFGROEP

Soms is het belangrijk om snel in te grijpen en blijkt een uithuisplaatsing noodzakelijk. Maar het is niet evident om in het huidige jeugdhulplandschap een plek te vinden die tegemoetkomt aan de behoeftes en verlangens van de allerjongsten.
Heel wat erg jonge kinderen krijgen dan een plek in een leefgroep, tussen een groep oudere kinderen, terwijl dat niet de meest aangepaste plek is voor hen.

"Het is een droom van velen in de sector om kleinschalige warme opvang te kunnen bieden, zeker aan de allerjongste kinderen. Opvang die tegemoetkomt aan de ontwikkelingsnoden van kinderen tussen nul en drie jaar, met een omkadering zodat ze snel terug naar huis kunnen. Het is vooral belangrijk dat kinderen op erg jonge leeftijd zich veilig kunnen hechten, wat moeilijk te realiseren is met wisselende begeleiders in een leefgroep. Directeurs van jeugdhulpvoorzieningen worden nu nog te vaak geconfronteerd met een moreel dilemma: vang je een driejarige peuter waarvoor dringend een plek wordt gezocht, op in je leefgroep, terwijl je weet dat die daar eigenlijk niet op zijn plaats zit?", aldus An.

Samantha voelde zich op jonge leeftijd ook soms onzichtbaar in de leefgroep: “Het was er moeilijk om mijn dromen te delen. Toen ik klein was, wou ik ballerina worden. Maar ik heb nooit iets zoals peuterdansles gedaan. Ik had het gevoel dat er veel rond problemen werd gewerkt, eerder dan met mij als individu. Mijn dromen verdwenen naar mijn gevoel op de achtergrond.”

EEN MOGELIJK ALTERNATIEF: DE SIMBAHUIZEN

Tien jaar geleden startte ***SOS Kinderdorpen*** met jeugdhulpverlening voor jonge kinderen. In het ***Simbahuis*** in Liedekerke bood een team van opvoeders dag en nacht professionele begeleiding aan maximaal acht kinderen. De ouders bleven betrokken bij de opvoeding en werden zelf intensief begeleid, met als expliciete doelstelling een terugkeer naar huis. De kleinschaligheid van de leefgroep, de uitgesproken keuze om broers en zussen samen op te vangen en het heldere perspectief van gezinsherenigging, lieten toe familieversterkend te werken. Op die manier werd getracht het gezin op korte termijn terug samen op weg te helpen.

Het ***Simbahuis*** in Liedekerke haalde uitstekende resultaten, zowel op het vlak van hechting en ontwikkeling van de jonge kinderen als in de familieversterking. Toch zagen we vanuit ***SOS Kinderdorpen*** de mogelijkheid om het nog beter te organiseren. We herdachten het ***Simbahuis*** zodat we nog meer konden inzetten op de veilige hechting en ontwikkeling van de allerjongsten.

Met het vertrouwen en de steun van het ***agentschap Opgroeien*** konden we in 2019 van start gaan met een innovatieve vorm van gezinsgerichte en kleinschalige opvang voor nul- tot driejarigen, en hun broers en zussen tot zes jaar. Voor die innovatieve vorm van opvang haalden we onze inspiratie uit andere Europese landen, waaronder Nederland, waar men al jarenlang werkt met het model van gezinshuizen. Zo evolueerde het Simbahuis tot de Simbahuizen, onze eigen versie van de gezinshuizen in Nederland. De nieuwe vorm van werken bevindt zich in het jeugdhulplandschap tussen pleegzorg en een residentiële voorziening. Het biedt de kleinschaligheid van een gezinscontext, maar met de ondersteuning van een voorziening.

De kinderen worden nu opgevangen door Simba-ouders en hun gezin, in een huiselijke context. De professionaliteit van de Simba-ouder en de ondersteuning door een team, moeten toelaten dat zij een ***veilige basis*** vormen voor de kinderen die hun ontwikkeling opnieuw alle kansen geeft. Bovendien blijven de ouders nauw betrokken, waardoor de hechting niet in het gedrang komt.

De aanpak binnen de ***Simbahuizen*** is volledig georiënteerd op gezinshereniging. Een grondige en diepgaande analyse van het gezin moet duidelijk maken of ouders beschikken over de wil en het potentieel om te bouwen aan positieve verandering binnen het gezin.

“HET IS CRUCIAAL OM DE OUDERS TE BETREKKEN IN HET VERHAAL. DE EXISTENTIËLE BAND TUSSEN OUDER EN KIND BLIJFT BESTAAN, OOK AL IS ER HEEL WAT GEBEURD”_ *zegt An.*

“Een pluspunt van de Simbahuizen is dat die zich lokaal kunnen gaan verankeren, in de nabijheid van de biologische familie. Die fysieke nabijheid is van groot belang voor de kinderen. Er ontstaat een soort van gedeeld ouderschap tussen de Simba-ouders en de biologische ouders, dat is erg mooi om te zien. Er worden bruggen gebouwd en er ontstaat een vertrouwensband tussen hen. Het voelt een beetje aan alsof er een ***professional*** in de straat woont.”

Ook Samantha gelooft dat het belangrijk is om de ouders te betrekken:

“IKZELF HEB HET GEVOEL DAT IK HEEL ERG BEN GEGROEID DOORHEEN DE JAREN, TERWIJL MIJN OUDERS NOG STEEDS STAAN WAAR ZE TOEN STONDEN. ZIJ ZIJN ECHT NIET MEEGENOMEN IN DAT GROEIPROCES.”_ *Samantha*

DE TOEKOMST

Het verhaal begon met een droom: kleinschalige en familiale opvang voor de allerjongsten. Niet alleen onze droom, maar een gedeelde droom, met de overheid, hulpverleners en andere jeugdhulpvoorzieningen.

Een lange periode van innovatie en transitie is achter de rug. Jonge kinderen tussen nul en drie jaar die thuis in een onveilige leefsituatie verkeren, kunnen nu terecht in onze Simbahuizen. De ouders van de kinderen vertellen ons over de band die ze opbouwen met de Simba-ouders. De verwijzers hebben hun weg gevonden en waarderen deze originele vormgeving van werken met ouders en kinderen. Nieuwe kandidaat Simba-ouders solliciteren spontaan.

Met onze Simbahuizen willen we een lans breken voor ouders en kinderen waarbij het even niet meer lukt, zodat ze op adem kunnen komen en hun groeikracht terugvinden. We hopen dat we een bron van inspiratie en informatie kunnen zijn voor het werkveld en beleidsmakers om de jeugdhulp anders in te kleuren. Een jeugdhulp die zoveel mogelijk tegemoetkomt aan de individuele noden van ieder kind.

AANBEVELINGEN

1. ***Professionele zorgouders introduceren in de jeugdhulp***
   De droom is dat dit model een eigen plek krijgt in het jeugdhulplandschap, naast pleegzorg en andere vormen van residentiële opvang. Op die manier ontstaat er een waaier aan kwaliteitsvolle opties van jeugdhulpverlening. Zodat we nog beter kunnen beantwoorden aan de noden van elk kind.

2. ***Inzetten op de noden van de allerjongsten in de jeugdhulp***
   Met de Simbahuizen werken we aan jeugdhulp die in het bijzonder tegemoetkomt aan de noden van de allerjongsten. Zij hebben nood aan kleinschalige en familiale opvang die tegemoetkomt aan hun ontwikkelingseisen, met aandacht voor veilige hechting.

3. ***Inspiratie voor andere jeugdhulpvoorzieningen***
   We hopen dat ook andere jeugdhulpvoorzieningen met dit model aan de slag kunnen. Dit niet alleen voor de allerjongsten, maar ook voor andere doelgroepen die gebaat zijn bij een meer kleinschalige en familiale opvang met professionele begeleiding. Er kan verkend worden of dit model ook goed is voor lange termijn opvang, voor kinderen met bijzondere zorgnoden…

4. ***Gezinnen met jonge kinderen ondersteunen***
   We stellen ons ook de vraag: wat met de allerjongsten die onzichtbaar thuisblijven, in hun eigen gezin? Hoe kunnen we onveilige situaties thuis sneller opsporen? We hebben geen pasklaar antwoord. Maar hoe sneller we ondersteuning kunnen bieden, hoe beter de toekomstkansen van de kinderen in kwestie.

5. ***Zorg dragen voor elkaar***
   Het gaat in essentie over zorg dragen voor elkaar. Als het thuis moeilijk gaat, kan heel laagdrempelige toegankelijke hulp het verschil maken. Blijvend inzetten op het bijstaan van families thuis, alert zijn en signalen opvangen is dan cruciaal.

En wanneer een uithuisplaatsing noodzakelijk is, bieden we met de Simbahuizen een nieuwe vorm van jeugdhulpverlening: opvang in kleinschalige en familiale context, waar kleine kinderen veilig kunnen hechten en zich ontwikkelen, en de ouders worden begeleid, zodat de kinderen veilig kunnen terugkeren naar huis. Laat dit een blauwdruk zijn om de jeugdhulp mee een stukje anders in te kleuren.

KINDERRECHTENKADER

Het **Kinderrechtenverdrag** zegt dat een kind dat niet in het eigen gezin kan opgroeien recht heeft op ‘bijzondere bescherming en bijstand van staatswege’ (ook wel het recht op alternatieve zorg genoemd) (**d**). Die zorg kan onder andere plaatsing in een pleeggezin omvatten of, indien noodzakelijk, plaatsing in een geschikte instelling voor kinderzorg (**e**). Uit de tekst van het Kinderrechtenverdrag kan worden afgeleid dat zorg in een gezinsomgeving de voorkeur geniet (**f**).

De Slotbeschouwingen van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind zijn sterk gelinkt aan het Kinderrechtenverdrag, en het onderwerp ‘gezinsleven en alternatieve zorg’ maakt er steevast onderdeel van uit. In haar laatste Slotbeschouwingen aan België van 2019 zegt het VN-Comité bezorgd te zijn dat institutionele zorg het eerste antwoord blijft voor onder meer zeer jonge kinderen, ook al is ze “verheugd over de verschillende programma's die in België worden uitgevoerd om institutionalisering te voorkomen” (**g**). Het Comité adviseert België om gezinszorg voor alle kinderen te ondersteunen en vergemakkelijken. Het Comité beveelt ook aan dat België “ervoor zorgt dat er voldoende personeels-, technische en financiële middelen worden toegewezen aan centra voor alternatieve zorg en relevante jeugdbeschermingsdiensten om de rehabilitatie en sociale reïntegratie van kinderen te vergemakkelijken en de vaardigheden van pleegouders en gezinnen en professionele gespecialiseerde zorgverleners te verbeteren en te ontwikkelen”.

Door het toenemende aantal kinderen zonder ouderlijke zorg, zag het VN-Comité voor de Rechten van het Kind zich in 2005 genoodzaakt opdracht te geven om universele richtlijnen ter zake van alternatieve zorg op te stellen (**h**). Op 20 november 2009 werden de VN-Richtlijnen Alternatieve Zorg voor Kinderen door de Algemene Vergadering van de VN verwelkomd (**i**). De Richtlijnen zeggen dat, zeker voor jonge kinderen die uit huis moeten geplaatst worden, er opvang met een familiaal karakter moet gezocht worden (*“In accordance with the predominant opinion of experts, alternative care for young children, especially those under the age of 3 years, should be provided in family-based settings.”*) (**j**).

Eind 2019 werd de VN Resolutie rond de Rechten van het Kind aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN (**k**). De resolutie heeft een specifieke focus op kinderen zonder ouderlijke zorg. De lidstaten erkennen in de resolutie, naast het belang van preventie en de ondersteuning van families, ook de nood aan verschillende kwaliteitsvolle zorgopties voor kinderen die niet in hun families kunnen opgroeien, aangepast aan de individuele situatie van het kind (**l**). Daarbij moet de zorg binnen een gezin of gemeenschap worden bevorderd boven een plaatsing in een instelling (**m**).

MEER WETEN

Meer info vind je op onze website: *https://www.sos-kinderdorpen.be/projecten/introductie-van-professionele-zorgouders-in-de-jeugdzorg*

OVER SOS KINDERDORPEN

SOS Kinderdorpen, want groot worden kan je niet alleen.
Daar heb je familie voor nodig. En dat is precies wat wij doen: wij bouwen families, voor kinderen die de ouderlijke zorg verloren of dreigen deze te verliezen. Families mag je daarbij ruim interpreteren, ze komen in alle maten en vormen. Zolang het een plek is waar kinderen terugvinden wat zo kenmerkend is aan een liefdevol gezin: duurzame relaties, gebaseerd op liefde, veiligheid en respect. Want daar gedijen kinderen het best. En de hele gemeenschap bouwt mee. Samen met overheden, middenveldorganisaties, jeugdzorg, scholen en andere actoren willen we de manier waarop kinderen opgroeien in de jeugdhulp structureel verbeteren.

www.sos-kinderdorpen.be

MIJN OUDERS ZIJN ER NOG, MAAR ZE ZIJN NIET HIER. OVER OPGROEIEN OP DUIZENDEN KILOMETERS VAN JE OUDERS

TUMULT

Artikel 2
–
GEEN DISCRIMINATIE

Artikel 3
–
BELANG VAN HET KIND

Artikel 5
–
ROL OUDERS

Artikel 10
–
GEZINNEN BIJ ELKAAR HOUDEN

Artikel 9
–
SCHEIDING VAN OUDERS

Artikel 18
–
GOEDE OPVOEDING

Artikel 27
–
ETEN, EEN HUIS, KLEREN EN MEER

Artikel 20
–
BESCHERMING KINDEREN ZONDER GEZIN

Artikel 22
–
VLUCHTELINGENKINDEREN

Artikel 31
–
SPELEN

Artikel 28
–
ONDERWIJS

Artikel 30
–
EIGEN CULTUUR

Artikel 32
–
GEEN KINDERARBEID

Artikel 34
–
GEEN SEKSUEEL MISBRUIK

Artikel 33
–
GEEN DRUGS

Artikel 35
–
GEEN KINDERHANDEL

Artikel 36
–
GEEN UITBUITING

Artikel 37
–
OPSLUITING VAN KINDEREN

Artikel 38
–
BESCHERMING TEGEN OORLOG

Artikel 39
–
ZORG VOOR SLACHTOFFERS

"IK LACH WEL, MAAR DAT IS NIET ECHT. IK BEN EEN GOEDE ACTEUR." _ *Mustafa*

"BIJ ELKE NIEUWE STAP DIE IK ZETTE, HEB IK MIJN OUDERS GEMIST. ALLEEN NAAR BELGIË KOMEN, WAS VOOR MIJ MINDER MOEILIJK DAN MIJN LEVEN HIER ALLEEN OPSTARTEN." _ *Mohamad*

Mustafa behoort en Mohamad behoorde tot de groep onzichtbare jongeren waarop wij de aandacht willen vestigen: jongeren van wie de ouders ver weg, vaak in een conflictgebied, wonen. ***Niet-begeleide buitenlandse minderjarigen*** (hierna 'NBBM' genoemd) zijn zelf niet onzichtbaar, maar hun verhaal en hun verleden is dat heel vaak wel.

WAAROM DIT ONDERWERP

Tumult wil de aandacht vestigen op de afwezigheid van ouders bij NBBM. We merken immers dat NBBM vaker worstelen met emotionele problemen. De afwezigheid van ouders heeft, vaak weinig zichtbaar, een belangrijke impact op deze jongeren.

"BIJ TUMULT ZIJN ER MEER JONGEREN DIE BEGRIJPEN WAT IK HEB MEEGEMAAKT. OFWEL ZIJN ZE ZELF GEVLUCHT, OFWEL KENNEN ZE WEL IEMAND DIE GEVLUCHT IS. DAARDOOR VOEL IK ME MEER OP MIJN GEMAK BIJ HEN DAN BIJ ANDERE JONGEREN." _ *Mohamad*

Tumult werkt als jeugdwerkorganisatie met een diverse groep vrijwilligers, waaronder ook jongeren in een kwetsbare situatie zoals NBBM. Zij komen bij ***Tumult*** terecht via hun opvangcentrum, OKAN-klassen, andere vrijwilligers, voogden of maatschappelijke assistenten. Dit onderwerp is voor ***Tumult*** dus een heel logische keuze.

GETUIGENISSEN

Opgroeien in een onbekend land zonder ouders heeft een grote invloed op het leven van jongeren. In dit artikel benoemen we de problemen waarmee ze in aanraking komen. Aan de hand van informatie uit literatuuronderzoek maken we duidelijk wat het theoretisch kader is, en hoe dit zich vertaalt in hun leven.

Daarnaast zijn er getuigenissen van onze twee jongeren, vrijwilligers van ***Tumult***, die zelf in België zijn/waren zonder hun ouders. We vullen hun verhaal aan met de getuigenis van Roselien Stockman, psychologe bij ***Juneco***, een afdeling van ***Jeugdzorg Emmaüs***, die onderdak biedt aan 15 NBBM.

Een korte beschrijving van de twee jongens die wilden getuigen, is wel op zijn plaats. Voorafgaand willen we hen alvast bedanken voor hun openheid. Ook bedanken we graag stagiaire Emma, die hard werkte aan dit artikel en die ook de gesprekken met de jongens en Roselien deed.

Mohamad is een jongen van 17. Hij komt uit Afghanistan en is momenteel een jaar in België. Tijdens zijn reis van Afghanistan naar Europa raakte hij zijn familie kwijt. Nadat hij zijn gezin vijf jaar niet zag, werd de gezinshereniging opgestart. Sinds kort is zijn gezin in België. Hij vertelt hoe hij zich voelde voor zijn gezin in België was.

Mustafa is ook 17 jaar. Hij is al vier en een half jaar in België en heeft zijn ouders al vijf jaar niet meer gezien. Hij komt uit Syrië. Toen zijn oudere broer in het Syrische leger moest om mee te vechten, besloten zijn ouders dat hij en zijn broer moesten vluchten. Zijn ouders zouden nadien proberen om ook te vluchten. Dit lukt tot op vandaag nog niet. Mustafa woont in België met zijn broer en schoonzus. Als zijn ouders in Syrië beschikken over internet, kan hij wekelijks contact met hen hebben. Helaas heeft zijn familie niet vaak wifi en is het contact beperkt.

KINDERRECHTENKADER

België ondertekende de ***Conventie van Geneve***, een verdrag dat gaat over beleidsvoering in oorlogstijd. In het verdrag staat wat landen moeten doen als er oorlog is in een ander land. Zo staat er bijvoorbeeld in dat mensen die in hun eigen land gevaar lopen, en daardoor vluchten naar andere landen, erkend en opgevangen moeten worden als vluchtelingen. Volgens dit verdrag moet België er alles aan doen om gezinshereniging mogelijk te maken (**a**).

Overheden beschouwen NBBM soms meer als ***vluchteling***, eerder dan dat ze hun ***kind-zijn*** vooropstellen. Dit is de zogenaamde dualiteit kind-vluchteling waarbij enerzijds vanuit een pedagogisch perspectief en anderzijds vanuit het perspectief van vreemdelingenrecht wordt gekeken (**b**).

Dat verschil heeft een grote impact op de omgang met de jongere. Als NBBM worden bekeken als kinderen, wordt er steeds rekening gehouden met het kinderrechtenverdrag. Dit document dient dan als maatstaf bij de omgang met de NBBM (**c**).

"IK VIND DAT DE OVERHEID EXTRA REKENING MOET HOUDEN MET NBBM. VELEN VAN ONS ZIJN ECHT NOG JONG ALS WE HIER AANKOMEN. IK VIND DAT ZE VOORRANG MOETEN KRIJGEN OP DE VOLWASSENEN DIE IN BELGIË BINNENKOMEN. MET VOORRANG BEDOEL IK DAT HUN PAPIEREN SNELLER IN ORDE ZOUDEN MOETEN ZIJN, ZODAT DE GEZINSHERENIGING KAN OPGESTART WORDEN." _ *Mustafa*

Als de jongeren achttien jaar worden, gelden er andere regels. Waar de meeste jongeren reikhalzend uitkijken naar hun achttiende verjaardag, is dit voor NBBM eerder een stresserende gebeurtenis. Van zodra ze achttien worden, hebben ze geen recht meer op extra ondersteuning en begeleiding. Wanneer de jongeren nog geen verblijfsvergunning hebben op hun achttiende verjaardag, kunnen ze teruggestuurd worden naar hun thuisland. Die onzekerheid en stress kunnen zorgen voor een secundair trauma, een extra traumatische ervaring bovenop eerdere trauma's (**d**).

"DE JONGEREN ZIJN NIET ZEKER DAT ZE IN BELGIË MOGEN BLIJVEN EENS ZE 18 ZIJN. ZE MOETEN HET NU ZO GOED MOGELIJK DOEN OM HOPELIJK OOIT EEN POSITIEVE BESLISSING TE KRIJGEN, EN IN BELGIË TE KUNNEN BLIJVEN. DEZE SITUATIE BRENGT VEEL ONZEKERHEID EN STRESS MET ZICH MEE. ONZEKERHEID IS EEN BELEMMERENDE FACTOR. DAARDOOR LEVEN DE JONGEREN VAN DAG TOT DAG. ZE DURVEN NIET TE DROMEN, OMDAT DROMEN AFGEPAKT KUNNEN WORDEN." _ *Roselien*

TABOE

Het is niet makkelijk om te spreken over de ouders van NBBM. Het is een gevoelig onderwerp voor de jongeren zelf. Enerzijds door het grote gemis, anderzijds kunnen jongeren zich ook schuldig voelen. Of ze schamen zich omdat ze hun eigen leven leiden, anders dan hoe ze dat aangeleerd kregen.

Ook hulpverlening, begeleiders, jeugdwerkers, voogden en andere mensen die in contact komen met NBBM weten niet altijd goed hoe ze dit onderwerp kunnen aanhalen. Er rust een soort taboe op. Toch is het belangrijk dat jongeren weten dat het oké is om erover te praten als ze daar nood aan hebben.

Tips om als jeugdwerker zulke gesprekken te voeren

Om dit onderwerp te kunnen bespreken, is de aanpak van essentieel belang: die bepaalt het verloop van het gesprek en de dynamiek met de jongere. Het is belangrijk dat jongeren zich vrij voelen om te vertellen waar zij zich comfortabel bij voelen. Er moet ruimte zijn voor hun verhaal en voor hun emoties. Als jeugdwerker is het belangrijk dat je vooral luistert en niet zelf het gesprek probeert te sturen. Laat de jongere zichzelf zijn zonder zich gedwongen te voelen (**f**).

"JE KAN EEN GOEDE BEGELEIDING GEVEN ZONDER IN TE GAAN OP HET VERLIES/GEMIS VAN DE OUDERS. ALS DE JONGEREN HIER ZELF NIET OVER BEGINNEN PRATEN, GAAT JUNECO HEN RUIMTE LATEN. JUNECO ZAL NIET GAAN PEUTEREN NAAR INFORMATIE. DE JONGEREN KIEZEN ZELF WAT ZE VERTELLEN." _ *Roselien*

Probeer laagdrempelig tewerk te gaan en laat de jongeren weten dat ze ongedwongen bij jou terecht kunnen. Zo weten ze dat er een plek is waar ze naartoe kunnen met hun verhalen.

Bij ***Tumult*** wordt aanklampend gewerkt. Als we merken dat het niet goed gaat met een jongere, zal een vrijwilliger of medewerker die een goede band heeft met de jongere contact houden met deze jongere. Als jeugdwerkers zijn we geen hulpverlener, maar we verwijzen wel door naar hulpverlening.

"HET IS EEN HEEL MOEILIJK ONDERWERP OM OVER TE PRATEN. VOOR MIJ GAAT DIT, MAAR VOOR VEEL JONGEREN IS PRATEN TE MOEILIJK." _ *Mustafa*

Verschillende organisaties focussen zich op de toekomst en de vooruitgang van de jongere (**e**). Ook bij Tumult wordt vaak de focus gelegd op het leven in België, hier en nu, en in de toekomst. Tumult maakt ruimte voor de jongeren om gewoon zorgeloos jong te zijn, en wil zo bijdragen aan hun emotioneel welbevinden. We maken de keuze om hen niet expliciet op hun vluchtverleden aan te spreken. Maar door de basishouding van heel wat vrijwilligers en medewerkers is er wel ruimte om over het alleen zijn, zonder ouders, in gesprek te gaan. Maar dat is dan eerder een toevallig gesprek dan een bewuste strategie.

b SAMEN DANSEND PRATEN WERKT!

IMPACT VAN HET GEMIS

Als het gaat over NBBM, ligt de focus meestal op de jongeren zelf. Er wordt gekeken naar de toekomst en de uitdagingen voor de jongeren in België. Het lijkt alsof we verwachten dat ze hun verleden achter zich laten en zich focussen op de toekomst (**e**).

Maar hoe kan je je als jongere focussen op de toekomst als je nog met één been in je thuisland en in je verleden leeft? De ouders van NBBM zijn vaak achtergebleven in het land van herkomst of verloren onderweg. Het is vaak onduidelijk waar de ouders zijn en hoe hun situatie is. Hierdoor is het voor de jongeren erg moeilijk om hun leven hier op te starten.

"VOOR MIJ IS HET TE MOEILIJK OM HIER TE ZIJN ZONDER MIJN OUDERS. HET IS TE MOEILIJK VOOR WOORDEN EN TE MOEILIJK OM MEE OM TE GAAN."_ *Mustafa*

"VEEL MENSEN BEGRIJPEN NIET HOE ZWAAR HET IS OM ALS TIENER OPEENS ENKEL NOG MAAR OP JEZELF TE KUNNEN REKENEN. ER ZIJN WEINIG MENSEN DIE DAT KUNNEN INZIEN."_ *Mohamad*

De ouders van NBBM zijn er niet om hen raad te geven en te laten zien wat ze moeten doen. Hun ouders waren al heel hun leven voorbeeldfiguren, en opeens moeten de jongeren het zelf doen. Door gescheiden te zijn van hun ouders, familieleden en vrienden ervaren de jongeren een breuk in hun identiteit. Ze moeten een nieuwe identiteit vormen en zichzelf opnieuw leren kennen (**f**).

"ALS IK ME ECHT SLECHT VOELDE, KON IK SOMS OPEENS HEEL BOOS WORDEN. TERWIJL IK EIGENLIJK EEN HEEL RUSTIG IEMAND BEN. MIJN SITUATIE HEEFT ME SOMS LATEN REAGEREN OP EEN MANIER DIE IK NIET HERKENDE. IK WAS MEZELF NIET."_ *Mohamad*

Jongeren scheiden van hun familie heeft een blijvende invloed op hun dagelijks functioneren. De jongeren ondervinden praktische moeilijkheden om in contact te komen of te blijven met hun familieleden (geen smartphone, onvoldoende mobiele data). Deze situatie zorgt voor extra stress en verdriet. Een gevolg kan zijn dat de jongeren willen terugkeren naar hun land van herkomst (**g**).

"IK STOND OP HET PUNT OM TERUG TE KEREN NAAR SYRIË, OMDAT IK HET HIER ECHT NIET MEER ZAG ZITTEN. MIJN OUDERS WAREN OP DE HOOGTE EN WE WAREN VERVOER AAN HET REGELEN. MAAR TOEN BEGON IK BETER NA TE DENKEN. ALS IK IN SYRIË 18 WORD, MOET IK GAAN MEEVECHTEN IN HET LEGER. DAT IS OOK NIET WAT IK WILDE. TOEN BESEFTE IK DAT MIJN TOEKOMST IN BELGIË LIGT." _ *Mustafa*

Wanneer jongeren hun thuisland verlaten, laten ze ook een deel van hun cultuur achter. De wereld die zij kennen, volgens de waarden en de normen in hun cultuur, ziet er opeens heel anders uit. NBBM moeten wennen aan een nieuwe cultuur en de waarden en normen die daar gelden. Het is vaak moeilijk voor de jongeren om te wennen aan nieuwe tradities. Een balans vinden tussen meegaan in de nieuwe cultuur en betrokken blijven bij de oude cultuur is moeilijk. Het gemis heeft een grote invloed op het dagelijks leven van de jongeren.

"ALS ER VOOR MIJ GEKOOKT WORDT, DENK IK ALTIJD TERUG AAN HOE HET WAS TOEN MIJN MAMA VOOR MIJ KOOKTE. NIETS IS EVEN LEKKER ALS HET ETEN VAN MAMA. NA ÉÉN HAP VERDWIJNT MIJN EETLUST EN EET IK NIETS MEER."_ *Mustafa*

Jongeren kunnen hierdoor slaapproblemen ontwikkelen. Ze voelen zich vaak machteloos, waardeloos of hopeloos. Volgens onderzoek kunnen deze gevoelens bij bepaalde jongeren op lange termijn uitmonden in een extra trauma (**h**).

"TOEN IK HIER AANKWAM ALS 12-JARIGE, BESEFTE IK DAT IK HIER ALLEEN WAS. DAT IK ALLES ZELF ZOU MOETEN DOEN EN DAT IK NIEMAND HAD DIE ER WAS VOOR MIJ. EN ALS IK ALLEEN BEN, DENK IK TE VEEL NA. IK DACHT ZOVEEL NA OVER MIJN SITUATIE DAT IK UITEINDELIJK DEPRESSIEF BEN GEWORDEN." _ *Mustafa*

PARTICIPATIE VAN DE NBBM

Op vlak van school is de afwezigheid van de ouders een enorm gemis. Ouders motiveren hun kinderen vaak om het goed te doen op school. In sommige gevallen helpen ouders hun kinderen ook met hun huiswerk.

"OP VLAK VAN SCHOOL HEEFT HUN VERLEDEN EEN GROTE INVLOED. VELE JONGEREN IN JUNECO HEBBEN KENMERKEN VAN EEN POSTTRAUMATISCHE STRESSSTOORNIS, ZE HEBBEN BIJVOORBEELD CONCENTRATIEPROBLEMEN. HIERDOOR IS HET MOEILIJKER OM NAAR SCHOOL TE GAAN EN DE LESSEN GOED TE VOLGEN."_ *Roselien*

"IK HEB TIJDENS HET OPGROEIEN HEEL VEEL GEMIST, OMDAT MIJN OUDERS NIET BIJ MIJ WAREN. IK HEB HEN GEMIST BIJ ALLES WAT IK DEED. BIJ HET NAAR SCHOOL GAAN BIJVOORBEELD: IK KON HEN GEEN HULP VRAGEN BIJ MIJN HUISWERK. ZIJ KONDEN NATUURLIJK OOK NIET MEE NAAR HET OUDER-CONTACT."_ *Mohamad*

"WE MOESTEN OP SCHOOL ONZE OUDERS MEEBRENGEN NAAR EEN PRESENTATIE, IN RUIL VOOR EXTRA PUNTEN. VOOR MIJ GAAT DAT NATUURLIJK NIET, DUS IK MOCHT VAN DE LEERKRACHT EEN VRIEND MEEBRENGEN. DE OUDERS VAN ÉÉN VAN MIJN KLASGENOTEN WAREN OP DAT MOMENT OP VAKANTIE, DUS ZIJ KONDEN NIET KOMEN. TOEN DE LEERKRACHT ZEI DAT HIJ GEEN EXTRA PUNTEN KREEG, ZEI HIJ: "MAAR BIJ MUSTAFA MAG DAT WEL, DAT IS NIET EERLIJK!" HET KWETSTE ME HEEL ERG EN MAAKTE ME SUPER BOOS. IK RIEP TEGEN HEM: "MOET IK MIJN OUDERS IN SYRIË GAAN HALEN?"_ *Mustafa*

Ook op vlak van vrije tijd ondervinden de NBBM meer drempels omdat hun ouders er niet zijn. Jongeren in Vlaanderen worden vaak door hun ouders begeleid naar hobby's en dergelijke. Het is voor de jongeren niet gemakkelijk om zelf de stap te zetten naar vrijetijdsactiviteiten (**i**).

"IK MISTE HEN, BIJVOORBEELD OM MEE TE GAAN NAAR EEN HOBBY. NU MOEST IK ALLES ALLEEN DOEN, WAARDOOR IK HET SOMS NIET DEED. IK WAS HEEL VAAK VERDRIETIG EN HAD GEEN ENERGIE OM IETS TE DOEN. DAARDOOR ZAT IK VAAK OP MIJN KAMER."_ *Mohamad*

"IK HAD VEEL HOBBY'S WAARONDER TONEELSPELEN, MAAR OMDAT IK ME ZO SLECHT VOEL, BEN IK MET ALLES GESTOPT." _ *Mustafa*

"VRIJETIJDSACTIVITEITEN ZIJN ER VOOR SOMMIGE JONGEREN TE VEEL AAN. DIE KOMEN BOVENOP ALLE ANDERE VERPLICHTINGEN DIE DE JONGEREN AL HEBBEN. ER ZIJN OOK JONGEREN DIE WEL ACTIEF ZIJN IN HUN VRIJE TIJD. DAT HEEFT EEN HEEL POSITIEVE INVLOED OP HEN." _ *Roselien*

Binnen Tumult zijn we er sterk van overtuigd dat vrijetijdsinvulling een hefboom kan zijn voor het welbevinden van de jongeren. Ze bouwen een netwerk op van vrienden, begeleiding... Binnen de vrije tijd kunnen de jongeren even ontsnappen aan hun verantwoordelijkheden.

"SOMMIGE JONGEREN GERAKEN 'VERLAMD', OMDAT ZE ZOVEEL MOETEN DRAGEN EN ZOVEEL MEEGEMAAKT HEBBEN. ALS JONGEREN ZICH SLECHT VOELEN KAN HET HELPEN OM HEN EVEN NIET TE ACTIVEREN. DAN KRIJGEN ZE DE KANS OM EVEN AFSTAND TE NEMEN VAN AL HUN VERPLICHTINGEN, ZOALS SCHOOL. ZO KRIJG JE ZE NADIEN TERUG GEACTIVEERD. ALS ZE GEEN TIJD KRIJGEN OM EVEN TOT RUST TE KOMEN, IS HET VOOR HEN MOEILIJKER OM NADIEN TERUG VERDER TE GAAN."_ *Roselien*

Ook binnen Tumult vinden we het niet altijd even belangrijk dat jongeren actief deelnemen. We merken uit ervaring dat het voor heel wat jongeren soms deugd kan doen om er gewoon te zijn, zonder dat er iets van hen verwacht wordt.

Door de situatie waarin ze zitten, ondervinden NBBM vaak een grote druk om te gaan werken en volwassen te zijn. Ze hebben minder tijd om jong te zijn. Velen voelen zich immers verantwoordelijk om hun familie in hun thuisland te onderhouden en te ondersteunen. Een hobby is dus voor veel NBBM moeilijk te combineren met hun vele zorgen en verantwoordelijkheden, waardoor ze eerder zoeken naar een studentenjob dan naar een hobby.

TOEKOMSTPERSPECTIEF VOOR DEZE GROEP JONGEREN

Voor sommige jongeren is de procedure van gezinshereniging opgestart. Zij wachten in spanning af om hun gezin eindelijk terug te zien. Voor andere jongeren is er geen gezinshereniging mogelijk. Zij zullen zelf hun toekomst in België moeten opstarten, met ondersteuning van verschillende organisaties. Vaak wordt er psychologische ondersteuning gegeven.

"IK BEN OOK VAAK NAAR EEN PSYCHOLOGE GEWEEST, OMDAT IK ME ECHT SUPERSLECHT VOELDE EN HET NIET MEER ZAG ZITTEN."_ *Mohamad*

Toch is het toekomstperspectief voor deze jongeren meestal positief. Wanneer ze de nodige ondersteuning krijgen, is er meer kans op een positief verhaal.

"ALS JE DE JONGEREN VOLDOENDE ONDERSTEUNT EN INTENSIEF BEGELEIDT, IS ER NAAR MIJN MENING MEER KANS OP SUCCESVERHALEN. DEZE BASIS IS ESSENTIEEL IN HET INTEGRATIEPROCES."_ *Roselien*

BELEIDS- EN PRAKTIJKAANBEVELINGEN

We vroegen aan de jongeren én aan Roselien wat ze anders zouden willen zien in de toekomst voor NBBM. Hun aanbevelingen lees je hieronder, naast enkele aanvullingen vanuit ***Tumult*** als organisatie. Bij ***Tumult*** proberen we steeds om de stem van kinderen en jongeren met een vluchtverhaal te vertegenwoordigen binnen de jeugdsector. Soms doen we dat ook in het publieke debat.

Binnen opvangcentra

Mohamad heeft een idee voor de structuur van opvangcentra:

"ALS JE DE JONGEREN VOLDOENDE ONDERSTEUNT EN INTENSIEF BEGELEIDT, "IK DENK DAT DE ASIELCENTRA MISSCHIEN WAT MOETEN VERANDEREN. NU ZIJN ER GROTE GROEPEN JONGEREN DIE IN DEZE CENTRA ZITTEN EN BIJNA NIET BEGELEID WORDEN. HET ZOU BETER ZIJN ALS ER LEEFGROEPEN WAREN. BINNEN DIE LEEFGROEPEN KUNNEN ZE LESSEN ORGANISEREN OVER HET LEVEN IN BELGIË EN HOE ALLES HIER WERKT. ZO ZIJN DE JONGEREN BETER VOORBEREID OM AAN HUN LEVEN IN BELGIË TE BEGINNEN."_ *Mohamad*

Aanvullingen door Roselien:

"BIJ JUNECO IS ER RUIMTE OM VRAGEN 100 KEER OPNIEUW TE STELLEN. NAAR MIJN ERVARING KAN IK ZEGGEN DAT EEN HEEL INTENSIEVE BEGELEIDING WERKT. JUNECO DOMPELT DE JONGEREN ONDER IN DE BELGISCHE CULTUUR. DAT KAN OMDAT ER VEEL BEGELEIDING IS. IN GROTE OPVANGCENTRA IS DAT VEEL MOEILIJKER, OMDAT ER VEEL MINDER BEGELEIDING IS. DE JONGEREN MOETEN GEHOLPEN WORDEN OM DE BELGISCHE CULTUUR TE LEREN BEGRIJPEN. IK VIND DAT GROTE OPVANGCENTRA MEER PERSONEEL MOETEN HEBBEN OM DE JONGEREN TE BEGELEIDEN."_ *Roselien*

Tumult is van mening dat beleidsmakers er moeten voor zorgen dat al het personeel van de opvangcentra en de medewerkers die met jonge nieuwkomers werken, de nodige vaardigheden en vorming hebben over terminologie, culturele gevoeligheden, intersectionaliteit, mentale gezondheid en posttraumatische stress. Daarnaast is er simpelweg een tekort aan begeleiders in vele opvangcentra. Meer begeleiders maakt ondersteuning op maat mogelijk.

Coördinatie en continuïteit:

Tumult vindt het belangrijk dat de relaties die NBBM aangaan duurzaam zijn. Ook met het oog op oriëntatie in het vrijetijdsaanbod. Er zou dus een duidelijke toewijzing moeten zijn van rollen en verantwoordelijkheden tussen alle brugfiguren en begeleiders die met jonge nieuwkomers werken. Dit kan enkel als er een betere coördinatie is op Federaal, Vlaams en lokaal niveau. Ook het frequent verhuizen moet geminderd worden.

"ER IS GELD EN PERSONEEL NODIG OM EEN INTENSIEVE BEGELEIDING TE KUNNEN AANBIEDEN. MOMENTEEL ZIJN ER NIET GENOEG FINANCIËLE MIDDELEN OM DIT TE KUNNEN DOEN. DE OVERHEID ZOU MEER MOETEN INVESTEREN EN MEER MIDDELEN BESCHIKBAAR MOETEN MAKEN. MIJN ERVARING ZEGT DAT JE ZEKER TWEE JAAR NODIG HEBT OM DE JONGEREN HELEMAAL WEGWIJS TE MAKEN IN DE BELGISCHE CULTUUR. ALS JE DIT DOET MET IEDEREEN DIE HIER TOEKOMT, ZAL HET VERSCHIL DUIDELIJK ZIJN."_ *Roselien*

Tips voor het alledaagse leven

NBBM moeten zelf hun weg zoeken in België. Dat is niet gemakkelijk. De jongeren kunnen hierbij best wat meer hulp gebruiken. Mohamad was een NBBM, maar hij is nu herenigd met zijn gezin. Hij heeft enkele tips voor jongeren die nog steeds in die situatie zitten:

"HET IS HEEL BELANGRIJK DAT JE NAAR SCHOOL BLIJFT GAAN EN JE BEST DOET OM GOED TE STUDEREN. ALS ONTSPANNING KAN JE EEN HOBBY ZOEKEN OM JE GEDACHTEN TE VERZETTEN EN BEZIG TE BLIJVEN. HOE MEER JE BEZIG BENT, HOE MINDER JE KAN NADENKEN.

DAT IS GOED. HET IS BELANGRIJK DAT JE PROBEERT OM VRIENDEN TE MAKEN IN BELGIË. IK VIND HET OOK HEEL BELANGRIJK OM NEDERLANDS TE LEREN, ZO KRIJG JE RESPECT VAN DE BEVOLKING EN BEGRIJP JE ALLES. JE MOET OOK ALTIJD RESPECT HEBBEN VOOR IEDEREEN EN VRIENDELIJK ZIJN. KIJK UIT NAAR DE TOEKOMST, OM JE LEVEN HIER OP TE STARTEN! EN DOE NIETS CRIMINEEL!"
_ *Mohamad*

TOT SLOT: DROMEN…

Tijdens het afnemen van de getuigenissen werd een droomvraag gesteld: *"Stel je voor dat je morgen wakker wordt, en je droom is uitgekomen. Hoe zou de wereld er dan uitzien?"*

"MIJN GROOTSTE DROOM ZOU ZIJN DAT IK WAKKER WORD IN SYRIË, BIJ MIJN OUDERS EN DAT ZE ZEGGEN DAT DE OORLOG VOORBIJ IS EN DAT ALLES TERUG IS ZOALS VROEGER."_ *Mustafa*

"ALS IK MORGEN WAKKER ZOU WORDEN EN MIJN DROOM ZOU UITKOMEN, DAN ZOU MIJN FAMILIE NEDERLANDS KUNNEN EN ZOU IK AL ALLEEN WONEN IN PLAATS VAN IN HET OPVANGCENTRUM."_ *Mohamad*

OVER TUMULT

Tumult zet kwetsbare jongeren in als vrijwilliger in het jeugdwerk en creëert hierdoor een vangnet en een netwerk voor hen. We organiseren kampen voor kinderen in kwetsbare situaties tussen zes en vijftien jaar. De kampen worden begeleid door vrijwilligers die eerst een kadervormingscursus volgen bij ***Tumult***. Daar leren ze hoe ze (groepen) kinderen en jongeren kunnen begeleiden. Onze vrijwillige animatoren die de zomerkampen begeleiden, worden ook wel de ***'Tummy's'*** genoemd.

www.tumult.be

HET ONZICHTBARE LIJDEN: DE IMPACT VAN RACISME OP KINDEREN EN JONGEREN

UIT DE MARGE

Artikel 1
–
WIE IS EEN KIND?

Artikel 2
–
GEEN DISCRIMINATIE

Artikel 3
–
BELANG VAN HET KIND

Artikel 4
–
WAT DOET DE OVERHEID?

Artikel 5
–
ROL OUDERS

Artikel 6
–
LEVEN EN ONTWIKKELEN

Artikel 8
–
IDENTITEIT

Artikel 12
–
EIGEN MENING

Artikel 13
–
MENING GEVEN

Artikel 14
–
VRIJHEID VAN GELOOF

Artikel 15
–
VERENIGING

Artikel 16
–
PRIVACY

Artikel 17
–
INFORMATIE

Artikel 19
–
GEEN MISHANDELING

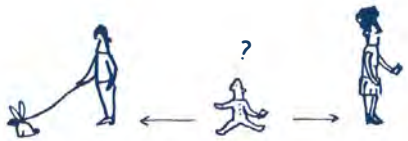

Artikel 30
–
EIGEN CULTUUR

Artikel 31
–
SPELEN

Het afgelopen jaar was er geen ontsnappen aan het debat rond discriminatie en racisme in Vlaanderen. Midden in de Covid-19-crisis kwamen jongeren massaal op straat om hun verontwaardiging te uiten over dodelijk politiegeweld tegen Afro-Amerikanen, onder het motto ***'Black Lives Matter'***. Jongeren zetten ook dekolonisatie op de agenda, met gedachtewisselingen over de standbeelden van Leopold II. En ze getuigden moedig in de pers over hun eigen ervaringen met racisme. Want tal van onderzoeken tonen aan hoe discriminatie en racisme hele bevolkingsgroepen huisvesting, werk en onderwijskansen ontzeggen.

Interessante nieuwe opiniemakers stonden op de voorbije maanden. Zij schrijven over hoe personen met een migratieachtergrond – personen zoals zijzelf – racisme en discriminatie ervaren en vertellen hun persoonlijk verhaal op radio, tv en sociale media. Door verontwaardiging om te zetten in strijd blazen ze dit maatschappelijk relevante thema nieuw leven in.

Maar staan we wel genoeg stil bij wat racisme en discriminatie op dit moment effectief doen met kinderen en jongeren? Welke impact heeft het op hun welbevinden, op hun mentale welzijn? Zij zijn vandaag niet alleen onderdeel en onderwerp van het debat. Zij zijn ook slachtoffers. Zowel van racistische woorden en discriminerende daden als van de vaak polariserende manier waarop het debat gevoerd wordt. Het effect daarvan op jongens en meisjes die nog volop in ontwikkeling zijn, is niet te onderschatten.

Laat ons daarom niet alleen de focus leggen op de nefaste directe gevolgen van racisme en discriminatie, maar laat ons ook nagaan hoe we de jongeren en hun welzijn centraal kunnen stellen in deze problematiek.

RACISME: WAT IS DAT?

Racisme is – net zoals discriminatie – een beladen begrip. Niet iedereen is het erover eens wat nu precies racistisch gedrag is of wanneer een uitspraak als racistisch gedefinieerd moet worden. Er bestaan dan ook heel wat definities van de term. Wij gaan uit van de beschrijving die Naima Charkaoui gebruikt in haar boek 'Racisme. Over wonden en veerkracht' (2019):

"RACISME GAAT ALTIJD OVER MENSEN INDELEN IN CATEGORIEËN OP BASIS VAN HUN AFKOMST, ZOGENAAMD RACIALE FYSIEKE KENMERKEN OF GELOOFSOVERTUIGING, EN DIT BINNEN EEN SOCIALE MACHTSVERHOUDING. VERDER ZIJN DE UITINGSVORMEN HEEL DIVERS.

HET GAAT ZOWEL OVER GEWELD EN DISCRIMINATIE ALS OVER STEREOTYPES EN VOOROORDELEN. RACISME KAN AL DAN NIET SLECHT BEDOELD ZIJN EN SPEELT ZICH AF OP INDIVIDUEEL EN OP MAATSCHAPPELIJK NIVEAU."

Racisme heeft dus te maken met machtsverhoudingen tussen groepen. Wie in een machtspositie zit, heeft meer mogelijkheden om te discrimineren en om invloed uit te oefenen dan wie niet in zo'n positie zit.

In de volgende pagina's passen we bovenstaande definitie toe op het jeugdwerk. Zo willen we de kijk van de jeugdsector op racisme verduidelijken en helder uitleggen hoe we ermee (willen) omgaan.

DE WETTELIJKE BENADERING

De antiracisme- en antidiscriminatiewetgeving omvat vijf zogenoemde ***'raciale criteria'***: nationaliteit, huidskleur, afkomst en nationale of etnische afstamming. Op grond daarvan is directe of indirecte discriminatie strafbaar. Je kan bijvoorbeeld niemand ontslaan, of weigeren om hem aan te nemen, op basis van een raciaal criterium. Idem dito als je een huis wil verhuren. Ook boodschappen die aanzetten tot haat, geweld of discriminatie zijn strafbaar. En natuurlijk haatmisdrijven: elke vorm van geweld, fysieke en verbale agressie of pesterijen. Of dat nu gebeurt op school, op het werk, bij de sportclub, online of via sociale media.

Voor het jeugdwerk is deze benadering van racisme echter louter de minimale ondergrens. Ze is onvoldoende om het probleem ten gronde aan te pakken. Daarom doen jeugdwerkers er alles aan om ook het alledaagse racisme zichtbaar en bespreekbaar te maken (***Unia***, 2020).

DE BREDERE BENADERING: HET IJSBERGMODEL

De wetgeving biedt een kader om expliciet racisme, zoals haatberichten en discriminatie, in de samenleving te bestrijden. Onderzoek toont echter aan dat dit slechts het topje van de ijsberg is. Het jeugdwerk wil ook wat zich onder de waterlijn bevindt, aanpakken: alledaags, soms onbedoeld en vaak onbewust racistisch denken, spreken en handelen.

Eén enkele opmerking of daad is misschien niet discriminerend bedoeld, maar kan wel behoorlijke schade aanrichten aan het zelfbeeld van slachtoffers. Niet iedereen is zich evenwel bewust van de gevolgen van dergelijke ***'microkwetsingen'***. Sommigen lachen de impact ervan zelfs weg. Maar het is niet omdat deze microkwetsingen zich onder de waterlijn bevinden, en dus minder zichtbaar of opvallend zijn, dat ze geen extra aandacht verdienen. Integendeel. (***Uit De Marge*** & ***Chiro Jeugd Vlaanderen***, 2020, visienota Netwerk Anti-Racisme).

GROTE KWETSUREN ZIJN ZICHTBAAR, KLEINE EN STRUCTURELE WONDEN VEEL MINDER

Het zijn niet enkel de grove, expliciet racistische daden die kinderen en jongeren grote schade toebrengen. Impliciete microkwetsingen als stereotypes of vooroordelen doen vaak evenveel pijn. Ze botsen bovendien op heel wat onbewuste drempels binnen bestaande maatschappelijke structuren.

Het **Kinderrechtenverdrag** stelt dat kinderen recht hebben op ontwikkeling. Ze hebben recht op bescherming tegen geweld. Bovenstaande voorbeelden tonen helaas aan dat die rechten vandaag nog dagelijks met de voeten getreden worden. Racisme gaat dan ook breder dan de juridische benadering, net zoals seksisme over meer gaat dan strafbare discriminaties van vrouwen. Racisme, dat zijn ook de kleine steken onder water, de voortdurende confrontatie met kwetsende stereotypes en veronderstellingen. De essentie van racisme is framing en uitsluiting. Met als eeuwige, onderliggende boodschap: je hoort er niet bij (Naima Charkaoui, 2019).

"IK KRIJG ALTIJD DE VRAAG WAAR IK VANDAAN KOM? DAN ANTWOORD IK ANTWERPEN. MAAR IK WEET DAT ZE DAT NIET BEDOELEN. DAN KIJKEN ZE HEEL RAAR. IK BEN DAT ZO BEU!" _ *Oumaima, 17 jaar*

HOE KINDEREN KLEUR ZIEN: DE IMPACT VAN BEELDVORMING OP DE ALLERJONGSTEN

Baby's nemen al vanaf heel jonge leeftijd waar welke huidskleur iemand heeft. Uit onderzoek blijkt dat ze na verloop van tijd, zo rond de negen maanden, de uiterlijke kenmerken van aparte individuen steeds minder goed herkennen. Alle gezichten met dezelfde etnische kenmerken zijn voor hen ***'hetzelfde'***. Dit noemt men het ***'other race'***-effect.

Dit effect helemaal wegvagen is moeilijk, maar het vermindert wel wanneer kinderen vaker in contact komen met leeftijdsgenootjes uit andere etnische groepen. Kinderen zien dan nog steeds een verschil in huidskleur, maar ze hangen er zelf geen waardeoordeel aan vast. Zo'n oordeel vormt zich pas op basis van wat ze hierover oppikken in hun omgeving (***Groei mee***).

En daar ligt het probleem. Veel kinderen leren van jongs af aan het verschil tussen mensen met verschillende uiterlijke kenmerken. Omdat hun ouders op een bepaalde manier reageren, maar ook omdat hun omgeving hen een bepaald wereldbeeld voorspiegelt. Speelgoed, kleurboeken, voorleesboeken en televisieprogramma's: ze worden anno 2020 nog steeds gedomineerd door witte figuren met westerse namen. Dit bepaalt mee het zelfbeeld van kinderen en jongeren.

De Amerikaanse Dolly-test gaf bijvoorbeeld schokkend aan hoe kinderen vooral positieve eigenschappen gaven aan witte poppen en negatieve aan zwarte poppen: *https://www.youtube.com/watch?v=tkpUyB2xgTM*

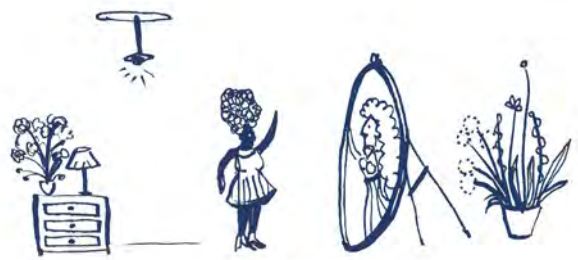

DAG SCHOONHEID

Een leerkracht in Brussel testte ook hoe kinderen eigenschappen linken aan kleur. Bijna alle kinderen wezen het blonde kindje aan als het mooiste en slimste. De bruine en zwarte kindjes kregen de slechte eigenschappen toebedeeld. Voor de eigenwaarde van kinderen en jongeren met een migratieachtergrond zijn die hardnekkige vooroordelen en stereotypes een zware last om te dragen.

"IK WOU DAT IK GEEL HAAR HAD EN BLAUWE OGEN, DAN WAS IK MOOI …"
_ Layla, 7 jaar

MACHTSVERHOUDINGEN VERSTERKEN UITSLUITING

Racisme werd in het verleden vooral bekeken als een individuele problematiek. Laat mensen hun gedrag wijzigen en het probleem verdwijnt, leek het motto. Vandaag is die gedachte achterhaald. Meer en meer wordt het structurele racisme in onze maatschappij pijnlijk zichtbaar. En daar moeten dus structurele oplossingen tegenover staan.

Neem bijvoorbeeld het onderwijs. Vooroordelen zorgen er daar voor dat kinderen en jongeren op basis van hun achtergrond anders bekeken en beoordeeld worden. Soms leidt dat zelfs tot een verschillende manier van delibereren op het einde van het schooljaar (***Unia***). Onderzoek wijst ook uit dat jongeren met een migratieachtergrond negatiever benaderd worden als ze in contact komen met de politie.

"IK BEN AL MEERDERE MALEN GECONTROLEERD DOOR DE POLITIE. ZO WERD IK EENS OPGEPAKT TOEN IK ONDERWEG WAS NAAR DE CARREFOUR. IK MOEST VOOR MIJN MOEDER NOG SNEL NAAR DE WINKEL, MAAR HET WAS AL BIJNA SLUITINGSTIJD DUS RENDE IK DAARNAARTOE. DE POLITIE HIELD MIJ TEGEN MET LOEIENDE SIRENES. IK WAS IN SHOCK. OMDAT IK NIET METEEN REAGEERDE TOEN ZE ME DE VRAAG TOERIEPEN WAAR IK NAARTOE GING, HEBBEN ZE MIJ OPGEPAKT. PAS 'S AVONDS BRACHTEN ZE MIJN OUDERS OP DE HOOGTE."
_ Yassin, 11 jaar

Bij een deel van de jeugd heerst ook het knagende gevoel dat zij niet gewild zijn in de maatschappij en dat ze zich hierdoor voortdurend moeten verantwoorden. Sommigen reageren door in opstand te komen met agressief gedrag. Anderen willen vooral de 'ideale allochtoon' zijn: ze vragen zich bij elke handeling, bij elk woord dat ze spreken af hoe hun gedrag overkomt bij 'witte' mensen. In beide gevallen weegt er een enorme mentale druk op deze kinderen en jongeren.

Jongeren zelf vertellen dat zij nog altijd aanvoelen dat de samenleving hen bekijkt vanuit een koloniale reflex. Er wordt van hen verwacht dat ze zich 'aanpassen' aan een maatschappij waar ze eigenlijk al lang deel van uitmaken. Ook al zijn ze hier geboren, in de ogen van velen zijn ze hier louter 'te gast'.

Opvallend is dat kinderen en jongeren die paternalistische, soms neerbuigende houding niet alleen ervaren bij mensen die kritisch of negatief staan tegenover hen. Het is vaak ook onderhuids aanwezig bij mensen die hen verder willen helpen.

Het verbaast kortom niet dat deze jongeren vrezen dat ze nooit het eigenaarschap zullen hebben over hun eigen 'identiteit'. Ze zien zichzelf (en wie ze willen of kunnen zijn) als een speelbal van de media en van een samenleving die bepaalt wie ze mogen zijn, hoe ze zich moeten gedragen en wat hun rol in de maatschappij is. Een identiteit dus, bepaald door mensen die ze eigenlijk niet eens kennen.

SOCIALE MEDIA: DE NIEUWE TRIGGER

In België heeft 40% van de 9- tot 12-jarigen een account op sociale media (***Childfocus***). De online leefwereld speelt een steeds grotere rol bij kinderen en jongeren van vandaag. Zij informeren zich via TikTok, Facebook, Instagram of Snapchat.

De afgelopen jaren gaven heel wat kinderen en jongeren in groepsgesprekken aan dat racisme en discriminatie online welig tieren. Het verbaast hen dat dit allemaal zomaar kan. De commentaren onder artikels op de website van Het Laatste Nieuws bevatten bijvoorbeeld wel vaker de ene ranzige opmerking na de andere. En als jongeren uit het jeugdwerk interviews afleggen in de media om armoede of racisme aan te kaarten, is het hek helemaal van de dam.
Om maar enkele voorbeelden te geven:

'Laat ze maar zwemmen', 'niet achter zoeken', 'het zouden er nog meer moeten zijn': het is een greep uit de reacties die begin januari 2020 op sociale media verschenen na een zoekactie voor de kust van De Panne naar 14 migranten. Die waren mogelijk vermist op zee nadat hun oversteek richting Groot-Brittannië mislukte (Knack,2020).

Toen de 15-jarige Ramzi Mohammad Kaddouri, een Vlaming van Marokkaanse afkomst, om het leven kwam bij een quad-ongeluk op vakantie, publiceerde de krant De Morgen sociale-media-posts hierover op hun voorpagina van 2 augustus 2016. Een selectie: '*Sinds wanneer is een geitenneuker een Vlaming?', 'Een quad kopen met behulp van drugshandel of diefstal, durf ik te wedden', 'Makakken zijn geen Vlamingen. Dat zijn inteeltapen die geen respect hebben voor onze cultuur', 'Weer ene minder sé', 'Hij was op verlof naar zijn land van herkomst. Hij geeft 't goede voorbeeld. Hij blijft meteen ginder'.*

Sociale media confronteren kinderen en jongeren voortdurend met racistische en discriminerende uitspraken, met laag-bij-de-grondse verwijten die alle fatsoensnormen overschrijden. Zelfs thuis is de jeugd nu niet langer veilig voor kwetsende woorden en racistische scheldpartijen.

Nergens kunnen ze ontsnappen aan racisme, zo lijkt het. Dat vergroot de weerslag op hun zelfbeeld en hun mentale welzijn nog wat extra. En het voedt hun gevoel dat de samenleving hen niet lust.

WELK EFFECTEN VERTONEN DOOR RACISME GEKWETSTE KINDEREN EN JONGEREN?

Kinderen en jongeren ontwikkelen verschillende mechanismen om weerstand op te bouwen tegen voortdurend racisme in hun omgeving. Zelfs als ze niet meteen beseffen dat ze slachtoffer zijn van racisme en dat dit een impact heeft op hun welzijn en identiteitsontwikkeling.

- ***Het onzichtbare kind*** doet er alles aan om niet op te vallen. Het laatste dat dit kind wil, is om als 'anders' beschouwd te worden. En dus probeert het vooral om niet zichtbaar te zijn. Deze kinderen zijn stil, komen weinig tussen en houden zich aan alle regels op school. Ze reageren niet op racistische incidenten. Nochtans zijn de effecten van dit onzichtbaar, dagelijks geweld traumatisch. En de gevolgen zijn niet gering. Positieve relaties, een gezond toekomstperspectief, probleemoplossend vermogen en levenstevredenheid: het komt allemaal in het gedrang volgens de auteurs.
  Kinderen uit minderheidsgroepen die jaar in, jaar uit, school in, school uit, klas in, klas uit hetzelfde meemaken, voelen dat hun talenten en persoonlijkheden onderschat en ondergewaardeerd worden. Alsof ze onzichtbaar zijn.
  (Boyd-Franklin, 2000)

- ***Geïnternaliseerd racisme*** zorgt ervoor dat een kind gaat denken dat heel wat veralgemeningen en racistische denkbeelden kloppen. Daarom groeit het op met een minderwaardigheidscomplex. Deze kinderen vertonen hierdoor ook soms racistisch gedrag tegenover iemand met dezelfde achtergrond of een andere minderheidsgroep.

- ***Het agressieve kind*** ervaart een gevoel van onrecht dat hij of zij niet in woorden kan formuleren. Daardoor reageert dit kind agressief op zijn omgeving. Verschillende zaken kunnen dit gedrag triggeren. Het is een uiting van de maatschappelijke machteloosheid en het racisme dat een kind ervaart of een tegenreactie op de wijze waarop anderen het kind als 'lastig' beoordelen (stereotype beeld).

- ***Het perfecte kind*** past zich aan het gewenste gedrag aan. Deze kinderen doen in het openbaar enorm hun best om zich 'perfect' te gedragen. Ze geven bijvoorbeeld sociaal aanvaardbare antwoorden op vragen als 'spreken jullie thuis Nederlands?' en doen hun best om te assimileren. Om erbij te horen, zetten ze als het ware een masker op in de publieke ruimte (Birsen Taspinar, 2015).

MEER NOOD AAN ZORG VOOR SLACHTOFFERS

Het middenveld besteedt steeds meer aandacht aan racisme in onze samenleving, maar dat beperkt zich doorgaans tot misstanden aanklagen en lobbyen voor een gerichte beleidsaanpak. De dagelijkse impact van racisme op kinderen en jongeren blijft daarbij te vaak onderbelicht. Een deel van de reden daarvoor is het gebrek aan kennis bij hulpverleners, leerkrachten, jeugdwerkers en andere professionals over de mentale littekens en trauma's die racisme en discriminatie bij kinderen en jongeren teweegbrengen. Slachtoffers beseffen zelf niet altijd dat hun aanklacht ook een hulpvraag kan inhouden. Daarom is het belangrijk dat professionals opgeleid worden om dat te herkennen, zodat ze de nodige zorg kunnen voorzien. Voor de kinderen en jongeren, maar ook voor hun ouders. Ook die tasten vaak in het duister over hoe ze met deze situaties moeten omgaan. Soms hebben ze zelf hun eigen kwetsuren met betrekking tot racisme nog niet verwerkt. Daarom loont het om inspanningen te leveren die ondersteuners beter helpen die zorgtaak op zich te nemen. (Naima Charkaoui, 2019)

AANBEVELINGEN

1. Ontwikkel een ***gecoördineerd actieplan*** tegen racisme, bij elke overheid, in elke sector.

2. Ontwikkel een ***visie*** over hoe je racisme en discriminatie van kinderen en jongeren kan voorkomen, aanpakken en bestrijden.

3. Voer systematisch en preventief ***praktijktesten*** uit, met de overheid als essentiële partner.

4. Neem gedragslijnen en vaardigheden over non-discriminatie en diversiteit op in de ***beroepsprofielen*** van alle ambtenaren. Speciale aandacht moet gaan naar leerkrachten, politieagenten en andere mensen in gezagsfuncties.

5. Pak de vooroordelen in het ***onderwijs*** aan: schrap het hoofddoekenverbod en neem maatregelen die het watervalsysteem tegengaan.

6. Zorg ervoor dat kinderen en jongeren met een migratieachtergrond zich herkennen in de ***beeldvorming*** in onderwijspakketten en in de media.

7. Geef leerkrachten, hulpverleners, jeugdwerkers, politieagenten en andere betrokkenen opleidingen over ***nazorg*** bij kinderen en jongeren die racisme ervaren hebben.

8. Werk een beleid uit dat 'fake news' en racistische uitspraken op ***sociale media*** reguleert en bestraft.

OVER UIT DE MARGE

Uit De Marge vzw is het Vlaams steunpunt voor jeugdbeleid en jeugdwerk met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie.
Uit De Marge vzw ijvert voor de rechten van kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie door maatschappelijke verandering. Dat realiseren we door het jeugdwerk te ondersteunen in zijn diversiteit en via beïnvloeding van het jeugdbeleid. Daarbij ligt de nadruk steeds op de emancipatie van kinderen en jongeren.
Uit De Marge vzw zet zich op de eerste en de tweede lijn in voor het jeugdwelzijnswerk voor kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie. Zo gaan er in verschillende steden en gemeenten jeugdopbouwwerkers van Uit De Marge vzw aan de slag. Zij werken vindplaatsgericht met kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie en gaan aan de slag met hun noden.

www.uitdemarge.be

LOKALE INTEGRALE VEILIGHEIDSCELLEN EN HET EFFECT DAARVAN OP MOSLIMJONGEREN.

LIGA VOOR MENSENRECHTEN

Artikel 2
–
GEEN DISCRIMINATIE

Artikel 3
–
BELANG VAN HET KIND

Artikel 13
–
MENING GEVEN

Artikel 14
–
VRIJHEID VAN GELOOF

Artikel 15
–
VERENIGING

Artikel 16
–
PRIVACY

Artikel 28
–
ONDERWIJS

Artikel 30
–
EIGEN CULTUUR

GETUIGENIS

"Al vier jaar lang doe ik vrijwilligerswerk bij een jongerencentrum van de stad als steward. Deze zomer solliciteerde ik voor een functie als verantwoordelijke. Via mail kreeg ik te horen dat ik was aangenomen. Maar de dag voor ik mijn contract ging tekenen, vertelde de coördinator me dat ik niet kon beginnen. Ik was niet door de screening geraakt. Hij verwees mij door naar een agent van de lokale politie, maar die kon mij niets meer vertellen dan dat de screening negatief was.

Toen mijn jeugdwerker ging polsen bij zijn contacten bij de politie, lieten die zelfs weten dat er geen screening gebeurd was. Het ergste was dat ik wel aan de slag mocht als steward in het jongerencentrum. Ik heb dat dan toch maar gedaan omdat ik het heel graag doe en al mijn vrienden ook naar het jongerencentrum komen.

Ik heb daar nooit iets van op papier gekregen. Ik heb geen strafblad en ben nooit met de politie in aanraking gekomen. Behalve één keer lang geleden, toen ik nog minderjarig was. Ik was toen met mijn oudere broer op stap in de buurt om inkopen te doen. Tegelijkertijd was er een verboden betoging aan de gang van een extremistische islamitische organisatie. We werden ingesloten door de politie. Mijn broer mocht naar huis gaan omdat hij toen werkte als journalist en een perskaart kon voorleggen. Ik werd meegenomen naar het politiebureau en moest nadien bij een GAS-ambtenaar komen. Die gaf me een werkstraf.

Ik heb nooit de bedoeling gehad om mee te betogen. Ik was gewoon op de foute plek op het foute moment. De GAS-ambtenaar heeft mij toen nog gezegd dat dit sowieso van mijn strafblad zou verdwijnen. Ik denk toch dat ik nu ergens in een databank zit en dat ik daarom niet door de screening geraak. Ook als ik naar het buitenland reis met het vliegtuig halen ze steeds mij uit de rij voor een controle en zeggen ze mij dat ik geseind sta.

In september ben ik van plan om mij in te schrijven voor de security-opleiding. Ik ben heel bang dat ik daar ook niet door de screening geraak. Het is nochtans mijn droom om in de veiligheidssector te werken.

Heel deze situatie raakt mij enorm. Ik vind dat de samenleving ondankbaar is. Ik heb al zo hard mijn best gedaan voor jongeren en het jeugdwerk. Ik heb al zo veel vrijwilligerswerk gedaan voor de stad. Gelinkt worden aan terrorisme doet pijn."

Preventief deradicaliseringsbeleid richt zich in grote mate op kinderen en jongeren. Dat is in Vlaanderen niet anders. Een van de instrumenten in het deradicaliseringsbeleid in België zijn de ***Lokale Integrale Veiligheidscellen*** (LIVC-R). In deze cellen wordt een overleg georganiseerd tussen burgemeester en korpschef enerzijds, en socio-preventieve actoren anders. In de parlementaire voorbereiding en het opzet van de Vlaamse aanpak zien we dat het hier onder andere gaat over jeugdwerkers, CLB-medewerkers, jeugdambtenaren… Ondanks de focus op kinderen en jongeren, zien we nergens dat kinderrechten zijn opgenomen in het ontwerp van de LIVC-R's als preventief werkinstrument.

Bovendien zien we dat deze maatregelen vooral impact hebben op moslimjongeren. Kinderen en jongeren benaderen vanuit een veiligheidsreflex heeft een nefaste impact en kan hun fundamentele rechten aantasten. ***Uit de Marge vzw*** – ook lid van de ***Kinderrechtencoalitie*** – rapporteert dat kinderen en jongeren amper nog durven zichzelf te zijn en zich afsluiten van anderen. Hoewel zeer verregaand, is dit een effect van het deradicaliseringsbeleid dat onderbelicht blijft. Net daarom wil de ***Liga voor Mensenrechten*** graag deze publicatie aangrijpen om de rechten van deze groep onzichtbare kinderen in de verf te zetten.

Deze rechtenbenadering is nuttig als kader voor beleidsactoren.
Het ***VN Kinderrechtencomité*** riep de Belgische overheid op om discriminatie gericht tegen kinderen met migratieroots aan te pakken. Het Comité had het daarbij ook specifiek over moslimjongeren die haatspraak zagen toenemen na de aanslagen van 2016. De anti-discriminatiestrategie moet zich daarbij ook focussen op het deradicaliseringsbeleid. Ook de VN Speciaal Vertegenwoordiger voor de bescherming van mensenrechten in de context van de strijd tegen terrorisme riep de Belgische beleidsmakers op om gebruik te maken van een mensenrechtenkader bij het nemen van preventieve maatregelen. Door middel van een rechtenbenadering wenst de ***Liga voor Mensenrechten*** beleidsactoren dan ook handvaten aan te reiken rond de beleidsdomeinen waar nog stappen kunnen worden gezet om de rechten van kinderen en jongeren te respecteren en werkelijkheid te doen worden.

LOKALE INTEGRALE VEILIGHEIDSCELLEN

Vanaf 2012 werden heel wat Belgische steden en gemeenten geconfronteerd met - meestal - jongeren die vertrokken naar Syrië of Noord-Irak om zich daar aan te sluiten bij een terroristische organisatie.

Het vertrek van deze Foreign Terrorist Fighters – of FTF'ers - inspireerde beleidsmakers om te onderzoeken waarom zij zich wilden aansluiten bij organisaties als IS of Al Qaeda en daar ook een antwoord tegenover te stellen. Dit betekende de start van verschillende ***deradicaliseringsmaatregelen***, zowel op lokaal als op gemeenschaps- en federaal niveau.

Een van die maatregelen is de oprichting van Lokale Integrale Veiligheidscellen, of LIVC-R's. Dit zijn overlegplatformen georganiseerd op gemeentelijk niveau die lokale actoren in staat moeten stellen preventief op te treden tegen radicalisering. Zo'n LIVC-R wordt georganiseerd op initiatief van de burgemeester en bestaat minstens ook uit de korpschef, die binnen die rol de Information Officer wordt genoemd. Verder kunnen zij alle betrokken actoren uitnodigen die zij relevant achten: radicaliseringsambtenaren, OCMW-medewerkers, sociaal werkers, jeugd(opbouw)werkers, leerkrachten, preventieambtenaren, jeugdambtenaren, allerlei begeleidingsdiensten voor kinderen etcetera…

De bedoeling is om in die LIVC-R's aan vroeg-detectie te doen en dat te koppelen aan een opvolgingstraject voor de persoon waarvan vermoed wordt dat hij of zij aan het radicaliseren is. Zo'n opvolgingstraject kan bestaan uit psychische begeleiding, gezinsondersteuning of begeleiding in de zoektocht naar werk of een opleiding. Het lokale beleidsniveau wordt daarvoor ideaal geacht, aangezien dit niveau dichter bij de bevolking staat en dus ook korter op de bal kan spelen. Een LIVC-R heeft een duidelijke preventieve doelstelling. Dit wil dus zeggen dat het over zaken gaat die niet strafbaar zijn. Individuen bij wie de dreiging die ervan uitgaat niet bijzonder groot is, die bereid zijn mee te werken met de lokale autoriteiten en die niet al te zware contacten hebben in het milieu, worden besproken op een LIVC. De oprichting van een LIVC-Ris verplicht voor elke gemeente in België. Hoe dat LIVC-Rer moet uitzien, wordt overgelaten aan de lokale praktijk.

DE IMPACT VAN LIVC-R'S OP KINDERRECHTEN

De LIVC-R's hebben heel wat impact op de fundamentele rechten van kinderen en jongeren die besproken worden op deze overlegplatformen. Uit de praktijk blijkt namelijk dat voornamelijk moslimjongeren getroffen worden door het deradicaliseringsbeleid. Jongeren wordt de kans ontnomen om de job van hun dromen te doen in de veiligheidssector, bij de politie, in de luchtvaart, bij het leger of zelfs als vrachtwagenchauffeur. Ze worden vaker staande gehouden, gefouilleerd en gecontroleerd.

DAG BUURVROUW

Meisjes die een hoofddoek dragen worden aangesproken op school. Er zijn zelfs gevallen bekend waar kinderen gestigmatiseerd worden omwille van hun religie door hun leerkracht of directeur. Dit zijn stuk voor stuk verregaande schendingen van fundamentele rechten van de betrokkenen, die toe te wijzen zijn aan het algemene discours rond radicalisering en de daaraan gekoppelde brede waaier aan deradicaliseringsmaatregelen. Deze voorbeelden tonen aan wat de risico's zijn van LIVC-R's. Bovendien kan de vraag gesteld worden of een LIVC-R wel een preventief middel is. De gevolgen voor de getroffene kunnen ver gaan, waardoor er kan geargumenteerd worden dat het hier in se om een repressieve maatregel gaat (1). In de volgende pagina's wordt verder ingegaan op de gevolgen en hoe zij zich verhouden tot een aantal van deze fundamentele rechten. De focus wordt daarbij gelegd op elementen waar het Vlaams niveau via de beleidsdomeinen Onderwijs en Welzijn kan op ingrijpen.

HET RECHT OP PRIVACY (2)

Het recht op privacy vrijwaart in essentie het recht van mensen om een leven te leiden dat op redelijke wijze afgeschermd is van het publieke oog. Dat wil zeggen dat mensen controle houden op wat gezien en geweten wordt over hen, zeker wanneer het gaat over zaken die zich afspelen in de intieme sfeer. De huiselijke sfeer valt hier logischerwijze onder, maar ook iemands gedachten, reputatie en uiterlijke kenmerken. Zo worden portretrecht en het recht op een goede naam ook beschermd onder het recht op privacy. Het beroepsgeheim en de discretieplicht behoren traditioneel ook tot het recht op privacy. Het recht op privacy is traditioneel een afweerrecht, wat betekent dat overheden zich moeten weerhouden om actie te ondernemen die het recht op privacy van haar burgers zou kunnen schenden.

De geheimhoudingsplicht die vervat zit in het beroepsgeheim en de discretieplicht zijn belangrijke bewakers van het recht op privacy. Het is bovendien essentieel dat er vertrouwen is tussen cliënten en hulpverleners om hulp te kunnen voorzien.

De rol van de socio-preventieve actoren zoals CLB-medewerkers, jeugdwerkers en CAW-medewerkers in een LIVC-Ren de invloed daarvan op hun beroepsgeheim hebben al heel wat kritiek uitgelokt. Deze sociale actoren oefenen hun job namelijk uit vanuit een vertrouwensrelatie die haaks lijkt te staan op de werking van een LIVC.

Nu zijn er een aantal uitzonderingen mogelijk op het beroepsgeheim en de discretieplicht. Zo kan het zwijgen worden wanneer er een ernstig en dreigend gevaar is voor de lichamelijke integriteit van een ander persoon – de noodtoestand – of wanneer men weet heeft van een misdrijf gepleegd op een minderjarige of op een kwetsbaar persoon. Een casusoverleg is ook een uitzondering, waarbij een gedeeld beroepsgeheim ontstaat tussen de deelnemers aan het overleg. Bovenal kan het beroepsgeheim doorbroken worden wanneer er toestemming is van de jongere. Hier gaat het telkens over een spreekrecht, en geen spreekplicht (3).

Uit de principes achter het beroepsgeheim en de discretieplicht valt af te leiden dat socio-preventieve actoren vertrekken vanuit een vertrouwensband met hun cliënten die gestoeld is op wederzijds respect en samenwerking. Zo wordt geen informatie gedeeld en geen actie ondernomen zonder dat de cliënt daarvan op de hoogte is of zelfs vragende partij is. Socio-preventieve actoren hebben daarnaast de nodige wettelijke en deontologische tools in handen om in te grijpen wanneer er effectief gevaar dreigt. De praktijk toont bovendien – zelfs volgens toenmalig bevoegd minister Geens - aan dat *"de dragers van een beroepsgeheim terdege in staat zijn om het gebruik van [het spreekrecht] verantwoordelijk te hanteren."*

LIVC-R's zetten deze zwijgplicht op de helling door het spreekrecht nu ook mogelijk te maken wanneer er geen concreet gevaar dreigt voor de fysieke integriteit van een persoon. Ook de Raad van State waarschuwde dat dit de essentie van het beroepsgeheim kan aantasten of zelfs kan leiden tot een schending van het grondwettelijk recht op privacy. Door socio-preventieve actoren te vragen om informatie te delen op een casusoverleg zoals de LIVC-R's, bestaat de kans dat die vertrouwensrelatie doorbroken wordt. Toenmalig minister van Justitie Geens legde evenwel uit dat er binnen een LIVC-R een spreekrecht wordt gecreëerd en geen spreekplicht. Toch zijn er gevallen waar deze actoren druk ervaren om deel te nemen aan het overleg. Zeker wat de jeugdsector betreft, zien we dat er op onrechtstreekse wijze druk ervaren wordt om te spreken. Het is namelijk vaak op gemeentelijk niveau dat subsidies worden toegekend aan jeugdwelzijnsorganisaties. Indien men weigert om deel te nemen aan een LIVC-R, is er de vrees dat dat ook wel eens gevolgen zou kunnen hebben voor de verdere werking van organisaties.

Gezien de informatie die gedeeld wordt op een LIVC-R naderhand ook kan gebruikt worden in een strafrechtelijk onderzoek, moeten we ons tenslotte afvragen of deze socio-preventieve actoren op deze manier niet geïnstrumentaliseerd worden in de strafrechtsketen. Zoals ook de Raad van State aangaf in haar advies, zet dit de betrokken socio-preventieve actoren onder druk, wat niet tot samenwerking zal leiden. Door preventieve actoren in een repressieve rol te dwingen, lopen we het risico dat er helemaal niet meer preventief kan opgetreden worden. Dit zet mogelijk ons systeem van sociale bescherming onder druk. Op deze manier schiet een LIVC, een overplegplatform dat preventief van aard moet zijn, zijn doel voorbij en doet het zelfs meer kwaad dan goed.

We zien dat deze vrees breed gedeeld wordt onder preventieve actoren. Zelfs een schijn van samenwerking met politie of burgemeester kan het werk van sociaal werkers, straathoekwerkers en jeugdwerkers bemoeilijken. In sommige gemeenten gaat men daar op creatieve wijze mee om. Zo zijn er ambtenaren die een soort trechterfunctie opnemen tussen socio-preventieve actoren en de LIVC-R's. Daarbij wordt enkel 'need to know' informatie gedeeld wanneer een socio-preventieve actor daar zelf voor kiest. In andere gemeenten worden overlegtafels georganiseerd waar men het over beleid heeft, zonder dat er individuele casussen worden aangemeld. Dit zijn praktijken die de beoogde samenwerking kunnen realiseren in het belang van jongeren, zonder de vertrouwelijkheid van het werk van jeugdwerkers aan te tasten. Hoewel deze praktijken misschien niet strikt in het opzet van de LIVC-R's passen, kunnen ze een kinderrechtenvriendelijk alternatief zijn.

VRIJHEID VAN RELIGIE

Hoewel het beleid dat werd uitgestippeld om radicalisering tegen te gaan niet expliciet gericht is op een bepaalde bevolkingsgroep, zien we dat dit in realiteit toch voornamelijk impact heeft op moslimgemeenschappen. Zo kreeg Unia verschillende meldingen van die impact op moslimjongeren door maatregelen genomen in de nasleep van de aanslagen van 22 maart 2016.

Ook de ontstaansgeschiedenis van de LIVC-R's toont duidelijk aan dat zij voornamelijk bedoeld zijn om moslimextremisme vroegtijdig op te sporen of te vermijden. Ze zijn oorspronkelijk ontstaan uit een nood om zogenaamde 'terugkeerders' op te volgen, personen die vertrokken waren om zich in Syrië of Irak bij een terroristische organisatie aan te sluiten en nadien naar België terugkeerden. Ook op internationaal vlak zien we dat de strijd tegen het terrorisme zich voornamelijk toespitst op de gewelddadige islam.

De dreiging die uitgaat van terroristische organisaties zoals IS en Al Qaeda is reëel en niet te minimaliseren. Ernstige vormen van terrorisme voorkomen, is een legitieme beweegreden om tot meer gestructureerde samenwerking te willen komen. Maar we zien dat de focus opgeschoven is van personen die effectief vertrokken zijn en potentieel gevaarlijk zijn, naar personen die mogelijk tekenen kunnen vertonen dat zij de radicale islam aanhangen. Nochtans worden we ook geconfronteerd met radicalisering uit andere hoeken. Deze focus op een bepaalde bevolkingsgroep die extern gedefinieerd wordt op basis van een specifieke religie, toont duidelijk aan dat het recht op vrijheid van religie hier in het gedrang komt.

Wanneer mensen namelijk in een moeilijk parket worden gebracht op grond van die religie, kan dit een factor zijn om religie niet meer te beleven zoals men zou willen. Zo stelt Unia in haar rapport dat een jong meisje door haar leerkracht werd gemeld als geradicaliseerd bij de directie omdat ze besliste een hoofddoek te dragen. Een hoofddoek behoort tot de vrijheid van religie en is geen indicator van een bedreiging van de openbare veiligheid. Het aanmerken als radicaal heeft verregaande gevolgen. Het securiseren (**4**) van de islam is een duidelijke schending van de vrijheid van religie.

VRIJHEID VAN MENINGSUITING

Een overheid mag optreden tegen een bepaalde meningsuiting om misdrijven te voorkomen. Dan moet wel aangetoond worden dat wat gezegd wordt aanzet tot het gebruik van geweld. Het is niet zeker of dat wel altijd het geval is wanneer iemand wordt besproken op een LIVC-R naar aanleiding van een radicale uitspraak. De wetgever heeft de term radicalisering namelijk niet gedefinieerd (**5**). De wet van 30 juli 2018 verplicht gemeenten om een LIVC-R op te richten met de bedoeling om 'elke potentiële problematische radicalisering in de samenleving' te detecteren. Het is daarbij mogelijk om kinderen en jongeren te bespreken wanneer er aanwijzingen zijn dat die zich in een radicaliseringsproces (**6**) bevinden. Dit toepassingsgebied gaat heel wat verder dan oorspronkelijk de bedoeling was. De parlementaire onderzoekscommissie na de aanslagen van 22 maart riep namelijk op om een lokaal overlegplatform op te richten om de terugkerende Foreign Terrorist Fighters op te volgen. Het uiteindelijke werkterrein van de LIVC-R's gaat heel wat verder, waardoor het dus mogelijk is om personen te bespreken die iets radicaals hebben gezegd zonder dat zij een gevaar vormen (**7**). Gezien de mogelijke verregaande gevolgen voor de betrokken personen, kan dit hun recht op vrijheid van meningsuiting schenden (**8**). Net daarom worden zowel vanuit academische hoek als vanuit verschillende organisaties en de Verenigde Naties kritische kanttekeningen geplaatst bij de term 'radicalisering'. Bovendien is dit breed toepassingsgebied contraproductief.

Zelfs wanneer het gaat over gedachten of ideeën die minder onschuldig of zelfs verwerpelijk zijn, is het niet altijd nodig om repressief op te treden. Dit kan namelijk een pervers effect hebben. Niet enkel werkt dit de stigmatisering van een bevolkingsgroep in de hand; repressief optreden zonder dat het nodig is, kan afkeer en wantrouwen ten aanzien van de overheid opwekken. Beleidsmakers doen er dus goed aan om het toepassingsgebied van de LIVC-R's te definiëren en te beperken tot gewelddadig extremisme.

Wanneer we het dan over vrijheid van meningsuiting in een onderwijscontext hebben, pleit empirisch onderzoek zelfs voor meer en niet minder radicale ideeën op scholen. Wanneer dit educatief verantwoord wordt aangepakt, moet dit kinderen en jongeren in staat stellen om openlijk discussies te voeren over moeilijke en gepolariseerde onderwerpen. Ze moeten de ruimte krijgen om straffe uitspraken te doen zonder dat ze bestraft worden, maar er moet ook ruimte zijn voor tegenspraak. Op die manier wordt aan kritische zin gewerkt, wat jongeren in staat stelt om de complexiteit van hun identiteit en die van anderen te zien en zich te wapenen tegen al te gemakkelijke boodschappen die zich in extremisme weerspiegeld zien.

SLOTWOORD

Bij het uittekenen van het deradicaliseringsbeleid op Vlaams niveau, sprak toenmalig Vlaams minister Homans volgende woorden: "privacy stopt waar de veiligheid in het gedrang komt." Deze houding is emblematisch voor het deradicaliseringsbeleid, waarvan de LIVC(-R)'s deel uitmaken. Wanneer het over terrorisme en veiligheid gaat, worden mensen- en kinderrechten als struikelblokken gezien. Dat is niet anders in de context van een LIVC. Het is in dezelfde context dat kinderrechten als kader niet in overweging zijn genomen bij het aannemen van de wet die de LIVC-R's verplicht maakte voor alle gemeenten in België.

Nochtans zijn mensen- en kinderrechten dé manier om aan een ***inclusieve samenleving*** te werken. De consequente toepassing en bescherming van fundamentele rechten zal op de lange termijn leiden tot een inclusieve en veilige samenleving.

AANBEVELINGEN

1. Voorzie een ***definitie*** van wat onder 'gewelddadige radicalisering' valt. Haal daarbij de focus op moslimjongeren weg.
2. ***Vertrouw en ondersteun*** socio-preventieve actoren; zet hen niet onder druk.
3. Werk aan een ***sterk regionaal en lokaal beleid*** om racisme en discriminatie aan te pakken. Betrek daar ook kinderen en jongeren bij.
4. Laat het preventieve deradicaliseringsbeleid niet aansturen vanuit politie en justitie, maar hou het bij ***preventie***.

EINDNOTEN

(1) Zo gaf een geïnterviewde ambtenaar zelf aan dat de aanpak binnen een LIVC-R meer repressief is door de aanwezigheid van korpschef en burgemeester in S. Jaminé en N. Fadil, 2019.

(2) Een eerste punt dat relevant is met betrekking tot het recht op privacy is het verzamelen en delen van gegevens. LIVC-R's zijn opgezet met de expliciete bedoeling om informatie over kinderen te verzamelen en te delen tussen verschillende partners.

(3) Er is al gepoogd om een spreekplicht in te voeren voor medewerkers van OCMW's wanneer zij over kennis zouden beschikken die op radicalisering duidt. Deze actieve meldplicht werd evenwel vernietigd door het Grondwettelijk Hof wegens een inbreuk op het legaliteitsprincipe. OCMW-medewerkers worden wel verplicht om inlichtingen te verschaffen aan de procureur wanneer deze nodig geacht worden in een terrorismeonderzoek (GwH, 44/2019).

(4) het benaderen van de islam vanuit een veiligheidsstandpunt en de islam dus zien als een veiligheidsdreiging en dan ook alle beleid naar islam toe vanuit die bril zien.

(5) Het OCAD heeft daarentegen wel een werkdefinitie, gebaseerd op de definitie van radicalisering in de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten: "een proces waarbij een individu of groep van individuen op dusdanige wijze wordt beïnvloed dat dit individu of deze groep van individuen mentaal gevormd wordt of bereid is tot het plegen van terroristische handelingen". Zie P. Van Tichelt, 2016.

(6) Opmerking: internationaal wordt heel wat kritiek geleverd op de aanname dat radicalisering een proces zou zijn. Het wordt in twijfel getrokken of jongeren wel een lineaire evolutie doorlopen van niet-radicaal naar gevaarlijk. Zie bijvoorbeeld Paul Thomas, "De perceptie van anti-radicalisering door jongeren" in Lore Collaert, 2017.

(7) Zo worden in Antwerpen de besproken casussen in vier categorieën verdeeld: 1) niet geradicaliseerd, geen welzijnsproblemen; 2) op te volgen welzijnsproblemen + alert zijn voor mogelijke radicalisering; 3) betrokkene is intensief bezig met radicale ideologie, dossier moet dan doorgegeven worden aan veiligheidsdiensten; 4) welzijnsproblemen en radicalisering: veiligheidsdiensten moeten het dossier actief opnemen.

(8) Zoals bijvoorbeeld bij gelijkaardig beleid in het Verenigd Koninkrijk: S. Hooper, 2015.

OVER DE LIGA VOOR MENSENRECHTEN

De Liga voor Mensenrechten is een mensenrechtenbeweging die het draagvlak voor mensenrechten in Vlaanderen en België wil verbreden. We doen dat door het beleid op een constructieve en strategische manier te beïnvloeden, maar ook door mensenrechteneducatie en sensibilisering van het brede publiek over de toestand van de mensenrechten in Vlaanderen en België. Zo stimuleren we kritische dialoog om tot oplossingen te komen voor mensenrechtendilemma's in de samenleving.

www.mensenrechten.be

‘ONZICHTBARE KINDEREN’: SLACHTOFFERS VAN SEKSUELE INTIMIDATIE IN DE PUBLIEKE RUIMTE

PLAN INTERNATIONAL BELGIË

Artikel 2
–
GEEN DISCRIMINATIE

Artikel 12
–
EIGEN MENING

Artikel 19
–
GEEN MISHANDELING

Fragment uit de getuigenis van een 17-jarige:

> "Samen met duizenden andere supporters heb ik die avond in een fandorp in Antwerpen de overwinning van de Rode Duivels gevierd. Een overwinning die sommige mannen blijkbaar interpreteerden als vrij spel om aan zo veel mogelijk vrouwen hun lichaam te zitten. Niet alleen werd ikzelf die avond meerdere keren betast, ik zag ook andere meisjes betast worden. En geloof me, het fandorp mocht dan wel zo vol zijn dat er nauwelijks plaats was om te bewegen, het onderscheid tussen een accidentele aanraking en een hand onder je rok die in je bil knijpt, voel je meteen.
> De gefrustreerde tweet die ik achteraf schreef, werd al snel opgepikt door een journalist die er een krantenartikel over wilde schrijven. Toen hij vroeg waarom ik geen aangifte had gedaan, zei ik dat ik dacht dat dat geen zin had. In die massa zouden ze toch nooit de mannen terugvinden die mij betast hadden, laat staan dat er bewijs was. Achteraf leerde ik dat ik beter wel aangifte had kunnen doen, maar het krantenartikel was al gepubliceerd en de reacties waren, zoals wel vaker, genadeloos.
> Mensen die mij niet kenden schreven dat ik een achterlijke, aandachtsgeile mannenhater was, een marginale trut, een wicht. Ze zeiden dat ik overdreef, dat ik erom gevraagd had, dat ik moest oprotten, dat ik moest stoppen met wenen en dat ik alles verzonnen had."

"HET WAS ZOMER EN IK WAS OP WEG NAAR EEN FESTIVAL. IK DROEG EEN ROKJE EN EEN T-SHIRT. MEERDERE MANNEN ONDERWEG SPRAKEN ME AAN, SOMMIGEN VROEGEN OF IK SEKS WILDE VOOR GELD. IK VOEL ME VAAK NIET VEILIG OP STRAAT WANNEER IK ALLEEN BEN."_ *jongere, 16 jaar*

Twee getuigenissen van jongeren, die meteen aangeven welke verschillende vormen seksuele intimidatie kan aannemen, welke impact het heeft op de slachtoffers ervan én waarom de slachtoffers zo'n onzichtbare groep vormen. (**a**)

WAT IS SEKSUELE INTIMIDATIE?

Seksuele intimidatie verwijst naar alle seksueel getinte opmerkingen, gedragingen of gebaren in de openbare ruimte, die ervaren worden als intimiderend, opdringerig, respectloos, beledigend of bedreigend.

Seksuele intimidatie is naast gedwongen (kind-)huwelijken, partnergeweld, genitale verminking en eergerelateerd geweld (**b**) een vorm van gendergerelateerd geweld die wereldwijd een maatschappelijk probleem vormt. Mannen en jongens, vrouwen en meisjes, mensen die zich niet identificeren als man of vrouw, kortom iedereen, kan ooit te maken krijgen met seksuele intimidatie. In deze publicatie kiezen we ervoor om de focus te leggen op seksuele intimidatie ten aanzien van meisjes en jonge vrouwen omdat uit onze ervaringen op het Belgische en internationale terrein én uit onderzoek blijkt dat zij vaak een groter risico lopen seksueel geïntimideerd te worden alleen omdat ze meisjes of jonge vrouwen zijn.

AFBLIJVEN

FLIRTEN OF INTIMIDEREN? WAT IS HET VERSCHIL?

Het fundamentele verschil tussen flirten en intimideren is de aanwezigheid van een enthousiaste ***TOE-STEMMING***. Wanneer iemand vraagt om storend gedrag te stoppen – of non-verbaal afkeuring laat zien – en die persoon het gedrag toch aanhoudt, wordt het intimidatie.

Helaas maken veel mensen geen onderscheid tussen de twee. En vaak hoor je excuses als 'maar je overdrijft, hij wou gewoon met je flirten', om gedrag te rechtvaardigen dat in werkelijkheid onaanvaardbaar is. Door intimidatie te minimaliseren, leggen we de verantwoordelijkheid niet bij de daders, maar geven we het slachtoffer de schuld.

WAAROM MOETEN WE SEKSUELE INTIMIDATIE AANPAKKEN?

Elke vorm van gendergerelateerd geweld is gebaseerd op ongelijke machtsverhoudingen op basis van de verwachte rollen en verantwoordelijkheden van mannen en vrouwen, of wat de samenleving ziet als een 'meisje', een 'jongen', een 'vrouw' of een 'man'. Gendergerelateerd geweld omvat daarom alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes op basis van hun identiteit en sociale positie als 'jonge vrouwen' of 'meisjes' in een gezin, groep, gemeenschap of natie.

Gendergerelateerd geweld is een schending van de mensenrechten, en dus ook van de rechten van kinderen: elk kind heeft het recht om in alle aspecten van zijn of haar leven zonder geweld te leven, ongeacht zijn of haar identiteit. Diverse studies toonden aan dat blootstelling aan dergelijk geweld negatieve gevolgen kan hebben voor de ontwikkeling van het kind, gaande van gezondheidsproblemen tot stoornissen als depressie en angst.

Als de mishandeling van meisjes niet wordt bestraft, kan worden afgeleid dat intimidatie tegen meisjes en jonge vrouwen getolereerd wordt en dat mannelijke agressie normaal is. Zo discrimineren we jonge vrouwen en meisjes nog meer.

Wanneer seksuele intimidatie niet wordt veroordeeld, wordt het uiteindelijk deel van de sociale norm. De volgende generatie gelooft dan misschien dat geweld tegen vrouwen normaal is. Zolang plegers denken dat hun acties ongestraft kunnen blijven, zal dit klimaat van geweld niet verdwijnen.

JURIDISCHE CONTEXT

Belgische wetgeving

Verschillende vormen van seksuele intimidatie staan al decennia in onze strafwet. Het gaat hierbij dan voornamelijk over vormen van fysiek grensoverschrijdend gedrag (bijvoorbeeld aanranding) of verstoring van de openbare orde (bijvoorbeeld exhibitionisme).

Sinds de invoering van de Seksismewet in 2014 (**c**) is elke handeling bedoeld om iemand als minderwaardig te beschouwen of te minachten wegens zijn geslacht strafbaar. Deze wetgeving maakt dus in principe elk bovenstaand gedrag, gepleegd zonder uitdrukkelijke en enthousiaste toestemming, strafbaar.

In de praktijk echter heeft de wet, op een enkele veroordeling voor feiten op een politieagente na, amper juridisch gevolg gekregen.
Als een klacht wordt ingediend en de rechter de ernst van de feiten erkent, kan hij/zij mogelijk een gevangenisstraf van één maand tot één jaar en/of een administratieve geldboete van 50 tot 1000 euro opleggen. In werkelijkheid is het moeilijk om te bewijzen dat iemand je heeft beledigd of je volgde tot aan jouw huis.

Bovendien is een op de twee Belgen niet op de hoogte van het bestaan van deze wet. Veel vrouwen weten niet dat seksistische gedragingen een misdaad zijn en dat ze een klacht tegen deze gedragingen kunnen indienen. Als gevolg hiervan worden vandaag te weinig seksistische daden aan de kaak gesteld.

Het Kinderrechtenverdrag

Het VN-comité voor de Rechten van het Kind beveelt de Belgische staat, regio's en lokale overheden aan om:

- Datavergaring inzake geweld actief te versterken, met opsplitsing per locatie, leeftijd, geslacht ...
- Voldoende menselijk, technisch en financieel kapitaal te voorzien in de strijd tegen geweld op kinderen
- Samenwerking tussen de verschillende beleidsniveaus te versterken
- Programma's op te starten op lokaal niveau, waarbij organisaties, beleidsmakers én kinderen samen de strijd aanbinden tegen geweld
- De opvangmogelijkheden voor slachtoffers van geweld te versterken en v erder bekend te maken

In april 2018 werd een ***'Jeudi de l'Hémicycle'*** georganiseerd in het Franstalige parlement van Brussel om Brusselse jongeren in staat te stellen elkaar te ontmoeten rond intimidatie en seksistisch geweld op het openbaar vervoer. Hun aanbevelingen hebben geleid tot de unanieme stemming van een parlementaire resolutie in mei 2019.

In het jaar 2018-2019 zijn deze zelfde jongeren een dialoog gestart met MIVB-instanties om samen na te denken over de verschillende manieren om intimidatie en gendergerelateerd geweld in het openbaar vervoer in Brussel te bestrijden. Een partnerschap dat resulteerde in een campagne over de rol van getuigen van intimidatie in het openbaar vervoer.

Meer informatie:
https://www.planinternational.be/nl/blog/mivb-sensibiliseringscampagne-seksistischgedrag

DE CIJFERS

In 2019 startte de ***ngo Plan International België*** met de implementatie van het programma ***'Safer Cities'*** in Antwerpen, Brussel en Charleroi. Dit programma volgt op verschillende vlakken de good practices die werden getest in internationale ***'Safer Cities'*** als Madrid, Melbourne, Kampala, Hanoi, Lima en Delhi. Doel van het programma is om het fenomeen seksuele intimidatie in de publieke ruimte in kaart te brengen en samen met jongeren, middenveld en beleidsmakers er actie tegen te ondernemen.

Gezien het gebrek aan data op maat werd een onderzoek gestart bij 700 jongeren uit de drie steden om te peilen naar hun ervaringen met - en oplossingen tegen - seksuele intimidatie (**d**).

Prevalentie van seksuele intimidatie

91% van de meisjes en 28% van de jongens was al slachtoffer van SEKSUELE INTIMIDATIE

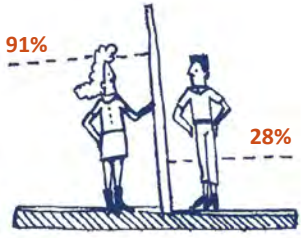

Een eerste bevinding uit het onderzoek: het grote aantal meisjes (91%) en ook niet te onderschatten aantal jongens (28%) dat al slachtoffer werd van minstens één vorm van seksuele intimidatie. Het onderzoek werd gevoerd bij jongeren tussen 15 en 24 jaar, waarbij het overgrote deel van de bevraagden aangaf dat ze de meeste ervaringen met seksuele intimidatie hadden tussen 15 en 18 jaar.

Een belangrijke noot hierbij is dat een groot aantal hiervan zich pas herkenden als slachtoffer van seksuele intimidatie na het zien van de definitie en de verschillende vormen van seksuele intimidatie.
Het begrip ***'seksuele intimidatie'*** als dusdanig wordt onvoldoende (h)erkend.

Frequentie van de verschillende vormen van seksuele intimidatie

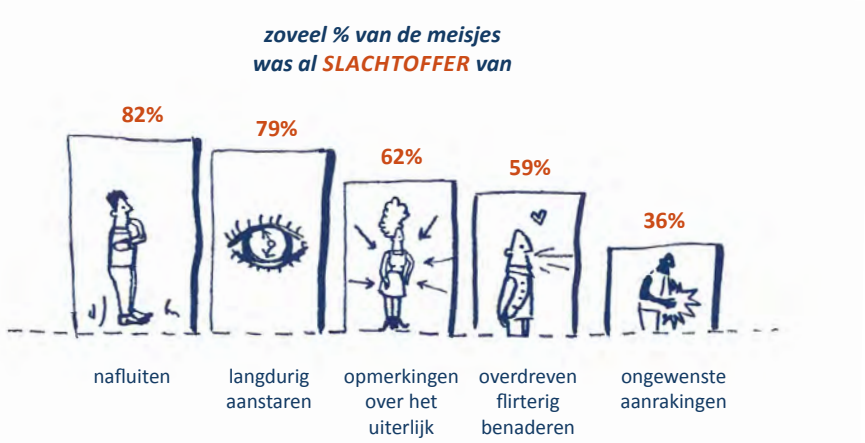

Onder seksuele intimidatie herkennen we drie verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag:

Fysieke intimidatie
Een ongewenste aanraking, iemand zonder toestemming uitkleden met de ogen, of opdringerig 'aanschuren' op een festival. Het zijn duidelijke voorbeelden van ongewenst fysiek contact. Ook het op en neer kijken naar iemand waardoor die persoon zich ongemakkelijk voelt of iemands pad blokkeren, wordt bestempeld als seksuele intimidatie. Uit de jongerenpeiling blijkt dat meer dan 1 meisje op 3 al slachtoffer was van ongewenste aanrakingen.

Verbale intimidatie
Aandringen voor seksuele gunsten, seksueel suggestieve opmerkingen schreeuwen, ongewenst flirten, ongewenste opmerkingen over het lichaam van een persoon maken, iemand nafluiten, grappen over iemands seksuele handelingen of seksuele geaardheid...

Er zijn oneindig veel voorbeelden van ongepaste en ongewenste verbale gedragingen. Zo werd 82% van de gepeilde meisjes al nagefloten, kreeg 62% reeds opmerkingen over hun uiterlijk en had 59% last van opdringerig ongewenst geflirt.

Non-verbale intimidatie
Ook non-verbaal gedrag kan intimiderend overkomen. 79% van de bevraagde meisjes geeft aan op een indringende manier te zijn aangestaard. 6% van de meisjes en 5% van de jongens werd al slachtoffer van voyeurisme in het zwembad, douche of op het toilet.

ZO WIJD VERSPREID, EN TOCH ZO ONZICHTBAAR

Hoewel ruim 9 op de 10 meisjes en jonge vrouwen al slachtoffer werden van seksuele intimidatie, blijft het fenomeen toch zwaar onderbelicht. Het geringe aantal klachten bij de politie, het nog kleiner aantal veroordelingen, de grote drempel om naar een hulpverlener te stappen, het gebrek aan maatschappelijk debat… stuk voor stuk zijn het symptomen van de onzichtbaarheid van slachtoffers van seksuele intimidatie.

De cijfers: waar kunnen de slachtoffers terecht? (e)

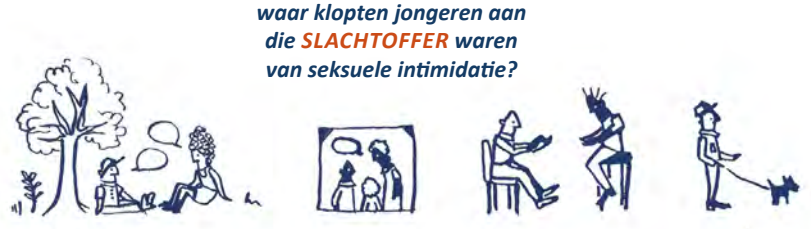

Uit de bevraging blijkt dat jongeren vaak niet weten waar ze met hun verhaal of klacht kunnen aankloppen. Sommigen konden terecht bij hun vrienden (48%) of bij familie (27%). Dat is op zich zeker al zinvol! Maar slechts 7% ging naar een psycholoog, 6% naar een leerkracht en ook slechts 6% naar de politie. Te veel jongeren blijven met hun negatieve ervaring zitten zonder erover te praten met iemand die ze vertrouwen, zonder (professionele) hulp te zoeken.

Waarom vinden jongeren moeilijk de weg naar (professionele) hulp?

Uit internationaal onderzoek (**f**) komen verschillende redenen naar voor die jongeren tegenhouden om klacht in te dienen of hulp te zoeken.

De interpretatie van wat 'serieus' is

Waar een groot deel van de jongeren fysieke incidenten zoals ongewenste aanrakingen (83%) of seksuele betrekkingen zonder wederzijdse toestemming (81%) beschouwden als seksuele intimidatie, is dat niet het geval voor incidenten die als minder intrusief bestempeld worden zoals aanhoudend staren (30%), naroepen (32%) of nafluiten (37%).

Kortom, er is ook bij jongeren een té hoge tolerantiegraad voor niet-fysieke vormen van intimidatie. Ondanks de duidelijke definitie van seksuele intimidatie zijn er nog steeds bepaalde incidenten die niet als dusdanig (h)erkend worden. Dat zorgt ervoor dat verbale en andere niet-fysieke vormen van seksuele intimidatie niet altijd ernstig genoeg worden of in sommige gevallen zelfs worden weggelachen als 'doodnormaal' of 'goed bedoeld'.

Meer zelfs, het zorgt ervoor dat slachtoffers van seksuele intimidatie vaak geen klacht durven indienen omdat ze bang zijn niet serieus genomen te worden, omdat ze ervanuit gaan dat er toch niets zal mee gebeuren, of omdat ze de procedure om klacht in te dienen zelfs helemaal niet kennen.

Om deze banalisering te counteren, stellen de jongeren voor om 'omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag' actiever op te nemen in de curricula op school én om sensibiliserende campagnes op maat van jongeren te lanceren die hen kunnen helpen om de juiste hulplijn te vinden wanneer ze slachtoffer worden.

De vluchtigheid van seksuele intimidatie

"EEN MAN VAN MIDDELBARE LEEFTIJD 'FLASHTE' ZIJN GESLACHTSDELEN NAAR MIJ. IK LIEP DOOR EN PROBEERDE HEM TE NEGEREN, DUS KAN NIET GOED ZEGGEN HOE HIJ ER UITZIET"_

Eigen aan seksuele intimidatie in de publieke ruimte is dat de pleger -in tegenstelling tot andere vormen van seksueel geweld- vaak een onbekende of een groep onbekenden is. Vooral jongere slachtoffers van seksuele intimidatie hebben het moeilijk om op het moment zelf details in zich op te nemen die uiteindelijk kunnen leiden tot een gerichte klacht. Het gevoel dat er met hun klacht niets zal kunnen gebeuren, leidt er vaak toe dat ze niet wordt neergelegd.

De bevraagde jongeren stellen voor om concrete tips te geven over hoe je kan reageren op het moment van de intimidatie, zodat jongeren zich sterker in hun schoenen voelen staan om te reageren (als slachtoffer of als getuige).
Samen met ***Sensoa*** formuleerde ***Plan International België*** de vier A's: strategieën om tussenbeide te komen als getuige van seksuele intimidatie. (**g**)

Victim Blaming

Van 'je moet het als een compliment zien, wees toch niet zo gevoelig' over 'wat had je aan toen dit gebeurde' tot 'je had hem niet zo moeten aanmoedigen'. De boodschappen die slachtoffers krijgen vanuit hun eigen omgeving én zelfs van hulpverleners en politie, ontmoedigen hen om klacht neer te leggen.

Slachtoffers van seksuele intimidatie correct kunnen opvangen en doorverwijzen is cruciaal als eerste stap in het verwerkingsproces. De nood aan capaciteitsversterking om slachtoffers op te vangen geldt voor volwassenen uit verschillende sectoren die vanuit hun functie in contact komen met gevallen van seksuele intimidatie: politie, leerkrachten, hulpverleners, begeleiders op het openbaar vervoer...

Een structurele training van deze professionelen in hun opleiding om slachtoffers te kunnen opvangen is dus ten zeerste aanbevolen.

Het verwachte resultaat van een klacht

Systematische klassering van klachten, het kleine aantal veroordelingen op basis van de seksismewet...

Veel jongeren zien de zin er niet van om nog klacht in te dienen als de uitkomst bij voorbaat lijkt vast te liggen. Hun aanbeveling hier is klaar en duidelijk: Ga voor een systematische naleving van de wet en stop de quasi-tolerantie van bepaalde feiten.

Structurele drempels
Voor vele jongeren, zeker degenen die zich in een maatschappelijk kwetsbare situatie bevinden, is de stap om professionele hulp te zoeken of naar de politie te stappen té groot. Inzetten op het versterken van laagdrempelige jongerenorganisaties en leerkrachten om met deze thematiek om te gaan is voor jongeren een manier om de drempel richting hulpverlening te verkleinen.

"Iedereen wordt geacht de wet te kennen"
Dit adagium in de wetspraak geldt in de praktijk duidelijk niet wanneer het gaat over jongeren (en professionals) en hun kennis over hun rechten in geval van seksuele intimidatie. Ook hier geldt dat sensibilisering en educatie over hun rechten jongeren kan helpen om stappen te zetten en uit hun onzichtbaarheid te treden.

GOOD PRACTICES IN DE STRIJD TEGEN SEKSUELE INTIMIDATIE IN DE PUBLIEKE RUIMTE

In de zomer van 2018 startte ***Plan*** met de bewustmaking rond seksuele intimidatie in de context van zomermuziekfestivals met onze ***#Safestivals***-campagne. In Franstalig België leidde dit tot aanvullende subsidies voor de financiering van de onderwijssector in emotioneel en seksueel leven en het uitrollen van het ***SACHA-plan*** (Veilige Attitude Tegen Intimidatie en Agressie) voor een betere preventie op festivals.

Meer informatie:
https://www.planinternational.be/nl/blog/seksuele-intimidatie-op-festivals-de-oplossingenvan-jongeren

Safer Cities Programma: 2020-2021
Het internationaal programma ***'Safer Cities'*** ondersteunt wereldwijd jongeren die de strijd aangaan tegen seksuele intimidatie in de stad.
In België richten ***Plan International*** en haar partners zich op de steden Antwerpen, Brussel en Charleroi.

Jongeren laten hun stem horen over hun eigen ervaringen en gaan samen aan de slag om problemen te identificeren en oplossingen te formuleren.

Het programma bestaat per stad uit verschillende onderdelen die telkens kaderen in de strijd tegen seksuele intimidatie:

- Datavergaring inzake geweld actief te versterken, met opsplitsing per locatie, leeftijd, geslacht ...
- Onderzoek aan de hand van een jongerenpeiling (zie hierboven), een digitaal platform en een jongerenconferentie over seksuele intimidatie op openbare plaatsen in de stad (hoe vaak komt het voor, waar en door wie, hoe reageren slachtoffers en getuigen, wat zijn mogelijke oplossingen…)
- Een participatief traject - ***Champions of Change*** – met jongerengroepen uit Antwerpen, Brussel en Charleroi
- Jongeren formuleren beleidsaanbevelingen en gaan in dialoog met de besluitvormers in hun stad
- Jongeren voeren campagne bij hun leeftijdsgenoten en het grote publiek
- (Inter)nationale uitwisseling met jongeren uit de andere Belgische steden en jongeren uit de internationale ***Plan Safer Cities***

Traject Champions of Change
Een diverse groep van 20 jongeren in Antwerpen, Brussel en Charleroi worden ***Champions of Change***.

- Ze volgen een participatief traject van 12 sessies, samen met leeftijdsgenoten en in dialoog met de naaste omgeving en de samenleving
- Ze denken kritisch na over de thema's gender, gendergelijkheid, veiligheid en participatie in de stad
- Ze brengen de problematiek van seksuele intimidatie in hun stad in kaart
- Ze formuleren een plan van aanpak tegen seksuele intimidatie in hun stad
- Ze overtuigen politici van beleidsveranderingen en voeren campagne bij leeftijdsgenoten en het grote publiek
- ***Plan Internationaal België*** werkt hiervoor samen met lokale partners met expertise op het vlak van jongerenwerking

Digitaal platform Safer Cities
Safer Cities is een digitaal platform waarop jongeren de openbare plaatsen waar ze zich ongemakkelijk, bang of net gelukkig en veilig voelen in hun stad, kunnen identificeren en delen.

Hiermee verkrijgen we zeer bruikbare informatie voor stedelijke beleidsmakers over welke factoren belangrijk zijn om te komen tot een veiligere publieke ruimte. Jongeren krijgen de kans om een locatie toe te voegen op de kaarten van Antwerpen, Brussel of Charleroi en daar hun ervaringen te delen. De verschillende aanduidingen op de kaarten onthullen échte verhalen van jongeren en maken ze zichtbaar voor de buitenwereld.

Townhall Meeting
Op 11 februari 2021 komen 500 Belgische en Spaanse jongeren (15-24 jaar) samen in de Europese hoofdstad om het thema 'gender in de stad' te bespreken. Deze diverse groep van 500 jonge mensen vertegenwoordigen die dag hun stad:

- In België: Antwerpen, Brussel, Charleroi
- In Spanje: Barcelona, Madrid, Sevilla

De thema's die tijdens deze symbolische dag worden besproken, zijn seksuele intimidatie in de openbare ruimte en de participatie van jongeren in de stad. De jongeren zullen niet enkel de problemen identificeren waarmee meisjes in hun steden worden geconfronteerd, maar ze zullen ook nadenken over oplossingen om het leven van hun leeftijdsgenoten in de stad te verbeteren. Deze aanbevelingen zullen nadien worden voorgesteld aan de pers en aan politieke vertegenwoordigers van de betreffende steden.

BELEIDSAANBEVELINGEN

1. Zet in op de verwerving van een gedetailleerd zicht op de omvang en de vorm van het probleem aan de hand van onderzoek en ***prevalentiestudie(s)***. Tot op vandaag zijn er te weinig kwantitatieve en kwalitatieve gegevens over gendergerelateerd geweld en seksuele intimidatie gekend. Splits deze data ook steeds op naar locatie, vorm van geweld, leeftijd en/of geslacht (**h**)

2. Vergroot de bekendheid van gendergerelateerd geweld, seksuele intimidatie én het nederlandstalige ***noodnummer*** voor elke vorm van geweld (***1712***) bij het grote publiek via het onderwijs, preventie, sensibilisering en ondersteuning van (potentiële) slachtoffers én professionals

3. Breid de bestaande telefonische ***eerstelijnshulpverlening*** uit met een specifiek nationaal telefoonnummer waar slachtoffers van gendergerelateerd geweld 24 uur per dag, 7 dagen op 7, terecht kunnen

4. ***Sensibiliseer*** getuigen van seksuele intimidatie om op een gepaste manier tussen te komen en hulp te bieden

5. Versterk de ***vaardigheden*** van politieagenten, trambegeleiders, leerkrachten en andere aanspreekpunten om slachtoffers op te vangen

6. Ga voor een ***integraal lokaal jeugdbeleid***, waarbij jongeren in de verschillende onderdelen van het beleid betrokken worden (ruimtelijke ordening, jeugd, gelijke kansen, veiligheid, openbaar vervoer, onderwijs). Start op lokaal niveau programma's op, waarbij organisaties, beleidsmakers én kinderen samen de strijd aanbinden tegen geweld

7. Zorg voor ***intervisie en uitwisseling*** van good practices tussen steden die met de bestrijding van dit fenomeen aan de slag gaan

8. Zorg voor een goede ***doorstroming*** van gedetecteerde problemen en good practices (bijvoorbeeld inzake strafrechtelijk beleid) tussen het lokale, regionale, federale én internationale niveau

9. Zet specifiek in op het ***bereiken van jongeren*** in maatschappelijk kwetsbare situaties

10. Evalueer en herwerk het ***juridisch kader*** van de seksismewet in samenwerking met experts om tot efficiëntere toepassingsmogelijkheden te komen

11. Maak van de ***aanpak*** van seksuele intimidatie en seksueel geweld een prioriteit van de verschillende Belgische politiezones

12. Voorzie voldoende menselijk, technisch en financieel ***kapitaal*** in de strijd tegen geweld op kinderen

OVER PLAN INTERNATIONAL BELGIË

Plan International België is een onafhankelijke Belgische ngo en lid van de internationale organisatie ***Plan International***. De ngo ijvert in meer dan 70 landen wereldwijd voor gelijke rechten voor meisjes en kinderrechten. Met 'Betrokkenheid' als één van haar kernwaarden, staat participatie van kinderen en jongeren in hun gezin en gemeenschap centraal in de werking van ***Plan***.

www.planinternational.be

SLACHTOFFERS VAN TIENERPOOIERS IN BRUSSEL. EEN ONZICHTBARE, MAAR SCHOKKENDE REALITEIT.

CHILD FOCUS

Artikel 34
–
GEEN SEKSUEEL MISBRUIK

Artikel 39
–
ZORG VOOR SLACHTOFFERS

In 2014 ontving Child Focus voor het eerst veel meldingen over de problematiek die toen nog *'loverboys'* werd genoemd. Sinds 2015 spreken we over ***'tienerpooiers'***, omdat onderzoek van Child Focus uitwees dat deze term de lading beter dekt. Tienerpooiers zijn mensenhandelaars die tieners afhankelijk van hen maken om hen vervolgens – via misleiding, dwang, fysiek en psychisch geweld en/of misbruik van kwetsbaarheid – uit te buiten in de prostitutie. Tussen begin 2015 en eind 2019 opende Child Focus 144 dossiers over (mogelijke) slachtoffers van tienerpooiers in België, en dit is maar het topje van de ijsberg. In navolging van het onderzoek naar slachtoffers van tienerpooiers in Vlaanderen van 2015 besliste Child Focus in 2019 om een gelijkaardig exploratief onderzoek te voeren naar de problematiek in Brussel.

Helaas werden er geen slachtoffers of daders bevraagd. Door het korte tijdsbestek van drie maanden waarbinnen dit onderzoek gerealiseerd moest worden, bleek het onmogelijk om dit te realiseren. In het onderzoek van Bovenkerk en zijn medewerkers wordt bijvoorbeeld geschetst hoe moeilijk, en zelfs frustrerend, het is om concreet daders te vinden die bovendien bereid zijn om te praten. Bij de minderjarige meisjesslachtoffers zijn er evenzeer juridische en praktische drempels zoals vertrouwelijke informatie en privacy, maar ook de tijd die nodig is om hun vertrouwen te winnen voor een gesprek vormt een uitdaging. Daarom werd bij aanvang gekozen om te focussen op sleutelfiguren uit het bredere middenveld. Dit neemt niet weg dat dit rapport de dringende behoefte onderstreept om met de slachtoffers en daders zelf te spreken, maar dit soort onderzoek vereist eenvoudigweg meer middelen en vooral meer tijd.

De respondenten situeren zich in het ***middenveld, de jeugdzorg, het parket en de politie***. Het betreft professionals of sleutelfiguren die vanuit hun functie of dagdagelijkse activiteiten goed vertrouwd zijn met (bepaalde aspecten van) de problematiek van tienerpooiers en hun (minderjarige) slachtoffers. In deze bijdrage geven we de lezer een overzicht van de voornaamste bevindingen.

PUZZELSTUKJES

Slachtoffers van tienerpooiers zijn op zijn minst onzichtbaar te noemen Het kwantificeren van het aantal in Brussel is aartsmoeilijk en momenteel zelfs onmogelijk. Slachtoffers hebben immers vaak de neiging om contact met de politie te vermijden, en ook niet veel uit de doeken te doen tegen familie, naasten of hulpverleners.
De grote diversiteit van de profielen, achtergronden, oorzaken en contexten van *grooming* en uitbuiting (lokaal/internationaal) verhinderen bovendien een duidelijke ***signalering of categorisering*** in de databanken.

DE ROL VAN HET INTERNET

Het is immers veeleer via 'omwegen' dat bekend raakt dat een meisje onder invloed van een tienerpooier staat, bijvoorbeeld omdat ze regelmatig vlucht uit een voorziening, plots over een andere vriendenkring beschikt, regelmatig nieuwe spullen heeft en tal van andere elementen, die soms moeilijk te benoemen zijn. Dossiers van slachtoffers zijn dan ook eerder 'puzzelstukjes' en vaak krijgt een dossier pas concreet vorm van zodra de tiener reeds in de bindings- en uitbuitingsfase zit en er talloze signalen waren. Opmerkelijk is ook welke rol het ***internet*** (en specifiek ***de sociale media***) speelt, bij uitstek hét ronsel -en uitbuitingsplatform, wat uiteraard de detectie van slachtoffers en daders bemoeilijkt. Maar de invloedsfeer van tienerpooiers beperkt zich niet alleen tot de digitale wereld, hun tentakels reiken in mindere mate ook tot ***fysieke geografische locaties***, bepaalde plekken in de stad, maar ook scholen, al dan niet met de hulp van andere meisjes die als *relais* fungeren.

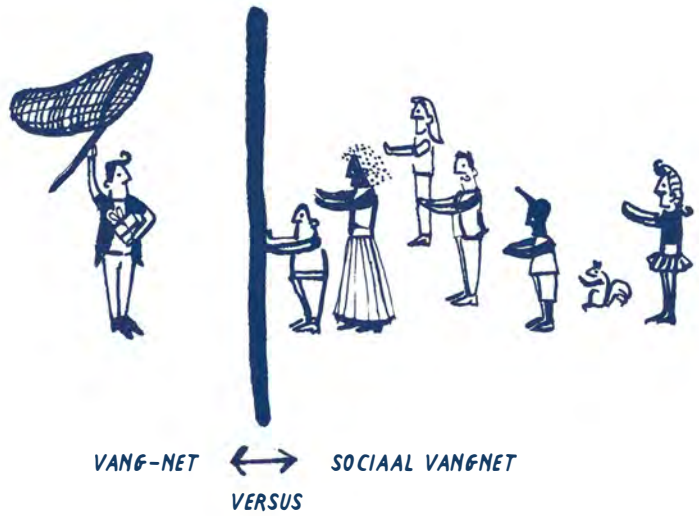

VERLANGEN NAAR EEN BETER OF ANDER LEVEN

Het criminele fenomeen van tienerpooiers en hun slachtoffers is niet alleen vaak verborgen, complex en divers, maar ook te veranderlijk om louter aan ***gangbare clichés of framing*** over te laten.
Zo bestaat er vooreerst ***niet één 'typisch' dossier***. Er zijn duidelijke indicaties dat tienerpooiers ook andere groepen van jonge meisjes viseren en het niet uitsluitend om 'instellingsmeisjes' gaat. Elk slachtoffer heeft een eigen problematiek, achtergrond, context en verhaal. Toch is er één gemene deler te ontwaren: elk slachtoffer wordt geconfronteerd met een intens verlangen naar een beter of ander leven. Het is dan ook dat verlangen dat hen zeer kwetsbaar maakt voor de gewiekste tactieken van een tienerpooier, die deze verlangens met succes uitbuit. Tienerpooiers zien namelijk veel potentieel in de rol van ***gatekeeper*** voor die andere, betere of spannendere wereld met nieuwe vriendennetwerken, drugs en '*fun*', of gewoonweg een gevoel van erkenning. Het benadrukt met andere woorden de kracht van dergelijke tactieken om meisjes te binden, te isoleren en - soms traag, maar tegenwoordig erg snel – uit te buiten.

FACTOREN DIE KUNNEN LEIDEN TOT EEN VERHOOGDE KWETSBAARHEID

Naast deze gemene deler zijn er ook bepaalde ***elementen die wel vaker terugkomen*** dan andere en die dus een aanwijzing kunnen zijn van mogelijk slachtofferschap, maar die niet álle slachtoffers gemeen zullen hebben (**1**).
Zo blijkt een problematische ***gezinsachtergrond en/of uithuisplaatsing*** weldegelijk een belangrijke factor en wordt dezelfde vaststelling uit het Vlaams onderzoek naar de tienerpooierproblematiek ook in de Brusselse context bevestigd. Verder blijken ***schoolproblemen*** en de afhankelijkheid van ***alcohol en drugs***, kwetsbaarheden die met veel plezier misbruikt worden door de daders. Hetzelfde is waar voor ***psychische problemen, gebrekkige of lage zelfwaardering en verstandelijke beperkingen***.

Uiteraard maakt ook ***wegloopgedrag*** deze jonge meisjes uiterst kwetsbaar. Het is net op zo'n momenten dat een bepaalde omkadering en ondersteuning ontbreekt en het is die leemte die opgevuld wordt door de daders. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de seksuele uitbuiting wel vaker tijdens deze momenten van verdwijning plaatsvindt. Maar evenzeer een ***slecht sociaal netwerk*** heeft een grote invloed. ***Eenzaamheid en de afwezigheid van een vangnet*** wanneer het (even) moeilijk gaat, maakt iemand logischerwijs vatbaarder voor geveinsde aandacht en interesse.

PROBLEMATISCHE ZELFIDENTIFICATIE

Het is ook opmerkelijk dat er wel vaker een ***complete banalisering van seksuele uitbuiting en prostitutie*** opduikt, alsook een vorm van lichamelijke dissociatie. Slachtoffers maken opvallend vaak de associatie met 'escorte', iets wat in hun ogen niets te maken heeft met prostitutie, laat staan seksuele uitbuiting. Het is wellicht een manier van slachtoffers om met de situatie waarin ze verzeild zijn geraakt, om te gaan. Gelinkt hieraan, en voelbaar in bijna alle gevallen, is de uiterst problematische zelfidentificatie, met name een onvermogen van de slachtoffers om zich als dusdanig te (h)erkennen. Dit wordt duidelijk gereflecteerd in de aanmeldingen van (mogelijke) slachtoffers, die steeds via derden verlopen, een probleem dat ook wordt bevestigd door de professionelen die met de meisjes in contact komen.

MINDERJARIG EN MEERDERJARIG

Verder is het belangrijk om op te merken dat de seksuele uitbuiting en de tactieken die hiermee gepaard gaan de grens tussen ***minderjarigheid en meerderjarigheid*** met gemak overstijgen, waardoor veel meisjes in de uitbuitingssituatie blijven vastzitten wanneer ze meerderjarig zijn. Daarenboven blijken de slachtoffers op het moment dat ze geronseld en uitgebuit worden, jong te zijn (en dit tot zelfs 11 jaar oud).

DRIE OPVALLENDE PROFIELEN

Maar naast deze terugkerende elementen is het ook mogelijk om, op basis van onze onderzoeksbevindingen, ***drie voorname profielen*** onder de slachtoffers te onderscheiden. Het gaat dan voornamelijk over meisjes met een verleden in, of traject door de bijzondere jeugdzorg; welgestelde meisjes, voornamelijk afkomstig uit de Brussels Zuidrand; slachtoffers van internationale mensenhandel, voornamelijk met een connectie in Oost-Europa en Frankrijk.

SLACHTOFFERS MET EEN PARCOURS IN DE JEUGDZORG

Het is welbekend dat tienerpooiers jonge meisjes viseren die een parcours doorheen de bredere takken van de jeugdzorg en –bescherming kennen. Vaak gaat het om meisjes die cognitief, materieel, psychologisch, sociaal... in een ***precaire positie*** zitten door een traject van affectieve en materiële achterstand met weinig intellectuele stimulans of zelfs acute verwaarlozing en mishandeling tijdens de kinder- of vroege puberjaren.

De literatuur geeft aan dat net deze groep van meisjes een makkelijke 'prooi' vormen voor de tactieken van geveinsde affectiviteit, aandacht, 'liefde' maar ook cadeautjes. Tactieken die tienerpooiers steevast uitrollen om de jonge meisjes te *groomen*, te binden en uit te buiten.

STADSBENDES EN SLACHTOFFERS UIT WELGESTELDE FAMILIES

Daarentegen, in het kader van stadsbendes zouden tienerpooiers zich ook focussen op minderjarige meisjes uit de zuidelijke rand van Brussel, Waals-Brabant, die afkomstig zijn uit rijkere, socio-economisch meer welgestelde families. Een opmerkelijk gegeven dat voor velen een verrassing vormt, maar waarvoor de laatste tijd veel dossiers bij Child Focus werden opgestart. Deze meisjes zouden opvallend gemakkelijk te *groomen* zijn via het internet, wat andermaal de kracht van het internet als wervingsplatform bevestigt.

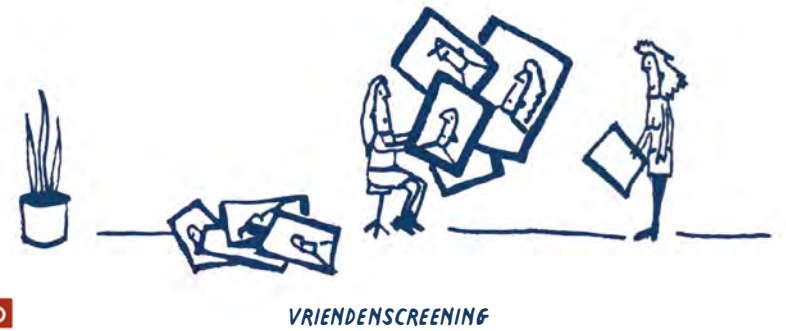

SLACHTOFFERS UIT OOST-EUROPA EN FRANKRIJK

Tot slot zijn er ook aanwijzingen dat de tactieken, gebruikt door tienerpooiers, reeds lang bestaan in de internationale mensenhandel. Zo zijn er ten eerste de al langer bestaande netwerken vanuit ***Oost-Europa*** die als doel hebben om meisjes in te zetten op specifieke locaties in het Brusselse. Naast deze Oost-Europese groep slachtoffers zien we in Brussel ook slachtoffers uit ***Frankrijk*** opduiken. Naar aanleiding van de media-aandacht die naar de stadsbende *'Fioul Gang'* ging, ontving Child Focus verschillende meldingen van (potentiële) slachtoffers en werden er linken gevonden tussen bestaande verdwijningsdossiers van onder andere Franse minderjarigen en deze opererende stadsbende in het Brusselse.

ELKE TIENER KAN SLACHTOFFER WORDEN

Het is dan ook belangrijk dat we afstappen van het idee dat slachtoffers van tienerpooiers steeds Belgische minderjarige meisjes zijn die uit instellingen of kwetsbare gezinssituaties komen. Het zijn ook meisjes uit welgestelde gezinnen (die schijnbaar geen kwetsbaarheden vertonen) en/of meisjes uit andere landen en/of meisjes die reeds meerderjarig zijn (en zich toch laten inpalmen door de mooie praatjes van de tienerpooier). Elke tiener kan slachtoffer worden, zeker wanneer een bepaalde kwetsbaarheid geïdentificeerd kan worden door de daders en daarop ingespeeld wordt.

UITDAGINGEN

In schril contrast met de stijging in dossiers moeten we helaas ook vaststellen dat er ***te weinig menselijke en financiële middelen*** ter beschikking zijn om de tienerpooierproblematiek aan te pakken om wat vandaag op papier staat over de strijd tegen mensenhandel én seksuele uitbuiting ook daadwerkelijk in de praktijk toe te passen in elk gerechtelijk arrondissement en in elke politiezone.

Daarnaast blijken de ***detectie en juridische kwalificatie*** van de tienerpooierproblematiek heikele punten. Bovendien wordt het proces van ronselen tot en met de uitbuiting zelf gefaciliteerd door het internet, wat ertoe leidt dat er een ***'black box'-effect*** ontstaat waarbij niemand echt een volledig inzicht verkrijgt in de werking en technieken van tienerpooiers, laat staan de identiteit van de slachtoffers en daders.

Ten derde blijken nog te veel professionelen die in contact komen met (potentiële) slachtoffers, zoals politie, parket, scholen en hulpverleners, te weinig kennis te hebben van de tienerpooierproblematiek en de indicatoren van mensenhandel.

Slachtoffers en daders blijven zo onder de radar, wat ervoor zorgt dat de ***nodige bescherming van en hulpverlening aan slachtoffers*** maar al te vaak uitblijft én dat de daders er te gemakkelijk mee weg komen. Bovendien is het hierdoor uiterst moeilijk om een compleet en juist beeld te krijgen van de problematiek indien de feiten niet coherent gekwalificeerd worden als een vorm van mensenhandel. De vaak afwezige ***samenwerking, coördinatie én informatiedoorstroming*** is hier uiteraard ook aan gelinkt, en ook de ***organisatie en opleiding van de politie*** in de zes verschillende lokale politiezones zorgen voor moeilijkheden.

Bovendien zijn niet alle agenten vertrouwd met deze materie waardoor slachtoffers niet consequent worden doorverwezen naar de gespecialiseerde centra voor slachtoffers van mensenhandel en daders ***niet afdoende vervolgd en veroordeeld***.

Maar zelfs wanneer slachtoffers worden geïdentificeerd, blijken er te weinig plaatsen beschikbaar in de ***gespecialiseerde opvang*** om hen de nodige veiligheid, rust en begeleiding te geven die ze na de traumatiserende gebeurtenissen nodig hebben. Bovendien blijkt de zoektocht naar de bevoegde instantie voor de omkadering van een (mogelijk) slachtoffer behoorlijk complex.
Daarnaast bemoeilijkt ook de ***internationale dimensie*** de aanpak, omdat dit ook een meer doorgedreven samenwerking tussen de landen vereist.

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Vanuit deze belangrijke bevindingen formuleert Child Focus dan ook ***concrete beleidsaanbevelingen*** om samen met haar partners de strijd tegen deze vreselijke vorm van seksuele uitbuiting verder te zetten. Het is essentieel voor de maatschappij om deze problematiek ten aanzien van minderjarige slachtoffers effectief aan te pakken, zodat we deze kinderen opnieuw ontwikkelingskansen geven. Zij zijn ten slotte de toekomst van onze maatschappij.

Seksuele uitbuiting laat diepe wonden na, trauma's die moeilijk te verwerken zijn. Dit staat een goede ontwikkeling en toekomst in de weg. Het is daarom des te belangrijker om snel in te grijpen en de volgende zes actiepunten zouden alvast het verschil kunnen maken.

Uiteraard begint álles met het ***(h)erkennen van de problematiek*** en de ***detectie van slachtoffers***. Om dit mogelijk te maken, zal in de eerste plaats de aanpak van mensenhandel en seksuele uitbuiting daadwerkelijk, op papier én in de praktijk, een ***topprioriteit*** moeten worden. Hiervoor zullen zowel financiële als menselijke middelen vrijgemaakt moeten worden voor politieteams, magistraten en andere essentiële actoren zoals de gespecialiseerde centra voor slachtoffers van mensenhandel, die werken rond zedenmisdrijven, mensenhandel en jeugd. Om deze zware vorm van mensenhandel dan verder aan te pakken, zal ook een ***360 graden aanpak*** noodzakelijk zijn: een plan waarbij voornamelijk ingezet wordt op een doorgedreven coördinatie en samenwerking tussen alle betrokken actoren, de bescherming en ondersteuning van slachtoffers, de opleiding van professionelen, de opsporing en vervolging van daders, en preventieve maatregelen ten aanzien van potentiële slachtoffers én daders.

Dit laatste zal uiteraard verder ***onderzoek*** naar de slachtoffers (en tienerpooiers) vereisen. Hierbij is het essentieel om te praten met de jongeren zelf en aandacht te schenken aan hun stem. Enkel op deze manier kunnen we deze kwetsbare tieners uit deze onzichtbare hel halen en hen de toekomst geven die ze verdienen.

EINDNOTEN

(1) Bijvoorbeeld, zo is dit veel minder van toepassing voor slachtoffers van Oost-Europese mensenhandel.

OVER CHILD FOCUS

Child Focus is de Stichting voor Vermiste en Seksueel Uitgebuite Kinderen. 7 dagen op 7 en 24 uur op 24 stelt de organisatie alles in het werk om vermiste kinderen terug te vinden en hun seksuele uitbuiting tegen te gaan, offline en online. Op het gratis noodnummer 116 000 kan iedereen een verdwijning of seksuele uitbuiting melden, of hierover praten. Seksuele misbruikbeelden van kinderen kunnen anoniem gemeld worden via het burgerlijk meldpunt

www.stopchildporno.be

www.childfocus.be

KINDEREN, ONZICHTBARE SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL

ECPAT

Artikel 34
–
GEEN SEKSUEEL MISBRUIK

Artikel 39
–
ZORG VOOR SLACHTOFFERS

EENMAAL, ANDERMAAL, VERKOCHT!

Mijn naam is Maria en ik behoor tot de Roma-gemeenschap in Roemenië. Ik was nog geen 13 jaar oud toen ik bij de familie van een jongen ging wonen waar ik verliefd op werd. Een paar weken later verhuisden we naar België. Daar is het allemaal begonnen.*

Aanvankelijk werd ik door mijn schoonfamilie gedwongen om diefstallen te plegen. Dit duurde een paar maanden. Mijn schoonmoeder dwong me toen, om me te prostitueren, anders kreeg ik slaag. Eerst dacht ik dat mijn vriendje niet op de hoogte was, maar ik had het mis. Ik werd meermaals gearresteerd voor diefstal, maar praten, dat durfde ik niet. We waren altijd op reis, doorheen verschillende landen en de prostitutie ging maar door, op straat, in parkeergarages, hotels. Ik was verliefd op mijn vriend en hij wist me te overtuigen om het voor hem te doen. Dus heb ik 'ingestemd'.
Ik werd meerdere keren zwanger en mijn schoonmoeder aborteerde mij, thuis. Een dokter zag ik nooit. Eens terug in België werd ik aangehouden door de politie, in een hotel met een klant. Ik werd geplaatst in het Esperanto-centrum voor minderjarigen die het slachtoffer zijn van mensenhandel.

* fictieve naam

Maria was, net als veel andere slachtoffers van mensenhandel en seksuele uitbuiting, (veel te) lang een onzichtbaar kind. Onzichtbaar voor de politie, die haar vele malen arresteerde voor diefstal, in België maar ook in Nederland, Duitsland en Italië. Onzichtbaar voor het hotelpersoneel, dat zich geen zorgen maakte om zo'n jong meisje in te boeken in het hotel, waar ze zich prostitueerde. Onzichtbaar voor opvoeders, maatschappelijk werkers, artsen, leraren, omdat ze aan de rand van de samenleving leefde. Onzichtbaar voor ons, het grote publiek, dat wegkijkt wanneer minderjarigen gedwongen worden te stelen, te bedelen of zich te prostitueren.

Deze jongeren worden beschouwd als boefjes, delinquenten en niet als slachtoffers.

HET SPREEKWOORDELIJKE TOPJE VAN DE IJSBERG.

In België worden jaarlijks nog geen tien kinderen erkend als slachtoffers van mensenhandel, het spreekwoordelijke topje van de ijsberg. Hoe zit het met andere vormen van seksuele uitbuiting? Tot op heden bestaan er geen betrouwbare statistische gegevens over het aantal minderjarigen dat slachtoffer is van seksuele uitbuiting. Seksuele uitbuiting van kinderen is grenzeloos in al zijn vormen en kent ook letterlijk geen grenzen. Hoeveel niet-begeleide buitenlandse minderjarigen ondergaan seksueel geweld op hun vlucht en de weg naar asiel? Hoeveel Belgen maken zich schuldig aan seksuele uitbuiting van kinderen in de reis- en toerismesector? Hoeveel beeldmateriaal van seksuele uitbuiting van kinderen circuleert ongestraft online in het 'world wide' web?

Het Verdrag inzake de rechten van het kind beschermt minderjarigen tegen alle vormen van seksuele uitbuiting en mensenhandel, maar de praktische toepassing van het Verdrag blijft een grote uitdaging in België, te beginnen met de identificatie van de slachtoffers. En ***zonder detectie, geen bescherming***. In zijn slotopmerkingen van 2019 roept het Comité voor de Rechten van het Kind België op een gecentraliseerde nationale databank van gevallen van seksuele uitbuiting en kinderhandel op te zetten. Ook legt het de nadruk op het belang van systematische opleiding van professionelen om identificatie mogelijk te maken en opvolging te verlenen aan alle gevallen van mensenhandel. Het Comité moedigt campagnes aan ter voorkoming van kinderhandel en ter bestrijding van de stigmatisering van slachtoffers van seksuele uitbuiting.

Inderdaad, het zijn vooral de slachtoffers die zich 'beschaamd' voelen, daardoor niet in de openbaarheid durven treden en moeilijk op te sporen zijn. Om deze misdaden effectief te bestrijden, moet de schaamte van kant keren.

Alle hindernissen in de erkenning van slachtoffers wegnemen, is essentieel, zoals:

- De status 'slachtoffer van mensenhandel' verkrijgen, is afhankelijk van de medewerking van het kind met de autoriteiten. Dit gaat voorbij aan de loyaliteit die kinderen voelen met hun uitbuiters, vooral als de uitbuiters deel uitmaken van hun familie.
- Wanneer seksuele uitbuiting plaatsvond in het buitenland, kan het statuut niet in België worden verkregen.
- Slachtoffers worden te vaak in onduidelijke en onbegrijpelijke taal over hun rechten geïnformeerd.
- Het juridische proces is lang en pijnlijk, met als gevolg dat slachtoffers steeds opnieuw worden geslachtofferd.

EEN GREEP UIT DE PROJECTEN EN INITIATIEVEN VAN ECPAT BELGIË

Met de slachtoffers en hun lijdensweg in het achterhoofd werkt ***ECPAT*** aan:

Opleiding van professionals
Interactieve en praktijkgerichte trainingen leren zorgverleners en hulpdiensten hoe ze, in contact met potentiële slachtoffers, verdachte situaties kunnen opsporen en erop reageren. Professionals met zeer verschillende achtergrond namen deel aan de opleidingen: voogden van niet-begeleide minderjarigen, jeugdwerkers, rechters, advocaten, tolken, en andere hulpverleners die werken rond slachtofferbescherming.

Aanspreken van het grote publiek, de media en de politici
Via talrijke activiteiten en evenementen, informeert en mobiliseert ***ECPAT*** beleidsmakers over de realiteit van kinderhandel en seksuele uitbuiting. Een voorbeeld: ***'Jeudi de l'Hémicycle'*** (Brussels Franstalig Parlement), een reeks voordrachten in de Raad van Europa en het Europese Parlement.
Belangrijk hierbij is het gebruik en de bevordering van de juiste terminologie voor de beschrijving van de misdaden: bijvoorbeeld geen kinderporno, wel *'beeldmateriaal dat het seksueel misbruik van kinderen weergeeft'.*

Jongeren informeren en een klankbord zijn voor slachtoffers
Het project ***Make-IT-Safe/(Dé)clic*** promoot het verantwoord gebruik van nieuwe technologieën bij jongeren (12-18 jaar) in scholen, centra voor niet-begeleide buitenlandse minderjarigen en jeugdbewegingen. De aanpak is *'peer-2-peer'* en participatief. Jongeren maken zelf *'tools'* aan om hun leeftijdsgenoten binnen de organisatie te sensibiliseren.

Het ***ReACT*** project maakt folders en video's, bedoeld om niet begeleidde minderjarige vluchtelingen te informeren over hun rechten in België.

Het ***Project CAPISCE*** onderzoekt hoe minderjarige slachtoffers van mensenhandel in gerechtelijke procedures kunnen beschermd worden en maakt opleidingsmodules voor tolken.

In 2018 organiseerde ***ECPAT*** een rondetafelconferentie met volwassenen die als kind het slachtoffer waren van seksueel misbruik. Zij deelden hun ervaringen en aanbevelingen met leden van de politie en het gerechtelijk apparaat, een sector die volgens de slachtoffers te weinig naar hen luistert.

ALS BESLUIT

We streven naar een wereld waarin kinderen volledige bescherming genieten tegen seksuele uitbuiting en kinderhandel. Dit kan niet zonder de realiteit in de ogen te kijken. Slachtoffers van deze misdrijven moeten geïdentificeerd en beluisterd worden. De samenleving moet hen erkenning en hulp verlenen.

AANBEVELINGEN

1. Oprichting van een nationale gecentraliseerde ***databank*** van gevallen van seksuele uitbuiting, misbruik en mensenhandel

2. Goedkeuring van een ***nationaal actieplan*** ter voorkoming en bestrijding van alle vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen en harmonisatie van de actieplannen op communautair en regionaal niveau, en van de mechanismen voor het toezicht op en de evaluatie van de actieplannen

3. Uitvoeren, coördineren, ondersteunen, controleren en evalueren van ***bewustmakingsactiviteiten*** om voorlichting te geven over seksuele uitbuiting en mensenhandel, met name bij kwetsbare groepen.

MEER WETEN

Gespecialiseerde centra voor de opvang en begeleiding van slachtoffers van mensenhandel:

- ***Payoke***, Antwerpen (*https://www.payoke.be/*)
- ***Sürya***, Luik (*http://www.asblsurya.org/*)
- ***PAG-ASA***, Brussel (*https://pag-asa.be/*)

Opvangcentra voor minderarige slachtoffers van mensenhandel

- ***Espéranto*** (*https://www.esperantomena.org/*)
- ***Minor-Ndako*** (*https://minor-ndako.be/*)

Project ReACT: *https://ecpat.be/nl/react/*, *flyers* et *video's* in 13 talen
Project Make-IT-Safe: *https://ecpat.be/nl/declic/*, *brochures* en *video's*
Project CAPISCE: *https://ecpat.be/nl/capisce/*
doorlopend – onderzoek over de bescherming van minderjarige slachtoffers van mensenhandel in gerechtelijke procedures en ontwikkeling van opleidingsmodules voor tolken.

OVER ECPAT

ECPAT is het enige internationale netwerk dat zich exclusief toelegt op de strijd tegen seksuele uitbuiting van kinderen. Het gemeenschappelijke doel van de 102 leden is duidelijk: de seksuele uitbuiting van kinderen over de hele wereld uitbannen. Om dit doel te bereiken, voert ***ECPAT*** onderzoeken om het bewustzijn van dit nog onbekende probleem te vergroten. ***ECPAT*** pleit op alle niveaus om nationale rechtvaardigheids- en beschermingssystemen te versterken en meer te investeren in de strijd tegen seksuele uitbuiting van kinderen.

De kern van ons werk is de stem van kinderen, weerspiegeld in onze onderzoeken, onze programma's en campagnes.

www.ecpat.be

VROUWELIJKE GENITALE VERMINKING

GAMS BELGIË VZW

Artikel 2
–
GEEN DISCRIMINATIE

Artikel 6
–
LEVEN EN ONTWIKKELEN

Artikel 10
–
GEZINNEN BIJ ELKAAR HOUDEN

Artikel 18
–
GOEDE OPVOEDING

Artikel 19
–
GEEN MISHANDELING

Artikel 22
–
VLUCHTELINGENKINDEREN

Artikel 24
–
GEZONDHEID

Artikel 39
–
ZORG VOOR SLACHTOFFERS

"ZO'N MISDRIJF RAAKT HET KIND NIET ALLEEN IN HAAR FYSIEKE EN MORELE INTEGRITEIT, HET RAAKT OOK HET HELE KOERDISCHE GEZINSLEVEN."
_ Hozan Mahmoud, Koerdisch vrouwenrechtenactivist

De Wereldgezondheidsorganisatie definieert vrouwelijke genitale verminking (VGV), ook gekend als vrouwenbesnijdenis, als *'elke ingreep die leidt tot een gedeeltelijke of volledige verwijdering van de externe geslachtsorganen van de vrouw of elke andere verwonding van de vrouwelijke geslachtsorganen toegebracht om niet-medische redenen'* (**a**).

VGV gaat over vrouwen en meisjes. Het is een vorm van controle over het lichaam en de seksualiteit van vrouwen die bestaat in de context van een patriarchale samenleving. Het is een vorm van gendergerelateerd geweld, die op verschillende manieren en onder verschillende vormen tot uiting komt en daardoor een internationale problematiek is (**b**).

Wereldwijd zijn 200 miljoen meisjes en vrouwen het slachtoffer van vrouwelijke genitale verminking, waarvan 44 miljoen meisjes jonger zijn dan 14 jaar (**c**). In België wonen er meer dan 17.000 vrouwen die reeds geconfronteerd werden met de praktijk en lopen meer dan 8.000 meisjes het risico (**d**).

De leeftijd waarop vrouwelijke genitale verminking wordt uitgevoerd, hangt vooral af van de socio-culturele context en varieert van enkele dagen na de geboorte tot de volwassen leeftijd. Volgens het laatste Unicefrapport wordt in de helft van de landen die over nationale gegevens beschikken de meerderheid van de meisjes besneden onder de leeftijd van 5 jaar. In Egypte, de Centraal-Afrikaanse Republiek, Somalië en Tsjaad wordt minstens 80% van de meisjes besneden tussen 5 en 14 jaar. In Jemen wordt 84% van de meisjes besneden in de eerste week na de geboorte (**e**).

OOK IN BELGIË

In België en in veel andere landen is VGV bij wet verboden. Toch lopen meisjes die in Europa geboren zijn, of die op jonge leeftijd met hun ouders op het grondgebied zijn aangekomen, het risico besneden te worden. De druk van de familie en de omgeving is immers groot, ook in Europa (**b**).

Voor families die in Europa wonen, kan de besnijdenis uitgevoerd worden tijdens een vakantie in het land van herkomst, door een clandestiene besnijdster tijdens een verblijf in een Europees land of door een traditionele besnijdster uit te nodigen naar Europa.

In Frankrijk, waar diverse rechtszaken werden gevoerd en de diensten van ***Protection Maternelle et Infantile*** (PMI) gevallen van VGV gemeld hebben, stellen de artsen van PMI dan weer een duidelijke daling vast van het aantal besnijdenissen bij kinderen jonger dan zes jaar. Deze daling wordt echter gecompenseerd door een hoger risico op VGV in de prepuberteit en de puberteit wanneer jonge meisjes naar het land van herkomst worden teruggestuurd om te worden besneden en om erna vaak ook te worden uitgehuwelijkt (**d**).

DE INTERNATIONALE BESCHERMING VAN MEISJES WORDT UITGEHOLD

VGV wordt internationaal erkend als een schending van de fundamentele rechten en een vorm van gendergerelateerd geweld. Veel meisjes kregen internationale bescherming van de Belgische staat om hen te beschermen tegen vrouwenbesnijdenis. Toch wordt deze noodzakelijke bescherming uitgehold sinds april 2019 door het niet langer (samen) erkennen van de ouders als vluchteling en zo de familie-eenheid in gevaar te brengen.

Een treffende illustratie: de getuigenis van mevrouw Diallo (schuilnaam), die met haar tweejarige dochter naar België kwam om haar te beschermen tegen vrouwelijke genitale verminking:

"ONZE DOCHTER IS ERKEND ALS VLUCHTELING, MAAR ALS OUDERS WETEN WE NIET OF WE UITEINDELIJK VERBLIJFSRECHT ZULLEN KRIJGEN. OMDAT WE ALS ASIELZOEKERS GEEN EIGEN INKOMEN HEBBEN, KONDEN WE DE REGULARISATIEPROCEDURE NIET ONMIDDELLIJK OPSTARTEN. NA ENKELE MAANDEN HEBBEN WE GELD KUNNEN LENEN OM DE KOSTEN TE BETALEN VOOR EEN REGULARISATIEPROCEDURE, NAMELIJK 350 EURO PER OUDER, DUS 700 EURO IN TOTAAL."_

Tijdens de behandeling van hun aanvraag (die maanden kan duren) beschikken deze ouders over geen enkel verblijfsstatuut.

Daardoor kunnen ze niet werken, kunnen ze geen woning huren en riskeren ze zelfs om gearresteerd te worden. Als de ouders uiteindelijk geregulariseerd zouden worden, dan is dit verblijfsstatuut slechts tijdelijk en onderworpen aan strikte voorwaarden bij de jaarlijkse verlenging ervan.

Hoe kunnen deze ouders hun dochter(s) in deze precaire omstandigheden in België beschermen tegen genitale verminking? Hoe kunnen ouders in deze omstandigheden instaan voor de basisbehoeftes van hun kind, voor een stabiele thuis- en opvoedingssituatie? De vluchtelingenstatus van deze meisjes is slechts efficiënt als hun ouders ook ten volle hun economische en sociale rechten kunnen uitoefenen (**f**).

DE ONZICHTBAARHEID WORDT BELICHT DOOR HET VN-KINDERRECHTENCOMITÉ

Op Europees en internationaal vlak worden nieuwe teksten aangenomen om de Staten ertoe aan te zetten preventieve en beschermende maatregelen te nemen ten aanzien van meisjes en vrouwen die het slachtoffer van deze praktijken zouden kunnen worden. De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties heeft op 20 december 2012, met de actieve steun van België, een resolutie aangenomen over *'Het opdrijven van de wereldwijde actie met het oog op de afschaffing van genitale verminking bij vrouwen'*. Deze thematiek maakt expliciet deel uit van de Conventie van de Raad van Europa van 11 mei 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (Conventie van Istanbul). Deze conventie werd in maart 2016 door België geratificeerd en diende als kader voor het afgelopen nationaal plan ter bestrijding van gendergerelateerd geweld (2015-2019). Het Europees Parlement heeft op 7 februari 2018 een resolutie gestemd over zerotolerantie voor VGV (2017/2936(RSP)), die aandringt op de noodzaak van gegevensverzameling over de prevalentie van VGV in Europa (**g**).

In de slotbeschouwingen van de Verenigde Naties, comité voor de rechten van het kind, over het laatste periodieke verslag van België, haalt men aan dat de verschillende vormen van vrouwelijke genitale verminking, die voorkomen onder bevolkingsgroepen met een migratieachtergrond, onder-gerapporteerd blijven. Omwille van onvoldoende personeels-, financiële en technische middelen is er weinig tot geen onderzoek mogelijk voor deze rapportering en is er onvoldoende coördinatie van de inspanningen op de verschillende bestuursniveaus om zo de strijd optimaal aan te gaan tegen alle vormen van vrouwelijke genitale verminking (**h**).

Verwijzend naar de gezamenlijke Algemene Aanbeveling nr. 31 van het Comité voor de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie tegen Vrouwen /Algemene Commentaar nr. 18 van het Comité voor de Rechten van het Kind (2014) over schadelijke praktijken, en rekening houdend met subdoel 5.3 van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, dringt het Comité er bij de Verdragsstaat op aan beschermingssystemen en zorgprogramma's op te zetten voor slachtoffers van kind-huwelijken en vrouwelijke genitale verminking, met inbegrip van degenen die een klacht indienen (**h**). Kijken we naar de verandering van het beleid in België rond het gebrek aan erkenning als vluchteling van ouders van meisjes die risico lopen op vrouwelijke genitale verminking, dan wordt hier allesbehalve rekening mee gehouden.

In de slotbeschouwingen wordt ook aangegeven in te zetten op bewustmakingscampagnes en -programma's over de schadelijke gevolgen van kind-huwelijken en vrouwelijke genitale verminking voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid en met als doel het welbevinden van meisjes te versterken (**h**). In de verschillende regio's van België lopen echter de structurele subsidies nog steeds niet gelijk, waardoor in sommige regio's veel minder bekendheid is rond VGV en een preventieve aanpak ontbreekt of 'stroever verloopt', terwijl de doelgroep zich toch ook in deze regio's bevindt.

GAMS erkent ook bepaalde vormen van genitale verminking die in België toegepast worden, zoals bijvoorbeeld de medisch niet-noodzakelijke ingrepen op interseks kinderen; een doelgroep die zeker onder de radar blijft van bewustwordingscampagnes en beleid, ondanks de inspanningen van organisaties als Intersekse Vlaanderen.

Elke dag worden er in België vijf kinderen geboren met verschillende geslachtskenmerken. Dit vertegenwoordigt ongeveer 1 kind op 60, of 1,7% van de bevolking. Intersekse personen worden geboren met een lichaam dat niet voldoet aan de normatieve definitie van een mannelijk of vrouwelijk individu, zoals verwacht in onze samenleving (i). GAMS stelt vast dat intersekse kinderen worden onderworpen aan medisch onnodige operaties en andere procedures. In de slotbeschouwing van de VN dringt het comité erop aan de uitvoering van onnodige medische of chirurgische behandelingen bij intersekse kinderen te verbieden wanneer deze procedures veilig kunnen worden uitgesteld totdat kinderen hun geïnformeerde toestemming kunnen geven. Ook vraagt het comité ervoor te zorgen dat intersekse kinderen en hun gezinnen toegang hebben tot adequate hulp en ondersteuning en tot doeltreffende rechtsmiddelen.

GAMS BELGIË

GAMS België vzw, groep voor de afschaffing van vrouwelijke genitale verminking, is een vereniging die zich inzet voor de bescherming en begeleiding van vrouwen en meisjes die geconfronteerd werden met VGV of een andere vorm van gendergerelateerd geweld, of het risico hiertoe lopen. ***GAMS*** organiseert zowel workshops voor vrouwen, mannen, jongeren en kinderen als zwangerschapsbegeleiding en individuele sociale en psychologische opvolging voor volwassenen en kinderen. De vereniging organiseert ook opleidingen voor professionals en ontwikkelt tools voor professionals. Het team van ***GAMS*** waakt ook over het in acht nemen van wettelijke normen en kan juridisch advies geven aan advocaten en gezinnen bij vragen tot internationale bescherming om een meisje of jonge vrouw te behoeden voor excisie. ***GAMS*** heeft meerdere antennes en werkt in de drie regio's van het land: Brussel, Wallonië en Vlaanderen.

De algemene doelstelling van ***GAMS België vzw*** is om bij te dragen aan de afschaffing van vrouwelijke genitale verminking in België en in de rest van de wereld.

HOE BEREIKT GAMS KINDEREN EN JONGEREN?

Er worden, zoals eerder vermeld, workshops georganiseerd voor kinderen en jongeren. Via verschillende kanalen, zoals opvangcentra en andere samenwerkingspartners, via de ouders die reeds gekend zijn bij ***GAMS*** of via de gemeenschappen worden deze workshops bekend gemaakt.

De activiteiten voor kinderen zijn zowel bedoeld voor meisjes als voor jongens die rechtstreeks of onrechtstreeks te maken kregen met VGV, andere vormen van gendergerelateerd geweld en/of een vluchtverhaal hebben. Binnen deze workshops wordt er op een creatieve manier rond verschillende thema's gewerkt. Met behulp van kunstwerkjes en lichaamsexpressie worden bijvoorbeeld thema's als lichamelijke integriteit, zelfrespect en respect voor de medemens aangehaald. De ateliers beogen bovendien de kinderen te sterken in grenzen stellen in andere situaties waarbij het lichaam aangetast zou worden. Ook van de ouders wordt een voortdurend engagement gevraagd.

De jongerengroep richt zich tot meisjes van 15 tot 25 jaar, zowel niet-begeleide minderjarigen als minderjarigen die in België verblijven met hun ouders. Waar de maandelijkse bijeenkomst vooral een volwassen publiek bereikt, wil ***GAMS*** via deze activiteit een plaats creëren waar jongeren hun stem kunnen laten horen. Er wordt gewerkt rond dezelfde thema's: stereotypen, discriminatie, gelijkheid tussen vrouwen en mannen, gendergerelateerd geweld, enzovoort. Alleen hanteert ***GAMS*** met de jongeren een aangepaste methodiek. Zo werden samen met de jongerengroep bijvoorbeeld al twee toneelstukken gecreëerd en organiseerden de jongeren een flashmob ter gelegenheid van de internationale dag tegen vrouwelijke genitale verminking. De leden van de jongerengroep willen niet alleen onderling debatteren en bijleren, ze willen ook publieke activiteiten organiseren en proactief bijdragen aan verandering.

"NOW, I UNDERSTOOD WHAT'S THE POINT WITH THE YOUTH WORKSHOP. IT ALLOWS US TO TALK ABOUT SUBJECTS WE DON'T DARE ELSEWHERE, TO TALK ABOUT SEXUALITY WITHOUT BEING EMBARRASSED, TO FEEL BETTER IN OUR HEAD AND OUR BODY. IT'S LIKE A THERAPY. TO HAVE MORE SELF-CONFIDENCE. IT ALLOWS US TO DARE TO SAY AND DO."

_ Jongere die deelneemt aan de groep, 20 jaar

WAT MOET DE TOEKOMST BRENGEN?

VGV beperkt zich niet tot enkele werelddelen of enkele continenten, het komt wereldwijd voor onder verschillende vormen en in verschillende contexten. Het laatste rapport van ***UNICEF***, ***Plan International*** en ***UN Women*** geeft aan dat schadelijke praktijken zoals kind-huwelijken en VGV het leven en het potentieel van miljoenen meisjes wereldwijd blijven destabiliseren en ruïneren (**j**).

We onderlijnen de rol en de verantwoordelijkheid van alle leden van een samenleving in de preventie van gendergerelateerd geweld en VGV. Door de mechanismen van deze praktijken te begrijpen, kunnen we tot verandering komen. Individueel verzet is hierbij moeilijk, maar juist een gezamenlijke strijd is noodzakelijk.
We moeten meer aandacht schenken aan deze onzichtbare kinderen bijvoorbeeld door een lokaal, nationaal en internationaal netwerk voor intersekse personen te ontwikkelen.

Ondanks de (soms ernstige en langdurige) gevolgen die gepaard kunnen gaan met alle vormen van genitale verminking, streven we ernaar de betrokken personen niet als 'weerloze slachtoffers' te zien. Integendeel, dit is een uitnodiging om de sterktes en veerkracht van de betrokken personen te erkennen en te bevestigen. Hierbij roept ***GAMS vzw*** op tot een maatschappijkritische reflectie naar verschillende ingrepen op het lichaam, zowel bij meisjes als bij jongens en intersekse personen. De strijd tegen geweld tegen deze groep onzichtbare kinderen, en de strijd voor meer zelfbeschikkingsrecht moet worden verdergezet.

MIJN BLOEM BLIJFT MIJN BLOEM

Empowerment van meisjes levert een drievoudig maatschappelijk voordeel op: voor de kinderen van nu, voor de volwassenen die ze worden, en voor de volgende generatie kinderen. Als we er niet in slagen dit te bevatten en een einde te maken aan de discriminatie waarmee meisjes overal ter wereld nog steeds worden geconfronteerd, hebben we weinig kans om de ambities voor gendergelijkheid binnen de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen in 2030 te verwezenlijken.

DE STRIJD GAAT VOORT …

Als organisatie die strijdt voor de eerbiediging van de rechten van kinderen vraagt ***GAMS*** de Belgische migratie-en asielinstanties om rekening te houden met het ***hoger belang van het kind***. Met hoogdringendheid vraagt ***GAMS*** daarom aan de autoriteiten om af te zien van de beleidswijziging waarbij ouders van meisjes die het risico lopen op VGV niet langer samen met hun dochter(s) erkend worden als vluchteling, wanneer zij geen persoonlijke vrees voor vervolging kunnen aantonen. De eigen vrees van de ouders, omdat zij zich verzetten tegen de besnijdenis van hun dochter(s), wordt niet langer aanvaard als reden voor erkenning. Deze verandering van het erkenningsbeleid van het Commissariaat-Generaal voor de vluchtelingen en de staatlozen (CGVS) heeft nefaste gevolgen voor deze jonge meisjes, die naar ons land zijn gekomen met hun gezin om beschermd te worden tegen vrouwelijke genitale verminking.

Tegelijk wil GAMS de autoriteiten oproepen om de lacune in de wet op te vullen. Het recht op gezinsleven van alle kinderen moet zonder uitzondering gerespecteerd worden, of ze nu begeleid worden door hun ouders of niet, en ongeacht hun verblijfsstatuut (**k**).

Verder toont de meest recente prevalentiestudie aan dat het hoogste aantal meisjes en vrouwen die het risico lopen op besnijdenis, of die reeds besneden zijn, zich in Vlaanderen bevindt (11 000)(l). En ook al wordt de aanpak van VGV hoog in het politieke vaandel gedragen, toch vertaalt dit zich maar mondjesmaat naar de praktijk. Met zeer beperkte financiële middelen is het nog steeds knokken om een structurele preventieve aanpak op poten te zetten.

OVER GAMS BELGIË VZW

GAMS België vzw is een gespecialiseerde organisatie die zich inzet tegen vrouwelijke genitale verminking (VGV), gedwongen huwelijk en andere vormen van gendergebonden geweld in België. De organisatie biedt psychosociale ondersteuning aan meisjes en vrouwen die geconfronteerd werden met deze vormen van geweld of hier een risico op lopen. Deze ondersteuning verloopt zowel individueel als in groep. Daarnaast geeft ***GAMS*** vorming en ondersteuning aan professionals en worden sensibiliseringscampagnes georganiseerd ter preventie van ***VGV*** en met uitbreiding, andere vormen van gendergerelateerd geweld.

www.gams.be

KINDERBEZOEK: GOED VOOR OUDER ÉN KIND

JONGE HELDEN

Artikel 8
–
IDENTITEIT

Artikel 9
–
SCHEIDING VAN OUDERS

Artikel 20
–
BESCHERMING KINDEREN ZONDER GEZIN

LATER WORD IK ZOALS JIJ

“Wat wil je worden?” “Een tijger.”

Oké. Ik dop mijn penseel in fel oranje, neem zijn kindergezicht in mijn handen. De huid van zijn sproetenwang geeft mee onder de penseelstreken. De witte slagtanden staan ontroerend onder zijn geronde lipjes. Andere kinderen staan roerloos rond een badje, met hengels in hun handen, of werpen ringen rond flessen, of plukken vlokken van zelf gedraaide suikerspinnen. De haken aan de hengels zijn van verbogen paperclips, de suikerspinmachine raakt oververhit, kinderen staan met hun voeten over de afgeplakte werpstreep. Het is een kleine verzonnen kermis, een kermis die deze twee uur bestaat. Een vingerknip. Je bent er geweest of niet. Kinderen trekken hun vaders van de tafeltjes mee naar de kermis. De zon valt binnen door de kleine raampjes en de radio schettert een lied dat van ver komt.

“Wat wil je worden?” “Een tijger.”

Oké. Ik doop mijn penseel in het fel oranje, durf zijn gezicht niet in mijn handen te nemen. Ik zie nu van heel dichtbij de gesprongen adertjes op zijn wangen, de groeven in zijn voorhoofd, zijn grijs wordende wenkbrauwen. Ik overschilder het allemaal fel oranje, tot hij een tijger is. De slagtanden moet ik twee keer overtrekken voor ze zichtbaar worden tussen zijn stoppels. Zijn dochter staat naast hem. “Lieve pappie”, zegt ze.

Aan het woord is Mona. Ze werkt als vrijwilliger bij ***Jonge Helden***, een vzw die zich inzet voor creatief jeugdwerk. Doorgaans betekent dat: kampen, speelweken, cursussen. Maar soms verruilt Jonge Helden die natuurlijke habitat van bossen en jeugdateliers voor een andere setting: binnen de gevangenismuren, bijvoorbeeld. Omdat elk kind het recht heeft om kind te zijn. Ook kinderen van wie mama of papa in de gevangenis woont. Of ‘werkt’, zoals sommige kleine kinderen zeggen.

OUDERSCHAP OP AFSTAND

"TOEN PAPA LEVENSLANG KREEG, WAS DAT ALSOF HEEL MIJN LEVEN NAAR DE VAANTJES WAS. NOOIT GEEN PAPA MEER. IK HEB EIGENLIJK MAAR ACHT JAAR EEN PAPA GEHAD, ECHT VRIJ. VOOR DE REST HEB IK DAN EIGENLIJK GEEN PAPA. NIET EEN PAPA OM IETS MEE TE DOEN. IK HOOR NU ALTIJD ALLE ANDERE KINDEREN: 'MIJN PAPA HEEFT DAT VOOR MIJ GEKOCHT' OF 'IK GA DAT MET MIJN PAPA DOEN'. DAN DENK IK WEL: VROEGER KON IK DAT OOK DOEN, MAAR NU KAN IK DAT NIET MEER."_ *Vincent, 12 jaar (**a**)*

Hoe doe je dat, kind zijn zonder papa of mama in de buurt?
Wetenschappelijke literatuur toont dat omgangsrecht met een ouder in detentie tal van positieve effecten heeft voor de kinderen zelf. De gedwongen scheiding kan immers voor socio-emotionele problemen zorgen en als traumatisch worden ervaren (Arditti et al., 2003). Daarnaast worden deze kinderen geconfronteerd met stigmatisering en gevoelens van schaamte (Arditti et al., 2003). Bij jongens uit zich dat vaak in agressief of zelfs delinquent gedrag, bij meisjes in gedrags- en aandachtsproblemen (Dierckx, 2011). Onderzoek toont dat deze negatieve gevolgen getemperd kunnen worden door kinderbezoek (Hairston, 2002). Zo kan het contact helpen bij de verwerking van de vele emoties die gepaard gaan met de afwezigheid van hun ouder in detentie. Niet enkel de frequentie, maar ook de kwaliteit van het bezoek is bepalend voor de winsten die geboekt kunnen worden.

Maar ook de ouders zelf ervaren voordelen door bezoek te krijgen van hun kinderen. Veel onderzoek focust zich op de rol van vaders in detentie, wat niet mag verwonderen aangezien een veelvoud aan mannen ten opzichte van vrouwen zich in detentie bevindt (Demeersman, 2007). Daaruit blijkt dat gedetineerden zich door hun gevangenschap beperkt voelen in drie belangrijke dimensies van hun vaderlijke identiteit: emotionele zorg, fysieke aanwezigheid en economische ondersteuning (Demeersman, 2006). Bovendien daalt de kans op recidive wanneer de gevangene contacten onderhoudt met zijn kinderen (Cunningham, 2001). Vooral de intimiteit en de nabijheid die zonder het bezoek niet mogelijk zouden zijn, hebben een positief effect (Clarke et al., 2005).

"IK MIS MIJN KINDEREN HEEL ERG. SOMS BEL IK MIJN MOEDER EN HOOR DE STEM VAN ÉÉN VAN MIJN TWEE KINDEREN EN DAN VOEL IK ME EEN BEETJE RUSTIGER. ER ZIJN ECHT VAN DIE DAGEN DAT IK MET MIJN HOOFD NAAR BENEDEN LOOP EN DENK: "WAT DOE IK HIER?' IK WIL BIJ MIJN KINDEREN ZIJN." DAAROM BEN IK ZO KWAAD OP MEZELF."_ *Stephane (**b**)*

WETTELIJK KADER

Het is dan ook niet voor niets dat die voordelen van contact een juridische verankering kennen. Kinderbezoek kan gezien worden in het licht van een aantal mensenrechten. Zo verzekert **artikel 8** van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens het recht op eerbiediging van familie- en gezinsleven. Het verdrag verbiedt ook discriminatie in de toepassing ervan. Dat betekent dat het recht niet zomaar vervalt, al kunnen beperkingen natuurlijk wel te verantwoorden zijn.

Dat wordt duidelijk in **artikel 9** van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, wat ook op België van toepassing is. Het vereist dat kinderen niet gescheiden worden van hun ouders tegen hun wil, tenzij dit noodzakelijk is in het belang van het kind. Kinderen die toch gescheiden van hun ouders leven, hebben recht op persoonlijke betrekkingen en rechtstreeks contact met beide ouders, op regelmatige basis, opnieuw op voorwaarde dat dit niet in strijd is met het belang van het kind zelf.

Het probleem met de status van het verdrag, is dat het wel bindend is voor de staten, maar niet als zodanig kan worden ingeroepen voor de rechter door diens onderdanen. Je moet dus nagaan of er rechtstreekse werking is. Dat verschilt van artikel tot artikel. Volgens het Hof van Cassatie is het nodig dat het artikel een volledige en nauwkeurige verbintenis oplegt aan de staat én dat het verdrag de bedoeling had om subjectieve rechten aan de individuele burgers van die staat te verlenen. Bovendien moet de formulering duidelijk en volledig genoeg zijn om zonder omzetting in een nationale wet van toepassing te kunnen zijn. Verdragen bevatten dikwijls bredere principes die niet aan die voorwaarden voldoen. Daarom dat de meeste verdragen worden omgezet in een rechtstreeks bruikbare wet. Maar als zo'n omzettingswet ontbreekt of onvolledig is, is het voor burgers dus niet altijd mogelijk om het verdrag te laten gelden. Met andere woorden: een kind kan niet het omgangsrecht met zijn ouder in detentie afdwingen op basis van het verdrag, enkel op basis van een wet.

Artikel 9 van het Kinderrechtenverdrag vereist dat kinderen niet gescheiden worden van hun ouders tegen hun wil, tenzij dit noodzakelijk is in het belang van het kind. Kinderen die toch gescheiden van hun ouders leven, hebben recht op persoonlijke betrekkingen en rechtstreeks contact met beide ouders, op regelmatige basis, opnieuw op voorwaarde dat dit niet in strijd is met het belang van het kind zelf.

Maar hoewel het Kinderrechtenverdrag de wereldwijde consensus toont om kinderen en jongeren als volwaardige burgers te zien met rechten op bescherming, provisie en participatie, heeft het Verdrag een verwarrende juridische status. Het Verdrag is weliswaar rechtstreeks toepasselijk (in het Engels: ***'directly applicable'***)(**1**) maar daarom hebben niet automatisch alle bepalingen rechtstreekse werking (in het Engels: '***direct effect***')(**2**).

Rechtstreeks toepasselijk betekent dat het Verdrag bindend is voor alle overheden die het ondertekenen (**3**). Maar dat wil niet automatisch zeggen dat je als individu ieder recht uit het Verdrag kan inroepen voor een Belgische rechtbank of gerechtelijke instantie. Dat kan enkel wanneer de bepaling ook directe werking heeft (in het Engels: ***'direct effect'***)(**4**).

Om directe werking te hebben, moet de bepaling aan criteria voldoen. Zo kunnen enkel bepalingen met een duidelijke en ondubbelzinnige betekenis directe werking hebben op voorwaarde dat de partijen die het verdrag sluiten, de bedoeling hadden om met die bepaling subjectieve rechten aan de individuele burgers te verlenen. Die beoordeling gebeurt in laatste instantie door de rechtbank. Maar om het nog ingewikkelder te maken, niet alle rechtscolleges zijn even bereid om de directe werking van (bepalingen van) het Kinderrechtenverdrag te erkennen.

Sommige bepalingen uit het Kinderrechtenverdrag werden eveneens opgenomen in de Belgische grondwet of andere wetgeving. Dat gebeurde (nog) niet voor de bepalingen van **artikel 9** betreffende het recht om niet van de ouders te worden gescheiden. Met andere woorden: een kind kan het omgangsrecht met zijn ouder in detentie momenteel enkel afdwingen als de bevoegde rechtbank van oordeel is dat **artikel 9** van het Verdrag directe werking heeft. De uitkomst is dus onzeker. Het valt daarom aan te raden om de bepalingen van **artikel 9** om te zetten in rechtstreeks bruikbare wetgeving.

Het bezoek aan gedetineerden wordt in België geregeld door de basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden. De verankering van het kinderbezoek in deze basiswet kan de perceptie doen ontstaan dat het gaat om een louter recht van de gedetineerde ouder. In de praktijk kan zowel de gedetineerde als wie buiten de gevangenis de zorg voor de kinderen opneemt, bezoek aanvragen. De psychosociale dienst van het CAW beoordeelt de aanvraag, en de directie kan het bezoek vervolgens al dan niet toestaan. Maar voor het kind zelf ontbreekt dus een juridische grond waarop het zich kan baseren om het initiatief te nemen tot kinderbezoek. Dit is jammer, want omgangsrecht met een ouder in detentie is wel degelijk een mensenrecht van het kind zelf.

Als algemeen beginsel van de basiswet geldt dat elke detentie de waardigheid van de mens eerbiedigt en dat elke vermijdbare detentieschade voorkomen moet worden. Detentieschade is een breed begrip dat de negatieve sociale gevolgen van de gevangenisperiode omvat, zoals verlaagde kansen op de arbeidsmarkt, maar ook verbreking van familiale banden. Zowel vanuit een menselijk als maatschappelijk opzicht is dat problematisch, want net dat zijn factoren die op hun beurt gelinkt worden aan recidive. De simplistische boutade luidt niet voor niets dat de ***drie W's*** (werk, woonst en 'wijf') de negatieve spiraal van criminaliteit kunnen helpen doorbreken.

Daarbij moeten we twee situaties uit elkaar houden: de rechten van wie veroordeeld is tot een vrijheidsstraf, en de rechten van wie in voorlopige hechtenis verkeert. Beide categorieën hebben recht op kinderbezoek, maar de ratio erachter verschilt. Voor de eerste groep stelt de basiswet dat elke vrijheidsstraf als essentieel uitgangspunt de reïntegratie in de vrije samenleving heeft. Het gezin is daar, zoals gezegd, een onmiskenbaar ankerpunt. Voor de andere groep geldt dat zij het vermoeden van onschuld genieten en bijgevolg alle faciliteiten genieten die verenigbaar zijn met de orde en de veiligheid, behoudens wettelijke beperkingen.

De basiswet voorziet bezoek ter bescherming van de affectieve relaties van de gedetineerden. Concreet zijn (klein)kinderen, de echtgenoot of partner met wie ze samenwonen, (groot)ouders, broers, zussen, ooms en tantes welkom. Behalve in geval van wettelijke uitzonderingen, hebben verdachten het recht dagelijks bezoek te ontvangen. Voor veroordeelde gedetineerden gaat het om een minimum van drie bezoeken per week, gespreid over drie dagen, waarvan minstens één dag in het weekend en de woensdagnamiddag. De duur van het bezoek is minimum één uur. Minstens eenmaal per maand is er binnen de wettelijke grenzen recht op ongestoord bezoek gedurende minimum twee uur.

IN DE PRAKTIJK: ANIMATIES ACHTER TRALIES

"Ik kwam een paar keer paardje spelen met mijn papa, maar toen was er geen kinderbezoek", zegt een vijfjarig meisje in een reportage van De Morgen over de gevangenisanimaties in Leuven-Hulp. "Hij deed zo gek en croste met mij door de bezoekerszaal, waar ook andere mensen zaten, maar geen kinderen. De cipier zei dat ik dan maar een wortel moest meebrengen voor papa de volgende keer. Want dan was er kinderbezoek en kon hij echt paardje spelen. Het zou geweldig zijn als we in de zomer buiten zouden mogen spelen met papa."

Wat de wet niet uitwerkt, is hoe dat bezoek er moet uitzien. De Federale Overheidsdienst Justitie stelt enkel dat de gevangenissen elke maand minstens één activiteit voorzien voor ouders in de gevangenis en hun kinderen. ***Jonge Helden*** begeleidt als organisatie kinderbezoeken in zowel Leuven Hulp en Antwerpen (gevangenissen die voornamelijk als arresthuis fungeren) als in Leuven Centraal, een gevangenis die voornamelijk (lang gestrafte) veroordeelden telt.

In Leuven-Centraal is er vijf keer per week kinderbezoek: op zaterdag en zondag anderhalf uur in de voor- en namiddag, op woensdag twee uur in de namiddag. Twee à drie keer per maand vindt er tijdens dit bezoek een 'kinderanimatie' plaats – ingevuld door de vrijwilligers van ***Jonge Helden*** en ondersteund vanuit het team ***Justitieel Welzijnswerk van het CAW*** (Centrum Algemeen Welzijnswerk).

"WE HEBBEN VOOR EEN SAMENWERKING MET JONGE HELDEN GEKOZEN OM TEGEMOET TE KOMEN AAN DE NODEN VAN KINDEREN"_ *Britt, organisatie-ondersteuner bij het CAW*

"Zo proberen we het gevangenisbezoek voor kinderen zo aangenaam mogelijk te maken. De kinderanimaties scheppen een veilige en creatieve omkadering die ouders aanzet om met hun kinderen bezig te zijn, wat het contact tussen vader en kind op een speelse manier stimuleert."

De keuze voor echte animaties tijdens een aantal kinderbezoeken, heeft meerdere voordelen. "Om te beginnen kan het voor kinderen die voor de eerste keer naar de gevangenis komen de drempel verlagen, omdat het wat veiliger aanvoelt", zegt Britt.

"Hulpverleners vragen ook wel eens expliciet wanneer ***Jonge Helden*** aanwezig is. De animaties zorgen voor meer actie tijdens het kinderbezoek en verleggen de nadruk van de gevangenisomgeving naar de activiteit of het knutselen." Uit informele reacties van de betrokken ouders, weet het ***CAW*** dat de ervaringen met het kinderbezoek positief zijn.

"Tijdens een animatie is er meer variatie voor de kinderen", zegt Hannah, die als ***Jonge Helden***-vrijwilliger animaties doet in de gevangenis van Antwerpen. "Er is vaak ook meer interactie tussen de ouders en hun kinderen dan tijdens een niet-begeleid bezoek omdat ze samen iets nieuws aan het uitproberen zijn. Naar mijn gevoel is de sfeer ook losser omdat bij de kinderbezoeken de gevangen mogen rondlopen terwijl dit niet het geval is bij niet-begeleid kinderbezoek."

Wacht, ***Jonge Helden***, organiseren die niet creatief jeugdwerk op kampen, speelweken en animatorcursussen? Klopt. Dat de vzw – destijds nog gekend als ***Crefi*** – in gevangenisanimaties ging voorzien, is te danken aan ex-vrijwilligers zoals Steven. In de jaren '90 ontstaat het idee om samen met de ***Koning Boudewijnstichting*** een gevangenisproject op te richten in Tongeren. "Op zondag, om de 14 dagen, in een leuk ingerichte bezoekzaal, konden gedetineerden samen met hun kinderen knutselen en spelen. De moeders konden ondertussen gaan winkelen in de stad. Een groot succes om de kinderen een band te laten scheppen met hun papa", schrijft Steven hierover. In 1998 start Leuven-Hulp met een gelijkaardig proefproject en langzaamaan verspreidt het concept zich door Vlaanderen.

Dik twintig jaar later zijn het nog steeds de vrijwilligers van Jonge Helden die in de gevangenissen van Antwerpen en Leuven de animaties uitwerken. "Het lijkt me heel moeilijk voor kinderen met een ouder in de gevangenis om met deze realiteit te leven en een band te behouden met die ouder. Ik wilde graag op een speelse manier bijdragen aan die band", getuigt Hannah. De animaties in de gevangenis van Antwerpen gaan één keer per maand door.

"MIJN FAVORIETE MOMENTEN ZIJN DE MOMENTEN WAAROP JE OUDER EN KIND SAMEN HARD ZIET WERKEN EN DINGEN UITPROBEREN BIJ EEN ANIMATIE. OP ZO'N MOMENT LIJKT ALLES IN ZIJN PLOOI TE VALLEN EN DOEN DE ANIMATIES HELEMAAL WAARVOOR ZE BESTAAN."_ *Hannah, vrijwilliger Jonge Helden*

HET KAN NOG BETER…

Maar, kinderbezoek in de gevangenis stuit ook op beperkingen. “We moeten voor en na elke animatie de scharen exact tellen”, zegt Hannah. In het gewone jeugdwerk betekent een verloren schaar zoveel als ‘weer iets kwijt’. Wellicht per ongeluk door iemand meegenomen, of ergens gevallen. In de gevangenis betekent een verloren schaar niet alleen een uitvoerige veiligheidscheck van alle betrokkenen, maar toont het ook aan hoe voorwaardelijk en gecontroleerd de animaties zijn.

De vele beperkingen die eigen zijn aan de gevangeniscontext, raken aan een van de meest fundamentele principes van jeugdwerk: hoe zotter, hoe beter. “Ik denk dat de animaties meer effect zouden hebben als we met meer uitdagende animaties uit de hoek mochten komen”, zegt Hannah. “De beperkingen zijn talrijk: wie eigen materiaal mee wil brengen, moet dat een week op voorhand melden, wie rekent op het materiaal dat in de gevangenis aanwezig is, komt soms bedrogen uit.” Bovendien zijn activiteiten in de buitenlucht vaak praktisch niet mogelijk en vereist de ruimte in Antwerpen activiteiten aan de tafeltjes, wat het moeilijker maakt om voorbij klassieke knutselopdrachten te denken.”

Bij de gezinnen klinken ook meer praktische verzuchtingen. Zo is het voor veel kinderen onhaalbaar om op woensdag al om 13u aanwezig te zijn. Gedetineerden verblijven helaas niet steeds in de buurt van hun gezin. Zeker wanneer familieleden van ver moeten komen, of afhankelijk zijn van beperkt openbaar vervoer, kan dit voor een extra en nodeloze barrière zorgen. Daarnaast klagen ouders er ook over dat het kinderbezoek enkel voorzien is voor kinderen onder de 12 jaar. Tot slot gaat het kinderbezoek nog sterk uit van een klassieke gezinssituatie. Kinderen moeten immers steeds vergezeld zijn van een meerderjarige. Wie geen begeleider heeft die kan meekomen, kan dus ook niet op bezoek. Het project ‘Itinérances’ van La Croix-Rouge probeert hierin tegemoet te komen, door vrijwilligers in te zetten om kinderen van thuis tot in de gevangenis te begeleiden.

“Mijn ideaalbeeld was dat wij als vrijwilligers leuke activiteiten voorzagen en dat alle kinderen meededen en de ouders hier zeer betrokken bij waren, maar dat is niet altijd het geval”, zegt Hannah. “Sommige ouders willen ook liever gewoon even met hun partner praten, waardoor de kinderen met ons knutselen in plaats van met hun ouder.” Het kinderbezoek staat dan wel eens synoniem voor ‘bezoek met babysit’.

Voorbeelden waar al gewerkt wordt met bijkomende momenten voor kind en gedetineerde alleen, worden positief onthaald (bijvoorbeeld in de Gentse gevangenis).

Zowel de kinderen als de ouder worden dan uitgedaagd om uit hun comfortzone te treden, wat aanzet tot spelen en communiceren. Hoewel dit dus de doelen van het kinderbezoek maximaliseert, liggen dergelijke initiatieven vaak moeilijk bij de partner. Extra ondersteuning om hen ook aan boord te krijgen, kunnen een grote meerwaarde betekenen.

“Met Jonge Helden voorzien wij animaties tijdens kinderbezoeken in drie gevangenissen. Maar er zijn er zoveel meer, met al dan niet andere vrijwilligers of organisaties die de omkadering hiervan voor hun rekening nemen”, vertelt Sandra, de beroepskracht bij Jonge Helden die de vrijwilligerswerking ondersteunt. “Wij voorzien vormingen voor onze vrijwilligers en komen geregeld samen om ervaringen uit te wisselen. Onze vrijwilligers zijn stuk voor stuk enthousiaste jongeren, die zeer bewust voor dit sociaal engagement kiezen. Het is mijn droom om als organisatie hun ervaring en talent in te kunnen schakelen om een soort van netwerk uit te bouwen, met alle anderen die het beste van zichzelf geven tijdens kinderbezoeken in andere gevangenissen. Want ik ben er rotsvast van overtuigd dat we, door samen te werken met al die mensen, deze groep ***onzichtbare kinderen*** nog beter kunnen ondersteunen in ***hun recht om kind te zijn***.”

EINDNOTEN

(**1**) Rechtstreeks toepasselijk in België betekent dat België in tegenstelling tot landen die een dualistisch systeem kennen, geen extra uitvoeringsmaatregelen (zoals een wet of een KB) moet nemen om het Kinderrechtenverdrag integraal deel te laten uitmaken van het rechtssysteem.

(**2**) Rechtstreekse werking van een verdragsbepaling betekent dat je die bepaling voor de rechtbank kan inroepen jegens de overheid, een onderneming of ander individu. Dat een verdragsbepaling geen direct effect heeft, wil echter niet zeggen dat deze geen enkele waarde heeft. Een verwijzing naar het Kinderrechtenverdrag kan een juridische argumentatie onderbouwen of bijdragen tot de interpretatie van andere wettelijke normen.

(**3**) In België geldt het Kinderrechtenverdrag voor alle bestuursniveaus, ook voor Vlaamse en lokale overheden.

(4) Directe werking van een bepaling van het Verdrag betekent dat je die bepaling voor de rechtbank kan afdwingen van de overheid, een onderneming of ander individu. Dat een verdragsbepaling geen direct effect heeft, wil echter niet zeggen dat deze geen enkele waarde heeft in het rechtssysteem. Een verwijzing naar het Kinderrechtenverdrag kan een juridische argumentatie onderbouwen of bijdragen tot de interpretatie van andere wettelijke normen.

OVER JONGE HELDEN

Jonge Helden is een vrijwilligersorganisatie die kampen en speelweken inricht voor kinderen en jongeren in de schoolvakanties. Jonge helden kunnen bij ons terecht voor kadervormingscursussen om zelf jeugdwerker te worden. Doorheen het jaar heeft Jonge Helden een aanbod (op maat) aan vormingen. Daarnaast is ***Jonge Helden*** ook een koepelorganisatie voor creatief jeugdwerk in Vlaanderen en wil hen ondersteunen via spel, intervisie en vorming. Bij alles wat ***Jonge Helden*** doet, gaan we voor doorgedreven inclusie, zodat zoveel mogelijk kinderen en jongeren zichzelf kunnen ontplooien binnen onze werking.

www.jongehelden.be

_ Het recht van het kind om gehoord te worden bij het nemen van beslissingen die zijn of haar leven beïnvloeden en deelname aan sociale activiteiten. _

PARTICIPATIE

(EX) NIET-BEGELEIDE MINDERJARIGEN ALS JONGE MANTELZORGERS

MINOR-NDAKO

Artikel 6
–
LEVEN EN ONTWIKKELEN

Artikel 9
–
SCHEIDING VAN OUDERS

Artikel 10
–
GEZINNEN BIJ ELKAAR HOUDEN

Naim is 15 jaar. Hij is als niet-begeleide minderjarige in ons land gekomen en woonde drie jaar bij een pleeggezin. Na een lange procedure krijgt hij het verlossende nieuws dat zijn moeder, broer en zussen mogen overkomen. Drie jaar is er goed voor hem gezorgd. Nu is het zijn beurt om voor zijn familie te zorgen. Zijn broertjes en zusjes helpen bij het huiswerk, de post open maken en vertalen voor zijn ouders, bellen om een afspraak te maken.

Ahmad is 18 jaar. Hij zat twee jaar in een opvangcentrum voor hij zelfstandig kon gaan wonen. Enkele maanden later kreeg hij het goede nieuws dat zijn ouders, broer en zussen mogen overkomen. Ahmad is blij en trots dat hij zijn familie heeft kunnen helpen, maar…. Wat een droom leek, wordt uiteindelijk de meest hectische periode van zijn leven. Overdag gaat hij naar school. 's Avonds moet hij allerlei praktische zaken regelen: afspraken met de OCMW-assistent, facturen betalen, vertalen bij de oudercontacten… Het geld dat hij verdient met zijn stage gaat naar de afbetaling van de huurwaarborg.

NIET-BEGELEIDE MINDERJARIGEN WORDEN WEL BEGELEID

Niet begeleide minderjarige vreemdelingen (NBM) zijn jongeren die hier zonder hun ouders toekomen en – meestal – internationale bescherming aanvragen. Tijdens de minderjarigheid genieten ze bijzondere bescherming op basis van het Kinderrechtenverdrag (**1**). Er wordt een voogd aangeduid die hen vertegenwoordigt in rechte. Er is een apart opvang- en begeleidingsaanbod voor minderjarigen in de federale structuren (Fedasil en partners) en bij de Gemeenschappen om de bijzondere bescherming van het IVRK te verzekeren. Via onthaalklassen beginnen ze aan een aangepast schooltraject.

Niet-begeleide minderjarigen zijn vooral voorwerp van begeleiding. Uiteraard krijgen ze wel inspraak (studierichting, vrijetijdsinvulling…), maar de krijtlijnen van hun traject liggen vast.

Een deel van de jongeren verkrijgt een wettig verblijf. Dat opent de mogelijkheid om gezinshereniging aan te vragen, maar dat is een lange en complexe procedure die veel kosten met zich meebrengt en waarvan de afloop onzeker is. De jongeren ervaren dit als een rollercoaster: veel ups en downs, plotse wendingen en spannend tot op het einde. Als alles goed afloopt, volgt er een fantastische finale: het moment waarop familieleden na jaren van scheiding, elkaar eindelijk terug in de armen kunnen sluiten.

BEGELEIDE MINDERJARIGEN, IETS MINDER

Maar de euforie is van korte duur, want door de aankomst van de familie vallen de ondersteunende structuren weg: voogd, begeleiding... De jongere moet vanuit een heel moeilijke uitgangspositie (opvang) een woning zoeken. Hoe groter de familie, hoe moeilijker die zoektocht. En hoe financier je als minderjarige de huurwaarborg en de eerste maand huur? Wanneer alle financiële en administratieve hindernissen overwonnen zijn, blijft hij of zij nog lang het aanspreekpunt voor allerlei vragen: contact nemen met instanties, vertalen, regels uitleggen, helpen bij huistaken…

WE HEBBEN EEN STERK KIND

Laat het duidelijk zijn dat die zorg voor de familie geen mantelzorg is in de klassieke zin van het woord. Het gaat niet om medische of paramedische zorg, maar om de taken van een maatschappelijk werker. Toch is het zwaar omdat dit bovenop andere zaken komt: naar school gaan, studeren en huistaken maken. De rol van de jongere verandert ook, van begeleid worden naar zelf begeleiden: procedures uitleggen, wegwijs maken, oplossingen zoeken voor problemen die zich stellen…

Zo lang ze niet-begeleide minderjarige zijn, torsen ze het gewicht van de scheiding van hun familie en gaat er veel vrije tijd verloren aan piekeren en opgekropte frustraties uitwerken. Maar wanneer hun familie toekomt, dragen ze het gewicht van de zorg en blijft er weinig of geen vrije tijd meer over. Jongeren vertellen ons dat het eerste jaar van de hereniging de meest hectische periode van hun leven is.

VANUIT MAATSCHAPPELIJK PERSPECTIEF

Minor-Ndako biedt residentiële en ambulante jeugdhulp aan niet-begeleide minderjarigen. Wanneer de gezinnen toelating krijgen om naar ons land over te komen, gaat de jongere bij zijn/haar familie wonen en stopt onze opdracht.

Zo lang ze niet-begeleide minderjarige zijn, torsen ze het gewicht van de scheiding van hun familie en gaat er veel vrije tijd verloren aan piekeren en opgekropte frustraties uitwerken.

Maar wanneer hun familie toekomt, dragen ze het gewicht van de zorg en blijft er weinig of geen vrije tijd meer over. Jongeren vertellen ons dat het eerste jaar van de hereniging de meest hectische periode van hun leven is.

Eventueel kunnen we wel nog wat ondersteuning bieden via na-begeleiding, maar met raad en daad bijstaan is moeilijk, onder meer omdat gezinnen terechtkomen op de plaats waar ze toevallig een betaalbare woning hebben gevonden.

In de voorbije decennia is gezinshereniging een belangrijk migratiekanaal geworden. Daarom is er een tendens bij de lidstaten van de Europese Unie om er paal en perk aan te stellen door aan dit recht allerlei voorwaarden te koppelen. In ons land gaat het om onder meer financiële drempels (doorrekenen van administratieve kost, DNA testen, humanitaire visa...) en voorwaarden met betrekking tot het inkomen van de aanvrager. Minderjarigen zijn gedeeltelijk vrijgesteld van die voorwaarden (administratieve kost en inkomensvoorwaarde), maar het prijskaartje van gezinshereniging is onmiskenbaar flink gestegen.

Naast de voorwaarden om het recht op gezinshereniging te kunnen openen, zijn er ook voorwaarden om een duurzaam verblijfsrecht te bekomen in ons land. Zo worden minderjarigen geacht school te lopen en volwassenen om te werken. Het herenigd gezin moet gedurende vijf jaar blijven samenwonen en na afloop van die periode moet het gezin financieel op eigen benen staan.

Dat er via gezinshereniging families in ons land toekomen, is helemaal geen nieuw gegeven. Toch zijn er geen specifieke voorzieningen op het vlak van huisvesting of hulpverlening om dit goed te laten verlopen. Voor huisvesting zijn de gezinnen aangewezen op de private huisvestingsmarkt. In het laagste marktsegment is de kwaliteit van de woningen laag en de huurprijs relatief hoog. Op het vlak van hulpverlening valt de omkadering voor niet-begeleide minderjarigen (voogd, opvang of begeleiding voor NBM) weg op een ogenblik dat er net veel hulp nodig is. Bij de CAW's zijn er meestal wachtlijsten. Gezinnen die in kleinere gemeenten een woning vinden, kunnen wellicht veel steun krijgen bij het OCMW. In de grotere gemeenten en steden is de ondersteuning die de OCMW's kunnen geven echter beperkt.

AANBEVELINGEN

1. Gezinsherenigers moeten vanuit een heel nadelige uitgangspositie een woning zoeken. Ze zijn voor 100% aangewezen op de private huisvestingsmarkt. Het onderste segment van de woningmarkt is van slechte kwaliteit en – zeker in verhouding – te duur. Er zijn sancties voor over-bewoning, bijvoorbeeld wanneer een gezin in een te kleine woning kruipt, maar er wordt vanuit de samenleving niets aangeboden dat tegemoet komt aan de noden van mensen die een nieuwe start maken.

   In het midden van de vorige eeuw waren er in de Limburgse mijnstreek logementshuizen. Mijnwerkers die toekwamen uit alle windstreken vonden daar een eerste onderkomen. Zo hadden ze tijd om te sparen en uit te kijken naar een woning. Het systeem van de logementshuizen is verwaterd en uiteindelijk een problematische woonvorm geworden. We zouden kunnen ***leren uit de fouten*** die toen gemaakt zijn en opnieuw werk maken van een woonvorm voor mensen die een nieuwe start maken zoals ex-gevangenen, ex-thuislozen, nieuwkomers…

2. De Brusselse OCMW's zijn ***onderbemand***, met alle gevolgen van dien: beslissingen komen te laat waardoor cliënten meer dan een maand moeten wachten op de eerste uitbetaling van steun, maatschappelijk werkers hebben zo veel dossiers dat ze hun cliënten niet regelmatig kunnen zien. In Vlaanderen zijn de OCMW's ***beter omkaderd***, maar ligt het accent soms zo zeer op sturing dat de hulpverlening er onder lijdt. We denken hierbij aan het OCMW dat al voor de aankomst van het gezin dreigde met sancties als zoonlief ook maar één halve dag ongewettigd afwezig zou zijn op school. Voor de jongen was het ondenkbaar dat hij zijn ouders niet zou afhalen op de luchthaven. Uit verontwaardiging is hij een hele week niet naar school gegaan, met alle gevolgen van dien. Welk voordeel heeft de samenleving bij zo'n houding?

3. Families die hier toekomen via gezinshereniging hebben nood aan ***hulp*** om een woning te vinden en om aansluiting te vinden bij maatschappelijke voorzieningen (bank, ziekteverzekering, openbaar vervoer...). Zo lang dit ontbreekt, zullen de jongeren die hier eerst zijn toegekomen overbevraagd blijven.

EINDNOTEN

(1) **Artikel 20 IVRK**: Een kind dat tijdelijk of blijvend het leven in het gezin waartoe het behoort moet missen, of dat men in zijn of haar eigen belang niet kan toestaan in het gezin te blijven, heeft recht op bijzondere bescherming en bijstand van staatswege.

OVER MINOR-NDAKO

Minor-Ndako – een erkende voorziening van de Integrale Jeugdhulp - wil kinderen en jongeren weerbaar maken en richt zich bij voorrang tot de meest kwetsbaren. Een deel van de werking is gericht op kinderen en gezinnen uit Brussel en de Rand maar het grootste deel van de werking richt zich tot buitenlandse niet-begeleide minderjarigen. Het hulpaanbod varieert naargelang de leeftijd en de hulpnoden.

www.minor-ndako.be

SCHEMERCONFLICTEN EN HET RECHT OP INSPRAAK

PARCOURS VZW

SORRY VOOR ALLES

Hoe ondersteunen we jongeren in het omgaan met conflicten? En voor welke conflicten voorzien we een aanbod? We schetsen in deze bijdrage het ontstaan van de aandacht voor jeugdmisdrijven, geven weer welke vragen ons in de periferie daarvan bereiken en tonen hoe we daar mee omgaan. We ontdekken daarbij een contrast tussen de maatschappelijke reactie op geregistreerde en niet-geregistreerde misdrijven/conflicten.

WAT DOEN WE?

VZW Parcours biedt minderjarige verdachten en slachtoffers van een jeugddelict vijf begeleidingsvormen aan. Parket en jeugdrechtbank kunnen deze begeleidingen opleggen, of ze kunnen vrijwillig worden voorgesteld en gevat onder de naam *'Herstelgerichte en Constructieve Afhandelingen'* (HCA). De begeleidingsvormen *'Leerproject'* en *'Gemeenschapsdienst'* worden voornamelijk op niveau van de jeugdrechtbank opgelegd aan minderjarige verdachten van een jeugddelict. *Bemiddeling* en *herstelgericht groepsoverleg* (HERGO) kunnen door parket (vooral bemiddeling) of door de jeugdrechter (HERGO) worden aangeboden. Deze twee diensten zijn een vrijwillig aanbod en richten zich zowel tot verdachten als tot slachtoffers. Ze gaan met de betrokken partijen het gesprek aan over de feiten, de gevolgen ervan voor henzelf en hun omgeving en verkennen de mogelijkheid van een zinvolle herstelpoging. Een vijfde werkvorm, de Positieve Projecten, werd recent aan de werking toegevoegd en geeft verdachten de kans om zelf een voorstel, een eigen plan, uit te werken voor parket of jeugdrechtbank.

SPOTLIGHTS OP GEREGISTREERDE MISDRIJVEN

Met deze waaier aan reactiemogelijkheden zijn de jongeren en de slachtoffers die we begeleiden bezwaarlijk onzichtbaar te noemen. Integendeel. De politie heeft hen verhoord, er werd een dossier aangelegd over de feiten, maatregelen opgelegd of bemiddeling aangeboden en opvolging voorzien door jeugdadvocaat, consulent, betrokken parket-/jeugdrechters, slachtofferhulp... Veeleer staan deze betrokkenen dus in de volle aandacht dan dat ze over het hoofd worden gezien.

Na de vaststelling of aangifte, doet ook nog een stoet aan professionals zijn intrede die de feiten, context, betrokkenen, schade en gevolgen, en mogelijk herstel zullen onderzoeken. Zij moeten ervoor zorgen dat het slachtoffer als dusdanig erkend wordt, recidive wordt voorkomen en er een maatschappelijke reactie komt. Al deze inspanningen moeten leiden tot een rechtvaardige reactie op het gepleegde jeugddelict.

SCHEMERCONFLICTEN

In de coulissen van ons begeleidings- en bemiddelingswerk wordt soms echter ook een ***schemerzone*** zichtbaar. Net buiten het volglicht van justitie spelen zich immers tal van conflicten af waar de betrokkenen niet altijd raad mee weten en waarvoor ze soms ook een beroep doen op hun omgeving. De betrokkenen willen dat het conflict opgelost raakt, dat de oorzaak wordt aangepakt en *'dat er iets mee gebeurt'*. Veelal zoeken ze daarvoor de tussenkomst van een neutrale, derde partij. Wanneer het over minderjarigen gaat, komen deze vragen regelmatig bij onze dienst terecht, gesignaleerd door professionelen, door mensen uit de context van de jongeren en soms ook door jongeren zelf.

PRAATJE MAKEN?

Vaak blijkt dat er geen klacht is ingediend. Ofwel wordt het juridische aspect ontoereikend geacht (*'daar gáát het niet over'*), is het (nog) niet aan de orde (*'ik weet nog niet of ik een klacht wil en durf indienen'*) of is het reeds voorbij. Maar het is niet omdat er geen officiële klacht wordt ingediend dat de betrokkene alles zomaar onder de mat wil vegen.

Soms wil een betrokkene dat er toch op een of andere manier gevolg gegeven wordt aan het conflict, ook al dient hij/zij geen klacht in.
Of er is nood aan een tussenpersoon:

"IK BEN UIT DE SCOUTS GEZET OMDAT IK EEN BROMFIETS HAD GESTOLEN OP HET TERREIN. ER WERD AANGIFTE GEDAAN EN DE BROMFIETS IS TERUGGEGEVEN MAAR OVER DE SCHORSING IS NOOIT MEER GESPROKEN. IK WIL GRAAG TERUG AANSLUITEN MAAR IK DURF ZELF DE VRAAG NIET STELLEN. IK WEET NIET OF DE BEGELEIDING NOG KWAAD IS EN HOE LANG DIE SCHORSING NOG LOOPT. SINDS HET VOORVAL ZIE IK VEEL VAN MIJN VRIENDEN NIET MEER EN MIJN OUDERS ZEGGEN DAT IK ZELF DE STAP MAAR MOET ZETTEN NAAR DE SCOUTSGROEP." _

"ZES MAANDEN GELEDEN DEDEN WE EEN HERSTELGESPREK NAAR AANLEIDING VAN EEN DIEFSTAL DIE ZICH IN DE LEEFGROEP HAD VOORGEDAAN. TOCH BLIJFT HET CONFLICT TOT OP VANDAAG DE SFEER IN DE GROEP BEPALEN. WE ZOEKEN EEN NEUTRALE BUITENSTAANDER, IEMAND DIE ONBEVOOROORDEELD EN ZONDER BESLISSINGSMACHT KAN LUISTEREN NAAR ONZE JONGEREN EN MET HEN KAN NAGAAN HOE DAT KOMT EN HOE WE ONZE WERKING KUNNEN VERBETEREN." _

"TIJDENS ONZE BOSKLASSEN WAS ER SPRAKE VAN SEKSUEEL GRENSOVERSCHRIJDEND GEDRAG TUSSEN ENKELE LEERLINGEN. WE VERMOEDEN DAT DAAR MOGELIJKS OOK EEN MACHTSONEVENWICHT TUSSEN HEN HEEFT GESPEELD EN DAT ENKELE JONGENS ZICH ONDER DRUK GEZET VOELDEN. IN OVERLEG MET DE OUDERS WERD ER GEEN KLACHT INGEDIEND OMDAT ER TE VEEL ONDUIDELIJKHEID WAS. WE WERKEN MET KWETSBARE KINDEREN EN WILLEN MET DE GROEP EEN NIEUWE START MAKEN. HET CLB ZEGT ONS DAT WE HET GOED AANPAKKEN MAAR WE KRIJGEN TE WEINIG ONDERSTEUNING. BIJ SENSOA WORDT ONS VOORAL EEN EDUCATIEF PAKKET AANGEBODEN. HOE MOETEN WE MET DEZE GROEP NU VERDER ALS WE WILLEN TROUW BLIJVEN AAN ONZE PRINCIPES ALS SCHOOL?" _

HET ONTSTAAN VAN JONGERENPARTICIPATIE IN CONFLICTRESOLUTIE

Er lijkt dus een hiaat te zitten tussen het aanbod voor geregistreerde delicten en het aanbod voor andere conflicten. Hoe is het aanbod in het justitiële veld ontstaan en valt daar iets uit te leren?

Het brede palet aan interventiemogelijkheden na een jeugddelict ontstond door de combinatie van een zich ontwikkelend jeugdrecht, de invloed van herstelrechtelijk gedachtengoed op het klassieke strafrecht en de kinderrechtenbeweging.

In de omgang met (jeugd)delicten heeft ons Westers samenlevingsmodel er een hele evolutie op zitten. Binnen het jeugdrecht merkten we er de voorbije eeuw een verschuiving van een bestraffende benadering, over een beschermende, naar een meer ***'responsabiliserende' houding*** tegenover jongeren. Door die veranderde kijk op jongeren werd ook het palet aan reacties na een delict uitgebreider. Niet alleen het gepleegde feit maar ook de persoon en de context van de dader werden in rekening gebracht en gaven aanleiding tot maatschappelijke interventie. Dit resulteert voor het huidige jeugddelinquentierecht in een mengeling van bescherming, sanctionering en herstelgerichte initiatieven.

DE STEM VAN JONGEREN IN HET JEUGDRECHT

Ook in het klassieke strafrecht bleef die evolutie niet uit. Tijdens de jaren '80 uit de vorige eeuw bood de herstelrechtelijke beweging een nieuwe lens aan om naar het klassieke strafrecht te kijken. Niet de dader moest centraal staan, maar de aangerichte schade. Ook het slachtoffer moest een centrale rol krijgen in de behandeling van een misdrijf en herstel zou de grootste bekommernis worden. Dit herstelgericht denken heeft de groep van jongeren altijd meegenomen in de uitbouw van het zogenaamde herstelrecht. De huidige bemiddelings- en HERGO-teams binnen de HCA's zijn er het resultaat van.

Tenslotte drukte ook de kinderrechtenbeweging haar stempel omdat ze mee aan de basis lag van de omvorming van een jeugdbeschermingsrecht naar een jeugddelinquentierecht. Het recht op inspraak van jongeren en hun rechtpositie traden op de voorgrond in maatschappelijke evoluties zoals die hierboven geschetst in het jeugdrecht. De kinderrechtenbeweging en het herstelrecht delen dus van bij de aanvang de zorg om een andere omgang met kinderen; een omgang die gestoeld is op ***inspraak***.

De vervlechting van deze maatschappelijke evoluties zorgde voor een uitbouw van voorzieningen die jongeren moeten leren omgaan met verantwoordelijkheid, voor een stem voor jongeren binnen de rechtsgang en voor een plek voor slachtoffers. Bemiddeling en afhandelingsvormen werden structureel ingebed.

Maar welk debat gaan we aan met jongeren die betrokken zijn in buitengerechtelijke conflicten? Hoe zorgen we daar dat er ruimte ontstaat voor uitwisseling tussen de betrokkenen? Hebben we daar ook een taak in het creëren van een aanbod? Wie kan zo'n aanbod voorzien, en hoe wordt het momenteel aangepakt?

HUIDIGE AANPAK: EEN GETRAPT SYSTEEM

Of tussenkomst bij buitengerechtelijke conflicten een HCA-dienst toebehoort, is bediscussieerbaar. Binnen het jeugddelinquentierecht doen parket of jeugdrechtbank een bemiddelingsaanbod. Dat betekent dat justitie heeft afgebakend over welke feiten het gaat, welke kwalificatie ze krijgen, wie benadeelde en wie verdachte is, en dat men een gepaste maatschappelijke reactie op die feiten overweegt. Dat kader ontbreekt grotendeels bij aanmelding van de zogenaamde *'buitengerechtelijke vragen'*, waarvan we enkele voorbeelden gaven. Toch tracht onze dienst steeds een antwoord te formuleren op deze vragen uit de sociale praktijk.

Een aantal van die vragen kunnen we ondervangen met een vorm van coaching. Mensen willen samen verder na een conflict en kunnen ondersteund worden met advies omtrent een bespreking van de feiten en de aandachtspunten daarbij.

"BINNENKORT SLUITEN DRIE JONGENS NA EEN SCHORSING OPNIEUW AAN BIJ ONZE SPORTCLUB. WE WILLEN GRAAG EERST EEN GESPREK OM HET CONFLICT AF TE RONDEN, DE VERWACHTINGEN DUIDELIJK TE MAKEN EN AFSPRAKEN OP TE STELLEN. WAAR KUNNEN WE OP LETTEN?" _

Bij een deel van de aanmeldingen kunnen we doorverwijzen naar andere diensten die beter geplaatst zijn voor een tussenkomst. De bemiddelingsmethodiek maakt sinds de late jaren '90 een forse opgang en is ingebed in tal van domeinen. Binnen de jeugdhulp kan bemiddeling worden aangeboden mits het hulpverleningstraject in het gedrang komt.

Binnen het onderwijslandschap is er ***HERGO Op School*** en zijn er scholen die experimenteren met *'peer mediation'* en met *'herstelgericht werken op school'*. De jeugdbewegingen hebben hun nationale koepels, regionale medewerkers en de zogenaamde *'aanspreekpunten integriteit'* (API's) die adviseren bij geschillen. De sportverenigingen hebben het *'Internationaal Centrum voor Ethiek in de Sport'*, op niveau van de stad is er buurtbemiddeling voorzien en er zijn ook nog eens tal van private bemiddelaars actief. Tot slot hebben ook tal van begeleiders, leerkrachten en andere voorzieningen (CAW's, Vertrouwenscentra Kindermishandeling, OTA…) bemiddelingsvaardigheden in hun *'professionele rugzak'* zitten of kunnen ze coachen in het bespreekbaar maken van conflicten. Waar we kunnen, zoeken we contact met deze actoren en vragen hen een tussenkomst te overwegen.

Ondanks de mogelijkheden tot coaching en de talloze doorverwijsmogelijkheden, blijven er niettemin situaties waarvoor partijen geen tussenkomst van een neutrale buitenstaander kunnen krijgen. Regelmatig komt zelfs de vraag van instanties waar wij zelf naar zouden doorverwijzen.

AANDACHTSPUNTEN EN RISICO'S

Dat de vraag naar buitengerechtelijke bemiddeling ons bereikt, toont dat samenleven en de uitbouw van een sociale praktijk zich niet laten aflijnen langs juridische grenzen. Ook buiten het juridische veld doen zich spanningen voor. Uiteenlopende factoren bepalen of daar een maatschappelijke reactie op volgt en of die ook gewenst is: de aard van de feiten, de schade, de wetgeving maar ook de onderlinge relatie tussen de betrokkenen, eerdere ervaringen of de fase waarin de vraag wordt gesteld (na seponering, verjaring of veroordeling).

Als we de participatie van jongeren en hun handelingsbekwaamheid ook buiten het juridische veld ernstig nemen, lijkt het ons consequent hen ook een structureel aanbod te doen wanneer hun conflicten zich in de schemering afspelen. Aan die overweging zitten echter belangrijke aandachtspunten en ook risico's vast, waardoor we met de uitbouw van een dergelijk aanbod best zorgzaam omspringen.

In de ***eerste plaats*** wordt best goed gemonitord welke diensten al een specifiek aanbod hebben uitgewerkt en vaak zijn die sector-gebonden. Uit onze eigen omgevingsanalyse blijkt dat er tal van actoren actief zijn en gerichte doorverwijzing krijgt dan best prioriteit.

Zo vermijden we dat door de creatie van een aanbod *'buitengerechtelijk bemiddelen'*, conflicten zouden worden losgeweekt uit de context waarin ze zijn ontstaan en net hun waarde hebben omdat ze bijdragen tot leerkansen. Het is ten zeerste te vermijden dat leefgroepen en scholen hun conflicten zouden uitbesteden aan een externe dienst. Nils Christy benoemde conflict lang geleden al als *'eigendom'* van de betrokken partijen. Laat ons dat eigenaarschap vooral centraal stellen, met slechts de ambitie om van die conflicten deelgenoot te worden wanneer dat echt noodzakelijk is en niet de over-nemers ervan te worden.

Een ***tweede risico*** is dat buitengerechtelijk bemiddelen problemen geeft op vlak van mandatering (*met welk mandaat nodig je een partij uit tot deelname?*) of op vlak van waarheidsvinding (*nergens werd een verklaring vastgelegd of door politie vaststellingen gedaan*). Mogelijks ook komt de neutraliteit van de bemiddelaar in het gedrang doordat hij/zij werd benaderd door één van de partijen en niet door een meer neutrale verwijzer. Ook de factoren die voor rechtszekerheid moeten zorgen -de principes van legaliteit, proportionaliteit en subsidiariteit- zijn afwezig in deze buitengerechtelijke contexten. Welke erkenning krijgt een slachtoffer binnen dergelijke context? Hoe wordt kijk gehouden op mogelijke recidive? Het zijn aandachtspunten die de diensten die deze bemiddelingsvragen willen opnemen, moeten uitklaren.

Ook de afbakening van de soorten conflicten is een belangrijke kwestie. Op basis van de expertise van de bevoegde dienst, worden best ook de krijtlijnen bepaald waarbinnen een aanbod kan worden voorzien. Moeten er minderjarigen betrokken zijn? Moet het gaan over strafbare feiten? Of over conflicten?

Dit bestek is te kort om het helemaal uit te spitten, maar ***tenslotte*** moeten we ook aan visieontwikkeling doen omtrent de juridische en deontologische consequenties. Juridisch is het immers zo dat de maatschappelijke afhandeling van strafzaken uitsluitend de overheid toebehoort. In strafrechtelijke zaken is juridisch gezien dus geen onderlinge, buitengerechtelijke regeling mogelijk tussen de betrokkenen. En wat betekent een dergelijk opzet voor het beroepsgeheim? Of wanneer beëindig je als bemiddelaar een bemiddeling?

AANBEVELING TOT DE UITBOUW VAN EEN BUITENGERECHTELIJK BEMIDDELINGSAANBOD

Als bemiddelaars zien we *'de norm'*, de overtreding, en het gesprek daarover als een ***aanleiding tot ontmoeting***. We zijn er daarbij van overtuigd dat conflicten leerkansen bieden voor de betrokkenen, maar vooral ook voor de context waarin ze zich voordoen. De eerdergenoemde risico's en aandachtspunten zijn te ondervangen en de mogelijkheden wegen volgens ons op tegen de bezwaren. Dat bewijst nu al de ***vzw Moderator***, die een project opzette rond buitengerechtelijk bemiddelen. Met een duidelijk afsprakenkader, het uitvoerig en herhaaldelijk terugkomen op de juridische mogelijkheden voor de betrokken partijen en door een sterke intervisie, creëren zij *'werkruimte'* in deze conflicten. Bovendien gaat het hier over een vrijwillig aanbod en stellen veel overwegingen zich ook binnen een meer reguliere, gerechtelijke bemiddeling.

De meerwaarde van een ruimte creëren voor ***buitengerechtelijke bemiddeling*** zit deels in de methodiek van bemiddeling en deels in het aan de oppervlakte brengen van structurele oorzaken van het conflict. Niet zelden blijkt een geschil symptomatisch voor een storing in de organisatie of relatie. In een jeugdhulpvoorziening waar we bemiddelden, benoemden jongeren zelf dat het tijdstip waarop de begeleiding van shift wisselt, samenvalt met het etensmoment en dat hen dat onvoldoende 'zendtijd' geeft na een drukke schooldag. Ze signaleren dat begeleiders veel te veel info aan elkaar doorgeven waardoor ze niets nieuws meer kunnen vertellen aan hun individuele begeleider. Ze benoemen dat tal van deze kleine dingen bijdragen aan het opbouwen van spanning, wat vaak resulteert in pesterijen of gevit op elkaar. De jongeren hebben daar onderling een erg klare kijk op en kunnen dat in een gesprek zonder begeleiders duidelijk benoemen.
Of er is het lerarenkorps dat door het kringgesprek met de leerlingen tot de vaststelling komt dat ze onderling met elkaar ook nog een en ander uit te klaren omtrent het conflict. Welke wrevel wekte dat op? Wie verwachtte -onuitgesproken- wat van wie en hoe werkt dat door in de afwikkeling van deze zaak?

Mensen zijn actieve onderdelen van een sociaal netwerk en in die activiteit ontstaan wrijvingen die onderdeel zijn van de menselijke interactie en van elk leer- en opvoedingsproces. Gelukkig leiden niet al die geschillen ook tot een klacht bij de politie en het is gelukkig ook zo dat de meeste conflicten niet worden weggekaapt door bemiddelaars, psychologen, pedagogen of andere professionelen.

Vele geschillen passeren of worden door jongeren zelf, of mensen uit hun omgeving, opgelost. Quasi alle jongeren, ouders, leerkrachten en begeleiders uit de zorg of jeugdbeweging hanteren ook bewust of onbewust bemiddelingsvaardigheden in de conflicten die zich voordoen in hun omgeving.

Maar voor conflicten waar jongeren en omgeving in handelingsverlegenheid komen, kan de ***uitbouw van een aanspreekpunt*** zinvol zijn. Zoals besproken, moeten de nodige voorwaarden worden ingebouwd en is er nood aan een strak gehanteerde visie. Het vrijwillig aanbod van een neutrale tussenkomst in een vertrouwelijke sfeer leert ons in gerechtelijke bemiddelingen dat dit een waardevol aanbod is. Laat ons daarom ook aandachtig zijn voor vragen uit het schemergebied en, na analyse van die vragen, er ook een aanbod voor voorzien. Graag zijn we partner in het gesprek daarover.

OVER PARCOURS

Vzw Parcours heeft als opdracht ambulante hulp- en dienstverlening aan te bieden aan minderjarige daders van een jeugddelict. Doorheen dit werken hebben we aandacht voor alle betrokkenen (jongeren, ouders, slachtoffers en de sociale context waarin ze zich bevinden) en streven we een herstel van de situatie na.
We gaan vertrouwelijk, onbevooroordeeld en authentiek in dialoog met de betrokken partijen. Ze worden uitgenodigd tot een actieve participatie en krijgen maximaal inspraak bij een herstel op maat van hun situatie. We wensen in te spelen op de behoefte om te herstellen door jongeren de mogelijkheid te bieden hier verantwoordelijkheid in op te nemen. Hierbij omvat onze werking verschillende maatschappelijke reacties: ***herstellend, pedagogisch, responsabiliserend, hulpverlenend, welzijnsverhogend en sanctionerend***.

Als organisatie streven we ernaar om via een kwaliteitsvolle en voortdurend ontwikkelende hulp –en dienstverlening het welzijn van jongeren, slachtoffers en de ruimere context te verhogen. We willen op deze manier een bijdrage leveren richting een meer verbonden samenleving waarbinnen een genuanceerde kijk op daders, slachtoffers en jeugdcriminaliteit kan bestaan.

www.vzwparcours.be

ZICHTBAAR ONZICHTBAAR: VINDPLAATSGERICHT WERKEN MET HANGJONGEREN

ARKTOS

Artikel 28
–
ONDERWIJS

Artikel 6
–
LEVEN EN ONTWIKKELEN

Artikel 12
–
EIGEN MENING

Artikel 13
–
MENING GEVEN

Artikel 29
–
WAT JE MOET LEREN

Artikel 14
–
VRIJHEID VAN GELOOF

Artikel 16
–
PRIVACY

Artikel 19
–
GEEN MISHANDELING

Artikel 31
–
SPELEN

Artikel 26
–
FINANCIËLE HULP

Artikel 27
–
ETEN, EEN HUIS, KLEREN EN MEER

PRATEN -OVER- JONGEREN

"AAN HET STATION HEBBEN MENSEN BANG VAN ONS, ZE JAGEN ONS WEG. DE JONGEREN KRIJGEN DE SCHULD VAN ALLES: AFVAL, MUZIEK TE LUID, DIEFSTAL. WE WORDEN STEEDS ZEER AGRESSIEF BENADERD. WE HEBBEN HET GEVOEL DAT ER OVER ONS WORDT GEPRAAT MAAR NIET MET ONS."
_ Uit een verslag van Jeugdtendenz Aarschot

ZICHTBAAR EN TOCH ONZICHTBAAR

Hangjongeren zijn zichtbaar onzichtbaar. Ze zijn duidelijk aanwezig in het straatbeeld. Je ziet ze in elke stad of dorp: groepjes jongeren die steeds op dezelfde plek rondhangen, in de buurt van het station, op pleintjes, in parken, aan een bushalte. Misschien zorgen ze niet echt voor hinder of overlast, toch bezorgen ze mensen vaak een ongemakkelijk gevoel. De samenleving ziet hen wel: ze vormen een probleem dat aangepakt moet worden. Tegelijk zijn deze jongeren onzichtbaar. Niemand vraagt zich af wie die jongeren zijn, waarom ze op die plekken rondhangen, wat hun verhalen zijn. Niemand heeft oog voor de problemen waarmee ze worstelen.

Door in te zetten op deze jongeren, hen expliciet te betrekken en hen mee vorm te laten geven aan hun wijk, hun plek, via positieve acties, maken we als Arktos het verschil. We verbinden jongeren met zichzelf, met elkaar en met de wijk.

"VROEGER WERDEN WE GEZIEN ALS EEN PROBLEEM IN DE WIJK MAAR MEER EN MEER DOEN WE SAMEN DINGEN VOOR DE WIJK. WE VOELEN DAT WE OOK BELANGRIJK ZIJN EN ONZE STEM GELDT."
_ quote van een van de kerngroep-jongeren van 'Onder de Poort',
de Arktos-wijkwerking in Heusden-Zolder

HANGJONGEREN ALS PROBLEEM

Bij Arktos krijgen we regelmatig vragen van lokale overheden om projecten op te zetten rond hangjongeren. Die vragen vertrekken meestal vanuit de vaststelling dat er in een bepaalde buurt, op een bepaalde plek, problemen ervaren worden met hangjongeren. De insteek is meestal dezelfde: de hangjongeren worden gezien als het probleem. Ze vinden geen aansluiting bij het bestaande aanbod van sport- en jeugdorganisaties, zorgen voor overlast, bezorgen andere mensen een onveilig gevoel.

Als voorbeeld nemen we de beginsituatie van het project hangjongeren dat we in de stationsbuurt van Leuven opgezet hebben. We stelden vast dat de stad, samen met De Lijn en de NMBS, al een uitgebreide analyse van de situatie had gemaakt (zie kadertekst). Daaruit kwam vooral naar voor dat er tijdens de piekuren veel jongeren tegelijk samenkomen aan het station. De meeste gedragen zich binnen de grenzen van het aanvaardbare. Ze blijven soms wat langer hangen, maar veroorzaken niet echt hinder. Maar omdat de infrastructuur rond het station hier niet op voorzien is, zorgt dit voor een onveilig gevoel bij voorbijgangers en omwonenden. Eigenlijk gaat het maar om een kleine groep jongeren die echt voor overlast zorgt. Bij de start van het project stelden we vast dat de jongeren zelf in dit verhaal niet gehoord werden.

Het antwoord dat wij met onze projecten op dergelijke vragen willen bieden, vertrekt niet vanuit de samenleving maar vanuit de jongeren zelf. Onze vormingswerkers trekken de straat op. Ze stappen naar de jongeren toe, proberen contact te maken, hun vertrouwen te winnen. Ze gaan mee in het perspectief van de jongeren staan. In vakjargon heet dat: ***vindplaatsgericht werken***. Door jongeren te betrekken en te ondersteunen, door echt open te staan voor hun verhaal, leren we hen stap voor stap actief burgerschap op te nemen.

GROEPEN HANGJONGEREN

- ***'Aanvaardbare' groepen***: groepen jongeren die zich gedragen binnen de normen die de samenleving stelt. Ze veroorzaken weinig hinder maar kunnen wel bijdragen tot een verminderd veiligheidsgevoel bij omwonenden. De overlast bestaat meestal uit achtergelaten blikjes en zwerfvuil.
- ***Hinderlijke groepen***: groepen jongeren die rondhangen, af en toe luidruchtig zijn en zich niet veel aantrekken van de omgeving. Soms loopt het uit de hand, maar de overlast is snel te stoppen en vaker toeval dan gepland. Over het algemeen zijn deze jongeren nog voldoende 'autoriteitsgevoelig' en kunnen ze aangesproken worden op hun gedrag. Ze respecteren de opmerkingen van politie, preventiewerkers of buurtbewoners die hen op een positieve manier benaderen.
- ***Groepen die voor overlast zorgen***: deze groepen zijn meer fysiek aanwezig in de buurt. De jongeren gedragen zich af en toe provocerend, vallen al eens omstaanders lastig (uitschelden, intimideren), brengen regelmatig opzettelijk vernielingen aan en trekken zich niet zo veel aan van andere mensen. Deze jongeren zijn minder gemakkelijk te corrigeren en zorgen er ook voor dat ze niet gepakt worden. Vaak vertonen ze (beginnend) probleemgedrag, bijvoorbeeld overmatig alcohol- of druggebruik. Een aantal kampt bovendien met problemen thuis en/of op school. Soms zijn er connecties met het criminele circuit. Deze groepen vertonen ook intimiderend gedrag tegenover andere jongeren.
- ***Criminele jeugdgroepen***: deze groepen plegen criminele feiten. De feiten zijn vaak ernstig en de jongeren schrikken er niet voor terug geweld of vandalisme te plegen. Deze jongeren zijn meestal al vaak met de politie in aanraking gekomen. De feiten die ze plegen, zorgen voor een zeer onveilig gevoel, dat afstraalt op de andere groepen jongeren.

Deze indeling werd onder meer gehanteerd in de analyse van de situatie in de Leuvense stationsbuurt.

HANGJONGEREN EN HUN PROBLEMEN

Vindplaatsgericht werken, outreachend werken, straathoekwerk: de termen worden nogal eens door elkaar gehaspeld. Het gaat in elk geval om laagdrempelig werken en aanwezig zijn, met respect voor de vragen, behoeften, waarden en de eigen verantwoordelijkheid van de doelgroep, als norm. Deze werkvorm zetten we in voor groepen die moeilijk tot geen aansluiting vinden bij de samenleving en haar sociale voorzieningen.

DE JONGERE CENTRAAL

In de werking van Arktos staat de jongere altijd centraal. De vormingswerker maakt contact met de jongere en bouwt met iedere jongere een band op. Vertrekkend vanuit deze band bieden we naast individuele begeleiding ook 'groepsvorming' aan, wat inhoudt dat de vormingswerker samen met de jongeren groepsactiviteiten opzet naargelang hun interesses en noden (een sportactiviteit, een sollicitatietraining). Ook als de vormingswerker contact legt met een groep van jongeren, zoals Neel vertelt, benaderen we naast de groep als geheel ook elke jongere als individu.

Vormingswerker Neel Geyskens, al sinds jaren voor ***Arktos*** aan het werk in Aarschot, vertelt:

"STRAATHOEKWERK IS ZO'N BEETJE EEN VIEZE TERM GEWORDEN DE LAATSTE JAREN, MAAR EIGENLIJK IS DAT HET MEEST WAARDEVOLLE DAT ER IS. JE PLAATST JEZELF IN EEN CONTEXT WAARBIJ JIJ DE JONGEREN NIET IN JOUW WERELD TREKT, MAAR WAARBIJ JIJ IN HUN WERELD STAPT. ER MOET GEWOON OOK EENS GELUISTERD WORDEN NAAR DIE GASTEN, WANT DIE HEBBEN VAAK EEN HEEL GROOT VERHAAL. EERST BOTS JE OP EEN HARDE SCHIL, MAAR DAT IS UITERLIJK VERTOON. ER ZIT VAAK HEEL VEEL ACHTER VERBORGEN. DIE GASTEN HEBBEN HUN VERHAAL AL ZO VAAK MOETEN DOEN BIJ ALLERLEI VERSCHILLENDE INSTANTIES, DAARDOOR ZIJN ZE HEEL ERG OP HUN HOEDE. HET EERSTE CONTACT IS ALTIJD AFTASTEN: WIE IS DAT? WAT VOOR IEMAND IS DAT? HET IS BELANGRIJK DAT JE GEWOON NAAST HEN GAAT STAAN EN JEZELF NIET IN EEN HOGERE POSITIE PLAATST. DAT JE HEN EEN HAND GEEFT EN MET RESPECT BEHANDELT. ALS DAT MET ÉÉN IEMAND LUKT, ALS JE ÉÉN IEMAND HULP KAN BIEDEN, DAN DOET DAT WEL SNEL DE RONDE BIJ DE ANDERE GASTEN." _

Laagdrempelig werken vertrekt vanuit vier basisprincipes:

- ***Actief***: de vormingswerker zoekt de jongeren op in hun eigen milieu, de *'vindplaatsen'*. Dit zijn alle plekken waar ze meestal rondhangen. Door vaak aanwezig te zijn op deze plaatsen krijgt de vormingswerker een genuanceerd beeld van de situatie en het dagelijks functioneren van de jongeren. Deze benadering houdt ook in dat de vormingswerker zich kwetsbaar opstelt. Hij is eigenlijk te gast in hun milieu. Door aanwezig te zijn, biedt de vormingswerker de jongeren de mogelijkheid hun verhaal te vertellen.
- ***Integraal***: de jongeren worden benaderd als een totale persoon. Alles kan aan bod komen in de relatie tussen de vormingswerker en de jongeren: niet alleen problemen maar ook positieve verhalen zijn belangrijk. Integraal wil ook zeggen dat er aandacht is voor de context van de jongeren: de vormingswerker probeert zicht te krijgen op de wijk, de *'peers'*, de gezinssituatie, de schoolsituatie… Jongeren geven aan waar ze het moeilijk mee hebben en de vormingswerker gaat samen met de jongeren aan de slag. De jongeren geven zelf het tempo aan.
- ***Positief***: de vormingswerker aanvaardt de jongeren in al hun aspecten: hun taal, hun handelingen, hun waarden en normen… Aanvaarding betekent niet dat de vormingswerker dit ook allemaal goedkeurt. Het betekent wel dat dit alles aanvaard wordt als een eigen keuze van de jongeren, waar ze zelf verantwoordelijkheid voor moeten dragen. Een positieve benadering neemt drempels weg in het contact en maakt verbinding mogelijk tussen de vormingswerker en de jongeren. En dat maakt het dan weer mogelijk om alle denkbare onderwerpen te bespreken zonder dat dit tot conflicten leidt.
- ***Duurzaam***: de vorige drie principes gelden voor het werken met de jongeren zelf. Dit vierde principe gaat over het opbouwen en gebruik maken van een netwerk. De vormingswerker heeft dit in de eerste plaats nodig om correcte informatie te kunnen vinden en geven en om de jongeren eventueel door te verwijzen. Het netwerk is bovendien belangrijk om duurzame veranderingen te kunnen doorvoeren en op die manier de belangen van de jongeren te behartigen.

DE KERN: EEN KRACHTGERICHTE BENADERING

Iedereen is geboren met talenten en kwaliteiten. Dat is hoe Arktos kijkt naar de jongeren. We streven ernaar om hen in hun kracht te zetten, we stimuleren hun groei door samen hun talenten en competenties te verkennen, te herkennen en te ontwikkelen. Deze jongeren dragen vaak een hele rugzak aan negatieve ervaringen mee: thuis, op school, in de buurt. Wij zetten in op de aanwezige krachten van de jongeren.

Dat doen we door hen succeservaringen aan te bieden, door negatieve ervaringen om te buigen tot positieve (positieve herkadering), door hen zowel verbaal als non-verbaal aan te moedigen. We zorgen er ook voor dat het vormingsproces in kleine stapjes opgebouwd wordt, zodat de jongeren zichtbaar vooruitgang kunnen maken.

We illustreren dit met een praktijkverhaal van Neel Geyskens. In Aarschot zetten de jongeren zelf voetbaltornooitjes op, omdat ze vinden dat elke jongere heel laagdrempelig aan sport moet kunnen doen. “Daardoor doen ze een zinvolle ervaring op”, zegt Neel. “En er komen onwaarschijnlijk veel competenties kijken bij de organisatie van een tornooi. Het is niet alleen op school dat je competenties verwerft, maar ook door in je vrije tijd engagementen op te nemen. Eigenlijk is dat proberen die gasten in hun kracht te zetten. Toen we met dit project van start gingen, zagen we dat, als die jongeren een compliment kregen, ze bijna wegkropen. Ze zijn dat niet gewoon. En wanneer je zo bezig bent, dan zie je vaak dat er in zo’n gast meer zit; dat die dingen kan organiseren, dat hij zich erachter kan zetten. Zo’n gast staat dan naast mij en die wil zich dan ook inzetten voor de jongeren van Aarschot. Dat creëert een soort van sneeuwbaleffect. Gasten zien dat er keiveel mogelijkheden zijn. En zo kunnen ze terug aanpikken in de maatschappij.”

VINDPLAATSGERICHT WERKEN EN MEER

Werken met hangjongeren start vanuit vindplaatsgericht werken en een vertrouwensband opbouwen. Dat gebeurt stap voor stap en vraagt soms heel wat tijd. Het is belangrijk dat de vormingswerker het tempo en de grenzen van de jongeren respecteert. Je kan niets forceren, je kan de jongeren niet in een bepaalde richting duwen. De vormingswerker neemt de jongeren ernstig en doet geen loze beloften. Hij behartigt hun belangen en begeleidt hen in een groeiproces. Dat houdt ook in dat hij niet met alles akkoord gaat maar dat hij de jongeren een spiegel voorhoudt. Naarmate de vormingswerker erin slaagt een vertrouwensband op te bouwen met jongeren wordt er stilaan meer mogelijk. Neel Geyskens:

“VAAK MERK JE DAT ER JONGEREN ZIJN DIE EEN BEPAALD LEIDERSCHAP TONEN OVER DE GROEP. DIE KAN JE MEESTAL SNEL OP EEN POSITIEVE MANIER INSCHAKELEN DOOR HEN IN HUN VERANTWOORDELIJKHEID TE PLAATSEN. EN ALS ER ÉÉN GAST MEE IS MET HET VERHAAL, DAN TREKT DIE VAAK HEEL DE GROEP MEE. ZO KOMT ER ECHT EEN GROEPSDYNAMIEK OP GANG. EN DAN KAN JE STAP VOOR STAP KIJKEN WAT JE ALLEMAAL KAN REALISEREN.” _

Een project kan diverse ingrediënten omvatten, afhankelijk van de vraag van de lokale overheid én van de noden van de jongeren.

Individuele ondersteuning

Samen met de jongere bepaalt de vormingswerker doelen. Ze gaan samen na hoe die doelen behaald kunnen worden, welke obstakels er zijn en hoe de jongere ermee kan omgaan. Waar nodig zorgt de vormingswerker ook voor ondersteuning bij administratie en eventueel ook voor doorverwijzing.

Groepsvorming

Naast individuele ondersteuning omvatten projecten voor hangjongeren ook een luik groepsvorming. De jongeren komen wekelijks op vrijwillige basis samen en geven mee richting aan het project. Samen met de vormingswerker bepalen ze het programma. Dit zorgt voor een grote intrinsieke motivatie. Als er een groepje jongeren interesse heeft om te werken rond een bepaald thema (bijvoorbeeld werk zoeken), maken ze hierrond afspraken.

Actief burgerschap

Dit is een andere vaste component van onze projecten. Wanneer jongeren een probleem vaststellen in de samenleving proberen we er samen iets aan te doen. Dat kan een opruimactie zijn in de speeltuin of in de buurt samen met de mensen van de reinigingsdienst, een pannenkoekenslag voor mensen in kansarmoede, een buurtfeest met sportactiviteiten en eetkraampjes, en noem maar op. Door dergelijke acties op te zetten in de buurt waar ze anders negatief bekeken worden, dragen de jongeren zelf bij tot een positieve beeldvorming. Bovendien krijgen ze de kans om hun talenten en competenties in te zetten en te ontwikkelen, wat bijdraagt tot een positief zelfbeeld.

Structureel: jongeren een stem geven

We hadden het eerder al over een structurele benadering. Dat doen we niet alleen door zelf signalen te geven maar ook door jongeren een stem te geven op diverse fora. Zo kunnen ze op beleidsniveau zelf aangeven waar het voor hen fout is gelopen en hoe dit eventueel in de toekomst voor andere jongeren vermeden kan worden. Want jongeren kunnen nog zo hard hun best doen, als ze altijd tegen muren blijven lopen, lukt het niet. Daarom is het belangrijk dat sport- en vrijetijdsorganisaties, stadsdiensten, hulporganisaties… drempels wegwerken.

Bruggen bouwen

Bruggen bouwen is een methodiek die regelmatig ingezet wordt en die tot doel heeft jongeren te laten doorstromen naar het aanbod van de reguliere jeugd- en sport-organisaties. Bruggen bouwen is werken in twee richtingen. We gaan niet alleen de jongeren sterker maken en hen de stap laten zetten naar het bestaande aanbod, we werken ook met de aanbieders, om hen te sensibiliseren en te motiveren zodat ze bereid zijn om in te zetten op deze jongeren en drempels in kaart te brengen en zo veel mogelijk weg te werken.

DE STEM VAN DE JONGEREN: JEUGDTENDENZ

JeugdTendenZ is de naam die het jeugdwelzijnsoverleg in Aarschot kreeg.
De bedoeling van dit overleg is meer informatie uitwisselen om de jongeren beter te kunnen helpen. De lokale overheid, de hulpverleners én de jongeren zitten samen aan tafel. De signalen vanuit de jongeren worden er gebundeld en er worden gezamenlijke acties op touw gezet om de jongeren beter te ondersteunen. Die acties moeten zo dicht mogelijk bij de praktijk en bij de jongeren staan. We laten de Aarschotse jongeren hier zelf aan het woord met een aantal elementen uit een verslag van het overleg 7 februari 2019.

Er is een grotere groep van jongeren die in depressie zit door hun thuissituatie. School, liefjes en thuissituatie geven de jongeren veel druk. Dit alles wordt nog versterkt door sociale media, die alles nog eens uitvergroot.

Jongeren voelen zich erg geviseerd. Hierdoor gaan ze zich nog meer in groep opstellen om zich te verbinden. Om een deel te zijn van een geheel. Ze vinden het belangrijk dat iedereen gelijk is voor de wet en voelen zich vaak onterecht veroordeeld.

Ouders moeten zich niet alleen sanctionerend opstellen maar ook helpend. De jongeren moeten het gevoel hebben alsof de personen echt moeite voor hen willen doen maar het moet ook van de jongeren zelf komen. Wederzijds respect is hier heel belangrijk. Er mag geen valse hoop gegeven worden van "het komt allemaal goed".

Hulpverleners zouden meer van hun stoel moeten komen. Op school zouden ze eerder moeten kijken naar wat er achter gedrag zit dan te bestraffen.

Er is veel prestatiedruk op schools vlak vanuit de maatschappij en de ouders. Het idee dat BSO en deeltijds minderwaardig is, leeft nog altijd. Jongeren zijn bang niet aan de verwachtingen te kunnen voldoen, dat ze mensen gaan teleurstellen.

Hangplekken moeten terug geüpgraded worden. Jongeren zoeken naar een plek waar ze rust vinden en niet constant gecontroleerd worden. Er wordt vaak veel commentaar op jongeren gegeven in plaats van met hen te praten.

Hulpverlening zou echt toegankelijker moeten worden, geen eindeloze wachtrijen.

ONZE AANBEVELINGEN: TIPS VOOR OVERHEIDSDIENSTEN EN HULPVERLENINGSORGANISATIES

1. ***Werk aan laagdrempeligheid***: heel wat diensten en organisaties kampen met drempels die voor de doelgroep te hoog zijn. Zorg voor een verbindingsfiguur tussen jongeren en het bestaande aanbod en pak samen de drempels aan die jongeren ervaren. Dit zorgt voor 'hecht partnerschap' tussen alle lokale actoren.

2. ***Zorg voor herkenbaarheid***: koppel een gezicht aan je dienst. Van zodra jongeren je kennen, zullen ze sneller naar je dienst komen of je contacteren. Als jongeren een naam en gezicht op een dienst kunnen plakken, weten ze meteen ook waar ze naartoe moeten met een bepaalde vraag of nood.

3. ***Maak werk van werving en toeleiding***: als je met je dienst op een vaste locatie zit, kan het helpen om regelmatig naar de plekken te gaan waar de jongeren vaak zijn. Zo kan je je werking bij hen bekend maken en een vertrouwensband opbouwen.

MEER WETEN

- ***De Hangman*** was een samenwerkingsverband tussen negen organisaties uit het bredere jeugdveld (***LISS, Ambrassade, Kruispunt migratie en integratie, Arktos, Vlaams Straathoekwerk Overleg, Kind en Samenleving, Uit de Marge, Formaat Jeugdhuiswerk Vlaanderen en VVJ***). Deze organisaties delen de visie dat jongeren, op hun eigen manier, volwaardige gebruikers moeten kunnen zijn van de openbare ruimte. De actieve samenwerking van ***De Hangman*** werd eind 2012 stopgezet. De massa informatie en voorbeelden die verzameld werden, zijn nog steeds beschikbaar op de website: *http://www.dehangman.be/de-hangman*
- *https://ambrassade.be/nl/toolbox-diversiteit/laagdrempelig-jeugdwerk/outreachend-werken*
- Lien Warmenbol en Luc Gossens, Aandacht in 't kwadraat. ***In 'probleembuurten' werken met 'probleemjongeren'***, Acco, 2006.
- Meer over outreachend werken in het welzijnswerk vind je hier: *https://www.kennisplein.be/Pages/Outreachend%20werken.aspx*

OVER ARKTOS

Arktos is een Vlaams expertisecentrum voor kinderen en jongeren van 6 tot 25 jaar voor wie de aansluiting op school, werk en samenleving minder evident blijkt. Door hen met zichzelf en hun omgeving te verbinden willen we hen versterken in hun talenten en vaardigheden, in alle levensdomeinen. Daarnaast ondersteunen we ook ouders, scholen, partners en overheden. Ook in het beleid laten we ons kritisch optimisme horen. Want het kan wél.

www.arktos.be

SPELEN IN DE PUBLIEKE RUIMTE: ONZICHTBARE MEISJES?

KIND & SAMENLEVING VZW

Artikel 2
–
GEEN DISCRIMINATIE

Artikel 12
–
EIGEN MENING

Artikel 31
–
SPELEN

"VROEGER MOCHT IK ECHT OVERAL, OVERAL EN WANNEER IK MAAR WILDE, EN TOT KEILAAT. MAAR DAARNA MOCHT DAT INEENS NIET MEER, IK WEET OOK NIET WAAROM, IK MOCHT ALLEEN MAAR VOOR MIJN DEUR. EN TOEN MOCHT IK HELEMAAL NIET MEER. TOEN ZAT IK KEIVAAK OP MIJN GSM OF OP MIJN COMPUTER OF ZO, OMDAT IK MIJ VERVEELDE. DAN WAS MAMA DAT BEU EN ZEI ZE, KOM WE GAAN EEN WANDELING MAKEN, EN TOEN WAS IK VAAK BUITEN. EN IK HEB NU OOK NIEUWE VERFSPULLETJES GEKREGEN OM MIJ TE AMUSEREN."_

Buiten spelen in de buurt: het is minder vanzelfsprekend dan tien jaar geleden. Kinderen zijn minder zichtbaar op straat. Dat geldt in nog grotere mate voor meisjes, die minder buiten spelen dan jongens, vooral wanneer ze iets ouder worden. ***Kind & Samenleving*** geeft een blik op onderzoek over buiten spelen en op hoe meisjes kijken naar hun plek in de publieke ruimte.

EEN 'ONZICHTBAAR' KINDERRECHT IN DE KIJKER

Spelen is een kinderrecht. **Artikel 31** van het Kinderrechtenverdrag gaat over *'het recht op rust, vrije tijd, spelen, recreatie, cultuur en kunst.'* Dit recht kreeg in 2013 een stevige inhoudelijke invulling en context mee in het General Comment nr. 17 van het VN-comité. Een General Comment is een gezaghebbende interpretatie van een artikel uit het IVRK, dat inhoudelijke duiding geeft aan het recht, het in verband brengt met andere rechten, pijnpunten benoemt, en aandachtspunten biedt voor het beleid.

In de aanloop naar dit ***General Comment*** was vastgesteld dat **Artikel 31** een wat ondergeschoven, ***'onzichtbaar' recht*** is uit het Kinderrechtenverdrag. Het krijgt weinig aandacht in de nationale rapportages over de kinderrechten, wordt vaak te eng geïnterpreteerd, en het belang van spelen voor kinderen wordt vaak onderschat. Bovendien toont het Comité zich bezorgd over de beperkte toegang tot dit recht voor een aantal groepen, waarbij meisjes de eerstgenoemde groep zijn (**1**).

Meisjes worden in de *Comment* genoemd in verband met drempels die te maken hebben met discriminatie en vooroordelen, overbescherming door ouders, onveilige omgevingen in de publieke ruimte, en huishoudelijke taken toegewezen krijgen. Vooral iets oudere meisjes ervaren daardoor beperkingen in hun recht op spelen.

Randvoorwaarden om te spelen zijn onder meer een veilige omgeving, voldoende vrije tijd zonder verplichtingen zodat kinderen hun spel zelf vorm kunnen geven, tijd en ruimte om te spelen zonder controle en tussenkomst van volwassenen, mogelijkheden om ook zonder begeleiding te spelen… Dit zijn bezorgdheden die voor alle kinderen gelden, maar onder meer voor meisjes stellen ze zich vaak scherper.
In hoeverre kunnen meisjes volop van die voorwaarden genieten? Spelen meisjes evenveel buiten als jongens, en hoe ervaren zij zelf mogelijke drempels tot spelen in de publieke ruimte?

WAAR ZIJN DE MEISJES?

Dit zijn geen triviale vragen. Spelen en de mogelijkheden daartoe bepalen voor een belangrijk deel het dagelijks leven van kinderen, en spelen is, zeker in de publieke ruimte, de kind-eigen manier om zich te integreren in de buurt en de bredere samenleving. Daarom zetten wij met ***Kind & Samenleving*** in op die combinatie: hoe kindvriendelijk is de publieke ruimte en welke speelkansen krijgen kinderen?

Onderzoek toont aan dat meisjes minder zichtbaar zijn in de publieke ruimte dan jongens. Dat is al langer zo, en er lijkt niet veel beterschap in te zitten.
Vooral de iets oudere meisjes zijn veel minder op straten en pleinen te zien dan jongens, net op de leeftijd waarin kinderen vaker zonder begeleiding mogen buiten spelen of op weg gaan. Dat laatste was een van de belangrijkste vaststellingen van het recentste buitenspeelonderzoek van ***Kind & Samenleving*** (**2**).

MEISJES SPELEN MINDER VAAK BUITEN DAN JONGENS

In de zomer van 2019 trok ***Kind & Samenleving*** de straat op. Voor ons ***buitenspeel-onderzoek*** telden we in zeven uiteenlopende woonwijken hoeveel kinderen buiten spelen in de publieke ruimte: op straten, pleinen, parken, speelpleintjes en sportveldjes. We deden hetzelfde onderzoek in dezelfde wijken al in 2008, en voerden een gelijkaardige studie uit in 1983. Zo kunnen we deze drie onderzoeken vergelijken en trends doorheen de tijd blootleggen.

Uit het onderzoek bleek dat er minder meisjes buiten spelen dan jongens. Daar kunnen we ook cijfers op plakken. In 1983 maakten meisjes maar één derde van alle toen getelde spelende kinderen uit. We zagen dus dubbel zoveel jongens op straat spelen dan meisjes. 25 jaar later deden we het onderzoek over, weliswaar in andere woonwijken, en we zagen een stevige, hoopgevende evolutie: in 2008 zagen we op 100 spelende kinderen 45 meisjes en 55 jongens.

In 2019 observeerden we in precies dezelfde wijken als in 2008. In de leeftijd van 3 tot 14 jaar telden we 37 meisjes op 100 spelende kinderen. Heel wat onevenwichtiger dan in 2008 dus. In zes van de zeven wijken zagen we minder meisjes buiten spelen dan we zouden verwachten op basis van hoeveel jongens en hoeveel meisjes in de wijk wonen. Meisjes van alle leeftijden spelen ook vaker onder toezicht van volwassenen dan jongens.

Ook bij de kinderen die in de wijken louter onderweg waren en dus niet aan het spelen waren, telden we 39 meisjes op 100 kinderen. Meisjes blijken gewoon minder aanwezig in de publieke ruimte dan jongens. Op zich is dit geen verrassing: de cijfers uit andere onderzoeken, wijzen bijna altijd in die richting, zowel op speelpleintjes als op straten en in groenzones (Karsten 2003; O'Connor e.a; 2017). Bovendien blijken er minder meisjes buiten te spelen naarmate de leeftijd stijgt.

OUDERE MEISJES ZIJN ONZICHTBAARDER

Ook in ons eigen buitenspeelonderzoek valt dit leeftijdsverschil op. Bij de kleuters is er nog bijna een evenwicht tussen jongens en meisjes, en in de groep 6- tot 8-jarigen zijn nog 40% van de spelende kinderen meisjes. Maar dan wordt het verschil merkwaardig groot. Het genderonevenwicht is er met name in de leeftijd van 9 tot 11 jaar (slechts 27% meisjes) en van 12 tot 14 jaar (34% meisjes).

verdeling jongens - meisjes per leeftijd

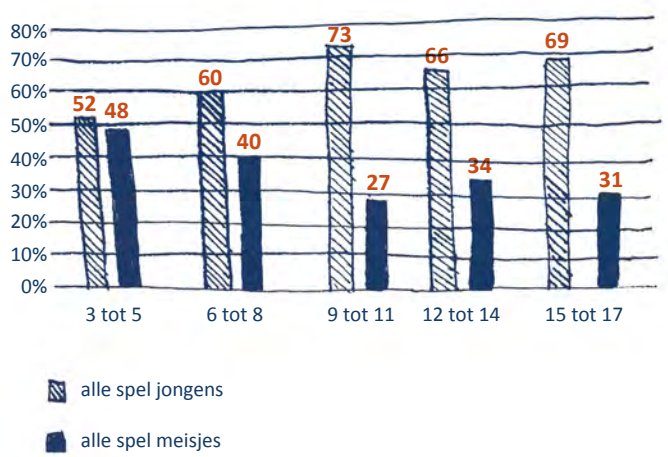

Bij de jongens is de leeftijd van 9 tot 11 de buiten-speel-leeftijd bij uitstek. Bij meisjes ligt dat anders: we zien vooral jongere meisjes buiten spelen, en het is juist de groep 9- tot 11-jarige meisjes die het laat afweten. In enkele wijken spelen in die leeftijdscategorie makkelijk drie keer zoveel jongens buiten als meisjes.

Jeugdwerk blijkt in de genderbalans een milderende invloed te hebben. Als we alleen kijken naar de kinderen die we in de publieke ruimte zagen spelen in georganiseerd verband (jeugdwerk, kinderopvang, sportkamp), tellen we 48% meisjes. Maar ook daar zijn er in de leeftijd 9 tot 11 jaar beduidend minder meisjes.

JONGENSPLEKKEN

Kinderen spelen niet overal evenveel in een wijk. Er zijn straten, pleintjes, groene zones, speelpleinen, sportvelden. En daarbij zijn er '*jongensplekken*', maar geen '*meisjesplekken*'.

Slechts 15% van de kinderen die speelden in sportzones, zoals voetbal- of basketbalveldjes, waren meisjes. Dat is beter dan de amper 5% meisjes die we op dezelfde terreinen telden in 2008, maar nog altijd bijzonder weinig. Bovendien zien we op de sportterreinen minder meisjes naarmate ze ouder worden. Ook op de andere plekken in de wijken blijken sporten en sportachtig spel in de publieke ruimte heel overwegend een jongenszaak.

De andere soorten publieke ruimte zijn veel minder 'gegenderd'. In 2008 zagen we nog een enorm overwicht van jongens (90%) in de avontuurlijke groene ruimtes (bosjes, wat ruige groene zones, maar ook groene zones die eruitzien als speelpleintjes). Dat is nu veranderd: we telden 41% meisjes, en zagen er veel diverser spel dan in de sportzones. Op de speelpleintjes in de wijken zien we juist relatief veel meisjes, en bij de groep 6- tot 8-jarigen telden we daar zelfs méér meisjes dan jongens.

DE STEM VAN MEISJES

In bevragingen of inspraak met kinderen geven meisjes van 10 of 11 jaar wel vaker aan dat zij minder buiten mogen spelen dan vroeger, zonder dat ze weten wat daar de reden voor is.

"SOMS MAG IK NIET NAAR BUITEN, MAAR IK WEET NIET WAAROM. DAN VRAAG IK AAN MIJN MAMA: MAG IK NAAR BUITEN, EN DAN ZEGT ZE, HEB JE JE HUISWERK GEMAAKT, DAN BEGINT DIE ALLEMAAL TAAKJES TE ZEGGEN DIE IK NIET HEB GEDAAN, OM MIJ TOCH BINNEN TE HOUDEN. MAAR DAT IS NIET ALTIJD." _

Waarom de iets oudere meisjes zo markant minder buiten spelen dan jongens van dezelfde leeftijd, blijft onduidelijk. Heeft het inderdaad vooral te maken met '*niet mogen'*, of ook met *'minder interesse' i*n buiten spelen, en waaraan ligt dat dan precies?

En waarom zien we in de ene buurt veel meer meisjes buiten spelen dan in de andere? Voor meisjes zelf is het moeilijk om te weten en uit te leggen waarom zij blijkbaar minder buiten spelen dan jongens. Maar dat neemt niet weg dat zij prima kunnen aangeven wat zij verwachten van een goede plek om te spelen.

MEISJES AAN HET WOORD OVER SPELEN IN DE PUBLIEKE RUIMTE

"WIJ VINDEN DAT MEISJES EVEN STOER ZIJN ALS JONGENS" _

In een grote kring staan beleidsmakers en jeugdwerkers vol interesse te luisteren naar een groep meisjes in het Kielpark in Antwerpen. De meisjes vertellen over de publieke ruimte via hun eigen ervaringen, waar ze het liefste spelen en wat er allemaal nog verbeterd kan worden.

"WIJ SPELEN GRAAG SAMEN, MAAR WE GAAN NIET ALLEEN NAAR HET PARK OMDAT ER VAAK ENGE MENSEN ZIJN." _

De ontmoeting tussen beleidsmakers en meisjes kadert in een onderzoek dat ***Kind & Samenleving*** uitvoerde in 2019. Hoe zorgen we ervoor dat er meer meisjes naar buiten gaan en zich thuis voelen in de publieke ruimte? Dat was de hoofdvraag in onze trajecten rond meisjes en de publieke ruimte. ***Kind & Samenleving*** werkte in Antwerpen, Leuven, Gent en Mechelen telkens samen met een vaste groep meisjes tussen 10 en 12 jaar. In drie interactieve sessies deelden de meisjes hun ervaringen, maar zij hielpen ons ook met ontwerpen en het ontwikkelen van een beeld van de publieke ruimte die toegankelijk is voor iedereen.

MAG IK DAAR KOMEN?

De meisjes gaven allemaal aan dat ze graag buiten spelen. Maar ze doen dat veel te weinig vinden ze:

"WE ZIJN VERSLAAFD AAN ONZE SMARTPHONE (OF TABLET). SOMS WIL IK NAAR BUITEN, MAAR DAN IS ER NIEMAND." _

De favoriete plekjes liggen meestal niet om de hoek; vaak gaat het om locaties waar er veel te beleven valt en waar er veel mensen te vinden zijn, zoals de stad, een groot speelterrein of een winkelcentrum.

Meisjes tussen 10 en 12 jaar zijn op zoek naar avontuur, maar krijgen niet altijd de ruimte om hun *'durf en avontuur'* te uiten. Jongens nemen sneller een ruimte in. Meisjes staan als het ware onderaan de ladder van claimgedrag. De ruimte wordt als eerste door de grote jongens geclaimd, als die er niet zijn, gaan jongere jongens er spelen. Als ook de jongere jongens er niet zijn, is het aan meisjes om de ruimte in te nemen.

Daarbij komt nog dat jongens in hun fysieke spel meestal meer plaats innemen, zoals bij het voetballen, terwijl meisjes eerder een (zelfgemaakte of zelfbegrensde) bepaalde ruimte gebruiken (Kilvington & Wood 2016: 43-44). Dat heeft ook impact op het toe-eigenen van ruimte: jongens spelen in gemiddeld grotere groepen dan meisjes en blijven langer op één plek voor hun spel. Die plek wordt dus al sneller 'hun' plek. Het zijn niet de jongens en hun spelgedrag die aan de basis liggen van het probleem: het gaat vooral om het ***gebrek aan voldoende en gevarieerde speelruimte***. Dat is ook waar de meisjes rekening mee houden als ze zelf aan het ontwerpen gaan. Zo ontwerpen ze geen grote speelvelden, zoals een groot voetbalveld, maar creëren ze meerdere kleinere ruimtes, die vaak multifunctioneel gebruikt kunnen worden zoals bijvoorbeeld een grasveldje waar je kunt voetballen, maar ook tikkertje kunt spelen, jongleren, liggen in het gras en handstand doen.

SPELEN EN CHILLEN

Meisjes doen graag stoere dingen zoals voetballen, in bomen klimmen en van een hoge glijbaan gaan (**3**). Tegelijkertijd identificeren meisjes zelf ook speelgedrag dat ze vooral aan meisjes toeschrijven. De combinatie van spelen en chillen is daarbij erg belangrijk.

"ER MOET EEN HOGE TOREN KOMEN, DAAR KUNNEN WE OP KLIMMEN. BOVENOP GAAN WE DAN ZITTEN EN BABBELEN EN ZIEN WE DE HELE STAD." _

Ze wisselen verschillende spelletjes af en wisselen snel tussen spelen en babbelen (**4**). Een ruimte waar je zowel kunt avontuurlijk spelen als even zitten, is ideaal.

"IK ZOU WEL GRAAG VEEL HANGMATTEN WILLEN. MIJN VRIENDINNEN ZITTEN VAAK OP ZO'N BANKJE. DAN PRATEN WE VEEL, MAAR HIER IS HET ZO CHILLER. DE HANGMATTEN MOETEN OOK DICHT BIJ ELKAAR ZIJN, OM TE BABBELEN."_

Meisjes geven ook aan dat het er niet per se gaat om *'meisjesplekken'* te ontwerpen, maar dat iedereen recht heeft op een plekje om te spelen. Een ideale speelplek is een speelplek waar nagedacht is over een gender-inclusief ontwerp: waar iedereen een speelplek heeft en waar er meer ruimte is voor diverse speel- en ontmoetingsvormen.

CHILLEN EN BABBELEN

MEISJES ZIJN DE LANDSCHAPSARCHITECTEN VAN DE TOEKOMST

Dat laatste is geen toeval: hoe meisjes denken over plekken om te spelen, reflecteert hun eigen manier van spelen en hun eigen ervaringen tussen andere groepen. Jongens komen meer samen wegens het spel, voor meisjes is het samenzijn op zich meer het doel, losser van het spel: ze onderbreken bijvoorbeeld vaker hun spel, en spelen meer spelletjes na elkaar, maar voor kortere tijd.

In onze inspraak met meisjes zagen we hoe dit een impact had op hoe meisjes kijken naar goede speelruimte. Door middel van collages en maquettes werkten we ook concreet aan het ontwerpen van betere speelruimte in de verschillende wijken. Doordat meisjes zich bewuster zijn van de verschillende doelgroepen die kansen moeten krijgen op een speelplek, zijn ze erg goed in het ontwerpen van een landschappelijk geheel.

Alle speelvormen krijgen er een plek, maar er wordt ook ruimte voorzien voor ouderen om op een bankje te zitten of een barbecueplek waar de buurt samen kan komen.

We kwamen hierbij tot vier belangrijke ontwerpclusters:

1. ***De publieke ruimte is een plek voor iedereen waar je je veilig voelt***
   De publieke ruimte moet een plek zijn waar je je welkom voelt, waar je niet weggekeken wordt of aangesproken wordt door onbekenden. De speelruimtes vormen een safe space, met voldoende sociale controle. Daarbij hoort ook voldoende verlichting en geen afval.

2. ***In de publieke ruimte zijn er genoeg diverse speelplekken***
   In de eerste plaats denken de meisjes aan het gemis aan avontuurlijke speelkansen. Spannende glijbanen, water waar je over kan springen, hoge torens om in te klimmen... Maar ook speelgroen is een belangrijk thema voor de meisjes. Ze spelen graag in het groen, want je kunt er makkelijk hutten maken en in bomen klimmen. De meisjes geven voorts aan dat ze vaak rollenspellen spelen, zoals 'spionnen' of 'killerclown', maar dat fantasiespel niet altijd goed wordt gestimuleerd in speelruimtes.

3. ***In de publieke ruimte is er genoeg ontmoetingsruimte***
   De publieke ruimte is in de eerste plaats een ontmoetingsplaats, een plek waar je met je vrienden of familie afspreekt. Er moet daarom ook voldoende reden zijn om ergens naartoe te gaan. Zo vormt bij één van de projecten de ijscokar een belangrijke rol. Ze gaan naar de speelplek, omdat ze weten dat de ijscokar daar langsrijdt. Daarnaast verdienen zitplekken een centrale plaats. Die banken moeten wel speciaal zijn, zoals ronde banken, zitplekken in de hoogte, of de hangmatten uit het citaat hoger: ongewone chill- én praatplekken.

4. ***De publieke ruimte is mooi en ik kom er graag***
   Ten slotte denken de meisjes ook na over de esthetische kant van de publieke ruimte. Het moet opnieuw een plek zijn waar je je thuis voelt en die herkenbaar is. Er mogen ook mooie bloemen en planten zijn. Mooi gekleurde muren en speeltoestellen vinden ze extra aantrekkelijk.

VAN PLEK NAAR WIJK

De ontwerpprincipes zoals die naar voor komen uit inspraak met meisjes, geven richting aan een meer ***inclusief ontwerp*** van speelplekken. Daarbij mag het bredere geheel niet uit het oog verloren worden. Kinderen ervaren vaak drempels om op goede speel- en ontmoetingsplekken te geraken. Drukke straten zijn vaak nog barrières en kinderen mijden tijdens hun verplaatsingen enge of onveilige plekken. Hun actieradius is vaak beperkt, en dat heeft niet alleen op individuele kinderen een impact.

"IK SPEEL VOORAL DICHT BIJ HUIS ALS HET NIET ZO GOED WEER IS, EN ANDERS GA IK OOK NAAR DE SPORTHAL. IK HEB EEN VRIENDIN DIE DICHT BIJ MIJ WOONT, EN ZIJ MAG ALLEEN NAAR DE SPORTHAL OM TE GAAN DANSEN EN OMDAT HAAR OMA DAAR WOONT. MAAR ZIJ MAG ANDERS NIET ZO VER, DUS DAN SPEEL IK OOK LIEVER DICHT BIJ HUIS." _

In onze gesprekken geven meisjes aan dat zij net zo graag buiten spelen en ravotten als jongens. Ook in het stoer en avontuurlijk spel doen meisjes niet onder voor jongens. Toch zijn de cijfers nog niet meteen hoopgevend: meisjes spelen minder buiten dan jongens en zijn gewoon minder aanwezig in de publieke ruimte. In de toekomst is het van belang om de fysieke en sociale drempels die meisjes ervaren weg te werken om hen zo evenveel speelkansen en speelplezier te geven als jongens. We wéten immers dat de drempel hoger ligt voor meisjes: daar moeten we dan ook op inspelen.

AANBEVELINGEN

Het *General Comment* van het VN-comité bij **Artikel 31** legt uitdrukkelijk verantwoordelijkheden bij lokale overheden om het recht op spel, voor alle kinderen, te garanderen (5). En dan gaat het zowel om de plekken zelf, als om de kansen van kinderen om daar op een vanzelfsprekende manier te mogen, kunnen en durven geraken.

Volgende beleidsaanbevelingen kunnen helpen om het buitenspelen van meisjes extra te stimuleren en ondersteunen

1. ***Creëer meer en gevarieerde speel- en ontmoetingsruimt***e en incorporeer hierbij de ontwerpprincipes van de meisjes: zorg ervoor dat iedereen zich er welkom en veilig voelt, ontwikkel genoeg diverse speelplekken, ontwikkel voldoende ontmoetingsruimte en zorg ervoor dat de ruimte er mooi uitziet.

2. ***Houd rekening met de eigenheid van het spel van meisjes***, dat sociaal spel combineert met avontuur en ontmoeting. Ontwerp speelplekken waar je vlot kunt afwisselen tussen deze diverse soorten spel.

3. ***Betrek meisjes uitdrukkelijk in participatie over publieke ruimte***. Organiseer deze participatie zo dat meisjes en jongens in gelijke mate aan bod komen. Bekijk het geheel van de ruimte: participatie alleen over welke speeltoestellen er zullen komen is te beperkt en negeert de inclusieve insteek van de eerder aangehaalde ontwerpprincipes.

4. ***Faciliteer met jeugd(welzijns)werk of buurtwerk speelmomenten en leid de meisjes naar de pleintjes en parken***. Dat maakt onderling afspreken makkelijker en het leert kinderen (speel)ruimtes kennen waar ze normaal niet kunnen of mogen komen. Speel op deze momenten in op verschillende soorten spel: ruig, rustig, sociaal of alleen touwtjespringen of mieren observeren.

5. ***Zorg voor vertrouwde (vrouwelijke) aanspreekpunten in de wijk***. Sociale veiligheid is voor veel meisjes een voorwaarde om buiten te spelen. Wanneer een ruimte te zeer wordt geclaimd of wanneer er zich onveilige situaties voordoen, is het belangrijk dat meisjes snel iemand kunnen aanspreken of dat iemand zelf de situatie kan inschatten en bijsturen.

6. Besef dat sportruimte in de praktijk vooral jongensruimte is en dat ***extra aandacht voor meisjes*** dus niet zomaar luxe is.

7. ***Focus op de iets oudere meisjes*** om hen te stimuleren om buiten te komen en te spelen. Deze groep valt op dit moment het meest uit de boot. Een belangrijke leeftijdsgroep, want net dan ontwikkelen kinderen heel wat meer zelfstandigheid.

8. ***Voer onderzoek*** over waarom (vooral de wat oudere) meisjes zo veel minder buiten spelen en buiten komen. Dat is nu een lacune. Het is ontmoedigend dat we die meisjes '*verliezen*'. Het is de voorbode van de minder vanzelfsprekende aanwezigheid van vrouwen in de publieke ruimte.

EINDNOTEN

(1) ***Introduction van General Comment 17*** over Artikel 31 van het IVRK.
(2) ***Kind & Samenleving*** (2020), Het grote buitenspeelonderzoek, www.k-s.be.
(3) Ook in ons ***buitenspeelonderzoek*** bleek dat intens bewegingsspel, waarbij je je lichaam uitdaagt – rennen, klimmen, balanceren, hevig schommelen…
– in verhouding net iets méér wordt gedaan door meisjes dan door jongens.
(4) In ons buitenspeelonderzoek was ***'sociaal spel'*** (babbelen en spel dat in wezen is gericht op interactie) de belangrijkste spelvorm bij meisjes: goed voor een derde van het geobserveerde spel (bij jongens was dit een vierde van al hun spel). Bij jongens is regelspel, zoals voetballen, de belangrijkste spelvorm (29% van alle spel, dubbel zoveel als bij de meisjes).
(5) ***General Comment nr. 17***, sectie 58 f.

OVER KIND & SAMENLEVING VZW

Kinderen, tieners en jongeren hebben recht op een volwaardige plek in de samenleving. Samen met hen verrijkt ***Kind & Samenleving*** het beleid van overheden en organisaties en creëert zo fysieke en mentale ruimte voor de jeugd. Kinderen en jongeren zijn onze drijfveer en inspiratie. Bruggen bouwen is onze expertise, over beleidsdomeinen heen. Daarbij zijn kindvriendelijke publieke ruimte en mobiliteit, spelen en participatie onze kernthema's.

www.k-s.be

BELEIDSPARTICIPATIE DOOR KINDEREN EN JONGEREN

KIYO EN PLAN INTERNATIONAL BELGIË

Artikel 12
–
EIGEN MENING

Artikel 13
–
MENING GEVEN

Artikel 14
–
VRIJHEID VAN GELOOF

Artikel 15
–
VERENIGING

Als kinderrechtenorganisaties hechten we bijzonder veel belang aan de deelname van jongeren aan het beleid. Participatie van kinderen en jongeren is namelijk één van de drie pijlers van het **Kinderrechtenverdrag**, naast protectie en provisie. Het vertaalt zich ook in verschillende rechten:

- **Artikel 12**: De mening van het kind
- **Artikel 13**: Vrijheid van meningsuiting
- **Artikel 14**: Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst
- **Artikel 15**: Vrijheid van vereniging

Of het nu gaat om het beleid in scholen, gemeenten, steden, sportclubs, of andere instellingen, beleidsparticipatie door jongeren in deze domeinen ligt niet voor de hand. Volwassenen staan al te vaak afwijzend tegenover participatie van kinderen en jongeren. In tijden waarin snel beslissingen genomen moeten worden, lijken zulke participatieprocessen voornamelijk tijdrovend en zinloos. Denk maar aan de COVID-19 crisis. Het duurde ruim twee maanden voor de voorzitter van de Vlaamse jeugdraad, een vertegenwoordiger van kinderen en jongeren, mee aan tafel zat in één van de expertengroepen. Toch blijft het vreemd dat de stem van kinderen en jongeren, die één derde van de bevolking uitmaken, onvoldoende wordt meegenomen bij beleidsbeslissingen.

Het is echter niet zo dat de mening van kinderen en jongeren helemaal niet wordt meegenomen. Een deel van de Vlaamse jeugd (3,2%) is vertegenwoordigd in een formeel buitenschools orgaan. 5,2% is op formele wijze in de schoolcontext vertegenwoordigd. 18% van de 14- tot 25-jarigen participeert aan het jeugdwerk (a). We zouden kunnen stellen dat ook hun stem, via dit jeugdwerk, vertegenwoordigd is in het beleid. Een significant deel van de Vlaamse jeugd is dus op een of andere manier vertegenwoordigd in een beleidsorgaan. Deze cijfers betekenen tegelijk ook dat een grote meerderheid van de jongeren niet vertegenwoordigd is. Deze nota wil daarom het belang van beleidsparticipatie voor deze ***'onzichtbare kinderen en jongeren'*** in de verf zetten en aangeven hoe het beleid ook hen kan bereiken.

Deze nota houdt een vurig pleidooi om alle jongeren te laten deelnemen aan het beleid. We verkennen het concept ***'beleidsparticipatie'***, bekijken waarom het zo belangrijk is en welke voorwaarden vervuld moeten zijn om van volwaardige participatie te spreken. Verder ontdekken we ook enkele inspirerende voorbeelden. Vervolgens formuleren we verschillende aanbevelingen om tijdens toekomstige processen beter rekening te houden met de beleidsparticipatie door jongeren.

"HET IS FIJN OM NIEUWE IDEEËN VOOR TE LEGGEN AAN POLITICI, EN HIER-OVER MET HEN IN DEBAT TE GAAN. WAT STERK NAAR VOOR KWAM IS DAT DE STAD HAAR JONGEREN ONVOLDOENDE INFORMEERT. SOMMIGE ACTIES DIE WE VOORSTELLEN, BLIJKEN BIJVOORBEELD AL TE BESTAAN." *_Deelnemende leerling aan het 'Burgerkabinet Jong Kortrijk Spreekt'*

WAAROM IS BELEIDSPARTICIPATIE DOOR KINDEREN EN JONGEREN BELANGRIJK?

Juridisch kader

Met de ondertekening van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind op 20 november 1989, engageerde de Belgische staat zich ertoe om geen enkel recht te schenden en positieve acties te ondernemen voor de bevordering van alle rechten van alle kinderen.
Deze erkenning van het Kinderrechtenverdrag brengt een belangrijk gevolg met zich mee voor de overheid: het is niet de individuele verantwoordelijkheid van kinderen en jongeren om een recht te vragen of te eisen, het is ***de plicht van de overheid*** om de rechten uit het verdrag om te zetten in werkelijkheid.

Gezien participatie, naast provisie- en protectierechten, geldt als één van de drie basisprincipes uit het Kinderrechtenverdrag, komt deze verantwoordelijkheid ook terug bij het recht van kinderen om hun mening te vormen en te uiten. Aan deze mening moet vervolgens een passend belang worden gehecht, in overeenstemming met de leeftijd en rijpheid van het kind.

Uit de ***Concluding Observations***, die gelden als belangrijkste slotbeschouwingen van het VN-kinderrechtencomité komt volgend punt naar voor - Luik legislation: punt 19 A:

> **Respect voor de mening van kinderen**
> Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind benadrukt dat er geen leeftijdslimiet staat op het recht van kinderen om hun mening te geven. Het Comité vraagt aan de staat om, noch in de wet noch in de praktijk, maatregelen te introduceren die voor een beperking zouden zorgen in het recht van kinderen om gehoord te worden in zaken die hem/haar aanbelangen.
> Het Comité beveelt aan dat: (**a**) participatie van alle kinderen in alle thema's die hen aanbelangen versterkt wordt door af te stappen van wettelijke beperkingen op vlak van leeftijd en door maatregelen te nemen opdat kinderen, op maat van hun leeftijd en volwassenheid, hun mening kunnen geven. (**b**) Schoolgaande kinderen en kinderen met een migratie-achtergrond voldoende mogelijkheden krijgen om hun mening te uiten en dat deze mening op een serieuze manier wordt meegenomen. (**c**) Kinderen in kwetsbare situaties actief betrokken blijven worden in publieke consultaties en de impact van dergelijke consultatierondes verzekerd is.

Een draagvlak en oefenplaats voor democratie creëren

Beleidsparticipatie zou niet enkel weggelegd mogen worden voor volwassenen, eenmaal men het stemrecht heeft verworven. Kinderen en jongeren behoren ook tot onze maatschappij, en heel wat beslissingen raken aan hun leefwereld. De deelname van kinderen en jongeren aan een beleidsproces maakt bijgevolg wezenlijk deel uit van een democratie (**b**).
Bovendien creëer je zo, met de input van een grotere doelgroep, een groter draagvlak waardoor verschillende groepen in de samenleving verantwoordelijkheid kunnen nemen voor de uitvoering ervan.

Beleidsparticipatie door jongeren wordt verder ook gezien als een oefenplaats om vaardigheden aan te leren die jongeren helpen volwaardig burgerschap te bereiken. Het doel van participatie, of het beoogde resultaat van het proces, is dan niet zozeer dat kinderen en jongeren de kans krijgen om te wegen op beleidsbeslissingen, maar eerder om bij te leren over burgerschap (**c**). Hoewel dit ook zeker belangrijk is, mag het daar niet bij blijven. Bij leerlingenraden in de schoolomgeving is dit vaak het uitgangspunt: *"The focus in school councils might be more focused on training children in democracy, rather than on young people's current participation rights"* (Tisdall, 2015, p. 196)(**d**).

Het label ***'Kindvriendelijke Steden en Gemeenten'*** (vanuit ***Bataljong***, een lederorganisatie van steden en gemeente die *"kinderen en jongeren, politici en ambtenaren versterken in het voeren van meer, beter en breder lokaal beleid voor kinderen en jongeren"*(**e**)) vermeldt jongerenparticipatie als investering, omdat kinderen en jongeren competenties ontwikkelen door deel te nemen aan het beleidsproces, en als investering in een lokale democratie (**f**): *"Jonge inwoners verantwoordelijkheid geven, is een investering. Een gemeentebestuur investeert in de lokale democratie als het toont dat het in kinderen en jongeren gelooft en hen als volwaardige burgers effectief een stem geeft in het beleid. Het versterkt kinderen en jongeren in die rol."*

LEAVE NO ONE BEHIND

Participatie aan het beleid zou niet alleen mogen weggelegd zijn voor kinderen en jongeren die in een formeel orgaan vertegenwoordigd zijn, of die vanuit een gunstige context hun stem kunnen laten horen. Ook de stem van tal van 'onzichtbare' kinderen en jongeren verdient het gehoord te worden aan de beleidstafel. Naast jongeren die buiten de formele inspraakorganen vallen, gaat het dan voornamelijk over kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties (laaggeschoold, handicap, migratieachtergrond, armoede…).

a. Kinderen en jongeren die niet deelnemen aan de formele jongerenadviesraden (jeugdraad, participatie in formele schoolorganen…)

Het lokaal beleid is zeer belangrijk voor het leven van kinderen, maar er zijn geen voorwaarden of regelgeving om kinderen hier consequent bij te betrekken. De bestaande participatiestructuren zijn niet aangepast aan hun leefwereld. De Vlaamse overheid versterkte in 2015 in aanzienlijke mate de autonomie van de lokale besturen. Als gevolg hiervan moeten steden en gemeenten geen lokaal jeugdbeleidsplan meer opmaken of een apart budget voor jeugdbeleid voorzien als voorwaarde om subsidies te krijgen uit het Vlaamse jeugdbudget. Een eerste onderzoek wijst uit dat de lokale jeugdraden zich nu minder betrokken voelen bij het beleid en dat de beleidsaandacht voor participatie van kinderen vermindert (**g**).

Het zou vanzelfsprekend moeten zijn om over beleidsdomeinen heen raakpunten te vinden in het belang van het kind en ze over deze domeinen heen te betrekken. Dit pleidooi voor een integraal jeugdwerk is niet nieuw, maar hangt nog te vaak af van de goodwill van beleidsmakers of jeugdconsulenten op lokaal niveau. Vanzelfsprekende raakpunten worden in veel gevallen nog wel gemaakt: Sport, Onderwijs, Kinderopvang... Minder voor de hand liggende thema's zoals ruimtelijke ordening, jeugdhulp, (psychische) gezondheidszorg, migratie en justitie worden dan weer vaker over het hoofd gezien, terwijl ze toch een fundamentele impact hebben op het leven van kinderen en jongeren.

Een belangrijke stap in de richting van dat integraal jeugdwerk kan gezet worden door de schotten tussen onderwijs en jeugdwerk te doorbreken. Dankzij ons systeem van leerplicht hebben we over onze scholen heen een gestructureerde, representatieve groep jongeren wiens leven zich grotendeels afspeelt in de omgeving van die school.

Ook de kinderen en jongeren in de meest kwetsbare situaties vinden meestal toegang tot een school. Inzetten op onderwijs als oefenplaats voor democratie en participatie, binnen de school én naar het lokaal beleid toe, is een cruciale zet om participatie voor alle jongeren te bereiken (zie ook good practice 4.1).

b. Kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties (laaggeschoold, met een handicap, migratieachtergrond, armoede...)

De kracht van de stem van kinderen en jongeren wordt nog steeds weinig erkend in het maatschappelijk debat. Er is een gebrek aan inspraak en participatie in alle domeinen. Voorlopig worden kinderen en jongeren vaak enkel betrokken bij jeugdthema's en vrijetijdsbeleid. Kinderen en jongeren rapporteren zich machteloos te voelen om zelf iets te veranderen in hun eigen leven. Het beleid blijkt vaak onvoldoende afgestemd met en op de leefwereld van kinderen en jongeren. Ze blijven beperkt tot de laagste treden van de ***participatieladder***, een passieve interpretatie van participatie.

Bij gebrek aan erkenning van kinderen en jongeren als volwaardige actor treedt er vaak participatiemoeheid op. In 2018 rapporteerde 5,2 % van de jongeren tussen 14 en 25 jaar dat ze passief, actief of organiserend deelnemer zijn van een participatief orgaan op school (leerlingenraad, scholierenparlement, studentenraad…) en 3,2% dat ze deelnemer zijn van een jeugdraad, (kinder)gemeenteraad, cultuurraad, sportraad of dergelijke.

Hoewel alle kinderen en jongeren recht hebben op vrije tijd (IVRK), zijn er nog heel wat kinderen en jongeren die hierin obstakels ondervinden, waaronder kinderen in opvangcentra, kinderen met een handicap en kinderen in armoede. Een kwart van de sociaaleconomisch achtergestelde jongeren was bijvoorbeeld nooit lid van een sportclub. Uit resultaten van de SCV-survey (**1**) van 2014 tot 2016 blijkt dat personen met een niet-EU-herkomst opvallend minder vaak participeren aan cultuur, het verenigingsleven en de politiek dan personen van een Belgische en/of EU-herkomst. In het geval van minderjarige vluchtelingen missen veel kinderen de kans om buiten de opvangcentra of buiten de school aan sport te doen of zich uit te leven. Jongeren met laaggeschoolde ouders, jongeren uit het beroeps secundair onderwijs, uit gezinnen met een relatief lage materiële welvaart, jongeren van allochtone afkomst en (moslim)meisjes zijn eveneens minder vaak actief in het verenigingsleven. Deze jongeren nemen vaker deel aan specifieke verenigingstypes: allochtone verenigingen, jeugdwelzijnswerk, religieuze verenigingen en jeugdhuizen.

Ondanks de inspanningen van de Vlaamse overheid, ngo's en jeugdwerk, hebben niet alle kinderen en jongeren in Vlaanderen maximale toegang tot hun rechten, omwille van hun socio-economische achtergrond. Zo zijn er nog steeds kinderen en jongeren die geen of weinig toegang hebben tot openbaar vervoer, onderwijs, kwaliteitsvolle huisvesting en vrije tijd. Meer dan 30% van de kinderen tussen 1 en 15 jaar uit gezinnen met een armoederisico kan niet regelmatig deelnemen aan activiteiten buitenhuis, in tegenstelling tot 3% van de kinderen zonder armoederisico (h).

Deze uitsluiting van buitenschoolse activiteiten geeft als neveneffect ook een uitsluiting van een omgeving waarin kinderen en jongeren de kennis, vaardigheden en attitudes opdoen om maatschappelijk te participeren. In haar slotbeschouwingen (2019) wees het Comité voor de Rechten van het Kind op de hoge armoedegraad van 18,6% in België (i). Het Comité uitte de bezorgdheid dat kinderen in armoede in heel wat basisrechten, waaronder participatie, gediscrimineerd worden. In 2019 riep het VN-Kinderrechtencomité België ook op om kinderen op een zinvolle manier te betrekken bij de uitvoering van de agenda voor duurzame ontwikkeling voor 2030, te zorgen voor een transparante en participatieve budgettering door middel van een openbare dialoog door lokale overheden met kinderen en jongeren, met name in kwetsbare situaties. Verder riep het comité België op om kinderen en jongeren te blijven betrekken bij lokale openbare raadplegingen waarbij de mening van kinderen invloed heeft op het lokale beleid.

VOORWAARDEN OM TOT PARTICIPATIE TE KOMEN

HOP, NAAR DE TOP

Wanneer we het recht op participatie willen realiseren voor kinderen en jongeren, moeten we een zeker inzicht verwerven in hoe participatie tot stand kan komen. Roger Hart ontwikkelde ***'de ladder van participatie'*** (j) als model om verschillende niveaus van participatie te identificeren. De bovenste vijf niveaus staan voor betekenisvolle participatie: van het informeren van kinderen en jongeren, tot consulteren, tot volwassenen die een activiteit leiden maar samen met kinderen beslissingen nemen, tot kinderen/jongeren die zelf activiteiten in handen nemen, tot jongeren die op gelijk niveau staan met volwassenen en samen beslissingen nemen. Hart voegde ook nog drie onderste niveaus toe die non-participatie aantonen: manipulatie, decoratie en '*tokenism*'. Bij deze laatste lijkt het alsof kinderen en jongeren participeren, maar worden ze eigenlijk niet gehoord (schijnparticipatie).

Het is belangrijk om samen met jongeren te bekijken tot welk niveau van participatie ze willen meegaan. Participatie moet als een proces gezien worden, eerder dan een geïsoleerd moment, waarbij het mogelijk is dat kinderen en jongeren in één fase meer controle kunnen krijgen en in een andere minder invloed zullen hebben (k).

Wanneer spreken we nu van volwaardige participatie? Laura Lundy, Professor kinderrechten aan 'the School of Education' in de Queen's University van Belfast, schuift vier elementen naar voor in een rationele, chronologisch volgorde (l): ***Space – Voice – Audience – Influence***. Telkens wanneer er beslissingen worden genomen, en men echt werk wil maken van jongerenparticipatie, moeten deze vier elementen in rekening worden gebracht:

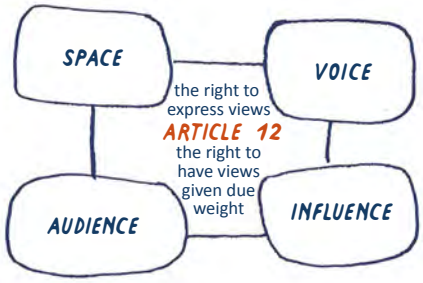

Space:
Creëer een veilige omgeving waarin kinderen en jongeren op een inclusieve manier hun mening kunnen vormen en uiten.
Deze ruimte moet bewust worden geconstrueerd.

- Is er actief op zoek gegaan naar de meningen van kinderen en jongeren?
- Is er een 'veilige ruimte' waarin kinderen zich kunnen uitdrukken?

Voice:
Voorzie gepaste informatie en ondersteun kinderen en jongeren om hun mening te vormen en hun stem te uiten

- Kregen de kinderen de nodige informatie om zich een mening te kunnen vormen?
- Weten de kinderen dat ze niet hoeven deel te nemen?
- Kunnen de kinderen en jongeren hun mening vormen, deze uitdrukken en hierover uitwisselen?

Audience:
Laat iemand met verantwoordelijkheid luisteren naar kinderen en jongeren

- Is er een procedure voorzien waardoor de kinderen hun mening kunnen communiceren?
- Weten de kinderen tot wie ze hun mening richten?
- Worden de kinderen en jongeren echt gehoord?

Influence:
Neem de mening van kinderen en jongeren ernstig en handel op een gepaste manier

- Is de mening van kinderen in rekening gebracht door die mensen die echt verandering kunnen realiseren?
- Zijn er procedures voorzien die ervoor zorgen dat de mening van kinderen serieus wordt genomen?
- Kunnen kinderen en jongeren de actie (mee) evalueren?

Door bovenstaand model toe te passen werk je ook aan ***emancipatie, empathie en solidariteit*** bij kinderen en jongeren. Zo maak je jongeren duidelijk dat ze niet alleen het recht hebben om te participeren, maar ook de verantwoordelijkheid om een omgeving te creëren waarin ook andere kinderen en jongeren kunnen participeren. Dit drieluik past binnen het model dat het partnerschap voor 'School for Right's naar voor schuift om kinderen en jongeren van jongs af aan voor te bereiden op volwaardige participatie (**m**):

- Ik, als persoon, ik heb rechten en kan hiervoor opkomen (emancipatie)
- Jij, ook als persoon, jij hebt rechten en ik moet jouw rechten mee realiseren (empathie)
- Samen kunnen we reageren als kinderrechten niet gerespecteerd worden, want wij hebben rechten (solidariteit)

LOKALE GOOD PRACTICE OM AAN BELEIDSPARTICIPATIE TE DOEN

Jong Kortrijk Spreekt
Jong Kortrijk Spreekt is een participatietraject opgestart door ***KIYO ngo***, ***Plan International België*** en de ***Kinderrechtencoalitie Vlaanderen***. Het initiatief voor het participatief traject begon toen de school Athena - campus Drie Hofsteden zich in 2017 aansloot bij het project ***'School For Rights'***. Het School For Rights traject van de school wordt begeleid door KIYO ngo, een lidorganisatie van de Kinderrechtencoalitie.

In het schooljaar 2018 – 2019 wou Athena - campus Drie Hofsteden inzetten op leerlingenparticipatie en dit niet alleen in het schoolbeleid maar ook in het stadsbeleid van Kortrijk. Een klasgroep van 20 leerlingen (16-19 jaar) werd geselecteerd om kennis te maken met het Kortrijks beleid. Tijdens drie voorbereidende sessies vergeleken de leerlingen het Kortrijkse kind- en jongerenbeleid met hun eigen beleving van de stad en identificeerden ze vijf prioritaire thema's waarrond ze actiepunten wilden formuleren: diversiteit, mobiliteit, groen in de stad, publieke ruimte en evenementen.

Ook Stad Kortrijk startte een aantal voorbereidende projecten rond jongerenparticipatie op. Via de projecten ***'STEMMEN +16'*** en ***'KIJK WIJ ZIJN KORTRIJK'*** vroeg Stad Kortrijk naar de mening van jongeren over zaken die hen aanbelangen. Deze bevragingen gebeurden in functie van het nieuw bestuursakkoord en het actieplan kind- en jongerenvriendelijke stad.

Als afsluiter van de verschillende participatie-initiatieven in het Kortrijkse werd het burgerkabinet ***'Jong Kortrijk Spreekt'*** georganiseerd op 10 mei 2019. Hiervoor sloegen ***Plan International België, KIYO ngo, de Kinderrechtencoalitie*** en ***Stad Kortrijk*** de handen in elkaar. De resultaten van de voorbereidende projecten van Stad Kortrijk en de vijf prioritaire thema's werden gebruikt als input voor het burgerkabinet 'Jong Kortrijk Spreekt'. 60 leerlingen uit zeven verschillende Kortrijkse scholen namen deel en stelden hun eigen alternatief rapport op over het Kortrijks jeugdbeleid. Ze gingen samen op zoek naar concrete actiepunten voor de vijf prioritaire topics, die ze aan lokale politici voorlegden.

Tijdens de voormiddag schoven de 60 leerlingen aan vijf thematafels aan en werden ze door een moderator en experts begeleid om per thema tot actiepunten voor de stad te komen, via een hiervoor specifiek ontwikkelde methodiek. In de namiddag gingen twee woordvoerders uit elke themagroep in gesprek met Kortrijkse schepenen.

De jongeren presenteerden een aantal concrete voorstellen die plenair bediscussieerd werden, in aanwezigheid van de stadsmedewerkers, leerkrachten en alle andere leerlingen van de verschillende scholen. De schepenen reageerden op de aanbevelingen, en gaven aan wat ze wel of niet realistisch vonden.

Met ***'Jong Kortrijk Spreekt'*** wil Stad Kortrijk erover waken dat de stem van alle minderjarigen vertegenwoordigd is in het actieplan kind- en jongerenvriendelijke stad. De stad zet hiermee in op volwaardig burgerschap van kinderen en jongeren door de beleidsbetrokkenheid en -impact van kinderen en jongeren te vergroten. 'Jong Kortrijk Spreekt' resulteerde in 25 concrete actiepunten verdeeld over de vijf thema's. Bij elk van de vijf thema's formuleerden de jongeren bovendien een persoonlijk engagement. In juni 2019 bekeek Stad Kortrijk hoe de 25 actiepunten tot uiting konden komen in het actieplan kind- en jongerenvriendelijke stad (**n**). In september vorig jaar werd ook een focusgroep opgestart om verdere inspraak te verzekeren.

"SCHOLEN ZETTEN STERK IN OP DE MAATSCHAPPELIJKE WAARDEN DIE LEVEN ONDER DE LEERLINGEN EN ZETTEN VOLOP IN OP VERGROENING EN DUURZAAMHEID. DOOR RECHTSTREEKS MET DE LEERLINGEN IN GESPREK TE GAAN, KRIJGEN WE DE KANS ALS BESTUUR OM OOK HUN STEM TE HOREN EN NIEUWE OPPORTUNITEITEN TE ONTDEKKEN." *_Kelly Detavernier, schepen van Onderwijs (Stad Kortrijk)*

AANBEVELINGEN VOOR BELEIDSPARTICIPATIE

1. Hanteer de ***school*** en de schoolomgeving ***als oefenruimte*** voor democratische vaardigheden.

2. ***Leave no one behind***: zet specifiek in op het betrekken van jongeren die niet deelnemen aan formele adviesorganen én aan jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties.

3. Hanteer de ***diversiteit*** van jongeren op school om tot een representatieve participatie te komen.

4. Creëer en stimuleer een ***participatieve cultuur*** op school en vorm leerkrachten en directies om participatief te werken. Zorg voor een sfeer van ***dialoog en informeel contact*** tussen leerlingen, ouders en leerkrachten. Voorzie hiervoor ruimte, tijd en middelen voor leerlingen zodat de voorwaarden voor participatie vervuld kunnen worden.

5. Zet in op ***kind- en jongerenvriendelijke communicatie***.

6. ***Werk samen*** met organisaties die eerstelijnswerk verrichten met jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties.

7. ***Hanteer en verspreid de bestaande good practices*** over jongerenparticipatie. Dit geldt zowel voor de theoretische modellen als voor de uitgewerkte methodieken.

8. ***Verbeter de vorming*** over kinderrechten voor alle professionelen die met kinderen in contact komen, in het bijzonder voor advocaten, magistraten, ambtenaren, sociaal werkers, medisch personeel en leerkrachten.

9. Waak erover dat de participatiestructuren op ***langere termijn*** de participatie van alle kinderen, ook de meest kwetsbare, van het lokale tot het nationale niveau, binnen alle sectoren verzekeren. Voorzie hiervoor ruimte, tijd en middelen zodat de voorwaarden voor participatie vervuld kunnen worden

10. Gebruik de recente autonomie van de middelen voor jeugdbeleid op lokaal niveau om te komen tot een ***integraal jeugdbeleid*** waarin de stem van kinderen en jongeren actief wordt opgenomen.

11. Stel de beleving, ervaring en leefwereld van ***het kind centraal*** bij de ontwikkeling en toepassing van ***beleid***. Toon aan hoe er met het belang van kinderen rekening gehouden werd en hoe de stem van kinderen werd gehoord. Maak formele participatiestructuren kindvriendelijk en maak bij elk proces een participatieplan op dat kinderen in elke stap van het proces betrekt.

12. Geef ***kinderen en jongeren de mogelijkheden om te participeren*** aan het lokale ***beleid***. De Vlaamse NGO's vragen een verlaging van de stemgerechtigde leeftijd naar 16 jaar, zodat jongeren actief mee vorm kunnen geven aan het beleid.

EINDNOTEN

(1) ***SCV (Sociaal-culturele verschuivingen)-survey*** is een jaarlijkse survey bij een toevallige steekproef van Nederlandstalige Belgen (inclusief niet-Belgen vanaf 2009) in het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De survey peilt naar waarden, opvattingen en overtuigingen van Vlamingen met betrekking tot maatschappelijk en beleidsrelevante thema's.

OVER KIYO

KIYO empowert kinderen en jongeren zodat ze in staat zijn hun leven in eigen handen te nemen om zo hun rechten waar te maken. Samen met haar partners versterkt ***KIYO*** de persoonlijke ontwikkeling en de technische vaardigheden van kinderen en jongeren. Hierdoor kunnen ze als actieve wereldburgers positieve veranderingen op gang brengen zowel bij henzelf als op het niveau van de samenleving.

www.kiyo-ngo.be

OVER PLAN INTERNATIONAL BELGIË

Plan International België is een onafhankelijke Belgische ngo en lid van de internationale organisatie ***Plan International***. De ngo ijvert in meer dan 70 landen wereldwijd voor gelijke rechten voor meisjes en kinderrechten. Met ***'Betrokkenheid'*** als één van haar kernwaarden, staat participatie van kinderen en jongeren in hun gezin en gemeenschap centraal in de werking van Plan.

www.planinternational.be

BRONNEN

Unicef

Waarom zijn niet alle kinderen gelukkig in rijke landen?

https://www.unicef.be/content/uploads/2020/08/RC-16-Report-ENG-Final.pdf

Gezinsbond

Stil geboren kinderen

(a) Artikel 15 § 2 Vlaams decreet op de begraafplaatsen en lijkbezorging.
(b) Artikel 58 en 59 B.W.
(c) De Morgen, 13 februari 2020.
(d) D. VAN GRUNDERBEECK, Beginselen van personen- en familierecht: een mensenrechtelijke benadering, Antwerpen, Intersentia, 2003, 63-64.
(e) Zie onder meer Boso t/ Italië en Vo t/ Frankrijk.
(f) Znamenskaya t/ Rusland.
(g) De Kamer, 55/0934/001.

- VANDENHOLE, C., Het rouwt in jou, Lannoo, 2019.
- KEIRSE, M., Helpen bij verlies en verdriet, Lannoo, 2017.
- WUYTS, T., Het statuut van levenloos kind. Commentaar bij de wet van 19 december 2018., T. Fam., 2019/9, 229-242.
- BOONE, I., Over levenloze kinderen, recht en rouwverwerking., TJK, 2019/1, 3-9.
- Wetsontwerp tot wijziging van artikel 4 van de wet van 18 juni 2018 houdende diverse bepalingen inzake burgerlijk recht en bepalingen met het oog op de bevordering van alternatieve vormen van geschillenoplossing, betreffende de akte van een levenloos kind, Parl. St. Kamer, 2017-18, nr. 3271.
- DEMEYERE, P., Wat is de rechtspositie van levenloze kinderen en hun ouders?, masterproef KULeuven, 2019-20.

Bednet vzw

Recht op onderwijs, ook als je ziek bent

- Bednet jongerenwebsite. Geraadpleegd op 25 maart 2020, via *https://www.bednet.be/jongeren*.
- Bednet vzw. Geraadpleegd op 25 maart 2020, via *https://www.bednet.be*.
- JACKSON, M. (2016). The special educational needs of adolescents living with chronical illness: a literature review. International Journal of Inclusive Education, 17:6, 543-554.
- MAOR, D. & MITCHEM, K.J. (2015). Can technologies make a difference for hospitalized youth: Findings from research. Journal of Computer Assisted Learning, 31, 690-705.
- Vlaams Ministerie Van Onderwijs en Vorming - Langdurig of chronisch ziek. Geraadpleegd op 25 maart 2020, via *https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/ouders/ondersteuning-en-begeleiding/langdurig-of-chronisch-ziek* .

Chiro •

Verstoppertje spelen met gevoelens: wat niet weg is, is gezien!

(**a**) *https://chiro.be/chiromissie*.
(**b**) Boek "De kunst van het ongelukkig zijn", DIRK DE WACHTER (2019).
(**c**) Radio 1 "De Wereld van Sofie", ELKE VAN HOOF (professor psychologie, VUB), 11 februari 2019.
(**d**) *https://www.join-us.nu/.*
(**e**) Boek "Eenzaamheid bij jeugdigen", JAN VAN DE PLOEG (2017).
(**f**) GERINE LODDER (prof. Ontwikkelingspsychologie, Universiteit Tilburg), *www.universonline.nl* (16 mei 2019).
(**g**) Webartikel "Schaamte hoort erbij. Dit is waarom", ALBERT SONNEVELT (21 september 2018).
(**h**) Interview met DIRK DE WACHTER, *www.trouw.nl* (16 oktober 2019).

KiReCo •

Ik ben jong en ik zorg. Jonge mantelzorgers op zoek naar (h)erkenning

(**a**) H. LAUWERS, Jonge mantelzorgers? Kinderen van ouders met een chronische ziekte of handicap. Een kwalitatief onderzoek naar het perspectief van kinderen en jongeren, Brussel, 2013, 90, *https://k-s.be/medialibrary/purl/nl/8807839/Lauwers%20Jonge%20Mantelzorgers.pdf*.
(**b**) *https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/11/tips-en-tricks.pdf*.
(**c**) *https://www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/11/stellingquiz.pdf*.

Uit De Marge en ***Welzijnszorg*** •

De impact van armoede op kinderen en jongeren

• BUYSSCHAERT, G., Domincy, M., & Wautelet, F. (2010). Wat denken zij ervan: jongeren geraakt door armoede spreken over hun leven. UNICEF.
• COENE, J. (2016, januari 25). Kinderarmoede blijft een groot probleem. sociaal.net. *https://sociaal.net/achtergrond/kinderarmoede-blijft-groot-probleem/*.
• HOFF, S. (2017). Armoede onder kinderen – een probleemschats. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
• ROETS, G., SCHIETTECAT, T., ROOSE, R., & VANDENBROECK, M. (2014). De Armoede Van Het Kinderarmoedebeleid. Samenleving En Politiek, 21(10), 24-27.
• VAN LANCKER, W. (2015, januari 5). Waarom een focus op kinderarmoede contraproductief kan zijn. Knack. *https://www.knack.be/nieuws/belgie/waarom-een-focus-op-kinderarmoede-contraproductief-kan-zijn/article-opinion-522877.html*.

• VANDENBROUCKE, F., & GUIO, A.-C. (2018). Armoede en deprivatie bij Belgische kinderen. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

KiReCo •

Kinderen over leven op straat

(**a**) 'Huurprijzen blijven ook in 2018 verder stijgen' van 19 mei 2019, zie *www.huurdersplatform.be/hb/actualiteit-hb/huurprijzen-blijven-ook-in-2018-verder-stijgen/*.
(**b**) Slotbeschouwing 16 VN-Kinderrechtencomité voor België, zie *www.kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/02/20190207_Slotbeschouwingen-Belgi%C3%AB.pdf*.
(**c**) Slotbeschouwing 36 (a) en (b) VN-Kinderrechtencomité voor België, zie *kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/02/20190207_Slotbeschouwingen-Belgi%C3%AB.pdf*.
(**d**) Slotbeschouwing 37 (b) VN-Kinderrechtencomité voor België, zie *kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/02/20190207_Slotbeschouwingen-Belgi%C3%AB.pdf*.

• Dossier Kinderrechtencommissariaat, '(n)ergens kind aan huis. Dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief' van 11 oktober 2016, zie *kinderrechtencommissariaat.be/actueel/studiedag-nergens-kind-aan-huis*.
• Knack-artikel FLORE DE PAUW, 'Kwart thuislozen tussen 18 en 25 jaar oud: Er zijn jongeren die onder de radar van de jeugdzorg blijven' van 18 maart 2019, zie *knack.be/nieuws/belgie/kwart-thuislozen-tussen-18-en-25-jaar-oud-er-zijn-jongeren-die-onder-de-radar-van-de-jeugdzorg-blijven/article-longread-1442285.html?cookie_check=1593543152*.
• General Comment nr. 21 (2017) VN-Kinderrechtencomité, 'Over dak- en thuisloze kinderen' van 21 juni 2017, zie *kinderrechten.nl/general-comment-nr-21/*.
• Opinie FILIP KEYMEULEN, 'Hulp aan dakloze jongeren: Er gebeurt van alles maar niets gaat vooruit' van 15 maart 2019, zie *sociaal.net/opinie/hulp-aan-dakloze-jongeren/*.
• Slotbeschouwingen VN-Kinderrechtencomité voor België, zie *kinderrechtencoalitie.be/wp-content/uploads/2019/02/20190207_Slotbeschouwingen-Belgi%C3%AB.pdf*.
• Standpunt Huurdersplatform, 'Huurprijzen blijven ook in 2018 verder stijgen' van 19 mei 2019, zie *huurdersplatform.be/hb/actualiteit-hb/huurprijzen-blijven-ook-in-2018-verder-stijgen/*.
• Studie Child Focus, 'Weglopen: banden verbreken… om banden te zoeken. Profielen en trajecten.' van 2004, zie *childfocus.be/nl/nieuws/weglopen-op-zoek-naar-controle-nieuwe-inzichten-op-basis-van-onderzoek*
• Witnota SAM vzw, 'Thuisloosheid beëindigen? Niet eens zo moeilijk!' van 18 december 2019.

SOS Kinderdorpen •

Nul- tot driejarigen in moeilijke familiesituaties

(a) Jaarverslag Jeugdhulp 2018, *http://www.jaarverslagjeugdhulp.be/2018/probleemgebonden-hulp-nrtj*.
(b) Jaarverslag Jeugdhulp 2018, *http://www.jaarverslagjeugdhulp.be/sites/default/files/10_jongerenwelzijn.pdf*.
(c) Jaarverslag Jeugdhulp 2018, *http://www.jaarverslagjeugdhulp.be/2018/gerechtelijke-jeugdhulp-sociale-dienst-jeugdrechtbank*.
(d) Art 20 §1 IVRK.
(e) Art. 20 §3 IVRK.
(f) S.A. DETRICK, Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, The Hague, Kluwer Law International, 1999, p. 336.
(g) Slotbeschouwingen VN-Comité voor de Rechten van het Kind, F. GEZINSLEVEN EN ALTERNATIEVE ZORG (ARTT. 5, 9-11, 18 (1) EN (2), 20-21, 25 EN 27 (4))
(h) UN COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, Day of General Discussion: Children without parental Care, CRC/C/153, 17 maart 2006.
(i) Resolution A/RES/64/142, 24 februari 2010, UN General Assembly. Verenigde Naties (2010). VN Richtlijnen rond Alternatieve Zorg voor Kinderen, A/RES/64/142*.
(j) Para. 22 VN-Richtlijnen Alternatieve Zorg voor Kinderen.
(k) Verenigde Naties (2019). VN Resolutie rond de Rechten van het Kind, A/C.3/74/L.21/Rev.1.
(l) Para. 21, 22, 34, 35 b), 35 f), 35 g) en 35 q) VN Resolutie rond de Rechten van het Kind.
(m) Para. 22 en 26 VN Resolutie rond de Rechten van het Kind.

Jonge Helden •

Kinderbezoek: goed voor ouder én kind

(a) In: Lieve Blancquaert en Hulpgevangenis Leuven, (2006), [straf]tijd, p. 133.
(b) In: Lieve Blancquaert en Hulpgevangenis Leuven, (2006), [straf]tijd, p. 41.

• ARDITTI, J.A., LAMBERT-SHUTE, J., & JOEST, K. (2003). Saturday Morning at the Jail: Implications of Incarceration for Families and Children. Family relations, 52(3), 195-204.
• CLARKE, L., O'BRIEN, M., DAY, R. D., GODWIN, H., CONNOLLY, J., HEMMINGS, J., et al. (2005). Fathering behind bars in English prisons: imprisoned fathers' identity and contact with their children. Fathering, 3(3), 221-241.
• CUNNINGHAM, A. (2001). Forgotten families: the impacts of imprisonment. Family Matters (59) 35-38.
• DEMEERSMAN, T. (2006). Een verblijf in de gevangenis: de ouder-kind relatie onder druk. Tijdschrift voor Strafbeleid en gevangeniswezen, Fatik, 24(112), 7-10.
• DEMEERSMAN, T. (2007). Ouders achter tralies: mogelijkheden tot ondersteuning van het ouder-kind contact. In Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw (Red.), Kinderen, vrijheidsbeperking en vrijheidsberoving (47-49). Geraadpleegd op *https://mensenrechten.be/bestanden/uploads/publicaties/Kinderrechtenforum_Kinderen,_vrijheidsberperking_en_vrijheidsberoving.pdf*.
• DIERCKX, C. (2011). Spelen achter tralies: een kwalitatief-evaluatief onderzoek over de praktijk van het begeleid kinderbezoek in de Centrale Gevangenis te Leuven (Masterscriptie). Geraadpleegd van *http://depot.lias.be.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_pid=IE770135*.
• HAIRSTON, C. F. (2002). Fathers in prison: responsible fatherhood & responsible public policies. Marriage & Family Review, 32(3/4), 111-135.
• MESSELEM, H. (2011, 27 augustus). Mijn dochter fleurt op als ze de gevangenis binnenkomt. De Morgen, p. 23.

Liga voor Mensenrechten •

Onzichtbare kinderen:
Lokale Integrale Veiligheidscellen en het effect daarvan op moslimjongeren

Primaire bronnen

• Regeerakkoord van de Vlaamse Regering 2019-2024, beschikbaar op *https://www.vlaanderen.be/publicaties/regeerakkoord-van-de-vlaamse-regering-2019-2024*.
• EHRM, Mart et autres c Turquie , 19 maart 2019.
• Grondwettelijk Hof, arrest nr. 44/2019, 14 maart 2019.
• UN Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Belgium, CRC/C/BEL/CO/5-6, 28 februari 2019.
• Kamer van Volksvertegenwoordigers, Wetsontwerp tot oprichting van Lokale Integrale Veiligheidscellen inzake radicalisme, extremisme en terrorisme, DOC 54 3209/001, Memorie van Toelichting, 2 juli 2018.
• Wet van 30 juli 2018 tot oprichting van lokale integrale veiligheidscellen inzake radicalisme, extremisme en terrorisme, Belgisch Staatsblad 14 september 2018.
• Parlementair onderzoek naar de omstandigheden die hebben geleid tot de terroristische aanslagen van 22 maart 2016 in de luchthaven Brussel-Nationaal en in het metrostation Maalbeek te Brussel, met inbegrip van de evolutie en de aanpak van de strijd tegen het radicalisme en de terroristische dreiging, Derde tussentijds Verslag, DOC 54 1752/008, 15 juni 2017.
• Kamer van Volksvertegenwoordigers, Wetsontwerp houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van het burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie (Potpourri IV), DOC 54 2259/001, Memorie van Toelichting, 16 januari 2017.
• VN Algemene Vergadering Resolutie 70/291 The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy Review, 19 juli 2016.
• VN Veiligheidsraad Resolutie 2178 (2014), 24 september 2014.

• Vlaamse Regering, Conceptnota over preventie van radicaliseringsprocessen, 239 (2014-2015) – Nr. 1, 9 februari 2015.
• Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, New York, 20 november 1989.
• Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, Rome, 4 november 2950.
• Strafwetboek, 8 juni 1867.

Rapporten en boeken

• Comité T, Rapport 2020 Evaluation des mesures visant à lutter contre le terrorisme à la lumière des droits humains, "Hoofdstuk II – Lokale Integrale Veiligheidscellen: preventie van radicalisering of repressie van fundamentele rechten", 2020
• N. FADIL, F. RAGAZZI, M. DE KONING (eds.), Radicalization in Belgium and the Netherlands. Critical Perspectives on Violence and Security, Bloomsbury, 2019.
• Cour Européenne des Droits de l'Homme, Guide sur l'article 8 de la Convention européenne des droits de l'homme, 30 april 2019.
• UN Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Belgium, CRC/C/BEL/CO/5-6, 28 februari 2019
• S. JAMINÉ en N. FADIL, Tussen preventie en veiligheid. De Belgische aanpak in de strijd tegen radicalisering, Onderzoeksrapport KU Leuven, 2019.
• N. HENKENS en I. KASTIT, Het deradicaliseringsbeleid anders bekeken, Uit de Marge vzw, 2019.
• S. BECKERS, Beroepsgeheim bij de aanpak van gewelddadige radicalisering, Gompel&Scavina, 2019.
• Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism – Visit to Belgium, A/HRC/40/52/Add.5, 8 mei 2019.
• E. BAYRAKLI en F. HAFEZ (eds.), European Islamophobia Report, SETA, 2019.
• M. DE WAELE (ed.), Hoe een Lokale Integrale Veiligheidscel uitbouwen?, Politeia, 2018.
• M. VAN SAN, De onvoorspelbare terrorist, Itinera Institute, 2018.
• I. BUTLER, Security through human rights, Civil Liberties Union for Europe, 2018.
• UN General Assembly, "Elimination of all forms of religious intolerance. Note by the Secretary-General", A/73/362 5, 5 september 2018.
• A. VERSTRAETE ea "Gestructureerd casusoverleg tussen beroepsgeheimdragers, parket, politie en anderen, Panopticon 2018, afl 4 (372).
• Unia, Maatregelen en Klimaat. Gevolgen na de aanslagen. Dossiers bij Unia, 31 december 2017
• L. COLLAERT (red.), 'Deradicalisering' wetenschappelijke inzichten voor een Vlaams beleid, Vlaams Vredesinsituut, 2017.
• P. RAMSAY, "Is Prevent a Safe Space?", 12 Education, Citizenship and Social Justice, Vol. 2, 2017.
• C. HAMILTON, F. Colonnese en M. Dunaiski, Children and counter-terrorism, United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI), 2016.
• Child Rights International Network (CRIN), "The effect of terrorism and counter-terrorism measures on the enjoyment of Children's Rights", Submission to the High Commissioner's Report on terrorism and human rights by Child Rights International Network (CRIN), September 2016.
• Rights Watch UK, Preventing Education: Human Rights and UK Counter-Terrorism Policy in Schools, Juni 2016, *rwuk.org/wp-content/uploads/2016/07/preventing-education-final-to-print-3.compressed-1.pdf*.
• P. VAN TICHELT, Het Plan R. Het actieplan radicalisme, 9; wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdienst – Art 3, 15°).
• R. COOLSAET, "What Drives Europeans to Syria, and to IS? Insights from the Belgian Case", Egmont Paper 75, Egmont Institute, 2015.
• A. P. SCHMID, "Radicalisation, De-radicalisation, Counter-Radicalisation : A Conceptual Discussion and Literature Review", ICCT Research Paper, March 2013

Opiniestukken en krantenartikelen

• B. STRUYS, "De overheid bereikt wat ze wil bestrijden: onderzoek over het tijdperk van radicalisering, De Morgen, 19 september 2019.
• I. KASTIT, "deradicaliseringsbeleid moet radicaal anders", De Wereld Morgen, 13 december 2018.
• C. LAGAST, "Nu ook extreemlinks en extreemrechts op 'jihadlijst'", De Standaard, 20 oktober 2018.
• S. VANDENBUSSCHE, "Jeugdwerk vreest nieuwe antiradicaliseringscellen", Apache, 18 juli 2018.
• I. KASTIT en N. HENKENS, "Het is niet de taak van het jeugdwerk om te waken over de veiligheid van de samenleving", Knack, 11 juni 2017.
• X, "'Het beroepsgeheim van OCMW-medewerkers vormt geen belemmering in de strijd tegen terrorisme", Knack, 16 februari 2017.
• X, "Homans bespreekt radicalisering in Londen", De Morgen, 8 maart 2016.
• JOHAN PUT, "geen goede zaak om het beroepsgeheim automatisch op te heffen bij elk vermoeden van terreur", Radio 1, 1 augustus 2016.
• S. HOOPER, "Stifling freedom of expression in UK schools", Al Jazeera, 23 juli 2015.
• J. VAN HOORENBEEK, "Verenigd tegen radicalisme, Homans en Crevits willen jongeren beter in de gaten houden", De Morgen, 15 januari 2015.

Andere

• Uit de Marge, poster "Het vertrouwenscontract", 2019, *https://www.uitdemarge.be/webshop/deontologische-code/; Steunpunt Mens en Samenleving.*
• Poster Beroepsgeheim voor jeugdhulpverleners 2018, *https://issuu.com/steunpunt-jeugdhulp/docs/affiche_bg_2018*.

Plan International België •

Onzichtbare Kinderen: slachtoffers van seksuele intimidatie in de publieke ruimte

(a) *https://planinternational.be/safercities*.
(b) *https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/geweld*.
(c) *https://igvm-iefh.belgium.be/nl/activiteiten/discriminatie/seksisme/seksismewet*.
(d) *https://www.planinternational.be/nl/blog/slachtoffer-seksuele-intimidatie*.
(e) *https://www.planinternational.be/nl/blog/slachtoffer-seksuele-intimidatie*.
(f) *https://plan-international.org/publications/reporting-to-authorities*.
(g) *https://www.planinternational.be/nl/blog/seksuele-intimidatie-wat-doen*.
(h) *http://icrhb.org/sites/default/files/Finale%20versie%20NL.pdf*.

Tumult •

Mijn ouders zijn er nog, maar ze zijn niet hier.
Over opgroeien op duizenden kilometers van je ouders

(a) DE CLERCQ, L., MAES, K., VAN DEN AKKER, D., & VAN HEMELRIJCK, E. (2016). Kinderrechten. Opgehaald van www.kinderrechten.be: *https://www.kinderrechten.be/sites/kom/files/bestanden/tzitemzo_jouwrechten_jouwleven_0.pdf*.
(b) BHABHA, J. (2014). Moving Children: Lacunae in Contemporary Human Rights Prote , Revue européenne des migrations internationales. Migrant Children and Adolescents.57-35);
(c) MEYLEMANS, E. (2019). Kwetsbare jongeren, kwetsbare rechten?. Gent.
(d) HOUBRACKEN, L. (2017). Het onzekere toekomstperspectief van niet-begeleide buitenlandse minderjarigen. Gent.
(e) BROEKAERT, E., DE SMET, T., DERLUYN, I., & WILLE, B. (2005). Op weg, Psychosociale en therapeutische begeleiding van niet-begeleide buitenlandse minderjarigen. Antwerpen: Garant.
(f) VANDENHEEDE, N. (2013). Onderzoek naar het copinggedrag van niet-begeleide buitenlandse minderjarigen. Gent.
(g) BOYDENS, L. (2012). De leefsituatie en dagelijkse stressoren bij niet-¬-begeleide buitenlandse minderjarigen in België. Gent.
(h) DEPRAETERE, A. (2008). Belevingsonderzoek bij niet-begeleide minderjarige vluchtelingen . Gent.
(i) BOUDEWYN, L. (2009). Het psychosociaal welzijn van minderjarige anderstalige nieuwkomers en de begeleiding door hun leerkrachten. Gent.

• DERLUYN, I. (2018). A critical analysis of the creation of separated care structures for unaccompanied refugee minors. Children and Youth Services Review 92, 22-29;
• GORNIK, B. (2017). At the crossroads of power relations: the Convention on the Rights of the Child and unaccompanied minor migrants. In Sedmak, M, Sauer, B. & Gornik, B. (red.) Unaccompanied Children in European Migration and Asylum Practices: in Whose Best Interests? (pp. 2-21). London: Routledge.
• Rode Kruis. (z.d.). Verdragen van Genève. Opgehaald van Rode Kruis: *https://www.rodekruis.nl/over-ons/conventies-van-geneve/*.
• Unicef (2019). 30 jaar kinderrechten. Opgehaald van *https://www.unicef.be/nl/over-unicef/onze-inspiratie/kinderrechten/*.

Uit De Marge •

Het onzichtbare lijden: de impact van racisme op kinderen en jongeren

• Child Focus, Waarom zijn jongeren zo verslingerd aan de sociale netwerken?, geconsulteerd op 03/03/2020 via *https://www.childfocus.be/nl/preventie/veilig-internetten/ouders/jongeren-en-sociale-netwerken/waarom-zijn-jongeren-zo*.
• CHARKAOUI, Naima (2018), Racisme. Over wonden en veerkracht, Eppo.
• De Morgen (2016), Politiek noemt reacties op overlijden Ramzi Kaddouri "weerzinwekkend racisme", geconsulteerd op 01/03/2020 via *https://www.demorgen.be/nieuws/politiek-noemt-reacties-op-overlijden-ramzi-kaddouri-weerzinwekkend-racisme~bf62e7b4/*.
• Groei Mee - *https://www.groeimee.be/diverse-samenleving* geraadpleegd op 7/7/2020.
• Kinderrechtenforum (2015), “Het zal wel aan mij liggen…” Omgaan met de effecten van discriminatie en racisme op kinderen, Kinderrechtencoalitie
• Knack, Crevits over hatelijke reacties op incident De Panne: 'De beerput moet dicht' (2020), geconsulteerd op 01/02/2020 via *https://www.knack.be/nieuws/belgie/crevits-over-hatelijke-reacties-op-incident-de-panne-de-beerput-moet-dicht/article-news-1555933.html* .
• Taspinar Birsen (2015), Racisme en de psychologische effecten op het kind, Kinderrechtencoalitie.
• Unia, Discriminatiegronden, geconsulteerd op 15/03/2020 via *https://www.unia.be/nl/discriminatiegronden*.

Child Focus •

Slachtoffers van tienerpooiers in Brussel. Een onzichtbare, maar schokkende realiteit.

• BOVENKERK, F. M., VAN SAN, M., BOONE, M., BOEKHOUT VAN SOLINGE, T., & Korf, D. J. (2004). Loverboys of modern pooierschap. Amsterdam: Amstel Uitgevers.

Ecpat •

Kinderen, onzichtbare slachtoffers van mensenhandel

• ECPAT Belgium, & ECPAT International. (2018). Supplementary report to the combined 5-6 periodic reports of Belgium on the implementation of the Convention on the Rights of the Child regarding, “Sexual Exploitation of Children in Belgium”. Geraadpleegd van *https://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2018/07/Child-Rights-Committee-report-Belgium.pdf*.

• ECPAT België. (2016). Monitoringsverslag: Stand van zaken aanpak commerciële seksuele uitbuiting van kinderen. Geraadpleegd van *https://ecpat.be/wp-content/uploads/2017/12/A4A_V2_EU_BELGIUM_DUTCH_2016MAR28_FINAL.pdf*.
• GRETA. (2017). Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Belgium (Second evaluation round). Geraadpleegd van *https://rm.coe.int/2nd-rd-rpt-bel/1680766bdb*.
• Interagency Working Group in Luxembourg. (2016). Terminology guidelines for the protection of children from sexual exploitation and sexual abuse. Geraadpleegd van *http://luxembourgguidelines.org/english-version/*.
• Myria. (2018). Jaarverslag Mensenhandel en mensensmokkel 2018: Minderjarig, in hoogste nood. Geraadpleegd van *https://www.myria.be/nl/publicaties/jaarverslag-mensenhandel-en-mensensmokkel-2018-minderjarig-in-hoogste-nood.*

GAMS België vzw •
Vrouwelijke genitale verminking

(a) WHO (2008), Eliminating female genital mutilation: an interagency statement, Geneva.
(b) DE KOSTER, K (2019). Het ondersteunen en betrekken van de vrouwen die getroffen worden door deze praktijk.
(c) UNICEF (2016). Female Genital Mutilation/Cutting: A global concern. New York : United Nations Children's Fund.
(d) DUBOURG, D, RICHARD, F. (2018) Schatting van de prevalentie van in België wonende vrouwen en meisjes die vrouwelijke genitale verminking ondergingen of het risico lopen om verminkt te worden. FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu; 8p. Report No.:2
(e) UNICEF (2013). Female Genital Mutilation/Cutting : a statistical overview and exploration of the dynamics of change. United Nations Children's Fund.
(f) Deze illustratie werd overgenomen van de carte blanche van GAMS vzw die in MO* magazine werd gepubliceerd 27 november 2019: *https://www.mo.be/opinie/hebben-meisjes-die-erkend-werden-als-vluchteling-geen-recht-meer-op-een-gezinsleven*.
(g) *http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2018-0033+0+DOC+XML+V0//FR*.
(h) Verenigde Naties, comité voor de rechten van het kind (2019). Slotbeschouwingen over het gecombineerde vijfde en zesde periodieke verslag van België.
(i) Genres Pluriels (2020, 21 februari). Colloquium intersekse personen. Geraadpleegd van *http://www.genrespluriels.be/Colloquium-intersekse-personen*.
(j) Unicef, Plan International, UN Women (2020). A New Era for Girls: Taking stock of 25 years of progress.
(k) *https://www.mo.be/opinie/hebben-meisjes-die-erkend-werden-als-vluchteling-geen-recht-meer-op-een-gezinsleven*.

(l) DUBOURG, D, RICHARD, F. (2018). Schatting van de prevalentie van in België wonende vrouwen en meisjes die vrouwelijke genitale verminking ondergingen of het risico lopen om verminkt te worden. FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu; 8p. Report No.:2

Arktos •
Zichtbaar onzichtbaar: vindplaatsgericht werken met hangjongeren

Minor-Ndako •
(ex) niet-begeleide minderjarigen als jonge mantelzorgers

Kind & Samenleving vzw •
Spelen in de publieke ruimte: onzichtbare meisjes?

• Committee on the Rights of the Child, General comment No. 17 (2013) on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the arts (art. 31). *http://ipaworld.org/wp-content/uploads/2013/11/G1342828-3.pdf*.
• KARSTEN, L. (2003), Children's Use of Public Space: The Gendered World of the Playground, Childhood 10 (4): 457-473.
• KILVINGTON, J. & A. WOOD (2016), Gender, Sex, Children's Play. London: Bloomsbury.
• Kind & Samenleving (2020), Het grote buitenspeelonderzoek. *www.k-s.be*.
• O'CONNOR, D., MCCORMACK, M., ROBINSON, C., & O'ROURKE, V. (2017). Boys and girls come out to play: Gender differences in children's play patterns. 9th International Conference on Education and New Learning Technologies. *https://library.iated.org/view/OCONNOR2017BOY*.

Parcours vzw •
Schemerconflicten en het recht op inspraak

KIYO en Plan International België •
Beleidsparticipatie door kinderen en jongeren

(a) Beleidsnota 2019-2024 Jeugd.
(b) Keki, Beleidsadvies 2016/2: *https://www.keki.be/sites/default/files/publications/KeKi%20beleidsadvies%202016-2_Reflectie-instrument_final%20pdf.pdf*.
(c) Keki, Beleidsadvies 2015/4: *https://www.keki.be/sites/default/files/publications/KeKi%20Beleidsadvies%202015-4_Beleidsparticipatie%20van%20kinderen%20en%20jongeren%20-%20Inspiratie%20uit%20bestaande%20praktijken%20in%20Vlaanderen_Def.pdf*.

(**d**) TISDALL E. KAY. M. . Children and young people's participation. A critical consideration of Article 12 in: Reynaert et. al (Routlegde International Handbook of Children's Rights Studies, 2015).
(**e**) *https://bataljong.be/over-bataljong/dna-van-bataljong*.
(**f**) *https://bataljong.be/boost-je-kennis/beleidsparticipatie-van-kinderen-en-jongeren/visie-op-inspraak-en-0*.
(**g**) OP DE BEECK, S. & DE PEUTER, B. (2017) Eenmeting jeugdbeleid in lokale besturen. Lokaal jeugdbeleid in een nieuwe context van strategische meerjarenplanning, KU Leuven & Vlaamse overheid, departement CJSM, Brussel.
(**h**) Beleidsnota 2019-2024 Jeugd.
(**i**) *https://www.kinderrechtencoalitie.be/vn-kinderrechtencomite-neemt-aanbevelingen-middenveld-ter-harte/*.
(**j**) Eurochild: We Are Here Toolbox: *https://www.eurochild.org/news/news-details/article/we-are-here-a-child-participation-toolbox/?tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=9f e8d57e94a9f06d619ae550f58b2345*.
(**k**) We Are Here Toolbox, p. 24.
(**l**) *https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/lundy_model_of_participation.pdf*.
(**m**) *https://www.schoolforrights.be/nl/pillars/waarom-leren-we-samen-over-kinderrechten.*
(**n**) *https://www.kortrijk.be/jong-kortrijk-spreekt-burgerkabinet*.

LIDORGANISATIES

De Kinderrechtencoalitie bestaat uit: Awel, Arktos, Bednet, Cachet, Child Focus, Domo, Ecpat België, GAMS België, Gezinsbond, GRIP, Jonge Helden, KIYO ngo voor kinderrechten, Onderzoekscentrum Kind en Samenleving, Liga voor Mensenrechten, Minor-Ndako, Parcours, Chirojeugd Vlaanderen, Plan België, Steunpunt Mens en Samenleving, SOS Kinderdorpen, Tumult, tZitemZo, Uit De Marge, UNICEF België, VCOV, Vlaams Welzijnsverband, Welzijnszorg

QR-CODES

Doorheen deze publicatie vindt u een aantal tekeningen met het Blippar icoontje.

Deze illustraties nemen u nog verder mee in de wereld van de ***onzichtbare kinderen en jongeren*** uit dit boek. Als u deze illustraties scant komt u onmiddellijk terecht bij hun getuigenissen.

Hoe werkt het?
Laad de Blippar-app op op je telefoon en scan de desbetreffende illustratie.
Nog geen Blippar tekeningen gevonden? Neem dan een kijkje op de volgende pagina's:

- p13 onzichtbare kinderen
- p56 hier ben ik! ***Bednet***
- p86 nog iets nodig, vriend? ***KiReCo***
- p108 welkom in mijn huis ***KiReCo***
- p125 hallo? ***SOS Kinderdorpen***
- p183 samen dansend praten werkt! ***Tumult***
- p198 dag schoonheid ***Uit De Marge***
- p211 vriendenscreening ***Child Focus***
- p242 hangjongeren gespot ***Arktos***
- p296 hop, naar de top ***Kiyo*** en ***Plan International België***

Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw
Koninging Maria Hendrikaplein 5/101
9000 Gent
☎ 09 225 90 25
✉ info@kinderrechtencoalitie.be
www.kinderrechtencoalitie.be
Kinderrechtencoalitie Vlaanderen
@KRcoalitie

DE KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN

is een netwerk van 27 middenveldorganisaties die in de brede zin actief zijn rond kinderrechten.
Haar voornaamste taak bestaat uit het ***toezien op de naleving van het Kinderrechtenverdrag in België***.
Samen met haar Franstalige zusterorganisatie, *la CODE*, coördineert ze het alternatief rapport over de toestand van kinderrechten in België aan het VN-Comité voor de Rechten van het Kind in Genève.

De Kinderrechtencoalitie bestaat uit:
Awel, Arktos, Bednet, Cachet, Child Focus, Domo, Ecpat België, GAMS België, Gezinsbond, GRIP, Jonge Helden, KIYO ngo voor kinderrechten, Onderzoekscentrum Kind en Samenleving, Liga voor Mensenrechten, Minor-Ndako, Parcours, Chirojeugd Vlaanderen, Plan België, Steunpunt Mens en Samenleving, SOS Kinderdorpen, Tumult, tZitemZo, Uit De Marge, UNICEF België, VCOV, Vlaams Welzijnsverbond, Welzijnszorg

KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN

Vlaanderen verbeelding werkt

Kinderrechtencoalitie Vlaanderen vzw
Koninging Maria Hendrikaplein 5/101
9000 Gent
☎ 09 225 90 25
✉ info@kinderrechtencoalitie.be
www.kinderrechtencoalitie.be
Kinderrechtencoalitie Vlaanderen
@KRcoalitie